

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX HISTORICIS
LATINIS.

EXCERPTÆ.
ARGUMENTA SINGULIS

præfixa sunt, quæ causam cuiusque
& summam ex rei gestæ occasi-
one explicant.

*Opus recognitum recensitumq; in usum
Scholarum Hollandiæ & West-Frisiæ.*

Ex decreto Illustriss. D. D. Ordinum
eiusdem Provinciæ.

†
—
7

OXONII,

Typis W. Hall, venales prostant,
Apud Fran. Oxlad, sen. & Fran.
Oxlad jun. 1667.

L

C

cogn
que
puni
flam
lustin
more
prud
Cap
scrip
geni
Onin
post
ille a
quan
ad e
entia
i vi
tatu

AD

LECTORUM.

Quas pridem ex Latinis historicis excerpterant
Orationes, Ioachimus Perionius & Henricus
Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed re-
cognitas recensitasque. Quasdam enim addidimus,
quæ ante perperam omisse erant; quasdam vero ex-
puximus etiam, ne quid hic extaret, nisi quod præ-
stantissimum luculentissimumque foret. Enimvero Sa-
lustii, Liviique, & Taciti ac Curtii Orationes in ho-
norem historiarum leguntur. Adeo multum & civilis
prudentiæ & facundiæ continent. Quæ autem apud
Capitolinum, Lampridiumque & ceteros id genus
scriptores occurrunt, eæ & sequioris ævi sunt, & fere
genium non habent. Quare illas omittere satius fuit.
Quin & ipsius Livii quasdam expuximus, quæ in
postremis libris erant, in quibus ita friget iacetque
ille autor & penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus
quam Livium agnoscas. Quanta ex hoc opere utilitas
ad eos redundare possit, qui Reipublicæ regendæ sci-
entiam coniungere cum succincta quadam & effica-
ci vi dicendi capiunt, ostendet doctissimi viri Iobi Ve-
ratii dissertatio, quam subiunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS

Studioſo Leſtori S.

Mirificè me, ſtudioſe lector, Homercius ille
verſiculus delectat, Μόθων μὲν ῥητῆρ' ἱμεναι
πρὸς κτῆρα' τε ἱρῶν: ciedo item omnes, qui quæ
vis ſubſit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim
facultatem cum agendi ſolertia conjungit, & utro-
que viros ampliffimos inſtruit: quod nec induſtria
ſola, ea maximè quæ in publicis rebus gerendis ver-
ſatur, dicendi uſu ſpoliata, ſatis munus ſuum tu-
poſſit; Facundia vero quæ ſeſe à rerum adminiſtra-
tione removerit, inſportuna loquacitas judicetur.
Licet enim præſtet ſtultitiæ loquaci elinguis præ-
dentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno
ornamento vel ſubſidio potius eſt deſtituta. Has do-
ctes graviffimi autores, & qui hiftorias ſcripſerunt, in
hominibus clariffimis expreſſerunt & qui ſiſtarum
narrationem involucris viros ab omni laude perfe-
ctos informarunt, illis ipsis affinxerunt. Hoc enim
volunt illæ Periclis & Nicias in re vera conciones
hoc Cyri Xenophontiei in ſiſta. Iidem illi qui præ-
ter ceteros breviloquentes ſunt habiti, & qui elo-
quentiam ſatis faſtidioſe contempſerunt Lacedæ-
monii, tamen de hac quidem laude carere volue-
runt, quod quanto eſſet ad res magnas gerendas ad-
juumento, intelligebant. Ergo Ἰλαῖος μὲν ἀλλὰ
μάλιστα, Ἰππὶς ὁ πολέμου, Menelaus. Pa-
lo uberior Thucydides Archidamus, alique ejus-
dem civitatis: ut qua in urbe humaniores literæ
propè jacebant, in ea tamen ſuum eloquentiæ eſſe
habitum honorem conſtet. Ita Poëta, quum ſum-
mum virum & regendæ multitudinis peritiffimum
deſcriberet, utriusque rei laudem ei attribuit, re-
rum geſtarum gloriam, & dicendi peritiam; tum
pietate gravem & meritis, &c. Ille regis diſtis an-
imos, & temperat iras. Hæc eadem ſibi aſſumit
apud Thucydidem Pericles, ὃς ἑδίωνος ἡσσαν ὄν
μ

PRAEFATIO.

U S *καὶ τὰς ἀπορίας τὰς διὰ τὴν ἐκείνων ταύτην.*
 Etenim ut impudentis est de iis quæ nesciat verba
 temere fundere, ita turpe est, quæ scias, ea plane
 & aptè explicare non posse. Nam illud quidem
 explosum pridem est, quod contra afferri solet, in
 eo quæque quod norit, satis esse eloquentem.
 Quid enim ad commode dicendum exercitatio di-
 cendi condueat, usus ipse jam pridem comproba-
 vit. Sinè præceptionibus autem aut nihil aut pa-
 rum posse exercitationem, omnes intelligunt. Ac
 cognoscendi quidem ars est multiplex, dicendi ve-
 ro una. Res enim ipsæ quæ d'sertæ orationi sunt
 substratæ, vel militares ferè sunt, vel civiles. Ac
 civiles quidem vel è disciplina reo stituendarum
 & regendarum civitatum petendæ sunt, vel ex ju-
 risdicendi scientia, quæ & ipsa pars est regendæ
 civitatis: dicendi vero præcepta à rhetoribus tra-
 duntur. Verùm si à nudis præceptis ad rerum ip-
 sarum usum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia
 in historia esse reposita videbimus. Sed eam hi-
 storiam accipio quæ est orationibus aspersa, dire-
 ctis potissimum. Nam & consilia, causæ, eventus,
 res gestæ (quæ omnia historicus studiosè persequi-
 tur) ad rerum administrationem pertinent: ora-
 tiones verò ad dicendi facultatem referuntur. Sed
 si præclara quædam res est, posse mente & consilio
 providere, non minoris profecto est ingenii & in-
 dustriz, rectè provisæ, & consulta, rectè explica-
 re: ut in utrumque summo opere eos incumbere o-
 porteat qui ad res magnas gerendas accidunt. Ex
 enim ferè in hominum societate versantur, ubi
 quum accessit ad prudentiam authoritas, & dicen-
 di vis, non est dubium quin is qui illis est prædi-
 ctus, plurimum faciendo dicendoque consequatur.
 Id consilii habuerunt historici, quum quo-
 rum sapientiam in rebus providendis & gerendis
 descriperant, eorundem facundiam in illis com-
 muniendis expresserunt. Non quò omnes de qui-
 bus aliquid commemorant, utramque virtutem

AD LECTOREM

adæquarint, sed quia quantum diserta prudentia posset, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in suis civitatibus viri sæpe suis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominū genus, ad Ecclesiam suam colligendam, incolume esse vellet, eos hominēs excitavit, qui gravissimis temporibus suis civitatibus sæpe salutem pepererunt. Per hos esse sedaros maximos motus, concitatos ad salutem recuperandam homines desperatione perculsos, defensam æquitatem in senatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repressos, leges pestíferas abrogatas, utiles vero confirmatas & constitutas videmus. Nam quod eadem hæc sapientiæ instrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel singulorum hominum sæpe converterunt, vitium hominum fuisse intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de sapientiæ diserta, non de inani garrulitate dicimus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore nostri, Rebus publicis eadem illæ animi dotes decus & præsidium afferre possint, maxime vero liberis? Neque enim hoc loco de causidicis & litigiosis dicimus, quorum ars, siqua est, aliis præceptis est munienda: sed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoscendarum atq; dicendarum copiam historia, conjunctis orationibus, potest suppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à nostris hominibus coli. Nam licet aliud sit sæpe Re. publicæ genus, alii mores & disciplina civitatis: tamen multa sunt quæ in senatu aut in concione populi consimiliter agitata sint: seu leges ferendæ sint, seu referendum sit de pace, de societate, de vestigalibus, de controversiis, seu legationes mittendæ, vel obeundæ sint. Quæ si quis aliquando suscepit, qui dicendi esset imperitus, is, quantum sit infantia ad publicas res bene administrandas impediementi, gravissimus testis esse potest. Nequid vero intelligo quam obrem minus hæc iis quoque quibus sacre concio-

P R A E F A T I O.

nes habendæ sunt, subsidio non sunt. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sunt (id est *δημωγοίαι*) seu aliz. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa veritate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi vero vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis brevitatem videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii pressè, alii de re eadem uberior: alii ornatè, rursus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut res penè nulla sit studiose lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, eius formulam ex his orationibus possis depromere. Quod si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatz, tamen in iis notari possunt (ut cum in minutis horologiis ars illa rota comparet) non est dubium quin nos concinculæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimat. Ac, si est oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posset facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varieque temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiosè dictarum habemus exempla vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita huius artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis exceptæ, & in unum corpus sunt redactæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. ea igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem & ad dicendi facultatem conducunt, postquam accurate legeris, melius, ut spero æstimabis. Vale.

T Y P O G A P H U S B E N E V O L O L E C T O R I

S.

VEnustè Symachus: Supervacanei, inquit, laboris est commendare conspicua, ut si quis in Sole positus facem praeferat, & accessu luminum claritudinem dei adjuvare gestiat lib 3. Ep. 48. Cui etiam ob hoc est Vlpianus: Magna, asserens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipsa sese ostendit. l. 1. ff. de integr. rest. Et in D. de J. P. Monita Cl. horum virorum impraesentiarum secuti, nolimus huncce, quem denuo publica luci committimus, librum Orationes ex Latinisisque Optimis Historicis, puta ex Salustio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pomposo verborum circuitu & rã laxata extollere multisque sermonum lenociniis ac fucus animum benevolentiamque cuiusdam aucupari, cum opus ipsum se commendet satis, nec vino vendibili (ut vulgò dicitur) opus sit suspensa hœdera.

Vt autem Benevole Lector scias, quid in hac nova nostra Editione praestitum sit, quid additum, quid immutatum, paucis adaperire allubescit. Sicuti sumus optimos quosque textus & Editiones, quibus Viri praefuere laudatissimi, utpote in Sallustio Thyssii, in Livio Gronovii, in Tacito Berneggeri, inque Curtio Frienshemii Editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus recte erant locatæ, hortatis Doctissimi cuiusdem viri in genuinum locum transtulimus, mutanda mutavimus & in luculentam quandam consonantiam redegimus. Viere igitur hoc nostro labore feliciter, & si qua operarum incuriã irrepperunt *τοῦ αὐτοῦ*, haud gravatim emenda, porroque nobis fave. Vale.

O R A -

O R A T I O N E

ex SALLUSTIO collectæ.

O R A T I O C A T I L I N Æ,

qua sui de Conjuracione consilii
participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

*Catilina, ubi eos, quos paulo ante fecerat sui de con-
juracione consilii participes, convenisse videt,
tametsi cum singulis multa sæpe egerat, tamen in
rem fore credens universos appellare & cohortari,
in abditam partem adium secedit: atque ibi omni-
bus arbitris procul amotis, orationem huiusmodi
habuit.*

¶ I virtus, fidesq; vestra satis spectata mi-
hi foret; nequicquam opportuna res ce-
cidisset: spes magna dominationis in
manibus frustra fuisset; neque per igna-
viam; aut vana ingenia incerta pro cer-
tis captarem. Sed quia multis & magnis tempesta-
tibus vos cognovi fortes, fidosq; mihi; eo animus
ausus est maximum, atque pulcherrimum facinus
incipere; simul quia vobis eadem, quæ mihi, bona,
malaque esse intellexi. Nam, *IDEM* velle, atq; *dem*
nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente
agitavi, omnes iam antea diversi audistis. Cæterum
mihi indies magis animus accenditur, cum confi-
dero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos
vindicare in libertatem nam, postquam Resp. in
paucorum potentiam ius, atque ditionem concessit,
semper illis reges, terrarum vestigales esse: populi,
nationes, stipendia pendere: ceteri omnes, strenui,
boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus sine
gratia, sine autoritate. his obnoxii, quibus, si
Resp. valeret, formæ ei essemus. Itaque omnis gra-
tia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi

illi volunt : nobis reliquerunt pericula , repullas ,
 judicia , egestatem . Quæ quousque tandem patie-
 mini fortissimi viri ? Nonne emori per virtutem præ-
 stat , quam vitam miseram , atque inhonestam , ubi
 alienæ superbæ ludibrio fueris , per dedecus amit-
 tere ? Verumenimvero , pro Deum atque hominum
 fidem ! victoria in manu nobis est : viget ætas : ani-
 mus valet : contrà , illis annis , atque divitiis , omnia
 consenuerunt . *Tantummodo incepto opus est : ce-
 tera res expedit .* Etenim quis mortalium , cui virile
 ingenium est , tolerare potest , illis divitias supera-
 re , quas profundant in extruendo mari , & montibus
 cozquandis , nobis rem familiarem etiam ad neces-
 saria deesse ? illos binas , aut amplius domos con-
 tinuare , nobis larem familiarem nusquam ullum
 esse ? cum tabulas , signa , torcumata emunt , vetera
 negligunt , nova diruunt , alia ædificant : postremo
 omnibus modis pecuniâ trahunt , vexant : tamén
 summa libidine divitias suas vincere nequeunt . A
 nobis est domi inopia , foris æ alienum ; mala res ,
 spes multo asperior . Deniq ; quid reliqui habemus
 præter miseram animam ? Quin igitur expergisci-
 mini ? En illa , illa , quam sæpe optastis , libertas : præ-
 terea divitiæ , decus , gloria in oculis sita sunt Fortu-
 na ea omnia victoribus præmia posuit . Res , tempus ,
 pericula , egestas , belli spolia magnifica , magis quàm
 oratio mea , vos hortentur . Vel imperatore , vel mi-
 lite me utemini : neque animus , neque corpus , à
 vobis aberit . Hæc ipsa ut spero vobiscum una Con-
 sulagam : nisi fortè me animus fallit , & vos ser-
 vire magis , quàm imperare , putati istis .

ORATIO

Alia Eiusdem Catilinæ , qua suos milites
 adhortatur .

SALLVST. CONJVR. CATIL.

*Sed Catilina , postquam videt montibus atque copiis
 hostium sese clausum , in urbe res adversas , neq ; su-
 æ neque præsidii ullam spem , optimum facinratum*

in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Ap-
conio quam primum confligere. Itaque concione
advocata huiusmodi orationem habuit.

Compertum ego habeo, milites, verba viri vir-
tutem non addere; neque ex ignavo strenuum,
neque fortem ex timido exercitum oratione Im-
peratoris fieri. *QVANTA* cuiusque animo au-
dacia natura, aut moribus inest, tanta in bello pa-
tere solet. Quem neque gloria, neque pericula ex-
citant, nequequam hortere: timor animi auxilium
officit. Sed ego vos, quod pauca monerem, advo-
cavi, simul uti causam consilii mei aperitem. Sci-
tis equidem, milites, socordia, atque ignavia Len-
tuli, quantam ipsi nobisque cladem attulerit: quo-
que modo, dum ex urbe prædia opperior, in Gal-
liam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo in
loco res nostræ sint, iuxta mecum omnes intelli-
gitis. Exercitus hostium duo unus ab urbe, alter
à Gallia obstant. Diutius in his locis esse, si maxi-
mè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum
egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter
aperiendum est. Quapropter vos moneo, ut forti,
atque parato animo sitis; & quum prælium inibi-
tis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, præ-
terea libertatem, atque patriam in dextris vestris
portare. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt:
commeatus abundè, municipia, atque coloniarum pa-
tebunt: sin metu cesserimus, eadem illa adversa
fient: neque locus neque amicus quisquam reget,
quem arma non texerint. Præterea, milites non ea-
dem nobis, & illis necessitudo impender: nos pro
patria, pro libertate, pro vita certamus: illis su-
pervacaneum est, pro potentia paucorum pugnare.
Quo audacius aggredimini, memores pristina vir-
tutis. Licuit vobis cum summa turpitudine in exi-
lio etatem agere: potuistis nonnulli Romæ amissis
bonis, alienas opes spectare. Quia illa fœda, atque
intoleranda vixis videbantur, hæc sequi decrevistis.

Si hæc relinquere vultis, audacia opus est. **NE-**
MO, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fu-
 ga salutem sperare, quum arma, quibus corpus te-
 gitur, ab hostibus averteris, ea vero demencia est;
SEMPER in prælio in maximum est periculum;
 qui maxime timent: Audacia pro muro habetur.
 Quum vos considero, milites, & quum facta vestra
 æstimo: magna me spes victoriæ tenet: animus,
 ætas, virtus vestra me hortantur: præterea necessi-
 tudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multi-
 tudo hostium ne nos circumvenire queat, prohibent
 angustie loci. Quod si virtuti vestræ fortuna in-
 viderit, cavete, ne multi animam amittatis; ne cap-
 ti potius, sicuti pecora, trucidemini, quàm viro-
 rum more pugnantem, cruentam atque luctuosam
 victoriam hostibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C. Manlii ad Q. Martium Regem.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilina furor minuebatur, sed indies
 plura agitare: arma per Italiam locis opportunis
 parare; pecuniam suam aut amicorum fide sumptam
 mutuam Fesulas ad Manlium quendam portare,
 qui postea princeps fuit belli faciendi. Aliquanto
 post: Interea Manlius in Hetruria plebem sollici-
 tare, egestate simul ac dolore injuriæ novarum re-
 rum cupidam: quos Syllæ dominatione agros bo-
 naque omnia amiserat: præterea latr. &c. Paulo
 post: In quibus literis scriptum erat C. Manlium
 arma cepisse cum magna multitudine, ante diem
 VI. Kal. Novembr. Aliquanto post: Dum hæc
 Romæ geruntur, C. Manlius ex suo numero lega-
 tos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis
 hujusmodi.

DEos hominesque testamur, Imperator, nos
 arma neque contra patriam cepisse, neque
 quod periculum aliis faceremus; sed uti corpora
 nostra

nostra ab injuria tuta forent : qui miseri, egentes, violentia atque credulitatē foeneratorum, plerique patria, sed omnes fama atque fortunis expertes sumus. Neque cuiquam nostrum licuit, more majorum, lege uti ; neque, amisso patrimonio, corpus liberum habere : tanta scvitia foeneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores vestrum miserti plebis Romanæ, decretis suis inopiæ ejus opitulati sunt : Ac novissime memoria nostra, propter magnitudinem aris alieni, volentibus omnibus bonis argentum ære solutum est. Sæpe ipsa plebs, aut domi- nandi studio permo'a, aut superbia magistratum armata, à patribus secessit. At nos non imperium, neque divitias petimus ; quarum rerum causa, bella atque certamina omnia inter mortales sunt ; sed libertatem, quam nemo bonus, nisi cum anima simul, amittit. Te, utque Senatum obtestamur, ut consulatis miseris civibus, legis præsidium, quod iniquitas Prætoris eripuit, restituatis ; neve nois eam necessitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maxime ulti, sanguinem nostrum pereamus.

O R A T I O

C. CÆSARIS suam sententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ socils qui in custodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Junius Syllanus, primus sententiam rogatus (quod eo tempore Consul designatus erat) de iis qui in custodiis tenebantur, & præterea de L. Cassio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, si deprehensi forent, supplicium sumendum decreverat : Isque postea promotus oratione C. Cæsaris, pedibus in sententiam Tiberii Neronis iturum se dixerat : quod de ea re, præsidii additis, referendum esse censuerat. Sed Cæsar, ubi ad eum ventum est, rogatus à Consule sententiam, hujuscemodi verba loquutus est.

OMNES

OMnes homines, P. C. qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. HAUD facile animus verum providet, ubi illa officium; neque quisquam omnium libidini simul et usui parvit. UBI intendere ingenium, valet. Si libido possidet, ea dominatur; animus nihil valet, Magna mihi copia est memorandi, P. C. qui reges, aut qui populi, ira, aut miserecordia impulsu, malè consulerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contra libidinem animi sui, rectè atque ordine fecerè, Bello Macedonico, quod cum rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opibus creverat, infida atque adversa nobis fuit: sed postquam bello confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, nequis divitiarum magis, quàm injuriæ causa bellum inceptum diceret, impunitos eos dimisere. Item bellis Punicis omnibus, quum sæpe Carthaginenses & in pace, & per inducias multa nefanda facinorâ fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecerè: magis, quod se dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item vobis providendum est, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum scelus, quam vestra dignitas, neu magis ira vestræ, quam famæ consulatis. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante me sententias dixerunt, compositè atque magnificè casum Reipub. miserati sunt: quæ belli sævitia esset, quæ victis acciderent, enumeravère, rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum complexu, matres familiarum pati, quæ victoribus collibuisse; fana, atque domos expoliari; eadem, incendia fieri: postremo armis cadaveribus, cruore atq; luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortales, quo illa oratio pertinuit? an, ut

vos infestos coniurationi faceret? scilicet quem res tanta atque tam atrox, non permovit, cum oratio accenderet. Non ita est, neque cuiquam mortalium iniuriæ suæ parvæ videntur: multi etiam eas gravius æquo habuere. Sed alia aliis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundia deliquere, pauci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelsa ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere; Ita in maxima fortuna minima licentia est: neque studere neque odisse, sed minime irasci decet. *Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque crudelitas appellatur.* Equidem ego sic existimo, P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora illorum esse. Sed plerique, mortales postrema meminere; & in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de pœna differunt, si ea paulo sævior fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque strenuum, certo scio, quæ dixerit studio Reipub. dixisse, neq; illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere; eos mores, eamq; modestiam viri cognovi. Verum sententia eius mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri doteat?) sed aliena à Repub. nostra videtur. Nam profecto aut metus, aut iniuria te subegit, Syllane, Consulem designatum, genus præne novum decernere. De timore, supervacaneum est differere: quum præsentis diligentia clarissimi viri Consulis, tanta præsidia sint in armis. De pœna possum equidem dicere id, quod res habet, *in luctu atque miseriis mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ultra neque curæ neque gaudii locum esse:* sed, per Deos immortales quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat, at alie leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti iubent? an quia gravius est verberari, quam necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in hominis tanti facinoris convictos?

victos? Sin, quia levius est; qui convenit in minore negotio legem observare, quum eam in maiore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in patricidas Reip, decretum erit? tempus, dies, fortuna, cuius libido gentibus moderatur. Illis merito accidet, quidquid evenerit. Cæterum vos, P.C. quid in alios statuatis, considerate. *Omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt*: sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, perversis Atheniensibus, triginta viros imposuere, qui Rempub; tractarent. Hi primo capere pessimum quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Ea populus lætari, & merito dicere fieri. Post, ubi paulatim licentia crevit, juxta bonos & malos libidine interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitute oppressa, stultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Nostra memoria victor Sylla, quum Damasippum, & alios huiusmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari iussit, quis non factum ejus laudabant? homines scelestos, & factiosos, qui seditio-nibus Remp. exagitaverant, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque uti quisque domum, aut villam, postremo aut vas, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proscriptorum numero esset. Ita illi, quibus Damasippi mors lætitiæ fuerat, paulo post ipsi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor: sed in magna civitate multa & varia ingenia sunt, potest alio tempore, alio Consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi: ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Consul gladium eduxerit; quis illi finē statuet, aut quis moderabitur? Maiores nostri. P.C. neque consilii neque audaciæ unquam eguere: neque superbia illis obstabat, quo minus instituta aliena, si
m qdo

modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, insignia magistratuum à Tuscis pleraque sumpserunt: Postremo, quod ubique apud socios, aut hostes idoneum videbatur, cum summo studio domi exequabantur: Imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in cives, de condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam Respublica adolevit, multitudine civium factiones valere, circumveniri innocentes, alia huiusmodi fieri cœpère. Tunc lex Porcia. aliæque leges paratæ sunt. quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hanc ego causam P. C. quo minus consilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profecto virtus, atque sapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus? Placet igitur eos dimitti, & augere exercitum Catilinæ? Minime: sed ita censeo; publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia. quæ maximè opibus valent: neu quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existimare, eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS proxime præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, ceteri verbo, alius alii varie assentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus sententiam, huiusmodi orationem habuit.

Longem mihi alia mens est, P. C. cum res atque pericula nostra considero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse reputo. Illi mihi

mihi differuisse videntur de poena eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum parare: res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus, consultate. Nam cetera maleficia tum persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accidat; ubi evenit frustra iudicia implores. Capta urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras plaris, quam Rempublicam fecistis: si ista, cujuscumque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expergiscimini aliquando, & capeffite Rempub. Non nunc agitur de vestigalibus, non de sociorum iniuriis: libertas, & anima nostra in dubio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: sæpe de luxuria atque avaritia nostrorum civum questus sum; multosque mortales ea causa adversos habeo. Quo mihi, atq; animo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem, haud facile alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tamen si vos parvi pendebatis; tamen Respub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc vero non id agitur, bonisne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quam magnificum imperium populi Romani sit: sed, hæc cujuscumque modi videntur, nostra, an, nobiscum unà, hostium futura sint. Hic mihi quisquam mansuetudinem & misericordiam nominat? Jam pridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus, quia bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eo Respub. in extremo sita est. Sint sane, quoniam ita se mores habent, libertales ex sociorum fortunis, sint misericordes in furibus ærarii; ne illi sanguinem nostrum largiantur, &, *dum paucis scelestis parcunt, bonos omnes perditum eant.* Benè & compositè C. Cæsar paulo anre in hoc ordine de vita & morte differuit: credo, falsa existimans ea, quæ de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca terra, incul-

ra, foeda atque formidolosa habere. Itaque censuit pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia in custodiis habendo; videlicet, timens, ne si Romæ sint aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conductæ, per vim eripiantur. Quasi vero mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit avaricia, ubi ad defendendam opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis meruit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eo magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæterisque statueris pro certo habere, te vos simul de exercitu Catilinae, & de omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius ea ageris, tanto illis animus infirmior erit: si paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rempub. ex parva magnam fecisse; Si ita res esset, multo pulcherimam eam nos haberemus quippe sociorum, utque civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis, quam illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt, domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publice egestatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos nullum discrimen est: omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis, eo fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano, ad bellum arcessunt: dux hostium cum exercitu supra caput est. vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis quid intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? Misereamini, censeo; deliquere homines adolescentuli per ambi-

ambitionem atque etiam armatos dimittatis. Nam ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet, Scilicet res ipsa aspera est: sed vos non timeris eam. Immo vero maxime; sed inertia & molitia animi alius alium expectantes cunctamini videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maximis saepe periculis servavere. *Non votis neque supplicium muliebribus auxilia deorunt parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedant: ubi socordia te, atque ignavia tradideris, nequicquam Deos implores: irati infestique sunt.* Apud majores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari iussit, atque ille egregius adolescens immoderate fortitudinis morte poenas dedit: vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, cunctamini? Videlicet vita cetera eorum huic sceleri obstat. Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiae, si famae suae, si diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentiae nisi iterum jam patriae bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam pensi unquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercule peccato locus esset, facile paterer vos ipsa te corrigi, quoniam verba contemnitis; sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra moenia atque in sinu urbis sunt hostes, neque parari, neque consuli quidquam occulte potest, quo magis properandum est. Quare ego ita censeo; quum nefario consilio sceleratorum civium, Respub. in maxima pericula venerit, hique indicio T. Vulturii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, eadem, incendia, aliaque se foeda atque crudelia facinora in cives, patriamque paravisse de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORA.

ORATIO

MICIPSAE REGIS ad Jugurtham, qua eum offic. i sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur rex Micipsa, ubi ea quæ fama acceperat, Jugurtham bello Numantino in tantum claritudinem pervenisse ut Romanis vehementer charus esset, ex literis imperatoris ita esse cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum, & Jugurtham beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis heredem instituit: quum antea sibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hispaniam mittebat præfecisset, quod in eo bello facile occisurum speraret. Sed ipse paucos post annos morbo atque ætate confectus, quum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempsale filiis, hujusmodi verba cum Jugurtha fertur habuisse.

Parvum ego te, Jugurtha, amisso patre, sine spe, sine opibus in meum regnum accepi, existimans non minus me tibi, quam liberis si genuissem, ob beneficia charum fore. Neque ea res falsum me habuit: nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, novissime rediens Numantia, me regnumque meum gloria honoravisti, tuaque virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti: In Hispania nomen familiz nostræ renovasti: potestremo, quod difficillimum inter mortales, gloria invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obtestorque te, ut hos qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres sunt, caros habeas: nec malis alienos adungere, quam sanguine conjunctos retinere. **NON** exercitus
neque

neque thesauri, praesidia regni sunt, verum amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur. Quis autem amicior quam frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem ego regnum, vobis tradidum, si boni eritis: si mali, imbecillum. NAM concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ceterum ante hos te, Jugurtha, quia aetate, & sapientia priores, ne alter quid eveniat providere decet, NAM in omni certamine, qui opulentior est, etiamsi accipit iniuriam, tamen quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Adherbal, & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quam genuisse.

ORATIO

ADHERBALIS AD SENATUM

Rom. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi satis confident, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquentem accepimus.

Patres conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi praecepit uti regni Numidiae tantummodo procuracionem existimarem meam, ceterum jus, imperium eius penes vos esse: simul eniterer domi militumque quam maximo usui esse populo Romano, vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum; Quae praecepta patris mei quum agirarem, Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus contempto imperio vestro, Masinissae me nepotem,

potem, utique à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego P. C. quoniam eo miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob maiorum meorum beneficia. posse me à vobis auxilium petere, ac maximè deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundum ea, si desideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniā *parum tua per se ipsa probitas est*, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret, ad vos confugi, P. C. quibus *quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usus esse.* Ceteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom. bello Carthaginensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides eius quàm fortuna pendenda erat. Quorum progeniem vos P. C. nolite pati me nepotem Masinissæ frustra à vobis auxilium petere: sed si ad impetrandum nihil causæ haberem, præter miserandam fortunam; quod paulo antè rex genere, fama atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes expecto; tamen erat *majestatis populi Romani prohibere iniuriam*; neque pati, cuiusquam regnum per scelus crescere. Verum ego iis finibus eiectus sum, quos maioribus meis pop. Rom. dedit: unde pater & avus meus unà vobiscum expulere Syphacem, & Carthaginenses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea iniuria despecti estis. Eheu me miserum! Huccine, Micipsa pater, beneficia tua evasere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regnique participem fecisti, is potissimum stirpis tuæ extinctor sit? Nunquā ne ergo familia nostra quieta erit? semperne in sanguine, ferro, fuga versabimur? Dum Carthaginenses incolumes facere, iure omnia sæva patiebamur, hostes ab latere: vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa pestis ex Africa eiecta est, lati pacem agitabamus: quippe, quæis hostis nullas erat, ni
fi

si forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improvise Jugurtha, intoleranda audacia scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primum, regnum ejus sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim aut bellum expectantem in imperio vestro, (sicuti videris) extorrem patria, domo inopem, & coopertum miseriis efficit, ut ubi vis tutius, quam in meo regno essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterum ex omnibus maximè tutos esse. Quod in familia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quo potissimum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, naturæ concessit: fratri quem minime decuit propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis obiecti sunt? pauci, quibus relicta est anima, clausi in tenebris cum mœrore & luctu, morte gravio-rem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis adversa facta sunt, incolumis manerent: tamen, si quid ex improvise mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ esse decet. Nunc vero exul patria, domo solus, atque omnium honestarum rerum egens, quos accedam aut quos appellem, nationesne, an reges, qui omnes familiaris nostræ ob vestram amicitiam infesti sunt; an quoquam mihi adire licet, ubi non maiorum meorum hostilia monimenta plurima sint? an quisquam nostri misereri potest, quia aliquando, vobis

bi
tu
fo
ma
hu
no
op
qu
illu
run
ma
de
ver
ner
has
vid
im
ille
est
rent
mife
anin
&
lata
tun
state
cum
mala
hum
agam
an re
ex op
nis m
ptus
Nunc
licet
atque
mani

bis hostis fuit? Postremo, Masinissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi pop. Rom. ne societate, ne fœdera nova acciperemus: abundè magna p̄sidia nobis in vestra amicitia fore: si huic imperio, fortuna mutaretur. una occidendum nobis esse. Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opulenti: omnia secunda, & obedientia vobis sunt, quo facilius sociorum injurias curare licet. Tantùm illud vereor, ne quos *privata amicitia* Jugurthæ, parum cognita, *transversos agat*: quos ego audio summa ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ne quid de absente, incognita causa, statuatis: fingere me verba, & fugam simulare, cui l. cuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has miseras projectus sum, eadem hæc simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriat̄ur: ut ille, qui nunc *sceleribus suis ferox atque præclarus est*, omnibus malis excruciat̄us, impietatis in parentem nostrum, fratris mei necis, mearumque miseriarum graves pœnas reddat. Jamjam frater animo meo charissime, quanquam tibi immaturo, & unde minime decuit, vita erepta est, tamen *letandum magis, quàm dolendum puto casum tuum*: non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & *has omnes, quæ me premunt ærumnas cum anima simul amisisti*: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum *spectaculum præbeo*: incertus quid agam, tuasne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ necisque potestas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori fortunis meis honestus exitus esset: ne vivere contempnus viderer, si defessus malis: injuriæ concessissem. Nunc quoniam neque vivere læbet, neque mori licet sine dedecore, P. C. oro vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi Romani, subvenite misero mihi, *ite obviam injuriæ*,

B

nolite

nolite pati regnum Numidiz, quod vestrum est, periculus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

ORATIO

C. MEMMIUS AD QUIRITES, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherballem necaverat, & in socios ejus sceleris, hortatur.

SALLVST. IN BELLO JUGVRTH,

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatûs, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere Remp. ne libertatem suam desererent: multa superba & crudelia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempestate Roma Memmii facundia clara pollensque fuit, decere existimari unam ex tam multis orationem ejus perscribere. Ac potissimum eam dicam quam in concione post reditum Bestiæ hujuscemodi verbis disse-

MULTA me dehortantur à vobis, Quirites, ni studium Reip. omnia superet; opes factionis, vestra patientia, jus nullum; ac maxime quod innocentia plus periculi, quàm honoris est. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis superbiz paucorum; quàm foedè, quamque inulti perierint vestri defensores; uti vobis animus ab ignavia, atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori esse. Sed quanquam hæc talia sunt: tamen, obviam ire factionis potentiz, animus subegit. Certe ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita est, experiar: verum id frustra, an ob rem faciam in vestra manu situm est, Quirites. Neq; ego vos hortor, quod sæpe majores vestri fecere, uti contra injurias armati eatis: nihil vi, nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsi more precipites eant. Occiso

ciso Tib. Graccho, quem regnum sibi parare aiebant, in plebem Romanam quæstiones graves habitæ sunt. Post C. Gracchi, & M. Fulvii eadem, item ordinis vestri multi mortales in carcere necati sunt. Utriusque cladis non lex, verum libido eorum finem fecit. Sed sane fuerit regni reparatio, plebi jura sua restituere, quicquid sine sanguine civium ulcisci nequit, jure factum sit. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expleri; reges, & populos liberos paucis nobilibus vestigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse: tamen hæc talia facinora impunè suscepisse, parum habuere: Itaque postremò leges, majestas vestra, divina & humana omnia hostibus tradita sunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet aut poenitet: sed *incedunt per ora vestra magnificè, sacerdotia, & consulatus, pars triumphos suos ostentantes: perinde quasi ea honori, non prædæ, habeant. Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati æquo animo servitutem toleratis? At qui sunt hi, qui Rempub. occupavere? homines sceleratissimi, cruentis manibus, immani avaritia, nocentissimi, idemque superbissimi, quibus fides, decus, pietas, postremò honesta atque inhonesta omnia questui sunt. Pars eorum, occidisse tribunos plebis, alii quæstiones injustas, plerique eadem in vos fecisse, promunimento habent. Itaque *quàm quisque pessimè fecit, tam maxime tutus est: metum à scelere suo ad ignaviam vestram transtulere: quos omnes eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coegit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos actio est. Quod si vos tam libertatis curam habetis, quam illi ad dominationem accensi sunt; profecto neque Respub. sicuti nunc, vastaretur, & beneficia vestra penes optimos, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi juris, & majestatis constituendæ gratia, bis per secessionem armati**

Aventinum montem occupavere : vos pro libertate, quam ab illis accepistis, nonne summa ope nitimini ? atque eo vehementius, quo *maius dedecus est parta amittere quam omnino non paravisse* ? Dicer aliquis, Quid igitur censes ? Vindicandum in eos, qui hosti prodidere Rempub. non manu, neque vi ; quod magis, vos fecisse, quam illis accidisse, indignum est ; verum quaestionibus, & indicio ipsius Jugurthæ ; qui si dedititius est, profecto iussis vestris obediens erit : sine ea contemnit, scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex qua ad Jugurtham scelus, impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, ad Rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet : & illa, quam hæc tempora, magis placent, quam regna, provinciæ, leges, iura, iudicia, bella, atq; paces ; postremo divina & humana omnia penes paucos erant : vos autem, hoc est, pop. Rom. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis habebatis animum retinere. Nam servitutem quidem quis vestrum audebat recusare ? Atque ego tametsi virum flagitiosissimum existimo impune injuriam accepisse ; tamen vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantum importunitatis habet, parum est impune male fecisse nisi deinde faciundi licentia eripiatur ? & vobis æterna solitudo remanebit, quam intelligetis asservandum esse, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordie quæ spe est ? Dominari illi volunt, vos liberi esse : facere illi injurias, vos prohibere : postremo sociis vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur. Potestis in tam diversis mentibus pax, aut amicitia esse. Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus est, neque per vim sociis ereptæ pecuniæ, quæ quan-

H
t
n
e
q
m
eff
lin
ne
ho
lep
or
in

M

S

Na
de
O
ne

S

de
dico
tem
ver
tura
peti
bene
re, s
quo
O e
pinio

quan

quam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur, hosti acerrimo prodita Senatus auctoritas, proditum imperium vestrum est: domi militumque Resp. vernalis fuit. Quæ nisi quaesita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illis, qui ea fecere, obediētes vivamus? NAM impune quilibet facere, id est, regem esse. Neque ego vos, Quirites, horior, uti iam malitis cives vestros perperam, quàm recte fecisse: sed ne ignoscendo malis, bonos perditum eat. Ad hoc, in Repub. multo præstat, beneficii, quam maleficii, immemorem esse. Bonus tantummodo segnior sit, ubi negligat: at malus improbius. Ad hoc, si injuriæ non sunt, haud sæpe auxilii egeas.

ORATIO

MARII ad QUIRITES, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Nam Marius, postquam omnibus quæ postulaverat decretis, milites scribere vult, hortandi causa, simul & nobilitatem, ut consueverat, exagitandi concionem populi advocavit: deinde hoc modo disseruit.

SCIO ego, Quirites, plerisque non iisdem artibus imperium à vobis petere, & postquam adepti sunt, gerere: primo industrios, supplices modicos esse: deinde per ignaviam & superbiam etatem agere, sed mihi contra videtur. Nam quo universa Respub. pluris est quàm consulatus aut Prætura, eò majore cura illam administrari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum vestro beneficio maximo negotii sustineam. Bellum parare, simul & æratio parcere, cogere ad malitiam eos, quos nolis offendere; domi, forisque omnia curare, & ea agere inter invidos, occurrentes, factiosos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii, si deli-

quere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: *mihi sp̃s omnes in memet sita: quas necesse est & virtute & innocentia tutari: nam alia infirma sunt.* Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: nobilitatem locum invadendi quærere. Quo mihi acrius adnitendum est, ut neque vos capiamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc *atatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula consuevit habeam.* Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea uti accepta mercede deferam, non est consilium, Quirites. Illus difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere jam ex consuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha iussistis: quam rem nobilitas ægerime tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutare melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut illud tale negotium mittatis hominem veteris prosapiæ, ac multarum imagnum & nullius stipendii: scilicet ut in tantis re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officii sui. Ita plerumque evenit, ut, quem vos imperare iussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint, homines præposter! nam gerere quam fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Comparete nunc. Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi, quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quamquam ego naturam unam & com-
munem

munem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albani, aut Bestiæ quæri posset, mene, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis nisi, sese liberos quam optimos voluisse? Quod si jure despiciunt me, faciunt idem maioribus suis; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cæpit, Invident honori meo; ergo invident labori, innocentia, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbia, ita etatem agunt, quasi honores vestros contemnant: ita hos petunt, quasi honeste vixerint. Nam illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignavia voluptatem, & præmia virtutis, Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contra est, nam, quando vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarior est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videre quam iniqui sint, Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est: quam certe peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abunde illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent non placuit reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest quippe vera necesse est bene prædicet: falsam vita moresque mei superant, sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi summum honorem, & maximum negotium

imposuistis : etiam atque etiam reputate, num id poenitendum sit. Non possum, fidei causa, imagines neque triumphos, aut consulatus majorum meorum ostentare : at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, praeterea cicatrices adverso corpore. *Haec sunt mea imagines, haec mea nobilitas non hereditate relicta, ut illa illis, sed quae ego plurimis meis laboribus & periculis quasi vi.* Non sunt composita verba mea. Parum id facio. *Ipsa se virtus satis ostendit : illi artificio opus est, uti turpia facta oratione tegant.* Neque litteras Graecas didici : parum placebat eas discere, quippe quae ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optima Reipub doctus sum; hostes ferire, praesidia agitare, nihil metuere, nisi turpem famam; hyemem & aestatem juxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego praecipis milites hortabor : neque illos arcte colam, me opulenter : neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc civile imperium. *Namque quum tu te per molli- tiem agas, exercitum supplicio cogere, est hoc domi- num, non imperatorem esse.* Haec atque alia majores vestri faciendo, Seque remque pub. celebra- vere. Quae nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus nos illorum amulos contemnit : & omnes honores, non ex merito, sed quasi debitos, à vobis repetit; Ceterum homines superbissimi procul errant. Ma- jores eorum omnia quae licebat, illis reliquere, di- vitias, imagines, memoriam sui praeclaram : *virtu- tem non reliquere, neque poterant.* EA sola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & in- cultis moribus aiunt : quia parum scite convivium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris pretii coquum quam villicum habeo : quae mihi li- bet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis sanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire : omnibusque
bonis

bonis oportere plus gloria quam divitiarum esse: arma, non suppellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum aestimant, id semper faciant: ament, potent: ubi adolescentiam habuerit, ibi senectutem agant, in conviviis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecorare turpissimi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injustissime *luxuria & ignavia, pessimæ artes*, illis qui coluere eas, nihil efficiunt, Reip. innoxia cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primo omnium, de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt omnia removistis, avaritiâ, imperitiâ, superbiam. Dein exercitus ibi est *locorum sciens*, sed mehercule *magis strenuus, quàm felix*. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus *militari etis* est, adnitimini mecum, & capeßite Rempub. neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. Ego met in agm. ne atque in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: meque vosque in omnibus rebus iuxta geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia aut procul essent tamen omnes bonos Reipnb. subvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis ut boni honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abunde dictum puto.

ORATIO

SYLLÆ AD BOCCHVM REGEM
SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidissimos ad eum mitteret: velle de suo & de populi Rom. commodo cum iis disserere. Ille statim L. Syllam & A. Manlium iri jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut adversum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Uaq; Sylla, cujus facundia non ætati à Manlio concessum est, pauca verba hujuscemodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis est, quum te talem virum dii monuere; ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum pessimo omnium Jugurtha miscendo commaculares; simul nobis ut demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius visum, amicos, quam servos, querere, utriusque rati volentibus quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia nostra: primum quod procul absumus; in quo offensæ minimum, gratia par, ac si prope adessemus: dein, quod parentes abunde habemus, AMICORVM neque nobis, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset: profecto ex pop. Rom. ad hoc tempus multa plura bona accepisses quam mala perpeffus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, qui scilicet placuit & vim & gratiam nostram experiri: nunc, quando per illam licet, festina; atque, uti cœpisti, perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errata officiis superes. Postremo hoc in pectus tuum dimitte. nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam bello quid valeat, tute scis.

ORA.

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, qua suum erga illum
studium exponit, & se bellum populo
Rom. facere voluisse negat.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

NUnquam ego ratus sum fore, ut rex maximus
in hac terra, & omnium, quos novi, opu-
lentissimus, privato homini gratiam deberem. Et
mehercule Sylla, ante te cognitum, multis oranti-
bus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigus.
Id immutatum mihi, quod ceteri dolere solent, ego
latox : Fuerit mihi pretium eguisse aliquando tuæ
amicitiæ ; qua apud animum meum nihil charius
habeo. Id adeo experiri licet ; arma, viros, pecuniam,
postremò quicquid animo libet, sume, utere : &
quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam puta-
veris ; semper apud me integra erit : Denique nihil
me sciente frustra voles. Nam, ut ego existimo *Re-
gem armis, quàm munificentia, vinci minus flagiti-
osum.* Cæterum de Repub. vestra, cujus curator
huc missus es, paucis accipe ; Bellum ego pop. Rom.
neque feci neque factum unquam volui ; fines meos
adversum armatos armis tutatus sum. Id omitto :
quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Ju-
gurtha bellum : ego flumen Mulocham, quod inter
me & Micipsam fuit, non egrediar, neque id intrare
Jogurtham sinam. Præterea si quid meque vobisque
dignum petieris, haud repulsus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Rom.

EX LIBRIS HIST. SALLVS.

Clementia & probitas vestra, Quirites, qui-
bus per ceteras gentes maximi, & clari e-
stis, plurimum timoris mihi faciunt, adversus
tyranni-

imposuistis: etiam atque etiam reputate, num id
 poenitendum sit. Non possum, fidei causa, imagi-
 nes neque triumphos, aut consulatus majorum
 meorum ostentare: at, si res postulet, hastas, vexil-
 lum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatri-
 ces aduerso corpore. *Hæ sunt meæ imagines, hæ
 mea nobilitas non hereditate relicta, ut illa illis,
 sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis
 quasiui.* Non sunt composita verba mea. Parum
 id facio. *Ipsa se virtus satis ostendit: illi artificio
 opus est, uti turpia facta oratione tegant.* Neq; li-
 teras Græcas didici: parum placebat eas discere,
 quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profue-
 runt. At illa multo optima Reipub doctus sum; ho-
 stes ferire, præsidia agitare, nihil metuere, nisi tur-
 pem famam; hyemem & æstatem iuxta pati, humi
 requiescere, eodem tempore inopiam & laborem
 tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neq;
 illos arte colam, me opulenter: neque gloriam
 meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc
 civile imperium. *Namque quum tu te per molli-
 tiem agas, exercitum supplicio cogere, est hoc do-
 minum, non imperatorem esse.* Hæc atque alia ma-
 jores vestri faciendo, Seque remque pub. celebra-
 vere. Queis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus
 nos illorum stimulo contemnit & omnes honores,
 non ex merito, sed quasi debitos, à vobis repetit;
 Cæterum homines superbissimi procul errant. Ma-
 jores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, di-
 vitias, imagines, memoriam sui præclaram: *virtu-
 tem non reliquere, neque poterant.* E A sola neque
 datur dono, neque accipitur. Sordidum me & in-
 cultis moribus aiunt: quia parum scite convivium
 exorno, neque histrionem ullum, neque pluris
 pretii coquum quam villicum habeo: quæ mihi li-
 bet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, &
 ex aliis sanctis viris ita accepi, MUNDITIAS
 mulieribus, viris laborem conuenire: omnibusque
 bonis

bonis oportere plus gloriæ quam divitiarum esse: arma, non suppellectilem, decori esse. Quin ergo, quod juvat, quod carum æstimant, id semper faciant; ament, potent: ubi adolescentiam habuerit, ibi senectutem agant, in conviviiis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecorare turpissimi viri, honorum præmia ereptum eunt. Ita injustissime *luxuria & ignavia, pessimæ artes*, illis qui coluere eas, nihil efficiunt, Reip. innoxie cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primo omnium, de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt omnia removistis, avaritiâ, imperitiâ, superbiam. Dein exercitus ibi est *locorum sciens*, sed mehercule *magis strenuus, quàm felix*. Nam magna pars ejus avaritia aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus *militariæ etas* est, adnitimini mecum, & *capeßite Rempub.* neque quenquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. *Egomet in agnis me atque in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: neque v. s. que in omnibus rebus iuxta geram.* Et profecto, diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia aut procul essent tamen omnes bonos Reipnb. subvenire decet. Etenim nemo ignavia immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis ut boni honestique vitam exigèrent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abunde dictum puto.

ORATIO

SYLLÆ AD BOCCHVM REGEM
SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidissimos ad eum mitteret: velle de suo & de populi Rom. commodo cum iis disserere. Ille statim L. Syllam & A. Manlium iri jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut adversum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaq; Sylla, cujus facundia non statim à Manlio concessum est, pauca verba hujusmodi loquutus.

REx Bocche, magna lætitia nobis est, quum te talem virum dii monuere; ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum pessimo omnium Jugurtha miscendo commaculares; simul nobis ut demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius visum, amicos, quam servos, querere, utriusque rati volentibus quam coactis imperitare. Tibi vero nulla opportunior amicitia nostra: primum quod procul absumus; in quo offensæ minimum, gratia par, ac si prope adessemus: dein, quod parentes abunde habemus, AMICORVM neque nobis, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset: profecto ex pop. Rom. ad hoc tempus multa plura bona accepisses quam mala perpeffus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, qui scilicet placuit & vim & gratiam nostram experiri: nunc, quando per illam licet, festina; atque, uti cœpisti, perge. Multa atque opportuna habes: quo facilius errata officiis superes. Postremo hoc in pectus tuum dimitte. nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam bello quid valeat, tute scis.

ORA.

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, qua suum erga illum
studium exponit, & se bellum populo
Rom. facere voluisse negat.

SALLVST. IN BELLO JVGVRTH.

NUnquam ego ratus sum fore, ut rex maximus
in hac terra, & omnium, quos novi, opu-
lentissimus, privato homini gratiam deberem. Et
mehercule Sylla, ante te cognitum, multis oranti-
bus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigus.
Id immutatum mihi, quod ceteri dolere solent, ego
latox : Fuerit mihi pretium eguisse aliquando tuæ
amicitiæ ; qua apud animum meum nihil charius
habeo. Id adeo experiri licet : arma, viros, pecuniam,
postremò quicquid animo libet, sume, utere : &
quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam puta-
veris ; semper apud me integra erit : Denique nihil
me sc. ente frustra voles. Nam, ut ego existimo *Re-*
gem armis, quàm munificentia, vinci minus flagiti-
osum. Cæterum de Repub. vestra, cujus curator
huc missus es, paucis accipe ; Bellum ego pop. Rom.
neque feci neque factum unquam volui ; fines meos
adversum armatos armis tutatus sum. Id omitto :
quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Ju-
gurtha bellum : ego flumen Mulucham, quod inter
me & Micipsam fuit, non egrediar, neque id intrare
Jugurtham sinam. Præterea si quid meque vob. s. que
dignum petieris, haud repulsus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Rom.

EX LIBRIS HIST. SALLVS.

Clementia & probitas vestra, Quirites, qui-
bus per ceteras gentes maximi, & clari es-
tis, plurimum timoris mihi faciunt, adversus
tyranni-

tyrannidem L. Syllæ : ne aut ipsi, quæ nefanda æstima-
tis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini:
præsertim quum illi spes omnis in scelere atque
perfidia sit ; neque se aliter tutum putet, quàm si
pejor atque intestabilior metu vestro fuerit, quo
captivis libertatis curam miseria eximat : ant, si
proveritis, in tutandis periculis magis quam in
ulciscendo teneamini. *Satellites quidem ejus, ho-*
mines maximi nominis, non minus optimis majorum
exemplis, nequeo satis mirari, dominationis in vos
servitium suum mercedem dant : & utrumque per
injuriam malunt, quàm optimo jure, liberi agere.
Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Lucilati-
orum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute pepe-
rere, subvertenda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale,
Philippoque & Antiocho defensum est aliud quàm
libertas & sua cuique sedes ; nem cui, nisi legibus,
pareremus ? Quæ cuncta sævus iste Romulus, quasi
ab externis rapta, tenet ; non tot exercituum
clade, neque COSS. & aliorum Principum quos
fortuna belli consumpserat, satiatus : sed tum
crudelior, quum plerisque secunde res in miserationem
ex ira vertunt. Quin solus omnium, post
memoriam hominum, supplicia in post futuros
composuit : queis prius injuria quàm vita certa
esse : pravissimeque per sceleris immanitatem ad
huc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris servitii, è
repetenda libertate terremini. Agendum atque ob-
viam eundum est, Quirites : ne spolia vestra penes
illos sint. Non prolarandum, neque votis paranda
auxilia : nisi forte speratis per tadium jam aut pu-
dorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata
periculosius dimissurum. At ille eò processit uti ni-
hil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinenda domi-
nationis honesta æstimet. Itaque illa quies, & otium
cum libertate, quam multi probi potius quàm labo-
rem cum honoribus capebant, nulla sunt.
Mac tempestate serviendum aut imperitandum :
haben-

habendus metus est aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra; quæve humana superant; aut divina impolluta sunt; Populus Romanus paulo antè gentium moderator, exutus imperio, gloria, jure, agitando inops, despectusque, ne servilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis data, per unum prohibentur: & plebis innoxia patris sedes occupavère pauci satellites, mercedem scelerum. Leges, judicia, ararium, provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium & vitæ licentiam. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine civili. *Estne juris reliqui aliud quàm solvere injuriam, aut mori per virtutem?* Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quisquam extremam necessitatem nihil ausus, nisi muliebri ingenio expectat. Verùm ego seditiosus, uti Sylla ait, qui præmia turbarum quæro: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Vettius Picens, scriba Cornelius, aliena bene parta prodegerint: nisi approbaveritis omnes proscriptiones innoxiorum obdivitias: cruciatus virorum illustrium, vastatam urbem fuga, & cædibus, bona civium miserorum, quasi Cimbricam prædam, vñum, aut dono datam. At obest mihi possessiones ex bonis proscriptorum: *quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quenquam omnium satis tutum fuisse, si recte faceremus.* Atqui illa, quanta formidine mercatus sum, pretio soluto, jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Syllam non poenitet, ut & facta ingloria numeret, &, si liceat, avidius fecerit. Neque jam, qui

quid existimetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor : ne, alius alium Principem expectantes, ante capiamini, non opibus ejus, quæ fuitiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quum raptum ire licet, & quàm audeat tam videri felicem. Nam præter satellites, commaculatos quis eadem vult ? aut quis non omnia mutata præter victoriam ? scilicet milites : quorum sanguine, Tertulæ, Scyroque pessimis servorum divitiarum partem sunt : an quibus prælatus in magistratibus capiendis Fucidius, ancilla turpis, & *honorum omnium dehonestamentum* ? Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæsitum est. Nisi forte Tribunitiam potestatem eversum profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis ; utique jura & judicia sibi met extorquerent : egregia scilicet mercede quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit ? *Quia secunda res mirè sunt vitis obtentui* : quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemnetur : nisi fortè specie concordie & pacis, quæ sceleri & patricidio suo nomina indidit. Neque aliter P. R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebs, præda civilis acerbissima, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Roman. fuit. Quæ, si vobis pax & concordia intelliguntur maxima turbamenta Reipub. atque exitia probare : annuite legibus impositis ; accipite otium cum servitio ; & tradite exemplum posteris ad pop. Romanum suimet sanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc summum imperium satis quæsitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio : tamen non fuit consilium, privatas opes facere ; *potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio*. Quæ si probatis, adeste Quirites ; &, bene juvantibus diis, M. Æmilium Consulem ducem

ducem & authorem sequemini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO

C. COTTÆ CONSVLIS ad populum
EX IISDEM HIST. SALLVSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adversa fuere: quorum alia, toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: inque his omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. *Male secundæque res, opes, non ingenium* mihi mutabant; at contra *in eis miseriis cuncta me cum fortuna deseruere.* Præterea *senectus per se gravis,* curam duplicat cui misero senectæ jam ætate, ne mortem quidem honestam sperare licet. Nam si parricida vestri sum, & genitus hic, deos penates meos patriamque, & summum imperium vilia habeo? qui mihi vero cruciatus satis est, aut quæ poena mortuo? cum omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo vici? A prima adolescentia in ore vestro privatus, & in Magistratibus egi: qui lingua, qui consilio meo, qui pecunia voluere, usi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidissimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Repub. suscepi: qui victus cum illa simul, cum egēs alienæ opis, plura mala expectarem; vos, Quirites rursus mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis, vix satis gratus, si singulis animam, quam nequeo, concesserim. *NAM vita & mors jura naturæ sunt: ut sine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur.* Consules nos fecistis, Quirites domi bellique impeditissima Repub. Namque imperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumentum poscunt: & id res cogit: quoniam post defectionem socio-

rum

rum, & Sertorii per montes fugam, neque man certare possunt, neque utilia parare. Exercitus in Asia Ciliciâque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hostium est: nec minus Italiae maritima & provinciarum: cum interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem sumptuum sustinent: ita classe, qua commeatus vehabatur, minore quàm antea navigamus. Hæc si dolo aut sorordia nostra contracta sunt, agite uti lubet, & ita supplicium sumite: sin communis fortuna asperior est, quare indigna vobis nobisque & Reipub. incipitis? Atque ego, cujus ætati mors propior est, non deprecor, siquid ea vobis incòmodi demitur: neque mox ingenuo corpori honestius, quàm pro vera salute finem vitæ fecerit. Adsum en C. Cotta Consul, facio, quod sæpe majores asperis bellis fecêre; voveo, dedôq; meo pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumspicere. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetote, non me ob scelus aut avaritiam cæsum sed volentem pro maximis beneficiis animam dono dedisse. Per vos igitur, Quirites ad gloriam majorum tolerate adversa & consulite Reipub. Multa cura summo imperio inest, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciar, regna, maria, terræque aspera, aut fessa bellis sint.

ORATIO

O R A T I O N E S
ex LIVIO collectæ.

PRECATIO ROMULI

ad Jovem Statorem, ut Romanis
adversus Sabinos ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini post Caninenses, Crustruminos, & Antennates omnium novissimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam usi, opera virginis cujusdam auro à Tatior rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis stimulati Romani, postero die iniquo loco adversus hostes ita infelicitè pugnant, ut Hostius Hostilius eorum dux tandem occubuerit. Ita cæso duce acies Romana facile fusa est ad portum veterem palatii: quo actus & ipse Romulus turba fugientium; arma ad cælum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adesset propitius.

Iupiter tuis jussus avibus hic in Palatio prima Urbi fundamenta jeci, arcem jam scelere emptam Sabini habent, inde huc armati superata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumq; hinc saltem arce hostes: deme Romanis terrorem, fugamque foedam siste. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit, posteris, tua præsentis ope servatam Urbem esse voveo.

VERBA

ORATIONES

VERBA

PROCVLI JULII ad pop. Rom. consolationis plena.

ARGVMENTVM.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romanæ desiderium Romuli, qui quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad Capræ paludem haberet, subito coorta tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso item nimbo, ita cælo sublatus est, ut in terris postea nunquam visus sit.

Romulus, Quirites, parens urbis hujus, prima hodierna luce cælo repente delapsus, se mihi obvium dedit, quum profusus horrore venerabundusque astitissem, petens precibus, ut contra inveteri fas esset; abi, nuncia (inquit) Romanis, Cælestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciantque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

ORATIO

METII SVFFETII ad Tullum Hostilium Regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

ARGVMENTVM.

Caius Clælius Alba imperabat, Romæ Tullus Hostilius, quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano prædas agerent. Tum vero utrinque legati ad res repetendas missi. Contigit forte ut Romani priores functi legatione, quum non impetrassent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, sicuti mandatum erat, in trigesimum diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res suas Albanis jubet, regi suorum nuntient, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos aspernatus

spernatus dimisisset, ut in eum Dii omnes hujusce belli clades expetant. His nunciatis, bellum utrinque summa vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incursiones faciunt: castra non amplius quinque millia passuum ab urbe locant: in quibus Clælius moritur. Albani comperta morte ad Metium Suffetium imperii summam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Metius in hanc sententiam de totius rei summa loquutus est.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere quæ repetitæ sunt, & ego regem nostrum Clœlium causam hujusce esse belli, audisse videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed si vera potius quam dictu speciosa dicenda sunt, *cupido imperii duos cognatos vicinósque populos ad arma stimulet.* Neque rectè, an perperam, interpretor: fuerit ista ejus deliberatio qui bellum suscepit, me Albani gerendo bello ducem creavere: illud te, Tulle, monitum velim: Etrusca res, circa nos téque maximè sit, quo prior Volscis, hæc magis scis: *multum illi terra, plurimum mari pollent.* Memor esto, jam quum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo fore; ut fessos confectósque simul, victorem ac victum aggrediantur. Itaque si nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii servitiisque aleam imus: incamus aliquam viam, qua, uti utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi decerni possit.

ORATIO

P. HORATII ad populum pro filio
perduellionis reo.

ARGUMENTUM.

*Horatius, is qui solus ex tergeminis fratribus super-
fuit, quum tergemina spolia victor gerens, obviam
sororem*

sororem, cognita forte veste Curiatii sponsi, passis crinibus flebiliter sponsum nomine appellare videret, motus comploratione intempestiva eam ferro transfigit. Hoc nomine in ius ad Regem Tullum quum raptus esset à Tullo duum viri capitales, sicuti lex jubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem judicarent. Iam duum vir ei perduellionem iudicaret, jam licitor iussus laqueum injiciebat quum authore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provocatione ad populum certatum est: quo judicio absolutus est, magis admiratione virtutis quàm jure caussa. Ac in eo quidem judicio maxime pater homines movet, qui preter alia, hac oratione usus est.

HUccine, quem modo decoratum ovantem-
que victoria incedentem vidistis, Quirites,
eum sub furca vinctum inter verbera & cruciatus
videre potestis? quod vix Albanorum oculi tam
deforme spectaculum ferre possent. I, licitor, colliga
manus, quæ paulo ante armata imperium populo
Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris
urbis hujus: arbori infelici suspende; verbera vel
intra pomœrium, modo intra illa pila, & spolia ho-
stium: vel extra pomœrium, modo intra sepulchra
Curiatorum. Quo enim ducere hunc juvenem po-
testis, ubi non sua decora eum à tanta fœditate sup-
plicii vindicent?

O R A T I O

TULLI ROMANORUM REGIS

de proditione Metii Suffetii Albanorum

ducis, ad milites.

A R G U M E N T U M.

*Metius Suffetius dux Albanorum in fide Romanorum
per speciem simulationis manens, Fidenates concita-
bat*

bat ad bellum gerendum adversus Romanos. Is, assumptis socii consilii Veientibus, jam disponebant acies, quum adversus Veientes Tullius suos dirigit, Albanos duce Metio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum est, ut fusi hostes, fugatique victores Romani fuerint. Postero die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullius; ibi proditionem Suffetii aperit.

Romani, si unquam ante alias ullo in bello fuit, quod primum diis immortalibus gratias ageretur, deinde vestre ipsorum virtuti hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quam, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditione ac perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiire ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deserui vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se à tergo ratis, terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo omnium Albanorum est, ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare voluissem fecissetis. Metius ille est ductor itineris hujus, Metius idem hujus machinator belli, Metius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dederò. Centuriones armati Metium circumstant, rex cetera, ut orsus erat, peragit. Quod bonum, fastum, felixq; sit populo Romano, ac mihi vobisq; Albani; populum omnem Albanum Romanam traducere in animo est, civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat, Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus communi tamen metu cogente, silentium

silentium tenet. Tum Tullus, Meri Suffeti, inquit, si ipse discere posses fidem ac fœdera servare, vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paulò ante animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA,

SEV EXHORTATIO TANAQVIL
ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indignissimo haberent se per Tarquinium regni possessione pulsos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullum serva natum imperium casurum videbatur regem per duos pastores, quos ad facinus delegerent, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, propere accitum Servium, ad imperium his verbis hortatur.

TUum est, Servi, si vir es, regnum: non eorum qui alienis manibus pessimum facinus fecere. Erige te, Deosq; duces sequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa cœlestis excitet flamma: nunc exergiscete vere. *Et nos peregrini regnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa. Si tua re subita consilia torpent, ac tu mea sequere.*

EXHORTATIO

TVLLIÆ ad L. TARQVINIVM mari-
tum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Prisci Tarquinii sibi pararentur insidiae, quemadmodum ipsi

ipsi Prisco à filiis Anci nexæ fuerant: in filias suas collocaverat: ita tamen, ut cum essent dispares moribus ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro, minor ægre passa cum impari se conjungi, sic rem cum L. Tarquinio sororis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo post, maritum ipsum ad regni affectionem sollicitat.

SI tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appello: sin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ignavia est scelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquinii, uti patri tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates patrique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocatque Regem. Aut si ad hæc parum est animi, quid frustatis civitatem? quid te ut regium juvenem conspici sinis? Facesse hinc Tarquinius, ut Corinthum. Devolvere retro ad stirpem, fratri similior, quam patri.

LUCRETIAE QUERELÆ ac lamentatio
ad virum, patrem, & amicos, de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat forte de uxorum forma mentio canantibus Tarquinii superbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non suam laudaret, illud ipsam experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac vicloriam omnes fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim stupranda captus, pacis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benigne domum ubi tempus adesse videt, stricto gladio ad eum dormientem accedit. Ibi cum mortua se jugulatū servum positurum ad postremum dices, obstinatam pudicitiam

dicitiā vincit. Postero die mæsta, patrem, maritum, singulosque amicos sceleriter venirent monet: rem enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus sicuti habebat, exponit.

QUzrenti viro, Satin salve? minime, inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibi que, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Dant ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam à coacta in auctorem delicti: mentem peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam adesse. vos inquit, videritis quid illi debeatur. ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero, nec ullo deinde impudica Lucretiæ exemplo viver.

Ex secundo libro ab urbe condita.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLÆ ad populum
de crimine sibi objecto.

ARGUMENTUM.

Mortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Bruti collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non substituerat, in summaque Velia edificaret. Is ea re cognita, submissis primum populo fascibus in concionem ascendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, suspensionem in hanc sententiam sustulit.

NUNQUAMNE ergo, ulla adeo à vobis spectata virtus erit, ut suspitione vigilari nequeat

nequeat? Ego me illum accerrimum regū hostem, ipsum cupiditatis regni crimen subitum time-rem? Ego, si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem posse à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone est fundata leviter fides, ut ubi sim, quam qui sim, magis referat? Non obstabunt P. Valerii ædes libertati vestræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: deferam non in planum modo ædes, sed colli etiam subji- ciam: ut vos supra suspectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quam P. Valerio creditur libertas.

ORATIO

MVTII SCÆVOLÆ ad Porſenam
Clusinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruscis obsideri populum Romanum liberum, qui servus sub regi- bus à nullis hostibus obsessus fuisset; impetrata ve- nia à Senatu, in hostium castra, consilio regis Porſe- na interficiendi, penetrat. Ibi ad regium tribunal consistens, quum inter duos, uter Porſena esset, di- stinguere non posset, scribam regis pro Porſena ob- truncat. Comprehensus per Satellites, regi consili- um voluntatemque suam exponit.

ROMANVS sum civis: C. Matium vocant: hostis hostem occidere volui: nec ad mortem minus animi est, quam ad eadem fuit. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec unus in te ego hos animos gessi: longus post me ordo est idem petentium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accinge- re, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regis. Hoc tibi ju- ventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris: uni tibi, & cum singu- lis res erit.

C

ORA-

ORATIO

MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

ARGUMENTUM.

Secessione plebi in Sacrum montem factum erat, ut incultis agris magna eo anno annonae caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti adversus plebem, praeterquam quod jam eis infesti essent magistratum nomine, qui Patricii non patebant, etiam maxime concitavit, ut jam multis venisse tempus videretur recuperandi iura secessione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis sententiam peregit.

SI Annonam veterem volunt, jus pristinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magistratus, cur Sicinium potentem pollentemque video sub jugum missus, tanquam à latronibus redemptus. Ego ne has indignitates diutius patiar, quam necesse est? Tarquinium regem qui non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, aliosque colles: rapiant frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuerunt, fruantur, utantur annonae quam furore suo fecere. Audeo dicere, hoc malo domitos, ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.

ORATIO

ACTII TVLLII Volscorum principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus absens, velut indicte causa, in Volscos exulatum abierat: ibi Actius Tullius Volscorum longe Principis utebatur hospitio.

Iam

Iam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat, quum de bello Romano conferunt consilia. Rēsque jam tum eo deducta erat, ut *Actius* occasionem modo suos adversus Romanos concitandi quæreretur. Tum forte ludi magni Roma instaurabantur. Ad quos *Actius* Volscique conveniunt. Is *Actius*, ante nactus opportunitatem quam ludi committerentur, Consules, remotis arbitris, de suorum ingenio & natura alloquitur in hanc sententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITVS, quod sequius sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis criminatum venio, sed cautum, ne admittant. Nemo plus quam velim nostrorum ingenia sunt mobilia, multis id cladibus sensimus. Quippe qui non nostro merito, sed vestra patientia incolumes sumus. Magna hic nunc Volscorum multitudo est, ludi sunt, spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ab Sabinorum juventute in hac urbe commissum sit. Horret animus, ne quid inconsulto ac temere fiat. Hæc, nostra utraque causa, prius dicenda vobis, Consules, ratus sum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum ire in animo est, ne cuius facti dictive contagione præsens violer.

O R A T I O

ACTII TVLLII ad suos, qua eos in Romanos concitat.

A R G U M E N T U M.

coniunctum est in sequenti cum superioris argumento. Consules, quæ sine arbitris ab *Actio* acceperant, quum detulissent, senatusconsulto facto Volsci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere iubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, *Actius* indignitate rei

per se satis concitados, hac quoq; oratione inflam-
marit.

VETERES Populi Romani injurias, cladé-
que gentis *Volscorum*, ut omnia obliviscami-
ni alia, hodiernam hanc contumeliam quo tandem
animo fertis, qua per nostram ignominiam ludos
commisere? An non sensistis triumphatum hodie
de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot
finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Ve-
stras conjuges, vestros liberos traductos per ora ho-
minum? Quid eos, qui audire vocem præconis
quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huius
ignominioso agmini fuere obvii, existimasse puta-
tis? nisi aliquid profecto nefas esse, quo, si inter-
simus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculum
que merituri: ideo nos ab sede piorum, cœtu, concilio
que abigi. Quid deinde? illud non succurrit, vi-
dere nos, qui maturavimus proficisci? Si hæc pro-
fectio, & non fuga est. & hanc urbem vos non ho-
stium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, me-
riendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est
magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

Ex tertio libro ab urbe condita.

ORATIO

Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB.
alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTVM.

C. Terentillus Arsa tribunus Pleb. absentibus con-
sulis, longa oratione plebi consulare imperium in-
dignum adeo effecerat, ut ipsi legem se promul-
gaturum profitenti, qua crearentur quinque
legibus de imperio consulari scribendis, vehemen-
ter assentiretur. Senatus inde à præfecto
Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogatione
latores

Ec
ne
bere
quor
exuper
at, qu
videtis

EX LIVIO COLLECTÆ.

*latoŕemque inveſtus eſt primum, deinde hiſ verbis
ceteros tribunos de re ipſa convenit.*

VOS ceteri tribuni, oramus, ut primum om-
nium cogitetis, poteſtatem iſtam ad ſingulorum
auxilium, non ad perniciem univerſorum comparatã
eſſe; tribunos plebi vos creatos, non hoſtes Patribus.
Nobis miſeram, invidioſum vobis eſt, deſertam
Rempub. invadi; non juſ veſtrum, ſed invidiam mi-
nueritis. Agite cum collega ut rem integram in
adventum Conſulum differat. Ne Æqui quidem, ac
Volſci, morbo abſumptis priore anno conſulibus,
crudeli ſuperbõque nobis bello inſtitere.

ORATIO

AVLI VIRGINII TRIBUNI PLEB.
ad plebem de Caſonis arrogantia.

ARGUMENTVM.

*Legem tulerat Terentilluſ tribunuſ Pleb. ut quod po-
puluſ in ſe juſ dediſſet, eo conſul uteretur: quam
patreſ impediabant. Quæ cauſa fuit ut tribuni de-
lectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta de-
mum ſeditio eſt, ac rixa: quumque alia à patribus,
alia à tribuniſ ad eam rem pertinentia jaclata ſo-
rent, Caſo juveniſ ferox in medio patrum agmine
tribunitioſ unuſ furoreſ ſuſtinebat. Auluſ Virgi-
niuſ tribunuſ pleb. juveniſ inſolentia permotuſ, ei
legi obſtanti capitiſ die dicta, hac ſententia ſuper-
biam plebi reddebat invidioſam.*

ECQVID ſentitiſ jam voſ, Quiriteſ, Caſo-
nem ſimul civem, & legem, quam cupitiſ, ha-
bere non poſſe? Quanquam quid ego legem lo-
quor? libertati obſtat; omneſ Tarquinioſ ſuperbia
exuperat. Expectate dum conſul aut dictator fi-
at, quem privatuſ viribuſ & audacia regnanteſ
videtiſ.

ORATIO

P. VALERII PVBLICOLÆ consulis
ad tribunos omnémque plebem.

ARGUMENTUM.

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatémque suam declarasset, tum quoque tribuni pleb. non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad avertendos à legū cura plebis animos. Populum itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nunciatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe sic egisse fertur.

QUID hoc rei est, Tribuni Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. everfuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placeat? *Inde ad multitudinem oratione conversa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini Deos vestros ab hostibus captos. Jupiter optimus maximus. Juno regina, & Minerva, alii Dii Deique obsidentur. Castra servorum publicos vestros penates tenent. Hæc vobis forma sanæ civitatis videtur? Tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum, curiamque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut quum ocium superat, senator sententiam dicit; alii Quirites suffragium ineunt. Non quicquid patrum plebisque est, consules, tribunos, deos, hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? *Romule pater,*
tu

tu mentem tuam, qua quōdam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpi tuæ, jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tous ingressus exercitus est. Primus en ego consul, quantum mortalis Deum possum, te ac tua vestigia sequar.

O R A T I O

L. QVINTII CINCINNATI ad populum adversus A. Virginium.

A R G U M E N T U M.

Caso, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuscos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus, insequenti anno consul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maxime invidia, in exilium relegendum esse, Quiritibus eum hac concione invidiosum faciebat.

AUlus ille Virginius, quia in Capitolio non fuit, minus supplicii quàm Ap. Herdonius meruit? Plus herculè aliquantò, qui verè rem æstimare velit. Herdonius, si nihil aliud, hostem se faciendo, propè denuntiavit ut arma caperetis: hic, negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque servis vestris & exulibus objecit: & vos (cum C. Claudii pace & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis? Pudet deorum hominumque; quum hostes in arce, in Capitolio essent, exulum & servorū dux, profanatis omnibus, in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tusculi antè quàm Romæ sumpta sunt arma, in dubio fuit utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius & C. Claudius consules Romanam arcem liberarent: & qui ante Latinos ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus; nunc nisi Latini sua sponte arma sumpsisent, capti & delicti eramus. Hoc est, tribuni, auxilium plebi ferre?

inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo, vestram patriam peculiaremque Remp. fecistis, si quis ex his domum suam obsessam à familia armata munciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque servorum septus armis, nulla humana ope dignus erat? & *hi postulant ut sacrosancti habeantur, quibus ipsi dii neque sacri, neque sancti sunt?* Atenim divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perlaturus dictitatis? Tum hercule illo die quo ego consul sum creatus, malè gesta Respub. est, pejus multo quàm quum P. Valerius consul periit, si tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volscos & Æquos mihi atque collegæ legationes ducere, in animo est. Nescio quo fato, magis bellantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exulibus obsessum scissent, suspicari de præterito, quàm re ipsa experiri, est melius.

ORATIO

L. Q. CINCINNATI ejusdem adversus patrum licentiam.

ARGUMENTVM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magistratibus, an exacto tempore in destinato continuari, an comitia ejusdem creandi haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quominus comitia haberentur à consulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum postulatis relatione consulum senatusconsulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent, consules ab urbe copias non educerent. Magistratus continuari, & tribunos refici,

refici, iudicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam senatus, tribuni primum refecti : deinde patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invecus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem auctoritas est? Vos elevatis eam, quippe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis : *tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac lenitiei habere : levius enim vaniusque profectio est, sua decreta et consulta tollere, quam aliorum.* Imitemini, P. C. turbam inconsultam : & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant; dum ego, ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudii, adhortor, ut & ipse pop. Roman. hac licentia arceas : & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam, invidiamque quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.

ARGUMENTVM.

Virginius exempli recti vir, in Alcido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Ejus stuprandæ libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Serva enim sua eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad

tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat) extra patris domum abduci juberetur: forte Icilius sponsus interveniens, decreto Appii in hanc sententiam resistebat.

Ferro hinc tibi summovendus sum, Appi, ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque habiturus. Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expediri virgas & secures jube: non manebit extra domum patris sponsa Icili. Non, si tribunium auxilium, & provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ ademisti: ideo in liberos quoque nostros conjugesque regnum vestra libidini datum est. *Servite in tergum, & in cervices nostras, pudicitia saltem in tuto sit.* Huic si vis afferetur, ego præsentium Quiritium pro sponsa, Virginium militum pro unica filia, omnes Deum hominumque implorabimus fidem: neque tu istud unquam decretum sine corde nostra teferes. Postulo, Appi, etiam atque etiam consideres, quo progrediare. Virginium viderit de filia, ubi venerit, quid agat. Hoc tantum sciat, sibi, si hujus vindictis cesserit, conditionem filiz querendam esse. *Me vindicantem sponsam in libertatem, vita citius deseret, quam fides.*

ORATIO

VIRGINII PATRIS adversus Appium.

ARGUMENTUM.

Hujus principium ad finem superioris pertinet, Vindicta Virginie in posterum diem dilata. Virginium patrem interim parentes propere acciri jubent ex castris: qui quum, decretis vindictæ secundum servitutum, ab assertore M. Claudio filiam comprehendere videret, ira concitatus manum in Appium intentans his verbis eum incescit.

Icilio

I Cilio, Appi, non tibi filiam despondi: & ad nuptias, non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Pas- surine hæc isti sint, nescio: non spero esse passu- ros illos qui arma habent.

ORATIO

VIRGINII ad MILITES, qua honorem sibi delatum recusavit.

ARGUMENTUM.

Quum Roma libidinis Appii fædo exitu omnia per- turbata essent, Virginii in castra, qua tum in mon- te Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine, ut quidque gestum erat, re exposita, ostentans ferrum quo Virginiam filiam transfixisset, omnia motu complevit. Rei atrocita- te milites commoti, in Aventinum profisciscuntur: ubi Virginii, quum decem creari debere censeret qui summæ rerum præessent, consilio sententiaque approbata, omnes ad eum primum potestatem de- ferebant quam ita recusasse feritur.

Melioribus meis vestrisque rebus reservate ista de me iudicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum esse patitur, nec in per- turbata Repub, eos utile est præesse vobis qui proxi- mi invidia sunt: si quis usus mei est, nihilq minor ex privato capietur.

ORATIO

SENIORUM PATRUM ad partes & de- cemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sa- crum montem non ita multo post transiit plebs tota, auctore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob idque

idque maxime quod diutius passuri non essent tribunatum abrogatum, Quod ubi Romam nuntiatum fuit, ex templo in senatum patres conveniunt, ubi de re ipsa consultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

Quid expectabitis P. C. Si Decemviri finem pertinaciae non faciunt, ruere ac deflagrare omnia passuri estis? Quod autem istud imperium est, Decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus iura dicturi estis. Non pudet licitorum vestrorum maiorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum aliorumque? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? Quid, si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? Occasione urbis vultis finire imperium; Atqui aut plebs non est habenda, aut habendi sunt tribuni plebiis. Nos citius caruerimus patriciis magistratibus, quam illi plebeis. Novam inexper tamque eam potestatem eripere patribus nostris: ne nunc, dulcedine semel capri, ferant desiderium; quum praesertim nec nos temperemus imperiis, quo minus illi auxilii egeant.

ORATIO

LEGATORUM VALERII & HORAT.
ad postulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirorum maxime culpa plebs in Aventinum primum deinde in sacrum montem secesserat, quod finito imperii tempore abire magistratu nollent. Ii, seditionibus tumultibusque coacti, quum se in patrum potestate futuros predicarent, missi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur, revocandam. Multumdo ipsa, quum tribunitiam potestatem & provocationem se repetere velle diceret, tum demum in hanc sententiam de postulatis legati loquuntur.

ADEO

Adeo qua postulastis, ut ultro vobis deferenda fuerint. *Libertati enim ea præsidia petitis, non licentia ad impugnandum alios. Ira vestra magis ignoscendum quam indulgendum est: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius penè quam ipsi liberi sitis dominari jam in adversarios vultis. Nunquamne quiescet civitas nostra à suppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quam gladio opus est. Satis superque humilis est, qui jure æquò in civitate vivit, nec inferenda injuriam, nec patiendi etiam. Si quando metuendos vos præbituri estis, quum recuperatis magistratibus legibusque vestris judicia penes vos erunt, de capite nostro fortunisque tunc, ut quæque causa erit, statuetis: nunc libertatem repeti, satis est;*

ORATIO

APPII, DUM MAGISTRATU
se abdicare vellet.

ARGUMENTVM.

Legati mandata plebis quum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnucebant quin magistratum deponerent. Unus itaque Appius perstabat, qui tandem pudore coactus, in hæc verba, se velle abire decemviratu, professus est.

Haud ignaro imminet fortuna. Video, donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen: dandus invidiæ est sanguis. Nihil ne ego quidem motor quo minus Decemviratu abeam.

ORATIO

ORATIO

LEGATORUM AD PLEBEM

ut in urbem rediret.

ARGUMENTUM.

Quum ingenti omnium letitia magistratu abiissent decemviri, missi sunt legati qui plebi omnia, quæ gesta erant, exponerent, interque alia monerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

QUOD bonum, felix, faustumque sit vobis, rei que publicæ, redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed qua hîc modestia fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum necessario tantæ multitudini est violatus, eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti estis. Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO

A. VIRGINII adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmata lege de provocatione, singulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune ausi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum: Accusator sic adversus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando apud vos eum tempus teram, à cujus crudelitate vosmet ipsos armis vindicastis: nec istum ad cetera scelera impudentiam in defendendo se adjicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudii, quæ impie nefarieque per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. Vnius tan-

tantum criminis nisi judicem vindices te, ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse, in vincula te duci jubeo.

ORATIO

M. DUILLII TRIBUNI PLEB. Quum potestati tribunitiæ modum fecisset.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculsi erant, quòd tribuni pleb. in judiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exilium miserant: longè severiores, quàm decemviri viderentur. M. Duillius tribunus pleb. quum id comperisset, patres in hanc sententiam ad spem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis nostræ, & pœnarum ex inimicis, satis est. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quenquam sum passurus. Nam neque vetera peccata repeti jam oblitterata placet, quum etiam nova expiata sint decemvirorum suppliciis: & nihil admissum iri, quod vim Tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum, in libertate vestra tuenda, cura.

ORATIO

VALERII CONSULIS, qua equites ad fortiter pugnandum hortatur.

ARGUMENTUM.

Valerius consul adversus conjunctos jam in Algido exercitus Equorum & Volscorum bellum sustinebat. Castris jam tantisper copias continuerat, dum pars hostium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoria certi; ad prædam agendam contendissent: quum signa inferri jubet. Quo bello pedites multo sermone adhortatus ad egregiè pugnandum, equites hiis verbis incitavit.

AGITE

AGite juvenes, præstate virtute peditem, ut honore atque ordine præstatis. Primo concursu pedes movit hostem: pulsus vos immixtis equis exigite e campo. Non sustinebunt impetum: & nunc cunctantur magis quam resistunt.

ORATIO

HORATII CONSULIS qua suos cohortatur.

ARGUMENTUM.

De victoria Valerii contra Volscos atque Equos factus certior Horatius collega Valerii, in hanc sententiam milites ad strenuè pugnandum adversus Sabinos adhortabatur.

Quemadmodum in Alcido res gesta sit arbitror vos milites audisse. Qualem liberi populi exercitum decuit esse, talis fuit. Consilio collegæ, virtute militum victoria parta est. Quod ad me attinet, id consilii animique habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis. Et trahi bellum salubriter, & maturè perfici potest. Si trahendum est: ego, ut in dies spes virtutisque vestra crescat, eadem qua institui disciplina efficiam. Si jam satis animi est decernique placet, agitedum, clamorem, qualem in acie sublaturi estis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque vestræ.

ORATIO

T. Q. CAPITOLINI quantum Consulis ad populum Romanum.

ARGUMENTUM.

Discordius civium, que jam non ultra reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod posteaquam Equis Volscisque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant: deinde quum Romanos id etiam negligere vidissent, ad mania Urbis popu-

populabundi accessere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hac oratione periculi magnitudinem rei que indignitatem exposuit.

ET si mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum, tamen cum pudore summo in concionem vestram processi, hoc vos scire, hoc posteris memoriz traditum iri, Aequos & Volscos, vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum consule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur, is status rerum est, ut nihil boni divinet animus) si huic potissimum imminere anno scissem, vel exilio, vel morte (si alia fuga honoris non esset) vitassem. Ergo si viri arma illa habuissent, quæ in portis fuere nostris, capi Roma me consule potuit? Satis honorum, satis superque vitæ fuit: mori tertium consulem oportuit. Quem tandem ignavissimi hostium contempserunt? Nos consules, an vos Quirites? Si culpa in nobis est, auferte imperium indignis: &, si id parum est, insuper pœnas expetite: si in vobis, nemo deorum nec hominum sit qui vestra puniat peccata, Quirites: vosmet tantum eorum pœniteat. Non illi vestram ignaviam contemplerent, nec suæ virtuti confisi sunt: quippe toties fusi, fugatique, castris exuti, agro mulctati, sub jugum missi, & se & vos novere. Discordia ordinum est venenum urbis hujus. Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperiis, nec vobis libertatis est modus; dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magistratuum, sustulere illi animos: Proh Deum fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupistis: concordiz causa concessimus. decemviros desiderastis: creati passi sumus. decemvirorum vos perterritum est: coegimus abire magistratu. Manente in eisdem privatos ira vestra, mori atque exulare nobilissimos viros honestissimosque passi sumus. Tribunos plebis iterum creare voluistis: creastis. Consules facere vestrarum partium, etsi patribus videbatur

bamus iniquum, patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta patribus, sub titulo æquandarum legum nostra jura oppressa tulimus, & ferimus. Qui finis erit discordiarum? Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam esse licebit? *Vidē nos equiore animo quiescemus, quàm vos victores, Satisne est, nobis vos metuendos esse?* Adversus nos Aventinum capitur, adversus nos Sacer occupatur mons. Esquilias quidem ab hoste propè captas, & scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit: in nos viri, in nos armati estis. Agitedum, ubi hic curiam circumsederitis, & forum infestum feceritis, & carcerem principibus impleveritis: iisdem istis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam: aut, si ne hoc quidem audetis, ex muris visite agros vestros ferro ignique vastatos, prædam abigi, fumare incēsa passim tecta. *Atenim communis res per hac loco est pejore: ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est.* Quid tandem privatæ res vestræ, quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damna nuntiabuntur. Quid est tandem domi unde ea expleatis? Tribuni vobis amissa reddent ac restituent? Vocis, verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes, & legum aliarum super alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam vestrum quisquam re, fortunaque, domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos præter odia, offensiones, simultates publicas privatasque? à quibus semper non vestra virtute innocentiaque, sed auxilio alieno tuti sitis. At Hercules, quum stipendia nobis consulibus, non tribunis ducibus: & in castris, non in foro faciebatis: & in acie vestrum clamorem hostes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta, agro ex hoste capto, pleni fortunarum, gloriæq; simul publicæ,

blicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis: nunc oneratum vestris fortunis hostem abire finitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite: sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volscos proficisci: ante portas est bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium scandet, & in domos vestras vos persequitur. Bienio antè senatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum jussit: sedemus domi desides, mulierum ritu altercantes inter nos, præsentî pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia esse scio: sed me vera pro gratis loqui, etsi meum ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites: sed multo malo vos salvos esse, qualicunque erga me animo futuri estis. Natura hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem sua causa loquitur, gratior eo sit cuius mens nihil præter publicum commodum videt: nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestra vos causa incitare & stimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis: & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident: malæ rei se, quàm nullius, turbarum ac seditionum duces esse volunt. Quarum rerum si vos tardium tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere: nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fufos fugatosque castris exuero, & à portis nostris mœnibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quod vos nunc attoniti estis, transfulero.

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

C. CANULEII TRIBUNI PLEB.
ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGUMENTVM.

C. Canuleius Tribunus pleb. cæterique octo, anni principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique iura gentium rerentur. Quum ita sententiis variaretur, fortè Veientes aliquæ populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delectum haberi patribus placeret, Canuleius unus adversus omnes delectum haberi se nunquam prius passurum pronüciabat, quàm rata confirmatâq; essent quæ à se collegisque fuissent promulgata. Quæ de re consules ad patres in senatu adversus tribunos pleb. maxime Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adversus patres concitabat.

QUANTO PERE vos, Quirites, contemnerent patres, quàm indignos ducerent, qui una secum urbe, intra eadem mœnia viveretis, sæpe equidem & ante videor animadvertisse: nunc tamen maxime, quod adeo atroces in has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum esse? & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus, quod finitimis externisque dari solet: nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium est, hostibus etiam victis dedimus. Altera nihil novi ferimus, sed id quod populi est, repetimus atq; usurpamus: ut quibus velit, populus

pulus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur cœlum ac terras misceant? cur in me impetus modò penè in senatu sit factus? ægent se manibus temperaturos? Violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut quibus velit, consulatum mandet, & non præciditur spes plebeio cuique, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit? de imperio actum est? Et perinde hoc valet, plebeius ne consul fiat, tanquam servum aut libertinum aliquis consulem futurum dicat? Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis hujus vobis partem, si liceat, adimant: quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quinetiam (si diis placet) nefas aiunt esse consulem plebeium fieri. Obsecro vos, si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur: ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt, consules in locum regum successisse: nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus antè fuerit? En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilium non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuisse accitum populi jussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinium non modo non Romanum, sed ne Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam, à Tarquiniiis, vivis liberis Anci, regem factum? Servium Tullium post hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre serva, ingenio & virtute regnum tenuisse? Quid enim de T. Tatío Sabino dicam, quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit? Ergo dum nullum fastiditur genus in quo eniteret virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos plebei consulis, quum majores nostri advenas reges non fastidierint, & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ

nz virtuti. Claudiam certè gentem, post reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modo accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinatione patricius, deinde consul fiat: civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse, ut vir fortis ac strenuus, pace belloque bonus, ex plebe Numæ sit, Lucio Tarquinio, Servio Tullio similis? An, ne si sit quidem, ad gubernacula reipublicæ accedere eum patiemur, potiusque decemviris, deterimis mortalium, qui tum omnes ex patribus erant, quam optimis regum novis hominibus similes consules sumus habituri? Atenim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea? nullane res nova institui debet, & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant: ab Numa Pompilio creati sunt. Census in civitate, & descriptio centuriarum classiûque non erat: ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres esse coepit. Tribuni plebis, ædiles, quæstores nulli erant: institutum est ut fierent. Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus, & è republica sustulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita, & in immensum crescente, nova imperia, sacerdotia, jura gentium hominûque instituantur? Hoc ipsum, ne connubium patribus eum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exilium intra eadem moenia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur, caveant, ne societur

societur sanguis. Quid? hoc si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut post reges exactos jussu populi: synceram servare privatis consiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque vestras filias sororesque enubere sinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini adferret: patriciorum ista libido est: nemo invitum pactiorem nuptialem quenquam facere coegisset. Verumenimvero lege id prohiberi, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est. Cur enim non confertis, ne sit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum consiliorum ubique semper fuit, ut in quamcunque scœmina convenisset domum, nuberet: ex qua pactus esset vir domo, in matrimonium duceret: id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem, duasque ex una civitate faciatis. Cur non sancitis ne vicinus patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat? Quid enim in re est aliud? si plebeiam patricius duxerit, si patriciam plebeius, quid juris tandem mutatur? Nempe patrem sequuntur liberi: nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est, præterquam ut hominum, ut civium numero simus: nec vos (nisi in contumeliam ignominiamque nostram certare juvat) quod contendatis quicquam est. Denique utrum tandem populi Romani an vestrum summum imperium est? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta est? Oportet licere populo Romano, si velit, jubere legem: an, ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decerneretis: & simul ego tribunus vocare tribus in suffragium cœpero, tu statim consul sacramento juniores adiges, & in castra educes? & minaberis plebi

plebi, minaberis tribuno? Quid si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis? Scilicet, quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis? an ideo non est dimicatum, quod quæ pars firmior, eadem modestior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites; animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt, consules, parata vobis plebs est: si, connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt: si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur: si in consortio, si in societate reipub. esset; si (quod æquæ libertatis est) invicē annuis magistratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impedit aliquis, ferte sermonibus, & multiplicata fama bella: nemo nomen est daturus, nemo arma capturus, nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in re publica, honorum, nec in privata, connubii societas est.

ORATIO

VECTII MESSII Volscorum regis, qua
suos adhortatur.

ARGUMENTVM.

In Algidum convenerant Equi Volsci que, ubi partitis copiis, Romanos, si venirent, observabant. Romani venientes hostium exemplo binis castris loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt. Nōte tandem, post multa variaque levia certamina, hostes Romanorum adoriuntur castra: quibus à Romanis magna celeritate atque prudentia obstatum est. Ac quum jam aperte ad Romanos res ipsa inclinare videretur, tum demum Vectius Messius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum in hæc verba adhortaturus.

HIC

HIC præbituri vos telis hostium estis, indefensi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intrulistis, in orio tumultuosi, in bello segnes? Quid hic stantibus spei est? An deum aliquem protecturum vos rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda est: hac qua me prægressum videritis, agite, qui visuri domos, parentes, conjuges, liberos estis: ite mecum. Non murus, nec vallum, sed armati armatis obstant. Virtute pares, necessitate (quæ ultimum ac maximum telum est) superiores estis.

ORATIO

MAMERCI ÆMILII dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Vejentibus belli sociis, placebat: itaque Vejentes exercitum suum Fidenas, communi consilio belli sedem captas, ducunt. Eò contendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostes contuderunt, quum repente patefactis Fidenatum portu nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebāt, nova specie ipsis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, suos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FUmone victi, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, ereptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestraque memores, vertite incendium hoc in hostium urbem, & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colonorumque sanguis; vastatique fines monent.

ORATIO

SEXTI TEMPANII Decurionis, qua
milites in re complorata adhortatur.

-ARGUMENTUM.

*Sextus Tempanius Decurio erat militum: in quum
res Romana, bello Volscorum, temeritate Sempromi
consulis eò recidisset, ut jam cassis magna ex
parte militibus, qui supererant, jam pararent sese
fuga mandare, voce magna exclamans ut equites
ex equis desilirent qui saluam remp. vellent; om-
nium turmarum equites, non secus quàm si consul
edixisset, motos hac voce monebat.*

Nisi hæc armata cohors sistat impetum ho-
stium, actum de imperio est. Sequimini pro
vexillo cuspidem meam: ostendite Romanis Vol-
scisque, neque equitibus vobis ullos equites, neq;
peditibus esse pedites pares.

ORATIO

L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum
adversus M. Posthumium tribunum militum.

-ARGUMENTUM.

*M. Posthumio Regillensi tribuno militum bellum ad-
versus Equos permissum erat. Is fractu hostium
animis, quum in hostium oppidū irrupisset, bellum
in cives convertens, prædam militis fore edicit. Ca-
pto oppido, fidem mutat. Postea in urbem à collegi
accersitus, quum M. Festius tribunus pleb. laturum
se legem diceret ut Volas coloni mitterentur:
Malum militibus mei (inquit) nisi quieverint. Qua
voce quum populum patresque offendisset. L. De-
ccius tribunus pleb. in majus eum odium et invidiam
populi, arrepta occasione ex voce illa, vocat.*

AUDITIS, Quirites, sicut servis malum mi-
nantem militibus: tamen hæc bellua dignior
vobis

SI u
Sbun
auctor

vobis tanto honore videbitur, quàm qui vos urbe agrisque donatos in colonias mirtunt: qui sedem fenesturi vestræ prospiciunt: qui pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari cur pauci jam vestram suscipiant causam. Quid à vobis sperent? An honores? quos adversariis vestris potius quàm propugnatoribus datis. Ingemistis modò voce hujus audita: quid id refert? jam si suffragium detur, hunc, qui malum vobis minatur, iis qui agros sedesque ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

APPII CLAUDII Tribuni militum ad
populum contra tribunos pleb. pro bello
continuando.

ARGUMENTUM.

Hybernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hyeme bellum fieri capta erant, quum imperatores Romani se obsidendo quàm oppugnanda sperarent Reip. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur exponunt: ita plebis libertatem vendi iactando, illudque ea institutum, ut quum in quibus vires omnes plebis erant, absuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque iam plebis animos tribuni sollicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendisque militibus in hybernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestra an sua causa seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desuisse dubitari

certum habeo. Et cum lator tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quod secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatuſ, & vobis, & proptervos Reipublicæ gratulor. An est quisquam qui dubitet nullis injuriis vestris (si quæ fortè aliquando fuerunt) unquam æque, quàm munere patrum in plebem, quum æra militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos & concitatoſeſſe? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum, quam dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis rentur esse? Sic hercule, tanquam artifices improbi, opus quæruunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: sive illud pro plebe, sive contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, pariterque in his beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent: sic vos interdicitis patribus commercio plebis, ne nos comitate ac munificentia nostra provocemus plebem, nec nobis plebs dicto audiens atque obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse? Atqui ego, quàm hoc consilium collegarum meorum, quo abducere infecta re à Vejis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem non apud vos solum, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu disceptante, æquam arbitror

bitror videri posse: in qua si mihi ipsi nihil, quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certè orationibus contentus essem. Negabant nuper æra danda militibus, quia nunquam data essent: quoniam modo igitur nunc indignari possunt, quibus aliquid novi adiectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione injungi? Nusquam nec opera sine emolumento, nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque, dissimillima natura, societate quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè antea ferebat miles, se suo sumptu operam reipub. præbere: gaudebat idem partem anni se agrum suum colere, quærere, unde domi militisq; se ac suos tueri posset. Gaudet nunc fructui sibi Rempub. esse, & lætus stipendium accipit. Æquo igitur animo patitur se ab domo, ab re familiari, cui gravis impensa non est, paulo diutius abesse. An si ad calculos eum Rempub. vocet, non meritò dicat, Annua æra habes, annuam operam ede? an tu æquum censes, militia semestri solidum te stipendium annuum accipere? Invitus in hac parte orationis, Quirites, moror. Sic enim agere debent qui mercenario milite utuntur: at nos tanquam cum civibus agere volumus: agiq; tanquam cum patria nobiscum, æquum censemus. Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani, & perfici quamprimum oportet. Perficietur autem, si urgemus oblectos, si non ante abscedimus, quàm spei nostri finem, captis Vejis, imposuerimus. Si hercule, nulla alia causa, ipsa indignitas perseverantiam imponere debuit. Decem quondam annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Græcia: quàm procul ab domo? quot terras, quot maria distans? nos intra vicesimum lapidem in conspectu propè urbis nostræ oppugnationem annuam perferre piger. Scilicet, quia levis belli causa est, nec satis quicquam iusti doloris est quod nos ad

perseverandum stimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros nostros millies depopulati sunt: Fidenates à nobis deficere coëgerunt: colonos nostros ibi interfecerunt: authores fuerunt contra ius gentium cædis impiæ legatorum nostrorum: ac Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodièq; id moliantur: res repetentes legatos nostros haud procul absuit quin violarent. Cum his molliter & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam iustum odium nihil mover, ne illa quidem, oro, vos movent? Operibus ingentibus septa urbs est: quibus intra muros coercetur hostis: agrum non coluit, & culta evastata sunt bello. Si reducimus exercitum, quis est qui dubitet illos non cupiditate solum ulciscendi, sed etiam necessitate imposita ex alieno prædandi, quum sua amiserint, agrum nostrum invasuros? Non differimus igitur bellum isto consilio, sed intra fines nostros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni plebis quum stipendium extorquere voluerint, nunc consultum repentiè volunt, quale est? Vallam fossamque ingentis utramque rem operis, per tantum spatium duxerunt: castella primò pauca, postea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modò sed in Etruriam etiam spectantes, si qua inde auxilia veniant, opposuere. Quid turres? quid vineas, testudinesque, & alium oppugnandarum urbium apparatus, loquar? quum tantum laboris exhaustum sit, & ad finem iam operis tandem perventum: relinquendane hæc censetis, ut ad æstatem rursus novus de integro his instituendis exsudet labor? Quanto est minus opera tueri facta, & instare, atq; perseverare, defungique cura? Brevis enim profectò res est, si uno tenore peragitur, nec ipsi per intermissiones has intervallaque lentiores spem nostram facimus: loquor de opere, & temporis iactura. Quid periculi, quod differendo bello
adimus,

adimus, num oblivisci nos hæc tam crebra Etruriz consilia de mittendis Vejos auxiliis patiuntur? Ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, negant missuros: quantum in illis est, capere Vejos licet. Quis est, qui sponte eundem, si differatur bellum, animum postea fore? Quum si laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura sit: quum id quod nunc offendit Etruscos, rex creatus Vejis, spatio mutari interposito possit, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriz animos: vel ipsius voluntate regis, qui ob stare regnum suum saluti civium nolit. Videte quot res quam inutiles sequantur illam viam consilii. Jactura operum tanto labore factorum, vastatio imminens finium nostrorum, Etruscum bellum pro Ve ente concitatum. Hæc sunt, tribuni, consilia vestra, non hercule, dissimilia, ac si quis ægro, qui curari se fortiter passus, ex tempore cōvalescere possit, cibi gratia præsentis, aut potioris, longinquum & forsitan insanabilem morbum efficiat. Si mediusfidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certè militiz plurimum intererat, insuescere militem nostrum non solùm parta victoria frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tardium, & quanvis seræ spei exitum expectare: &, si non sit æstas perfectum bellum, hyemem opperiri: nec, sicut æstivas aves, statim autumno testa ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes sylvasque rapit: belli necessitatibus eam patientiã non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet? Adeone effeminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in castris, abesse ab domo non possint? Ut tanquam navale bellum tempestatibus captandis, & observando tempore anni, gerant: non æstus, non frigora pati possint? Erubescant profectò, si quis eis hoc objiciat: contendantque & animis, & corpori.

poribus suis virilem patientiam inesse, & se juxta hyeme atque æstate bella gerere posse: nec se patrociniū mollitiæ inertięq; mandasse tribonis, & meminisse hanc ipsam potestatem non in umbra, nec in testis majores suos creasse. Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intreri quod instat, sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum, quætere. An mediocre discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cujus siqua urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tardū longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumscissa semel amovere possit: nec finem ullum alium belli quàm victoriam noverit: nec impetu potius bella quàm perseverantia gerat? quæ in omni quidem genere militiæ, maximè tamē in obsidendis urbibus necessaria est: quarum plerāsque munitionibus ac naturali situ inexpugnabiles, fame sitique tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut Veios expugnabit, nisi auxilio hostibus tribuni pleb. fuerint, & Romæ invenerint præsidia Veientes, quæ nequiequam in Etruria quærent. An est quicquam quod Veientibus optatum æquè contingere possit, quàm ut seditionibus primum urbs Romana, deinde, velut ex contagione, castra impleantur? At hercule apud hostes tanta modestia est, ut non obsidionis tardio, non deniq; regni, quicquam apud eos novatum sit: non negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morietur enim extemplo quicumque erit seditionis author, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos impunè dicuntur. Fustuarium meretur qui signa relinquit, aut præsidio decedit. Authores signa relinquendi, & deserendi castra, non uni aut alteri militi, sed universis exercitibus, palam in concione audi-

audiuntor. adeo quicquid tribunus pleb. loquitur, etsi prodendæ patriæ, dissolvendæque Reipub. est, assuetis audire: quippe dulcedine potestatis ejus capti, quælibet sub ea scelera latere sinitis. Reliquum est ut quæ hîc vociferantur, eadem in castris & apud milites agant, & exercitus corrumpant, ducibusque parere non patiantur: quoniam ea demum Romæ libertas est, non senatum, non magistratus, non leges, non mores majorum, non instituta patrum, non disciplinam veteri militiæ.

ORATIO

P. LICINII CALVI ad populum, ut filio, sibi delatum honorem, mandaret.

ARGUMENTUM.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) vitio creatos, oraculo Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitia potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem sibi delatum filio mandarent.

O Men concordiz, Quirites, rei maximè in hoc tempus utilis, memoria nostri magistratus, vos his comitiis petere in insequentem annum video, si & collegas eosdem reficitis, etiam usa meliores factos. Me jam non eundem, sed umbram nominèq; P. Licinii relictum videtis: vires corporis effœta, sensus oculorû atq; aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtusus. En vobis (*inquit, juvenem filium tenens*) effigiem atq; imaginem ejus quem vos antea tribunum militum ex plebe primum fecistis. Hunc ego institutum disciplina mea, vicarium

D s

pro.

pro me Reipub. do dicóque: vosque quzso, Quirites, delatum mihi ultrò honorem, huic petenti, móisque pro eo adjectis precibus mandetis.

ORATIO

CAMILLI ad PÆDAGOGUM Faliscorum in castris deprehensum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adversus Faliscos: quo bello fusi fugatique Falisci, amissis castris in oppidum se receperunt. In obsidione oppidi ludimagister Faliscorum pueros lusus exercédique causa ingenii ante urbem producens, longius forte variatus sermonibus progressus, in pratorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliscos diceret à se jam in manus Romanorum traditos, quòd pueros eos dederet quorum parentes primores essent Faliscorum: in hanc sententiam respondit Camillus.

Non ad similem tui nec populum nec imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum Faliscis quz pacto fit humano societas non est: quam ingeneravit natura, utriusque est eritique. Sunt & belli sicut pacis jura: justeque ea non minus quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, & ipsos, qui nec laxi nec lacessiti à nobis, castra Romana ad Veios oppugnaverunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo scelere vicisti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicut Veios, vincam.

ORATIO

LEGATORUM FALISCOS Romanis dedentium in senatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum est cum fine superioris.
Ludi.

Ludimagister à Camillo proditiōis crimine vehementer accusatus, iussus nudato corpore à pueris virgis cædentiſus in oppidum reduci, omnium in se oculos tanquam ad novum spectaculum converterat: ea re diligenter à senatu Faliscorum perpensa, mutatis animis & consiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romam missi, qui Faliscos hac oratione dederent.

PAtres Conscripti, victoriâ, cui nec deus nec homo quisquam invidet, victi à vobis & imperatore vestro, dedimus nos vobis: rati (quo nihil victori pulchrius est) melius nos sub imperio vestro quàm legibus nostris victuros. Eventu hujus belli duo salutaria exempla prodita humano generi sunt: Vos fidem in bello, quàm præsentem victoriâ, maluistis: nos fide provocati, victoriâ ultrò detulimus: Sub ditione vestra sumus. Mittite qui arma, qui obsides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei nostræ, nec nos imperii vestri pernitebunt.

ORATIO

CAMILLI EXULIS, qua Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, quum Galli urbem Romam, præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam sumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quàm sua maſtior, in concionem procedens, hac oratione Ardeates, ad sumenda arma adversus Gallos, adhortabatur.

ARdeates, veteres amici, novi etiam cives mei, (quando & vestrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea) nemo vestrâ conditionis meæ oblitum me huc processisse putet: sed res, ac pericula commune cogit, quod quisque possit in se trepida præsidii in medium conferre.

Et

Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis, (nec enim exprobranda apud memores sunt) gratiæ referendæ, & huic urbi decus ingens belli ex hoste communi pariendi. Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis quam firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quam virium ferunt. Argumento sit clades Romana: patientem cepere urbem: ex arce Capitolioque his exigua resistitur manu. Jam obsidionis radio victi abscedunt, vagique per agros palantur: cibo vinoque raptim hausto repleti, ubi nox appetit, prope rivos aquarum sine munimento, sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu sternuntur: nunc ab secundis rebus magis etiam solito incauti. Si vobis in animo est tueri moenia vestra, nec pati hæc omnia Galliam fieri, prima vigilia capite arma: frequentes me sequimini ad eadem, non ad pugnam. Nisi victos somno, velut pecudes, trucidandos tradidero, non recuso eundem Ardeæ rerum mearum exitum quem Romæ habui.

ORATIO

M. FURII CAMILLI ad populum Romanum de non transmigando Vejos.

ARGUMENTUM.

Galli capta Roma, domos omnes templaque deorum, præter pauca & Capitolium, diruerant soloque æquaverant. Quæ fuit causa ut tribuni plebis fugatis caesisque Gallis Camillo duce, quum Romam patres plebsque rediissent, ad plebem de transmigratione Vejos referrent, Quod ubi Camillus intellexit,

CONTR.

convocato populo, hac concione non esse transmi-
grandum Vejos suadebat.

A Deo mihi acerbx sunt, Quirites, conten-
tiones cum Tribunis pleb. ut nec tristissimi
exilii solatium aliud habuerim, quoad Ar-
dez vixi, quam quod procul ab his certaminibus
eram: & ob eadem hæc, non, nisi me sentuscon-
sulto populiq; jussu revocaretis, rediturus unquam
fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mu-
tata, sed vestra fortuna, perpulit. Quippe ut in sua
sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utiq;
in patria essem. Et nunc tacerem & quiescerem li-
benter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset:
*cui deesse, quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camil-
lo etiam nefas est.* Quid enim repetimus? Quid ob-
fessam ex hostium manibus eripuimus, si recupe-
ratam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis,
capta tota urbe, Capitolium tamen atq; arcem diiq;
& homines Romani tenuerint, habitaverint: victo-
ribus Romanis recuperata urbe, arx quoque & Ca-
pitoliū deseretur? & plus vastitatis huic urbi
secunda nostra fortuna faciet, quam adversa fe-
cerit? Equidem *si nobis cum urbe simul posita
traditaque per manus religiones nulla essent; ta-
mentam evidens numen hac tempestate rebus ad-
fuit Romanis; ut omnem negligentiam divini
cultus exemptam hominibus putem.* Intuemini
enim horum deinceps annorum vel secundas res,
vel adversas; *invenietis omnia prospere evenisse
sequentibus deos, adversa spernentibus.* Jam omni-
um primum Vejens bellum (per quot annos, quan-
to labore gestum!) non ante cepit finem, quam mo-
nitu Deorum aqua ex lacu Albano emissa est. Quid
hæc tandem urbis nostræ clades nova? num an-
te exorta est, quam spreta vox cælo emissa de
adventu Gallorum? quam gentium jus ab lega-
tis nostris violatum? quam à nobis, quum vindi-
cari deberet, eadem negligentia Deorum præ-
ter-

terminum? Igitur victi captique ac redempti tantum poenarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus. *Adverse* deinde res admonuerunt religionum. Confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruina rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia averta in finitimas urbes amovimus ab hostium oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam & antiquum belli decus amissum: & in hostes, qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, venterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monumenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis, Quirites, quantum, vixdum ex naufragiis prioris culpæ eladisque emergentes, paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque habemus conditam: nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus, non dies magis statim, quàm loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi estis? Quam par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egegio adulescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quàm vestra conspectum est? quum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitteri, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deserui placet? & Pontifices Flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quàm privatus in solenni gentis fuerit? Forstân aliquis dicat, aut Vejis ea nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant: quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percontemam Deos; in Jovis epulo non alibi quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest: Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod Imperii pignus custodia
 ejus

eius templi tenetur, loquar? quid de ancilibus vestris? Mars Gradive, tuq; Quirine pater! hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam vetustiora origine urbis? Et videte quid inter nos & maiores nostros interfit. Illi sacra quædam in monte Albano, Lavinióq; nobis facienda traderunt. An ex hostiũ urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit: hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus? Recordamini agitedum, quoties sacra instaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casive prætermisum est. Modò quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum auspiciórũque renovatio, affectæ Veienti bello Reipub. remedio fuit? At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos transtulimus Romam, & instituimus novos. Juno regina transvecta à Vejis, nuper in Aventino, quàm insigni, ob excellens matronarum studium, celebrique dedicata est die? Aio Locutio templum propter cœlestem vocem exauditam in nova via jussimus fieri: Capitolinos ludos solennibus aliis addidimus: collegiũque ad id novum, auctore senatu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi; si unà cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus? De sacris loquimur, & de templis. Quid tandem de sacerdotibus? nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes est, ex qua eas nihil unquam præterquam urbs capta, movit. Flaminidiali noctem unam manere extra urbem nefas est: hos Veientes pro Romanis facturi estis sacerdotes? & Vestales tuz te deferent, Vesta? & Flamen peregrè habitando in singulas noctes tantum sibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid alia, quæ auspicatò agimus omnia ferè intra pomerium, cui oblivioni, aut cui negligentiz damus?

mus? Comititia euriata, quæ rem militarem continent: comititia centuriata, quibus consules tribunosq; militares creatis: ubi auspicato, nisi ubi adsolent, fieri possunt? Vejó ne hæc transferemus? An comitiorum causa populus tanto incommodo in desertam hanc ab diis hominibúsque urbem conveniet? Sed res ipsa cogit vastatam incendiis ruinisq; relinquere urbem, & ad integra omnia Vejos migrare, nec hîc ædificando inopem plebem vexare. Hanc autem iactari magis causam, quàm veram esse, ut ego non dicam, apparere vobis, Quirites, puto, qui meministis ante Gallorum adventum, salvis testis publicis privatisq; stante incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut Vejos transmigraremus. Et videte, quantum inter meam sententiam vestramq; intersit, tribuni. Vos, etiamsi tunc faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis: ego contra, (nec id mirati sitis, priusquam quale sit audiveritis) etiamsi tunc migrandum fuisset incolumi tota urbe, nunc hæc ruinas relinquendas non censerem. Quippe tum causa nobis in urbem captam migrandi victoria esset, gloriosa nobis, ac posteris nostris: nunc hæc migratio nobis misera ac turpis, Gallis gloriosa est. non enim reliquisse victores, sed amisisse victi patriam videbimini. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circumsessum Capitolium necessitatis imposuisse, ut desereremus penates nostros, exiliúmque ac fugam nobis ex eo loco conscisceremus, quem tueri non possemus? Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat, nisi ut, si jam novis copiis veniant, (constat enim vix credibilem multitudinem esse) & habitare in capta ab se, deserta à vobis hac urbe velint, sinatis? Quid si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui, Volscive faciant, ut commigrent Romam? Velitisne illos Romanos, vos Vejentes esse? non malitis hanc solitudinem

rudinem vestram, quam urbem hostium esse? Non equidem video quid magis nefas sit. Hæc scelera, quia piget ædificare, hæc dedecora, pati parati estis: si tota urbe nullum melius ampliùsve re-ctum fieri possit, quam casa illa conditoris est nostri: non in talis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius inter sacra penatèsque vestros, quam exulatum publicè ire? Majores nostri convenæ pastoresque, quum in his locis nihil præter sylvas paludèsque esset, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædificare incensam piget? Et quod singuli facturi fuimus, si ædes nostræ deflagrassent, hoc in publico incendio universi recusamus facere? Quid tandem, si fraude, si casu Vejis incendium ortum sit, ventòq; (ut fieri potest) diffusa flamma magnam partem urbis absumat? Fidenas inde aut Gabios, aliàmve quam urbem quaesituri sumus, quo transmigemus? Adeo nihil tenet solum patriæ? nec hæc terra quam matrem appellamus? sed in superficie tignisque charitas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, (etsi minus injuriæ vestræ quam meæ calamitatis meminisse juvat) quum abessem, quotiescunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant, colles, campique, & Tiberis, & assueta oculis regio, & hoc cælum sub quo natus educatúsque essem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius charitate sua, ut maneatis in sede vestra, quam postea, quum reliqueritis ea, macerent desiderio. Non sine causa Dii hominèsq; hunc urbi condendæ locum elegerunt; saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: *mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unice locum.* Argumento est ipsa magni-

gnitudo tam novæ urbis. Trecentessimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea (ne singulas loquar urbes) non conjuncti cum Aëquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria tantum terra mariq; pollens, atque inter duo maria latitudinem obrinens Italiz, bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non possit? Hic Capitolium est, ubi quondam capite humano invento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii fore. Hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminasque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi: hic Vestæ ignes, hic ancilia cælo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis Dii.

Ex sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

M. FURII CAMILLI Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volscorum, Latinorum, Hernicorumque ingenti multitudine sumpserant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspectoque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congregiendum esse conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad strenue atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ tristitia, milites, hæc? quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis quid aliud est quàm perpetua materia virtutis glorieque vestre? Vos contra, me duce,

duce, (ut Faleros Vejosque captos, & in capta patria Gallorum legiones caſas taceam) modo ter-
geminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipſis
Volſcis & Aquis, & ex Etruria egiſtis. An me,
quod non *dictator* vobis ſed tribunus ſignum dedi,
non agnoſcitis ducem? neque ego maxima impe-
ria in vos deſidero: & vos in me nihil præter me-
ipſam intueri decet, neque enim dictatura mihi an-
quam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit.
Idem igitur omnes ſumus: & quum eadem omnia
in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus,
eventum eundem belli expectemus. Simul concur-
reritis, quod quiſque didicit ac conſuevit, faciet:
Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO

A; CORNELII COSSI dictatoris ad ſuos.

ARGUMENTUM.

*A. Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitoli-
num magiſtrum equitum dixerat. Ii adverſus
Volſcorum ingentem multitudinem, etiamſi bella
intestina remorari poterant, delectu habito in a-
grum Pomptinum milites ducunt. Ibi quum po-
ſtridie quàm veniſſent, caſa hoſtia pacem à diis pe-
tiſſet dictator, letus tanquam à diis auditus eſſet,
in hæc verba milites adhortabatur.*

NOſtra victoria eſt, milites, ſiquid dii va-
tesque eorum in futurum vident. Itaque, ut
decet certæſpei plenos, & cum imparibus manus
conſerturos, pilis ante pedes poſitis, gladiis tan-
tum dexteris armemus, ne procurri quidem ab acie
velim, ſed obnixos vos ſtabili gradu imperum ho-
ſtium excipere. Ubi illi vana injecerint miſſilia, &
effuſi ſtantibus vobis ſe intolerint, tum micent gla-
dii, & veniat in mentē unicuique, deos eſſe qui Ro-
manum adjuvent, deos qui ſecundis avibus in præ-
lium miſerint. Tu, Quinti, equitem intentum ad
primum

primum initium moti cerraminis teneas? ubi hærere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio pavore infer: investusque ordines pugnantium dissipa.

ORATIO

CORNELII COSSI dictatoris in M. Manlium.
ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat, qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres investus, inter alia ab eis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ex arario exprompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos iaculabat. Rogatus ubinam tanta rei furtum occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cossus ob eam rem ab exercitu & castris in urbem accitus, postero die senatu habito, quum voluntates hominum satis explorasset, retinet senatum, Manliumque per preconem vocari iubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem dictator hac verba coniecit.

VTinam mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quaesiturus, conventuram satis confido. Spem factam à te civitati video, fide incolumi ex Gallicis thesauris, quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fœnore plebem Romanam: & istos incubantes thesauris publicis ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facis, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORA-

ORATIO

M. MANLII CAPITOLINI, qua dictatori, & patribus respondet.

ARGUMENTUM.

Conjunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellexerat, in senatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in hanc sententiam respondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vósque P. C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me singuli vestris beneficiis? intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo judicatos addictosque duci? ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos de vestro impendatis horror? Sortem aliquam ferte, de capite deducite quod usuris pernumeratum est; jam nihilo mea turba, quam ullius conspectior erit. Atenim quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis quod respondeam habeo, quam si quæras quid ita solus Capitolium arcemque servaverim. Et tum universis, quam potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cur quod in sinu vestro est, exenti jubetis potius, quam ponatis: nisi aliqua fraus subest? quo magis argui præstigias iubetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis, observantibus etiam oculis. Itaque non ego vobis ut indicem prædas vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORATIO

M. MANLII CAPITOLINI post vincula ad plebem adversus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miserâ; cōditione,

ne,

ne, adeo ut magna pars vestem mutaret, massa turba vestibulo carceris obrersaretur. Ei multitudini, simul ac Cossus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defensores suos favore in praeceptis ruere sinebat: ut Sp. Melium & Cassium: ita M. Manlium proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris respondere nolisset, conjectum fuisse in carcerem. His aliisque ad eandem rem pertinentibus plebs stimulata atque irritata, jam se carcerem effracturam minabatur, quum ex senatusconsulto Manlius liberatur. Educlus ex carcere animus ad seditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc sententiam de tollendis magistratibus differuit.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires veras, quas natura ne belluas quidem voluit ignorare? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrimia credere vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostes eritis. Ostendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspicietis? Ego quidem nulli vestrum dero, ne for. una mea delat, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui: & vidistis in vincula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem, si plus in me audeant inimici? An exitum Cassii Melique expectem? Benefacitis quod abominamini: Dii prohibebunt hæc: sed nunquam propter me de cælo descendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi est, ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit: nec ullū, nisi qua-
tenus

tenus imperari vobis sinatis, certamen adversus patres noritis? Nec hoc natura vobis insitum est, sed usu possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum censeatis? Quia consuevistis cum eis pro imperio certare, adversus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualescunque duces habuistis, qualescunque ipsi fuistis, omnia adhuc quantacunque petistis, obtinuistis; seu vi, seu fortuna vestras tempus est etiam majora conari. Experimini modo & vestram felicitatem. & me (ut spero) feliciter expertum, minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quàm qui resisterent imperantibus imposuistis. Solo æquandæ sunt dictaturæ consulatûsque, ut caput artollere Romana plebs possit. Proinde adeste, prohibete jus de pecuniis dici: ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen induit. Vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis.

O R A T I O

CAMILLI AD SENATORES Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

A R G U M E N T U M.

Camillus in recensendis captivis Volscorum forte Tusculanos duos agnoscit, qui rogati quo consilio cum Volscis se conjunxissent, quum publico faterentur, ducti sunt Romam ad senatum. Ibi Camillus perfidiam Tusculanorum accusat. Placet patribus ut bellum adversus Tusculanos geratur; cui Camillum præsiciunt, Tusculani cives patentibus urbis portu obviam Camillo in urbem promoventi frequentes procedunt: comméatus exercitus ex urbe & agris devehitur. Ingressus verò urbem, quum non secus quam in certa pace opifices suo quenque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, senatorem vocato, ita verba fecit.

SOLI

SOLI adhuc Tusculani vera arma, verasque vires, quibus ab ira Romanorum vestra tueremini, invenistis. Ite Romam ad senatum: aestimabunt patres utrum plus ante poenae, an nunc veniæ meritis sitis. Non præripiam gratiam publici beneficii, deprecandi potestatem à me habueritis, precibus eventum vestris senatus, quem videbitur, dabit.

O R A T I O
LEGATORUM TUSCULANORUM
in senatu, qua se purgant.

A R G U M E N T U M.

Tusculani oratores, sicuti suaserat Camillus, Romam ad petendam pacem missi, hospitaliter vocati, causam suam ita egerunt.

QUIBUS bellum indixistis, intulistisque P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi siquando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quod oculis magis quam aurbus crediderunt: & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus: bellum eo, si ubi est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patiendo experiundum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam sit felix quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus mori bellum induxistis; etsi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiam, si vera sint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter poenituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat.

O R A T I O

ORATIO
Q. CINCINNATI DICTATORISad A. Sempronium magistrum equitum
de bellatione.

ARGUMENTUM.

Iam Præstini, quum omnia Roma seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam pervenerant spe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut assidebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus, Hostes, quum dictatorem creatum audirent, à montibus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hostes in conspectu instructos paratosque videret, ita de bellatione cum magistro equitum agebat.

VIDESNE tu Aule Semproni, loci fortuna villos fretos ad Alliam confutisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiducia, majorisque quod sit auxilii, dederunt? At tu fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbaros trapidantelque inferam signa. Adeste oii testes fœderis: & expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

ORATIO
CAMILLI DICTATORIS ad Quirites
de intercessione.

ARGUMENTUM.

Plebs, arrepta forte occasione rerum novandarum ex magni viri aris alieni, à quo levare non posset nisi suis in summo imperio collocatus; Tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextum creat, qui sibi viam præstarent ad ceteros honores. Iti creati promulgant leges tres adversus opes patriciorum & pro commodis plebis. Vnam de ære alieno,

ut deducto eo de capite quod usum pernumeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus aequis portionibus persolveretur: alteram de modo agrorum, nequis amplius quam quingenta iugera agri possideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres tam severe contra se legibus, collegas tribuni duobus adiungant: qui leges per intercessionem promulgari non sinerent. Iti, à duobus collegis legumlatoribus consilio ad promulgandas leges saepe vocato, ne recitari quidem eas passi sunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Itaque promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim saepe refecti iidem tribuni, miseriam plebeiorum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patritiorum invehantur, quod attineret ad id quod leges promulgandas continebant. Iam decies defectis, quum legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres dictatorem creant Camillum. Quis stipatus magno patritiorum numero, quum collegarum intercessione etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de intercessione ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores iam decies (ut ante dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis accendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etsi in hostes suas pugnatum esse commemorabant intercessione collegarum, bello Veliterno et dictatoris creatione: iam tamen illa ob stare posse negabant quo minus leges promulgarentur, quum magister equitum ex plebe dissi gradum fecisse ad ceteros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflammant quum stupentibus ceteris unus App. Claudius adversus tribunos plebis legumlatores, legesque ipsas, postmodum orationem habuit.

QUAN

QUandoquidem, Quirites, jam vos Tribuni-
tia libido, non potestas, & intercessionem
secessione quondam plebis partam vobis, ea-
dem vi facitis irritam, quae peperistis; non Reipub.
magis universa, quam vestra causa dictator inter-
cessioni vestrae adero: eversumque vestrum auxili-
um imperio tutabor. Iraque si C. Licinius & L.
Sextius intercessioni collegarum cedunt, nihil,
patricium magistratum inseram concilio plebis: si
adversus intercessionem: tanquam captae civitati
leges imponere tentent, vim tribunitiam & seipsa,
dissolvi non patiar.

ORATIO

APPII CLAUDII contra Tribunos plebis
legum latores, & leges ipsas.

NEque novum, neque inopinatum mihi sit,
Quirites, si quod unum familiae nostrae sem-
per obiectum est ab seditiosis tribunis, id nunc ego
quoque audiam: Claudiae genti jam inde ab initio
nihil antiquius in Republica, patrum maiestate
fuisse: semper plebis commodis adversatos esse.
Quorum alterum neque nego, neque inficias eo,
nos, ex quo astiti sumus simul in civitatem & pa-
tres, curae operam dedisse, ut per nos aucta poti-
us quam imminuta maiestas eorum gentium, inter
quas nos esse voluistis, dici vere posset. Illud al-
terum pro me maioribusque meis contendere au-
sum, Quirites, (nisi quae pro universa Repub. fi-
ant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem ad-
versa quis putet) nihil nos neque privatos neque
in magistratibus, quod incommodum plebi esset,
scientes fecisse: nec ullum factum dictumve no-
strum, contra utilitatem vestram (etsi quaedam con-
tra voluntatem fuerint) veri referri posse. An hoc,
si Claudiae familiae non sum, nec patricio sanguine
ortus, sed utrius Quiritum quilibet, qui, modo me
duobus ingenuis ortum, & vivere in libera civitate

sciam, reticere possim; L. illum Sextium, & C. Licinium, perpetuos (si Diis placeat) tribunos, tantum licentiae novem annis, quibus regnant sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus iubendis, se permissoiros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos. Quid est aliud dicere? quod petunt alii, nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non accipiamus. Sed quo tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus? Ut rogationes, inquit, nostras, seu placem, seu displicent, seu utiles, seu inutiles sunt, omnes coniunctim accipiat. Obsecro vos, Tarquinii, tribuni plebis, putate me ex media concione unum civem succlamare: bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse, antiquare alias. Non, inquit, licebit. Tu de sœnore atque agris, quod ad vos omnes pertinet, iubeas: & hoc portenti non fiat in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules, quod indignaris, quod abominaris, videas. Aut omnia accipe, aut nihil fero. ut si quis eum quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vitale sit, jubeat, aut mortiferum vitali admisceat. Etgo si esset libera hæc civitas, non tibi frequentes succlamassent. Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis, quid si non tuleris, quod commodum est populo accipere, nemo erit qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrum, Quirites, ferret? Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed omnia semper quæ magistratus ille dicet, secundis auribus, quæ ab nostrum aliquo dicentur, adversis accipietis? At, hercule, sermo minimè civilis. Quid? rogatio qualis est, quam à vobis antiquatam indignamur? Sermoni Quirites simili-

lima. Consules (inquit) rogo , ne vobis , quos ve-
 litis , facere liceat. An aliter rogar , qui utique al-
 terum ex plebe fieri consulem jubet : nec duos pa-
 tricios creandi potestatem vobis permittit ? Si ho-
 die bella sint , quale Etruscum fuit , quum Porlena
 Janiculum insedit , quale Gallicum modo , quum
 præter Capitolium atque arcem omnia hæc ho-
 stium erant , & consularum cum hoc M. Furio , aut
 quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret ;
 possetisne ferre Sextium haud pro dubio consulem
 esse , Camillum de repulsa dimicare ? Hoccine est
 in commune honores vocare , ut duos plebeios fieri
 consules liceat , duos patricos non liceat ? & alie-
 rum ex plebe creari necesse sit , utrumque ex patri-
 bus præterire liceat ? *Quænam ista societas , quæ-*
nam consortio est ? parum est , si cujus pars tua nul-
 la adhuc fuit in partem ejus venis , nisi partem pe-
 tendo , totum traxeris ? Timeo , *inquit* , ne si quos
 licebit creari patricos , neminem creetis plebeium.
 Quid est dicere aliud , nisi , quia indignos vestra vo-
 luntate creaturi non estis , necessitatem vobis crean-
 di quos non vultis , imponam ? quid sequitur , nisi
 ut ne beneficium quidem debeat populo , si cum
 duobus patriciis unus petierit plebeius , & lege
 se non suffragio creandum dicat ? Quo modo ex-
 torqueant , non quo modo petant honores , quæ-
 rantur : & ita maxima sunt adepturi , ut nihil ne pro
 minimis quidem debeant ; & *occasionebus po-*
tius , quam virtute petere honores malint. Est aliquis
 qui se inspicit , qui æstimari fastidiat , qui certos sibi
 uni honores inter dimicantes competitores æ-
 quum censeat esse qui se arbitrio vestro eximat
 qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis , &
 serva pro liberis faciat ? Omitto Licinium Sextium-
 que , quorum annos in perpetua potestate tanquam
 regum in Capitolio numeratis ; quis est hodie
 in civitate tam humilis , cui non via ad consula-
 tum facilius per istius legis occasionem , quam
 nobis .

nobis ac liberis nostris fiat? siquidem nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis, istos etiam si nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria est, loquar? Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace, domi multæque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos igitur sunt auspicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspiciato creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus, non aliter quam auspiciato creetur; sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspiciato inter regem prodamus, & privatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud quam tollit ex civitate auspicia, qui plebeios consules creando, à patribus, qui soli ea habere possunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim est, si pulli non pascuntur? si ex cavea tardius exierint? si occinuerit avis? Parva sunt hæc: sed parva ista non contemnendo majores nostri maximam hanc rem fecerunt. Num nos, tanquam iam nihil pace Deorum opus sit, omnes ceremonias polluimus. Vulgò ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo sit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas est. Non leges auspiciato ferantur, non magistratus creentur, nec centuriatis, nec curiatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dono dant. *Tanta dulcedo est ex alienis fortunæ prædandi: nec in mentem venit, altera lege solitudines vastas in agris fieri pellendo finibus domos; altera fidem abrogari, cum qua omnis huma-*

na societas tollitur. Omnium rerum causa vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod faxitis Deos velim fortunare.

Ex septimo Libro ab Urbe condita.

ORATIO

SERVII TULLII ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.

ARGUMENTVM.

C. Sulpitius dictator, et M. Valerius magister equitum adversus Gallos, qui jam ad Padum confederant, exercitus duos duxerant. Dictator non ausus primo advenit se belli fortuna committere, trahens bellum, vacando neque in ussu suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites ergo illud passi, multa iactabant in dictatorem, criminabanturque patres quod per dictatorem, non per consules rem gererent. Tandem Servio Tullio, septimo principulo dant negotium, ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

Scilicet dictator, condemnatum se universus exercitus à te ignavia ratus, & prope ignominia causa destitutum sine armis, oravit me ut suam causam apud te agerem. Equidem sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa fœde amissa obijci nobis possent, tamen hoc à te impetrariz quum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere, & abolere flagiti memoriam nova gloria patere-
ris. Etiam ad Alliam fœz legiones, eandem quam per pavorem amiserant patriam, profecta postea ab Veiiis virtute recuperavere. Nobis Deum benignitate, felicitate tuâ populi que Romani, & res & gloria est integra. Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos & hostes hæud secus quam fœcinas abditos intra vallū omnibus contumeliis eludunt: & tu imperator noster, quod ægrius patimur, exercitum suum sine animis sine armis, sine manibus,
judicari

judicas esse: & prius quàm expertus nos esses, de nobis ita desperasti? ut te mancorum ac debiliorem ducem iudicares esse. Quid enim aliud esse causa credamus, cur veteranas dux, fortissimus bello, compressis (quod aiunt) manibus sedeat? Ut cunque enim res se habeat, te de nostra virtute dubitasse videri, quàm nos de tua verius est. Sin autem non tuum istud sed publicum est consilium, consensus aliquis patrum, non Galliè bellum nos ab urbe, à penatibus nostris, à legatos tenet, quæso, ut quæ dicam, non à militibus imperatori dicta censeat, sed à plebe patribus, quæ sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat. Quia tandem succenseat milites nos esse, non servos vestros ad bellum, non in exilium missos: si quis det signum, in seipsum educat, ut viris ac Romanis dignum sit, pugnuros: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quàm in castris acturos. Hæc dicta sunt patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias: tum vincere cupimus, tum ducere te vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire: tuum sequentes curum Jovis optimi maximi templum gratantes ovesque adire.

ORATIO

M. POPILII CONSULIS qua suos milites adhortatur.

ARGUMENTVM.

Scipione consule morbo implicito, M. Popilio collega ex plebe bellum permissum erat adversus Gallos, qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria belli ejus iam ad Romanos inclinata erat, quum consulis levus humerus machera prope traiecit. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam propemodum certam victoriam amiserant, quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hæc verba militem adhortabatur.

QV ID

QUID stas, miles? non cum Latino Sabino-
que hoste res est, quem victum armis socium
ex hoste facias. In bellas strinximus fer-
rum, hauriendus aut dandus est sanguis. Propulstis
à castris, supina valle precipites egistis, stratis cor-
poribus hostium superstatis. Complete eadem strage
campos, qua montes replestis. Nolite expectare dū
stantes vos fugiant. inferenda sunt signa, & vaden-
dam in hostem.

O R A T I O

LEGATORVM CAMPANORVM in
senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt.

A R G U M E N T U M.

*Samnites societate atque amicitia cum Romanis iun-
cti, Sidicinum iniustum bellum inferebant: quibus
quum Sidicini se impares viderent, Campanos so-
cios belli asceverant. Campani fluentes luxu, quum
viribus non dimicarent, in agrum Sidicinum pel-
luntur. Quam rem quum Samnites animadvert-
rent, omissis Sidicinis, in Campanorum oppida,
unde plus prædæ atque gloriæ esset, bellum conver-
tunt. Iamque cæsa erat multitudo magna iuvenum:
qui se perfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulsi:
quum Romam oratores questum, injurias mittere
coguntur, qui hunc in modum causam Campa-
norum egerunt.*

POPVLVS nos Campanus legatos ad vos, P. C.
misit; amicitiam in perpetuum, auxilium præ-
sens à vobis petita quam si secundis rebus nostris
petissemus, sicut cœpta celerius, ita infirmiore vin-
culo contracta esset. Tunc enim, ut qui ex equo nos
venisse in amicitiam meminissemus, amici forsitan
pariter ac nunc, subiecti atque obnoxii vobis minus
essemus. Nunc misericordia vestra conciliati, auxi-
lioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque
acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque
ampli ope divini humanaque indigni videamur.

Neque hercule, quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam suscipiamur: sed ut veritate & gradu honoris nos praeferant. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova iungeretis fœdera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis iusta causa amicitiae, velle enim vobis amicum esse, qui vos appetere. Campani, etsi fortuna praesens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, praeterquam vobis cedentes haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram. Aquis Volscisque, æternis hostibus huius urbis, quandocunque se moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro salute te nostra priores feceritis; id nos pro imperio vestro & gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque sunt, quod propediem futurum spondet & virtus & fortuna vestra, continens impetium usque ad nos habebitis. Acerbum & miserum est quod fateri nos fortuna nostra cogit. Eo ventum est. P. C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus. si defenditis, vestri: si deseritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem Romani, vestram misericordiam, vestrumque auxilium æquum est patere, iis tamen maxime, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum supra vires suas praestant, omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quamquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, te pro nobis, quam videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam oppugnatum nos veniunt. An fuitio ira hæc, & non occasio cupiditatis explendæ esset, parum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in

Cam.

Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quæ est ista tam infestata, quam per duas acies fusus sanguis explere non poterit? Adde hanc populationem agrorum, prædæ hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ita expleri non potuit? Sed duplitas explenda est, ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem iusta bella populum: sed tamen si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit, Itaque umbra vestri auxilii, Romani, regi possumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipsi fuerimus; vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quæ nos obsequio erga vos, fideque superet. Annuite, P. C. nutum numeque vestrum invictum Campanis, & iubete sperare incolumem Capuam futuram. Quæ frequentia omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quàm omnis votorum lacrymarumque plena reliquisse? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, coniuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospicientes, certum habeo, quid illis nos, P. C. sollicitis ac pendentibus animis renuntiare iubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis consulite.

ORATIO

ROMANORVM, qua precedenti Campanorum legatorum orationi respondent.

AVXILIO vos, Campani, dignos censes senatus: sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum foedere juncti sunt. Itaque arma, Deos, prius quam homines violatura, adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittimus, nequa vobis vis fiat.

ORATIO

LEGATORVM CAMPANORVM, qua precedenti Romanorum orationi respondent.

QVANDO QUIDEM nostra tueri adversus vim atque injuriam iusta vi non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra deum, Divina humanaque omnia in vestram, P. C. populi que Romani ditionem dedimus; quicquid deinde patimur, deditis vestri passuri.

ORATIO

M. VALERII CORVINI qua suos adhortatur.
ARGVMENTVM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati missi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus responsum, id se bellum perfecturos: atque quum adhuc illic essent, multis impetratum esse ut pradas ex agro Campano agerent. Senatus hic concitatus, speciali ad res repetendas, simul indicendum bellum misso, decrevit ut Valerius et Cornelius consules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites profectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, sequi volo; nec disciplinam modo, sed exemplum

etiam à me petere. Non factionibus modo nec per conciones usitatas nobilibus, sed hac dextra mihi tres consulatus summamque laudem peperit. Fuit, quum hoc dici poterat; Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus, & eodem anno familia ista consulatam, quo urbs hæc consulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobisque plebeis promiscuus consulatus patet, nec generis, ut antè, sed virtutis est premium. Proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non si mihi novum hoc Corvini cognomē diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiz nostræ cognomen memoria excessit. Semper ergo plebem Romanam militiz domique, privatus in magistratibus parvis magnisque, æquē tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus, colo atque colui. Nunc quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.

O R A T I O,

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur.

A R G U M E N T U M,

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipse tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incaute in saltum quandam cava valle pervium circaque ab hoste inessum induxerat, unde non prius hostem imminetentem vidit, quàm jam tutò recipi signa non possent. Eum, necessitate illa territum, P. Decius trib. militum, quod esset erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A. Corneli, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque nostræ, si eam, quam cæci reliquere Samnites, impigrè capimus. Nec tu mihi plus quàm unius legionis principes hastatosque dederis. cum quibus
ubi

nbi evasero in summum; perge hinc omni liber metu: teque & exercitum serva. Neque enim moveri hostis subiectus nobis ad omnes ictus sine sua perniciē poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet.

O R A T I O
EJUSDEM P. DECII qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco consuli quo evaderet, cum presidio ad collis verticem pervenerat. Eo Samnites diu multumque progredi conati, huc atque illuc signa vertebant: modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius spe pugnandi destitutus, primum centuriones ad se vocat, quibus hostium inertiam exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆNAM illa insecitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circumdati vallo potuerimus esse. tum vero nos similes istorum sumus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agite dum, ite mecum, ut dum lucis aliquid superest, quibus locis praesidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. Hec omnia, sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ducti, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravi. Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet: ubi secunde vigilie buccina datum signum esset, armatum silentio ad se venirent. Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt, Hoc silentium, milites, inquit, omisso militari assensu, in me audiendo servandum est. Ubi sententiam meam vobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dexteram partem

tem taciti transibitis: quæ pars maior erit, eius stabitur consilio. Nunc quæ mente agitem audire. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis, vitrate cœpistis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc, exercitum egregium populi Romani servastis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesternò die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam, usus non sit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non antè viderit quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec ascensu eruerit: nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum oportet fallatis, imo necesse est. In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis vestræ index, quam consilii auctor sim. Neque enim maneat, an abeat hinc, deliberari potest, quum præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliquifecerit. fame & siti moriendum sit, si plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus erumpere hinc, atque abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce hoc aliud minus dubium. quippe si lux expectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subiectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto nobis aptissima hora est. Signo secundæ vigilæ convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit. Per corpora sopita vadetis, vel silentio incantos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem iniecturi. Me modo sequimini, quem sequuti estis, ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agitedum in dextram partem pedibus transite.

ORA-

ORATIO

M. VALERII CORVINI dictatoris ad
conjuratores & seditiosos milites, qua de-
hortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTVM.

Delinīti milites Romani deliciis voluptatibusque quas
abunde Campania administrabat; inibant consilia
adimende Campanis Capuæ. Claudius Martius
Rutilius consul ea re cognita, rumorem spargit per
oppida ea Campaniæ per quæ milites ad præsidia
dispersi erant. Idem suos in æstræ milites quum
eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites
conficiis Romam mittebat: quos ibi collega remo-
rabatur. Iam ceteri quum neminem ex iis qui di-
mittebantur, redire ad castra viderent, emanasse
sua consilia rebantur: quum cohors una militum in
saltu confedit, qui eos omnes quos consul mittebat,
sibi ad iungebat. Cui multitudini jam valide quum
nihil ad formam exercitus deesset præter ducem. T.
Quintium quendam Romanum, quem colere agrum
audiverant, sibi imperatorem deligunt, renitentem-
que imperare cogunt. Hoc duce jam ad oclavum
lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis
arma, quum M. Valerium Corvinum dictatorem
contra se venientem conspicientes, expectandum
esse censent. Ad colloquium deinde ventum est: ac
prior Valerius in hæc verba eos pugna dehortatus
est: T. Quintius deinde dux eorum.

DE OS immortales, milites, vestros publicos,
meosque, ab urbe proficiscens ita adoravi, ve-
niamque supplex poposci, ut mihi de vobis conco-
dix partem gloriam, non victoriam darent. Satis fuit
eritque unde belli decus pariat: hinc pax petenda
est. Quod deos immortales inter nuncupanda vota
expoposci, ejus me compotem voti vos facere po-
testis; si meminisse vultis, non vos in Samnio,
nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere.
si illos

si illos colles, quos cernitis, patriæ vestræ esse, si hunc exercitum, civium vestrorum: si me consulem vestrum, cuius ductu aspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, his castra vi cepistis. Ego sum M. Valerius Corvinus, milites, cuius vos nobilitatem beneficiis erga vos non injuriis sensistis: nullius superbi in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti author: in omnibus meis imperiis in me severior quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam majestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt, iis eram natus, id specimen mei dederam, ea ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim tres & viginti annos natus consul patribus quoque ferocesse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gravius quam tribuni audistis? Eodem tenore duos insequentes consulatus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura geretur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites mitior, quam in vos (horreo dicere) hostes. Ergo vos prius in me relaxeritis ferrum, quam in vos ego, istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avi que vestra non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aventinum insederunt. Expectate dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres, conjugesque crinibus passis obvix ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos Romanus exercitus non destiteritis impio bello? T. Quinti, quocumque istic loco seu volens seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito: fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, & colloqui hujus salutaris interpret fueris. Postulate æqua, & ferte, quanquam vel iniqui standum est potius, quam impias inter nos conseramus manus.

O RATIO

ORATIO

T. QUINTII DUCIS seditiosorum, qua eos
ad concordiam exhortatur.

ME, quoque milites, si quis usus mei est, melio-
rem pacis quam belli habetis ducem. Non
enim illa modo Volsens aut Samnis, sed Romanus
verba fecit, vester consul, vester imperator, milites:
cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus
vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infe-
stius, & alios duces senatus habuit: qui maxime
vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos
imperatorii vestro crederetis, eum elegit. *Pacem,*
etiam qui vincere possunt, volunt. Quid nos velle
oportet? quin, omittis ita & spe fallacibus aucto-
ribus nos ipsos nostraque omnia cognite permitti-
mus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO

ANNII SETINI pratoris Latinorum,
ad suos.

ARGUMENTUM.

Latini conjuncti cum Campanis aliisque populi, Sam-
nitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini
etiam superiores ex Samnio forte excessissent, tem-
pus idoneum illud esse legationibus faciendis ad
petendum auxilium rati, oratores Romam mit-
tunt, qui sociorum injurias exponerent. Latini
tum Romam timebant ne arguendo abalienarent.
Itaque primo arguere non nisi, deinde ubi de de-
fectione certius cognoverunt, decem principes man-
dant, quibus imperarent quæ vellent. Prator iam
Latinorum erat L. Annius Setinus, qui delectus
ad legationem, priusquam cum reliquis novem pro-
ficisceretur, ad senatum refert, quid Romanis res-
ponderi placeret, quod attineret ad ea quæ velle
eos diceret. Aliud aliis sentientibus, sententia sua
peracta, ita rursus loquutus est.

QUAM

Quamquam ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis: quàm quid loquendum sit. *Facile erit, explicatis consiliis accommodare rebus verba.* Nam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis Sidicinis non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si fœdus est, si societas, æquatio juris est, si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriari licet; si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicent vires suas, quem secernere: ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis consultatur? *Vbi pars virium, tibi & imperii pars est.* Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio esse, sed ut amplum videri posset, diuturna patientia fecimus. Atqui si quando unquam consociari imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis: en hoc tempus adest, & virtute vestra & deum benignitate vobis datum. Tentastis patientiam negando militem: quis dubitat exarsisse eos, quàm plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem. Bellum nostro nomine cum Pelignis gessimus: qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant; nihil intercesserunt. Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab æ ad nos descisse, exercitus nos parare auersus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia, nisi à conscientia virium & nostrarum & suarum? Idoneos auctores habeo, quærentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile appareret, ne ipsos quidem jam postulare,

stulare, ut Latium sub Romano imperio sit. Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipse, audiente, non populo Romano modo senatusque, sed Jove ipso qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut si nos in-fœdere ac societate esse velint, consulem alterum ab nobis, senatusque partem accipiant.

ORATIO

ANNII EJUSDEM ad P. C. Romanorum, ut alter consul ex Latinis fieret.

ARGUMENTUM.

Latini Annio permiserant ut ageret ac diceret quæ de Rep. Latinorum, fideque sua viderentur. Is in senatum cum ceteris legatis admissus, quum T. Manlium consulem audiret ita de ea re agentem ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confestim rem ipsam narrare in hanc formam ingressus est.

TEMPVS erat, Tite Manli, vosque, P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum deum benignitate, nunc Latium armis virisque, Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis videretis: Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos, quamquam armis possumus, afferere Latinum in libertatem, consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus æquas utrisque: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Roma, alterum ex Latio creari oportet: senatus partem æquam ex utraque gente esse: unum populum, unam Rempub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi necesse est; quod utrisque bene vertat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vocemur.

ORA.

ORATIO

T. MANLII CONSVLIS ad legatos
Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proxima orationi coheret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit, ut diceret, si id ipsum illud quod petierat, approbarent patres, se palam in senatu quencunque Latinum vidisset, interfeciturum. Conversus deinde ad simulacrum Iovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI Jupiter hæc scelera, audite ius fasque! Peregrinos consules, & peregrinum senatum in tuo Jupiter augurato templo captus, atque ipse oppressus, visurus es? Hæc ne fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus vestris Latini: hæc L. Tarquinius vobiscum postea fœdera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium vestrarum veterum, & beneficiorum nostrorum erga vos obliiri estis.

ORATIO

T. MANLII CONSVLIS ad T. Manlium
filium, qua eum accusat quod in hostem
ipsum iniussu pugnasset.

ARGUMENTUM.

Bello Latino, quod factum fuit quum Latini, non auditi de altero consule ex Latio creando, in Campaniam duxerant: consules, docti hostes lingua eadem, instituti, moribus uti, quibus Romani; milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant nequis in hostem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii consuli filius, qui laceffitus à Geminio quodam Tusculano per contumeliam, congressus, equitem, à iugulo ita ut per costas ferrum emereret, terra affixit. Manlius consule eare cognita, filium pater, his verbis obiurgatum, securi percussit.

QVAN.

QUandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium consulare, neque maiestatem patriam vertitus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnavisti: & quantum in te fuit, disciplinam miliarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviscendum sit; nos potius nostro delicto plectemur, quam Reipub. tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum, sed in posterum salubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberum, tum specimen istud virtutis deceptum vana imagine decoris in te movet. Sed quum aut morte tua sancienda sint consulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, recursare censeam quin disciplinam militarem culpa tua prolapsam poena restituas. I licitor, deliga ad palum.

ORATIO

FVRII CAMILLI CONSVLIS ad patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

L. Furius Camillus & **C. Menius** confides, ad pedum Latinorum oppidum expugnandum profecti, ita rem peregerant, ut **Manius** ad flumen *Asturam* vicinos, aliasque qui auxilio *Pedanis* venerant, praeter spem aggressus fuderit, **Camillus** oppidanis intra mœnia compulsis, oppidum scalis ceperit. Iu etiam insignibus victoris non contenti, longius progressi non prius quieverint, quàm aut expugnando aut in deditiorem accipiendo civitates, totum Latium subegere. **Camillus** deinde Romam regressus, in senatu de Latinis ita retulit.

PATRES C. quod bello armisque in Latio agendum fuit, id jam Deum benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cui ad *Pedum Asturamque*

ramque sunt exercitus hostium: oppida Latina omnia, & Antrium ex Volscis, aut vi capta, aut recepta in deditionem præfidiis teneantur vestris. Reliqua consiliatio, quoniam rebellando sæpius nos sollicitant, quoniam modo perpetua pace quietos obriueamus. Dii immortales, ta vos potentes hujus consilii fecerunt, ut sit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint. Itaq; pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel sapiendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis crudeliter consulere in deditos, victosque? licet delere omne Latium: vastas inde solitudines facere, unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque sæpe usi estis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia crescendi per summam gloriam suppeditat. *Certe id firmissimum longe imperium est, quo obdientes gaudent. Sed maturato opus est, quicquid statuere placet.* Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis: & vestram utrique de his curam quam primum absolvi, & illorum animos, dum expectatione stupent, seu pœna, seu beneficio, præoccupari oportet. Nostrium enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset. vestrum est decernere quid optimum vobis Reique publicæ sit.

ORATIO

L. PAPIRII DICTATORIS, qua Fab, Maximum accusat quod adversus edictum pugnasset.

ARGUMENTVM.

Bellum geri adversus Samnites Romanis placebat: cui Camillus consul præficitur. Is gravi morbo redire Romam coactus, dictatorem dicit L. Papirium Cursorem, hic Q. Fabium Maximum magistrum equitum. At quum in Samnium incertis auspiciis dictator profectus, à pallario moneretur, ut Romam ad repetenda auspicia regrederetur edixerat

ne

ne interim magister equitum pugnam acciperet. Iam tamen natum forte occasiōe bene gerendae rei, acie cum hostibus confligit. Dictator non ita multo post victoriam rediens, his interrogationibus magistrum equitum increpabat, atque accusabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum summum imperium dictatoris sis, pareantque ei Consules, regia potestas, praetores iisdem auspiciis quibus consules creati; æquum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum ab domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda nequid dubiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit; num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abiissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem mea dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque maiorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confligere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde. extra ea cave Vocem mittas, Accede lictor, accede.

ORATIO
M. FABII MAXIMI pro filio ad populum provocantis à dictatore.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Iam Papirius dictator spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgantem, virgasque & setures expediri iusserat, quum implorata militum fide, ad triarios recipitur, qui in omnem concionem tumultum miscebant. Alii dictatorem orabant ut parceret, alii inclamantem increpabant.

pabant, Postero die Fabius adesse iussus, quum ab alio didicisset infestius dictatorem seviturum: clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Papyrius cognovit, Romam cum licioribus & ipse veniens, quam Fabium comprehendi juberet, primores patrum quibus jam Fabii pater atrocitatem rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum nihilo se ejus dictator in incepto perstaret, M. Fabius pater ita, pro filio ad populum se provocare, dixit.

QUANDO QUIDEM apud te nec auctoritas senatus nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitasque magistri equitum te ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem mitigaverè, quæ deorum iras placant, tribunos plebis appello, & provoco ad populum. eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus iudicium, iudicem fero, qui certè unus plus quam dictatura tua potest polletque. Videro cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.

O R A T I O

PAPYRII DICTATORIS, ad populum de absoluteione Q. Fabii magistri equitum.

A R G U M E N T U M.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstatutum se incepto dicebat: quum populus Romanus orare cepit ut sibi pœna magistri equitum remitteretur: tribuni item plebi, ut veniam Q. Fabii adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profutetur.

BENE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii maiestas, quæ in discrimine fuerunt, an ull'a post hanc diem essent. Non nox eximitur Q. Fabius, qui contra dictam imperatoris pugnavit; sed nox damnatus, donatur populo

F

Romano,

Romano, donatur tribunitiæ potestati; precarium non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam paulo ante exultabas victoria. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano, cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documentum dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

O R A T I O

CLAUDII PONTII Samnitum imperatoris, postquam legatione nihil factum esse vidit.

A R G U M E N T U M.

V. Eli Samnites quum de pace Roma per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas auctore Brutulo Papyrio ante anni finem rumpunt. Ea pralio capti multi Romani, captæ sunt res multe, quas non ita multo post rursus victi cum captivis remittunt, Papyriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum imperator cognovisset, superbiam inhumanitatemque Romanorum ita infectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex foedere rupto iterum in nos caelestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex foedere repetitæ fuerant: iis non fuisse cordi tam superbe ab Romanis foederis expiationem sperare. Quid enim ultra fieri ad placandos Deos migrandosque homines potuit, quam quod fecimus? Res hostium in præda captas, quæ bellum jure nostræ videbantur, remissimus: auctores bellum quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedimus: bona eorum, nequid ex contagione nostræ remaneret

invenit penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi Romane, quid foederi, quid diis arbitris foederis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiæ confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum servitiâ non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditiorem exfatient; placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. *Iustum est bellum, Samnites, quibus necessarium; pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* Proinde, quum rerum humanarum maximum momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habere, priora bella adversus Deos magis, quàm homines gessisse: hoc, quod instant, ducibus ipsis Diis gesturos.

O R A T I O

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, quæ suam de deditiõne sententiam exponit.

A R G U M E N T U M.

Inter duos saltus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus omnes saepe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum vieli necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus, vel contra quos, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiã exposuit.

PATREM meum, Consules, sæpe andixi me morantem, se in Capitolio unum fuisse antiochum senatui redimendæ auro, à Gallis civitatis, quando nec fossa valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent? & erumpere se non sine periculo magno, tamen sine certa pernicie possent. Quod si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria præclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum est, quæ nisi pro se ipsis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte sua servant? Testa urbis, dicat, aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur magis omnia deleta hoc exercitu nō servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo, tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Veiiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes spes opesque sunt: quas servando patriam servamus: dedendo ad necem, patriam deserimus, ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea charitas patriæ est, ut tam ignominia eam quam morte nostra, si opus sit, servemus. Subeat ergo ista quantacunque est indignitas: & pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant. Ite consules, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.

O R A T I O

SP. POSTHVMII CONSVLIS, qui subiugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta.

A R G U M E N T U M.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per sponsionem

nem consulum, praefectorum, quaestorum, tribunorum, militum, quum tempus constitutum adveniret, traditi obsides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, lictoribus per hostes cum fascibus abire iussu, detractisque paludamentis, prope seminudi sub iugum missi, quas sequebantur, ut quisque gradus proximus erat, singula simul legiones. Circumstantes armati hostes, exprobrantes eludentesque percontantiam. Ipsum illud iam secundum spectaculum in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde erumpere non poterant: ex quo abire iussu, quum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, hami haud procul Capua posuerunt. Quod ubi capuam allatum est, tum dehinc miseratione victi Campani, magistratibus insignia singulis arma, equos, vestimenta, comitatus ex publico comiter impendunt: venientibus vero civitas obviam egressa. Postero die Romam contendere placuit. Nocte ingressi habitu vultuque captorum, in sua se quisque recta taciti abdunt: unde, pudore suffusi, nec postero nec insequentibus aliquot diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuosa maestaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caucidium facta referri placuit, tum à P. Philone consule Sp. Posthumus, alter consulum eorum qui sub iugum missi fuerant, dicere iussus, ita rem exposuit.

HAUD sum ignarus, Consules, ignominia non honoris causa me primum excitatum iussuq; dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosa pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de poena retulistis, omissa defensione, quae non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum necessitatumque, sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam quae sententia testis erit, mihine, an legionibus vestris pepereerim, quum me seu turpi seu necessaria sponsione obstrin-

xi. Qua tamen, quando iniusta populi facta est, non tenetur populus Romanus: nec quicquam ex ea, præterquam corpora nostra, debentur Samnitibus. Dedamur per faciales, nudi vinctique, exsolvamur religione populum siqua obligavimus: nequid divini humanive obstat, quominus iustum piumque de iuregre ineatur bellum. Interea consules, exercitum scribere, armare, educere placet: nec prius ingredi hostium fines, quam omnia iusta in deditio- nem nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Posthu- mium, T. Veturium consules cum Samnitibus pro- sperare bellum genere: at vos satis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse, sponsione infami obligatos, videre nudos victosque hostibus dedi- tos; omnem iram hostium hostis caputibus enci- pientes. Novos consules legionesque Romanas, ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

O R A T I O

DE IUSDEM SP. POSTHUMII contra tri- bunos plebis qui deditioem impediabant.

A R G U M E N T U M.

Hoc coniunctum cum priorē oratione. Sp. Posthumius placere dixerat, ut auctores sponsionis pacisque Caudine nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars eius deditiois pertinebat. Iti itaque intercedendo con- tendebant, sua deditioe populum Romanum reli- gione exsolvi non posse, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, redderentur: se item, quum sacrosancti sint, dedi hostibus violarique nec posse nec debere. Quæ quum ab illis iactari Sp. Posthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos salva religione potestis. Dedecis deinde & istos sa- erosanctos, quum primum magistratu abierint, sed

sed, si me audiat prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæsos, hanc jam ut intercalata pœnæ usuram habeant. Nam quod deditioe nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur quam quia ita se res habeat, dicere, ecquis adeo juris fœcialium expers est, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P. C. *tam sponsiones, quam fœdera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur*: sed *in iussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat*. An si eadem superbia, qua sponsione n istam expresserunt nobis Samnites, coëgissent nos verba legitima deditumque urbes nuncupare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, tēpla, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditioem, quoniam de sponsione agitur. Quod tandem, si spondidissemus, urbem hanc relicturum populum Romanum? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis? Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Siquid est, in quod obligari populus possit, in omnia potest, & ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert consul an dictator, an prætor spondiderit. & hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quæstores, tribunos militum spondere coegerunt. Nec à me nunc quisquam quæstiverit, quid ita spondiderim: quum id nec consulis jus esset, nec illis spondere pacem, quæ me non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Claudium, P. C. humanis consiliis gestum est. Dii immortales, & vestris & hostium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi male partam victoriam male perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, ctedunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre festinant. An si sana mens

fuiſſet difficile illis fuit, dū ſenes ab domo ad conſultandum acceſſunt, mittere Romam legatos, cum ſenatu, cum populo de pace ſordere agere? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam populi jūſſu ſponſendiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſponſendiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quā ut & illi velut ſomnio latiore, quā quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur, & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C. quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſponſendiſtis, civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaviſtis: nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras accuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, nūrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Veturī, voſque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

O R A T I O

CORNELII ARVINÆ facialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis.

A R G U M E N T U M.

Conſilio ac ſententia Sp. Poſthumii patres adducti. per feriales dedi hoſtibus ſponſores jubent. Iam ventum erat in cæſum Samnitum, & ad tribunal C. Pontii, quum reſte detracta manibusq; poſt tergum vinclis, A. Cornelius Arvina facialis, ſponſores pacis hoſtibus hac verborum forma dedere cæpiſſet. QVAN-

QUANDOQUE hīc homines, in iussu populi Romani, Quiritum fœdus istum iri sponderunt; atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem quo populi Romanus scelere impio sit solutus, hosce vobis dedo.

ORATIO.

CLAVDII PONTII Samnitium regis, quæ fœciali respondit.

ARGVMENTVM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Posthumus inter verba deditiois genu fœcialis femur quanta maxima vi potuit, perculit, dicens se Samnitum esse civem: à se quum praterius legatus Romanus violatus sibi eo iustius bellum gesturos. Pontius verò quum hoc factum animadvertisset, deditioem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditioem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi, si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax deberet. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori cum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello; quem si sponfionis ad Farcas Caudinas factæ poenitet, restituat legiones intra saltum, quo septa fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint: recipiant arma, quæ per pactionem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quum in colloquium est ventum, habeant. tum bellum & fortia consilia placeant, tunc sponfio & pax repudierit. Ea vero fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum. nec populus Romanus consulam sponfionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquam ne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porfens dedistis; furto eos subduxistis; Auro civitatem à Gallis redemistis; inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigistis, ut legio-

ne s vobis captas restitueremus; eam pacem irritam facitis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: Hoc fide, hoc fœderibus. hoc fœcialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem quod petisti per pacem haberes, torques incolumes: ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam: Hoc tu, A. Corneli, hoc vos fœciales juris gentibus dicitis? Ego vero istos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quo minus in civitatem obligatam sponsione commissa, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant, gerite bellum, quando Sp. Posthumius modo legatum fœcialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitum civem Posthumium non civem Romanum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis iustum in nos factum esse bellum. Hac ludibria religionem non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ fidei exquirere? Dictor, dæ me vincula Romanis: moratus sit nemo, quo minus tibi visum fuerit, habeant.

O R A T I O

Q. FABII DICTATORIS, qui suos ad eruptionem hortatur.

A R G U M E N T U M.

Cerebatur bellum **Q. Fabio** dictatore duce abversum Samnites: ad quos, post aliquot bella in Appulia gesta, Sora oppidum defecerat. Potiti oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatum in castra, tum demum Romani ad ulciscendum civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lauculas diu anticipi prælio pugnatum est, donec incertos viri victi an victores essent, non diremunt. Dictator post pugnam quum suos intravallum jam aliquot dies obsesi magis quam obsidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortatur.

LOCII

LOCIS angustis, milites, deprehensi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta. Nam & circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant: & si homines juvare velint, iniqua loca sunt, itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quæ infesta victoria, sicut pristino die, vos recipiatis. *Armia munimenta, non munimentis arma tuta esse debent.* Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum agmen excesserit, castra quibus Imperatum est, incendant, damna vestra milites, omnium circa, qui defecerunt populorum præda farcientur.

O R A T I O

C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen iactum est à nobilibus.

A R G U M E N T U M.

Conjuraciones principum Capuæ factæ, anthoribus capitibus mortuis, Romam tandem versæ sunt. Questionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat: à quo quum postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quoniam nomina darent, tum demum id crimen vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatore atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magistratum abissent, Tum Menenius dictator hac oratione nihil se morare dixit quo minus eo ipso die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes anteaquæ vitæ vos conscios habeo, Equites, & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentie meæ. Neque enim quod sæpe ahiis, quia ita tempora postulabant Reipub. qui bello clarissimus esset, sed qui maxime procul ab his

his coitionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de causa, vos existimare, quàm me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primùm ipsas expugnare quæstiones omni ope annisi sunt, peinde, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum, appellationem & tribunitium auxilium patricii confugerunt. Postremo repulsi inde (adeo omnia tutiora, quàm ut innocentiam suam purgarent, visa) non nos irruerunt, & privatis dictatorem poscere reum verecundiæ non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddant: me obviam ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictatura me abduco. Vos quæso Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fossium quæstiones exerceatis ut appareat innocentia nostra, nos non majestatem honoris tutos à criminationibus istis esse.

O R A T I O

P. SEMPRONII Tribuni plebis adversus
Ap. Claudium, qui se intra legitimum tem-
pus censura abdicare volebat.

A R G U M E N T U M.

Appius Clandius censor erat, qui quum lege Emilia circumactis decem & octo mensibus, labire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collega, nec vix ulli cogi poterat ut se abdicaret. Cavillabatur autem, neminem ea lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Eius magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem suscepit, qui suscepit, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo crea-
tus,

tus, privatus fasces & imperium obtinuit, nec antè continuando abstulit magistratus, quàm *obruerunt eum malè parata, malè gesta, malè retenta imperia*. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque iniuriis compulsi extorres patria Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ fœnebres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc connubia patrum & plebis interrupit: hæc plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo quam Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudii, quum centesimus jam annus sit ab Mamercio Æmilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimi que viri, nemo eorū duodecem tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremo populus iussisset, scivit? Imo vero omnes sciverunt & ideo Æmilia potius legi paruerunt quam illi antiquæ; qua primum censores creati erant; quia hanc postremum iusserat populus, & quia *ubi due contrariae leges sunt, semper antiquæ abrogat novæ*. An hoc dicis Appi, non teneri Æmilia lege populum, an populum teneri, te unum ex legem esse? Tenuit Æmilia lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. male facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Æmiliū Principem ætatis suæ belli domique, ærarium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum? An hunc nō, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem semestri dictatura, quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi,

aut

aut ladorū causa dictatorem audacter crees? Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos, qui intra vicesimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Manius dictator, quia quum quaestiones severius, quam quibusdam potentibus tutum erat, exercebat, contagio ejus, quod quarebat, ipsi criminis obiectata ab inimicis est; ut privatus obviam iret crimini, dictatura se abdicavit. Nolo ego istam in te modestiam: ne degeneraveris à familia imperiosissima & superbissima: non die, non hora citius, quam necesse est, magistratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis est aut diem aut mensem censuræ adjicere. Triennium, inquit, & sex menses ultra quam licet Æmilia lege, censuram geram, & solus geram. Hoc quidem jam regno simile est. An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est? Poenitet enim quod antiquissimum solemne, & solum ab ipso, cui fit, institutum Deo, ab nobilissimis antistitibus ejus sacri ad servorum ministerium religiosus censor deduxisti: gens antiquior originibus urbis huius, hospitio Deorum immortalium sacra, propter te ac tuam censuram intra annum ab stirpe extincta est; nisi universam Rempub. eo nefario obstrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo lustro capta est, quo, demortuo collega C. Julio censore L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit, tamen neminem invenit qui se post ea authorem sequeretur: omnes deinceps censores post mortem collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quod collega magistratu abiit, nec lex nec pudor coercet. Virtutem in superbia, in audacia,

cia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudii, pro istius magistratus maiestate ac verecundia quem gessisti, non modo manu violatum, sed ne verbo quidem inclementiori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi, pervicacia tua & superbia coëgit me loqui: & nisi Æmilii legi parueris, te in vincula duci jubebo: nec quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoris, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui solus censor creati non possis, solam censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. DECII MURIS CONSULIS ad populum, quæ suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGUMENTUM

Iam ad omnes magistratus & honores plebeiis quoque exceptis sacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor Pontifices, & ex plebe omnes, allegerentur. Rogationem eam egre passi patres, quatenus ex plebe allegerentur, iactabant ea sacra violari & pollui. De suadenda dissuadendaque rogatione disputant inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum est. Decius, multis ante de parente suo Decio consule, qui se pro legionibus donaverat commemoratis, quæ ad rem revertiebant, hoc pacto rogationem suavit.

Quod quum ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga pista, & corona triumphali, lausque honoraveritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias faceritis, pontificalia

lia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vestus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capie ac lituo, capite velato victimam caedet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, quo animo legetur, si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non instinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deum) eos nos iam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quam acceperimus, & Deorum magis, quam nostram causam expetamus, ut quos privatim colimus, publice colamus. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, & non iam in possessione unius amplissimi simul sacerdotii? Decemviros sacris faciendis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi huius interpretes, antistites eosdem Apollinaris sacri ceremoniarum que aliarum plebeios videmus? nec tum patriciis ulla iniuria facta est, quum duumviris sacris faciendis adiectus est propter plebeios numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque augurum loca, quatuor pontificum adiecit; in quæ plebei nominentur: non ut vos, Appii vestro loco pellant, sed ut adiuvent vos homines plebei divinis quoque rebus procurandis, sicut in cæteris humanis pro parte virili adjuvant. Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere, quem in consura, quem in consularu collegam habere potuisti: cuius tam dictatoris magister equitum, quam magistri equitum dictator esse potes. Sabinum [advenam principem nobilitatis vestræ, seu Actium Clausum, seu Ap. Claudium mavultis, illi antiqui patricii in tuum numerum acceperunt. Ne fastidieris nos in sacerdotum numerum accipere, Multa nobiscum decora adferimus, imò omnia eadem, quæ vos superbo fecerunt. L. Sextius primus de plebe consul electus, factus,

factus. Caius Licinius Stolo primus *migister equi-*
tum, C. Martius Rutilius primus & *dictator* & cen-
 sor, Q. Publius Philo primus *prator*. Semper ista
 audita sunt eadem per vos auspicia esse, vos
 solos gentes habere, vos solos iustum imperium &
 auspiciū domi militizque; quæ adhuc prosperum
 plebeium, ac patricium fuit, porroque erit. An Ro-
 mæ unquam *sando audistis*, patricios primo esse fa-
 ctos; non de cælo demissos, sed qui patrem cire
 possent: id est, nihil ultra quàm ingenuos? Con-
 sulem jam patrem cire possum, avumque jam pote-
 ris filius meus. Nihil est aliud in re, Quirites, nisi ut
 omnia negata adipiscamur. Cerramen tantum pa-
 tricii petunt, nec curant quem eventum certami-
 num habeant. Ego hanc legem quod bonum fau-
 stum felixque sit, vobis ac Reipub. uti rogas, iuben-
 dam censeo.

V E R B A

Q. FABII MAXIMI consulis designati ad
 populum.

A R G U M E N T U M.

*Illustres fortesque viri consulatum petebant, quum
 omnium centuriarum consensu ad Q. Fabium pri-
 mō non petentem, deinde etiam recusantem, impe-
 rium deferunt. Is causatus etatem, multosque no-
 minans præclaros ac fortes duces, perstabat in re-
 cusando: ad postremum legem recitari iussit, quæ
 cavebatur, ne quis consul reficeretur intra decem
 annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non
 posse, quin consul declaretur, rectius perseverantia,
 ita omnes rogabat, ut sibi liceret quem vellet colle-
 gam subrogare.*

Dii approbent quod agitis, acturique estis, Qui-
 rites. Cæterum quoniam in me, quod vos vul-
 tis, facturi estis, in collega sit meæ apud vos gratiæ
 locus. Publium Decium expertum mihi concordii
 collegio virum dignum vobis, dignum parente suo,
 quæso, mecum consulem faciatis.

V E R.

VERBA VIRGINIAE
IN DEDICATIONE arae Pudicitiae plebeiae.
ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitiae supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, ceterum L. Volumnio consuli plebeio nupta, in sacris arcebatur, quod quum à patribus ad plebem transisset, nefas patriciae matrone ducerent, si in sanum ingressa esset, quod solis (ut iactabant) patriciis patebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciae Pudicitiae templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo; quum non ita multo post in eo vico ubi habitabat, ex parte adium quod satis loci esset parvo sacello exclusisset, aram ibi positam, vocatis plebeis matronis, in haec verba Pudicitiae plebeiae dedicavit.

HAnc ego aram Pudicitiae plebeiae dedico: vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc Pudicitiae inter matronas sit, detisque operam, ut haec ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicefimo primo libro ab urbe condita.

ORATIO

HANNONIS AD CARTHAGINENSES
contra Annibalem de foedere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duae inter Carthaginenses ortae: altera Barchinorum, quia ad Annibalem imperium deferendum consuebant; altera aliorum, eorum princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus, dicendumque vivere cum ceteris aequo jure sub magistratibus: ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque exsuscitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus foedus renovaverat, ut amni Iberus imperii Romani & Cartha-

Carthaginensium terminus esset, Saguntinisque mediis libertas servaretur. Major iam tum pars vicerat, ut Annibal praeficeretur bello, iamque ipse Saguntum summa ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipso nomine missi, nec admissi ab Annibale, nec auditi sunt. Ac quum Carthaginem conquestum de fœdere rupto ituros acciperet, literas, nuntiosque ad principes Barchinæ factionis præmisit, quibus eos monebat ut suorum animos prepararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro iam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipse alterius factionis princeps, in senatu de re quæ contigerat, ita sententiam peregit.

IUvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem; si ex bellis bella ferendo, succinctus armis legionibusque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus misistis. Aluistis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum vestri circumfident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumfidebunt Romanæ legiones ducibus iisdem Diis, per quos priore bello rupta fœdera sunt ulti. Utrum hostem, an vos, an fortunam utriusque populi ignoratis? Legatos à sociis, & pro sociis venientes, bonus imperator vester in castra non admisit, ius gentium sustulit. Hi tamen, unde ne hostium quidem legati arcentur, pulsi ad vos veniunt, res ex fœdere repetunt. Publica fraus absit: authorem culpæ, & reum criminis deposcunt. Quo lenius agunt, segnius incipiunt; eo, quum cœperint, vereor ne perseverantius faviant. Agides insulam Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos passi sitis: nec puer hic duxerat, sed pater ipse Amilcar; Mars alter, ut isti volunt. Sed Tarentum in Italia non abstinneramus ex fœdere: si ergo nunc Sagunto non abstinemus. Vicerunt ergo

Dii hominesque, & id de quo verbis ambigebatur, inter populus foedus rupisset; eventus belli, velut æquus iudex, unde ius stabat, ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vineas turrelque admoveat. Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruina (falsus utinam vates sim) nostris capitibus incidant; susceptumque cum Saguntis bellum, habendum cum Romanis est. Dedemus ergo Annibalem? dicer aliquis. Scio meam levem esse in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias, sed & Amiscarem eo perisse lætatur sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc invenem tanquam furiam faciemque hujus belli, odi ac detestor: nec dedendum solum ad piaculum rupti foederis, sed si nemo deposcit, devehendum in ultimas maris terrarumque oras: ablegandumque eo, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec sollicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo legatos ex templo Romanam mittendos, qui senatui satisfaciant: alios, qui Annibali nuntient ut exercitum ab Sagunto abducatur, ipsumque Annibalem ex foedere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

O R A T I O

ALOREI HISPANI ad Saguntinos; qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

A R G U M E N T U M.

In summa Saguntinorum desperatione, Alcon Saguntinus inconscius ceteris ad Annibalem transit, spei atque consilio agendi de pace. Quæ res in causa fuit ut quum tristes conditiones deferret Annibal, quos certo sciebat ille ceteros non accepturos, non ausus redire, apud hostem maneret. Tum foris Alcoreus Hispanus sub Annibale quidem militabat, ceterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus: is pro Alcone interpretis Saguntum ingressus

gressus, veteribus amicis in hanc sententiam conditiones exposuit.

SI civis vester Alcon, sicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi, fuisset iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos venissem. Quum vero ille, aut vestra aut sua culpa manserit apud hostem; si metum simulavit, sua; vestra, si periculum est apud vos, vera, ferentibus, ego, ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio, quod mihi vobiscum est, ad vos veni. Vestra autem causa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides sit, quod neque dum vestris viribus resistitis, neque dum auxilia a Romanis sperastis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Postquam nec à Romanis vobis ulla spes est, nec vestra jam aut arma vos, aut mœnia satis defendunt, pacem afferro ad vos magis necessariam quam æquam: cujus ita aliqua spes est, si eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, sic vos ut victi audiat: si non id quod amittitur in damno, (quum omnia victoris sint) sed quicquid relinquitur, pro munere habituri estis, Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet adimit: agros relinquit, locum assignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum, privatumque ad se jubet deferri: conjugum, vestraque corpora, ac liberorum vestrorum servat inviolata, si inermes cum binis vestimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hostis imperat. Hæc quamquam sint gravia atque acerbæ fortuna vestra vobis suadet. Equidem haud despero, quum omnium potestas ei à vobis facta sit, aliquid ex his rebus remissurum. Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure finatis.

O R A T I O
CUJUSDAM CARTHAGINENSIS

qua legatis Rom. de consilio oppugnationis
Sagunti responderet.

A R G U M E N T U M.

Legati Romani Carthagine redeuntes, quum quæ
responsa à Carthaginensibus, quæque Sagun-
ti agerentur, referrent: uno omnes consensu cope-
as in Africam & Hispaniam ducendas esse confe-
bant. Ut tamen omnia iusta ante bellum fierent,
legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui per-
contarentur, publicone an privato consilio Sagu-
ntum Annibal oppugnasset: si faterentur, ac defen-
derent; publico tum demum iustum indicerent bel-
lum. Iam dato senatu Q. Fabius princeps legato-
rum percontatus erat, quum ex Carthaginensibus
unus ita respondit.

Vana Romani, & prior legatio fuit, quum An-
nibalem tanquam suo consilio Saguntum op-
pugnantem deposcebatis; Ceterum hæc legatio
verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim An-
nibal & insimulabatur, & deposcebatur, nunc à
nobis & confessio culpæ exprimitur; & ut à confes-
sis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, pri-
vato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit,
querendum censeo: sed utrum jure, an injuria. No-
stra enim hæc questio atque animadversio in civem
nostrum est; nostro, an suo fecerint arbitrio, vo-
biscum una disceptatio est, licueritne per fœdus fi-
eri. Itaque, quoniam discerni placet, quid publico
consilio, quid sua sponte imperatores faciant; no-
bis vobiscum fœdus est à Luctatio consule ictum,
in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Sa-
guntinis (nec dum enim erant socii vestri) cau-
tum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale
ictum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod
nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici.
Vos enim quod C. Lutatius consul primo nobis
cum

cum fœdus icit, quia neque autoritate patrum, nec populi iussu ictum erat, negastis vos eo teneri, itaque aliud de integro fœdus publico consilio ictum est. Si vos non tenent vestra fœdera, nisi ex autoritate aut iussu vestro icta; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod nobis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus vester, aliquando pariat.

O R A T I O
VOLSCIANORUM qua legatis Romanorum respondent.

ARGUMENTUM.

Hoc ad superius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hispaniam transfirent ad avertendos à Pœni animos sociorum, retinendosque in fide societate Romanorum. Iis à Bargustani ad Volscianos transeuntibus, hoc datum est responsum.

Quæ verecundia est, vos, Romani, postulare, ut vestram Carthaginensium præponamus amicitiz, quum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quàm Pœnus hostis perdidit, vos socii prodideritis? Ibi quæratissimos socios censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis sicut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinæ: ne quis fidei Romanæ aut societati confidat.

O R A T I O
ANNIBALIS ad Hispanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna concesserat: ibi quum audisset quæ de se Carthagine ac Romæ dicta decretaque forent, se videlicet non ducem belli modo, sed causam: partitis ac divenditis reliquiis prædæ, ad se Hispanos milites convocavit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret.

Redo ego vos, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniz populis, aut finiendam nobis

his militiam, exercitusque dimittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim haerentes, non pacis solum, sed etiam victoriae bonis floreant, si ex aliis gentibus praedam & gloriam quaeremus. Itaque quum longinqua ab domo inflet militia, incertumque sit, quando domos vestras, & quae cuique ibi chara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invadere vult, commeatum do: Prima vere edico adsitis, ut Diis bene iuvantibus, bellum ingentis gloriae praedique futurum incipiamus.

ORATIO

P. SCIPIONIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

P. Scipio ad ostium Rhodani congressus cum hoste, caesis fere utrinque paribus, subito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus eius victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendum in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multo post navibus Pisas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Attilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum confligendi. Itaque ubi in conspectum hostium Pœnorum ventum est, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitarum hostium ad Rhodanum flumen egregie vicissent: aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem sequutus, confessionem cedentis ac derectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hispaniae provinciae scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem gerit, ubi eum gerere senatus populusque Romanus voluit; ego, ut consulem ducem adversus Annibalem ac Pœnos habereris, ipse me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda sunt,

sunt. Ne genus belli, neue hostem ignoretis; cum
iis est vobis, milites, pugnandum, quos terra mari-
que priore bello vicistis: à quibus stipendium per
viginti annos exegistis, à quibus capta belli præmia,
Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc
certamine in vobis illisque animus, qui victoribus
& victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed
quia necesse est, pugnaturi sunt: Nisi creditis, qui
exercitu incolumi pugnam detractavere, eos dua-
bus partibus peditum equitumque in transitu Al-
pium amissis, (quum plures pene perierint quàm
superfunt) plus spei nactos esse. At enim pauci
quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque,
quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit.
Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, il-
lue squalore enecti, confusi ac debilitati inter
fata rupesque, ad hæc, perusti artus, nive rigentes
nervi, membra torrida gelu, quassata fractæque ar-
ma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum
hoc peditu pugnaturi estis, reliquias extremas ho-
stium, non hostes habebitis. Ac nihil magis vere-
or quàm ne antequam vos cum hoste pugnaveritis,
Alpes vicisse Annibalem videantur. Sed ita forsi-
tan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo
Deos ipsos, sine ulla humana ope, committere ac
profligare bellum: nos autem, qui secundum De-
os violati sumus, commissum ac profligatum con-
ficere. Non vereor nequis me hoc vestri adhortan-
di causa magnifice loqui existimet; ipsum aliter a-
nimo affectum esse. Licuit mihi in Hispaniam pro-
vinciam meam ire, quo iam profectus eram cum
exercitu meo: ubi & fratrem consilii participem;
ac periculi socium haberem, & Asdrubalem, po-
tius quàm Annibalem hostem, & minorem haud
dubie molem belli: Tamen quum præterveherer
navibus Galliz oram; ad famam hujus hostis in
terram egressus, præmisso equitatu ad Rhodanum
movi castra. Equestri prælio, qua parte copiarum

conferendi manum fortuna data est, hostem fudi, peditem agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia assequi terra non poteram, regressus ad naves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obuius fuit. Huic timendo hosti utrum quum declinarem certamen, improvisus videor incidisse, an occurrere in vestigiis ejus? laceessere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alior certe derepente Carthaginenses per viginti annos terra ediderit: an iisdem sint, qui ad Ægades pugnare insulas, & quos ab Eryce duodevicens denariis aestimatos emisistis & utrum Annibal hic stimulus itinerum Herculis, ut ipse fert, an vestigialis, stipendiariusque & servus populi Romani à patre relictus: quem nisi Saguntinum scelus agitare respiceret profecto, si non patriam victam, domum certè, patremque & fœdera Amilcaris scripta manu, qui iussus à consule nostro, præsidium deduxit ab Eryce: qui graves impositas victis Carthaginensibus leges fremens mærensque accepit, qui decedere Sicilia, qui stipendium populo Romano dare, pactus est. Itaque vos, ego milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim: sed cum indignatione quadam atque ira; velut si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes, Licuit, si voluissemus, ad Erycem clausos ultimo supplicio humanorum, fame interficere. Licuit classem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies sine ullo certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emisimus ex obsidione; pacem cum victis fecimus, tutelæ nostræ deinde duximus quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furiosum juvenem sequentes, oppugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro salutē esse certamen. Non de possessione Siciliæ ac Sardinæ, de quibus quondam ageba-

agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum : nec est alius à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obstat : nec Alpes aliæ sunt, quas dum superat, comparari nova possint præsidia. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romanæ mœnia pugnemus. Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domesticas solum agitet curas, sed identidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum, qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO

ANNIBALIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit : adhortatur milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congregat, detractis vinculis, armato more Gallico, in conspectu militum ex industria iubet : quibus aliquanto post dimissis, in hæc verba suos adhortatus est.

SI quem animum in alienæ sortis exemplo paulo Santè habuistis, eundem mox in æstimanda fortuna vestra, habueritis ; vicinus milites : Neque enim spectaculum modo illud, sed quædam veluti imago vestræ conditionis erat. Ac nescio an maiora vincula, majoresque necessitates vobis, quàm captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lvaque duo maria claudunt ; nullam ne ad effugium quidem, navem habentibus : circa Padus amnis maior ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent ; vix integris vobis ac vigentibus transit : Hic vobis vincendum aut moriendum, milites, est, ubi primum hosti occurristis ; & eadem fortuna quæ necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Dii quidem immortalibus optare

solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumphis partum congestumque possident; id omne nostrum cum ipsis dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vastis Lusitaniz Celtiberizque montibus pecora consecretando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestrorum vidistis, tempus est jam opulenta vos ac ditia stipendia facere, & magna operæ pretia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emensos, hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum est, tam difficilem existimaveritis victoriam fore, *Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt.* Nam dempto hoc uno fulgore nominis Romani, quid est, eür illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per tot ferocissimos Hispaniz & Galliz populos vincentes huc pervenistis: Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa æstate caeso, victo, circumfesso à Gallis, ignoto adhuc duci suo, ignoranteque ducem, An me in pratorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certè educatum, domitorem Hispaniz Gallizque, victorem eundem, non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo majus est Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? Cui si quis demptis signis Pœnos Romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit Consul. Non ego illud parvi æstimo, milites, quod nemo vestrum est, cujus non ante

ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus : cui non idem ego virtutis spectator ac testis. Notata temporibus locisque referre sua possum decora, mecum laudatis, milites, donatisque. Alumnus prius omnium vestrum, quam imperator, procedam acie adversus ignotos inter se, ignorantesque. Quocunque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris : veteranum peditem, generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos : vos socios fidelissimos fortissimosque, vos Carthagenenses, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnatuuros. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam ; *tanto audacius fortiusque pugnaturi, quanto major spes majorque est animus inferentis vim quam arcentis.* Accendit præterea animos & stimulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum ; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnassetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerant. Crudelissima ac superbissima gens. sua omnia sui que arbitrii facit. cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere æquum censet : circumscribit includitque nos terminis montium fluminumque. quos ne excedamus : neque eos quos statuit, terminos observat. Ne transieris Iberum : nequid rei tibi sit cum Saguntinis, ad Iberum est Saguntum : nusquam te vestigio moveris. Parum est, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis. etiam Hispanias ? & inde cesserò, in Africam transcendens. Transcendens autem dico ? duos consules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hispaniam miserunt. Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet esse qui receptum habent, quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient : vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter vi-

etoriam mortemve certa desperatione abruptis; aut vincere, aut, si fortuna dubitabit, in praelio potius, quam in fuga, mortem appetere. Si hoc beae fixum omnibus destinatumque in animo est; iterum dicam, vicistis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum est.

Ex viceſimo ſecundo libro ab Urbe condita.

O R A T I O

M. MINVTII RVFFI magiſtri equitum, qua in Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem acriter inuehitur.

A R G U M E N T U M.

Q. Fabius Maximus dictator miſſus cum legionibus aduerſus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut nec omitteret eum, neque congredetur. M. Minutius Ruſſus magiſter equitum erat, ſerox rapiduſque in conſiliis, ac lingua immodicus: is primum inter paucos, deinde palam conſilium prudentiamque dictatoris eludebat atque reprehendebat, pro cunctatore ſegnem eum, pro cauto timidum appellans. Forte per id tempus Maharbare in agrum Falernum Annibal prædatum miſerat: quem, quum in caſtra perlatum eſſet populari uſque ad Sinueſſas aquas, tum denum Fabius per iuga montis Maſſici exercitum ducens, haud procul hoſte caſtra ponit. Hinc verò quum facile recta colonorum Romanorum & domus ab hoſtibus incendi perurique viderentur, nec tum quidem ulla pugna mentio eſſet: idem Ruſſus magiſter equitum in elatorem hæc jaclare cepit.

Spectatumne huc, ut rem fruendam oculis, ſociorum cades & incendia venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet? quos in Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Poenus ad.

advena, ab extremis orbis terrarum terminis, nostra cunctatione & socordia iam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut præter quam oram illi Punicas vagari classes, dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum iam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad moenia Romanæ coloniz Annibalem lenti spectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum; sæpius nos, quam Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æstivos saltus deviasque colles exercitum ducimus; conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo peragrando cacumina saltusque Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus nobis dictator unicus in rebus afflictis quæsitus. Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma esset: quam vereor, ne sic cunctantibus nobis Annibali ac Pœnis toties servaverint maiores nostri. Sed *vir, ac vere Romanus*, quo die dictatorem eum ex autoritate patrum iussuque populi dictum, Vejos allatum est, quum esse satis altum Jahiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in æquum; atque illo ipso die media in urbe, quæ nunc busta Gallica sunt, & postero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoste sub iugum missi sumus? utrum tandem L. Papirius Cursor, juga Samniti perlustrando, an Luceriam premendo, obsidendoque, & laceffendo victorem hostem, depulsum ab Romanis cervicibus iugum superbo Samniti imposuit; Modo consuli Luctatio quæ alia res, quam celeritas, victoriam dedit? quod postero die quàm hostem vidit, classem gravem comitatibus, impeditam suomet ipsam

instrumento atque apparatu, oppressit, *Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse. armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congregiatur. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his seignibus consiliis, quæ timidi causa vocant.*

ACEDVCIS HISPANI ad Bostarem pro obsidibus verba.

ARGVMENTVM.

Obsides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Sagunti custodia tradebant. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus Acedux, Hispanus quidem ceterum Romanis socius, init consilium, de remittendis in suas civitates obsidibus. Bostar præfectus Saguntinis forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat, quo Acedux ipse quum venisset, eum monebat, quum ad eam diem metus Hispanorum animos continuisset, quia procul Romani absuissent, qui tum cis Iberum erant, gratia devinciendos esse ac beneficio. Bostari vero querenti quonam tandem beneficio divinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

Obsides in civitates remitte. Id privatim parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, & publicæ populis gratum erit. *Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihi met deponco ipse, ut opera quoque impensa consilium adjuvem meum, & rei suapte naturâ gratæ, quantum insuper gratiam possim, adjiciam.*

FABII DICTATORIS de temeritate Minutii verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi, Quod postquam

quam in castra Roma est allatum literis & sermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consentiente. Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem ducens, paulo post in eum locum pervenit, unde per insidias hostium fugere ac elabi sine magna cede suorum non posset. Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus est.

ITa est, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio equatus imperio. Annibalem & virtute & fortuna superiorem videt. Sed aliud iurgandi succedendique tempus erit. Nunc signa extra vallum proferte. victoriam hosti extorqueamus, confessionem erroris civibus.

O R A T I O

MINUTII MAGISTRI equitum, quos ad conjungenda cum Fabio castra adhortatur.

A R G V M E N T V M.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus quum se suosque Fabii virtute ac diligentia servatos esse intelligeret, temeritatem suam agnoscens, de conjungendis castris cum Fabio, ita cum suis agebat.

Sæpe ego audiui, milites, eum primum esse virum, qui ipse consulat quid in rem sit, secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat eum extremi ingenii esse. Nobis quoniam prima animi ingenique negata fors est, secundam ac mediam teneamus: & dum imperare discimus, parere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio jungamus ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego cum parentem appellavero, quod benefi-

cio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est; vos, milites; eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis: & si nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINVTII VERBA ad Fabium dictatorem.
ARGVMENTVM.

Conjunctum hoc est cum priore. Iam milites ad dictatoris castra proficiscentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius prior Fabium patrem appellat, milites deinde patronos eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

Parentibus meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo: tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebiscitum, quo oneratus magis quàm honoratus sum primus antiquo, abrogoque: & quod tibi mihi que, quod meo exercitui que tuo servato ac conservatori sit felix, sub imperium aspiciumque tuum redeo, & signa hæc, legionesque restituo. Tu quæso, placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teneri jubeas.

ORATIO

FABII MAXIMI ad Æmilium de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGVMENTVM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilii consules creati quum contra Annibalem copias ducere pararent. Varro concionem forte habuerat qua bellum in Italiâ à nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam restringendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet: se vero ipsum illud proficigaturum, seu ad finem prope deducturum, quo primum die hostem videret. Quod quum Fabius cognovisset, Paulum Æmilium ad se vocat, quem in hanc sententiam de collega temeritate rationeque hostem aggrediendi alloquutus est.

SI aut collegam (id quod mallet) tui similem, Luci Æmili, haberes aut tu collegæ tui similis esses, supervacanea esset oratio mea, nam & duo boni consules, etiam me tacente, omnia è Repub. fide vestra faceretis; & mali, nec mea verba auribus vestris, nec consilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio est: quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, si altera parte claudicet Respub. malis consiliis idem ac bonis juris & potestatis erit. Etrus enim L. Paule, si tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum Annibale futurum censes: nescio an infestior hic adversarius, quam ille hostis maneat: & cum illo in acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adversum Annibalem legionesque ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi est. Varro dux tuis militibus te est oppugnaturus. Omnis etiam tibi causa absit C. Flamini memoria, tamen ille consul demum, & in provincia, & ad exercitum cæpit furere: hic prius quam peteret consulatum, deinde in petendo consulatu: nunc quoque consul, prius quam castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas jam nunc procelas, prælia atque acies jactando interrogatos ciet, quid inter armatam inventutem censes facturum, & ubi exemplo verba res sequitur? Atqui si hic, quod facturum se denuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cladibus erit. Nec gloriandi tempus adversus unum est: ut ego contemnendo potius quam appetendo gloriam, modum excefferim; Sed ita res habet una ratio belligerendi adversus Annibalem est, qua ego gessi: nec eventus modo hoc docet, *stultorum iste magister est*; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque donec eadem res manebunt.

manebunt, immutabilis est. In Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro omnia circa plena civium ac sociorum sunt, armis, viris, equis com-
 meatibus juvant, juvabuntque, id jam fidei docu-
 mentum in adversis rebus nostris dederunt. *Meliores, prudentiores, Constantiores nos tempus des-*
que facit. Annibal contra, in aliena, in hostili est
 terra inter omnia inimica infestaque; procul à do-
 mo, procul à patria. neque illi terra, neque mari est
 pax: nullz eum utbes accipiunt, nulla mœnia: ni-
 hil usquam sui videt: in diem rapto vivit. partem
 vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum am-
 nem traiecit; plures fames, quàm ferrum absumpsit,
 nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas er-
 go quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat
 indies, non commeatus, non supplementum,
 non pecuniam habeat? Quandiu pro Gerionis, ca-
 stelli Apuliz inopis, tanquam pro Carthaginis mœ-
 nibus? Sed ne adversus te, quidem ego gloriabor.
 Co. Servilius atque Attilius, proximi consules, vi-
 de quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una sa-
 lustis est via, L. Paule, quam difficilem infestamq;
 cives sibi magis quam hostes faciunt. Idem enim
 tui, quod hostium milites, volent: idem Varro con-
 sul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cu-
 piet. Duobus ducibus unus resistas oportet, resistes
 autem adversus famam rumoresque hominum si
 satis firmus steteris: si te neq; collegæ vana gloria,
 neque tua falsa infamia moverit à veritate. *labora-*
re nimis jus sepe aiunt, extinguere nunquam. Gloriam,
qui spreverit, veram habebit. Sine timidum pro
 cauto, tardum pro considerato, inbellem pro
 perito belli vocent: malo te sapiens hostis metuat,
 quam stulti cives laudent. *Omnia audentem con-*
temnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec
 ego, ut nihil agatur, moneo, sed ut agentem te ratio
 ducat, non fortuna: Tuz potestatis semper, tua-
 que omnia sint. *Armatus, intentusque sis, neque*
occafioni

o cœfioni tuæ defis, neque fuam occafionem hoſti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt, feſtina- tio, improvida eſt, & cœca.

O R A T I O

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni mi-
litum, qua ſuos ad erumpendum adhortatur.

A R G U M E N T U M.

Cannenſi clade, quum mortuo Paulo Emilio conſule, Varro collega Venuſinam cum quinquaginta equi- tibus profugiſſet: binis in caſtris inermis multitu- do, quæ ſuperfuerat pugne, ſive ducibus erat. Ita- que eos qui in minoribus erant caſtris, alii monent ut nocte, dum hoſtis gravi ſomno detinetur, ad ſe tranſirent, Canuſium inde tacite ac ſine mora uno agmine abituros. Forte P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus caſtris erat, qui quum de tranſitu ab aliis aliter ſentiri videret, ita ſuos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avariſſimo & crude- liſſimo hoſte, æſtimarique capita veſtra pretio & exquiri ab interrogantibus, Romanuſcivis ſis an Latinus ſocius? ut ex tua contumelia & miſeria alteri honos quæratuſ? non tu: Si quidem vos Lucii Emilii conſulis, qui ſe bene mori, quam turpiter vi- vere maluit, & tot fortiſſimorum virorum, qui circa eum cumulati jacent, cives eſtis. Sed antequam op- primat lux, maioraque hoſtium agmina obſepiant iter: per hos, qui inordinati atque incompoſiti obſtrepunt portis, erumpamus, ferro atque audacia via ſit, quamvis per confertos hoſtes. Cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen, ac ſi nihil obſter, tranſibimus. Itaque ite mecum, qui & voſmetipſos & Rempublicam ſavam vultis.

O R A.

ORATIO

CAPTIVORUM Cannensi clade Roman.
ad patres.

ARGUMENTVM.

Hoc cum proximè precedente coniunctum est. Milites Romani qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in maioribus, exhortatione insuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem hostium simul cum castris venerunt. Ex his decem paulo post iure iurando adigit Annibal, si missi Romam non redimerentur, ad hostem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptione suam impetrarent. Propositum autem fuit pretium in capita, equiti quingeni quadrigati nummi, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PATRES conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ: exterum nisi nobis plus justo nostra placet causa non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, qui in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorē arma tradidimus, sed quum prope ad noctem superstantes cumulis casorum corporum prælium extraxissemus, in castra recepimus nos; diei reliquum ad noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die quum circumfessi ab exercitu victore, aqua arceremur, nec ulla alia jam per confertos hostes erumpendi spes esset, nec esse nefas duceremus; quinquaginta millibus hominum ex acie nostra trucidatis; aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare; tum demum pacti sumus pretium, quo redempti dimitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hosti tradidimus. Maiores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse. & patres nostros, asperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratia Tarentum misisse. Atque

que in Italia cum Gallis & ad Heracleam cum Pyrrho, utroque non tam clade infamis, quàm pavorē & fuga, pugna fuit. Cannenses campos acervi Romanorum corporum tegunt; nec supersumus pugna nisi in quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt, sed præsidio castris relictī, quum castra traderentur, in potestatem hostium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunæ aut conditioni invidéo, *nec premendo alium, me extulisse velim*: ne illi quidem nisi pernicitatis pedum & cursus aliquod præmium est) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quàm Venusiæ aut Canusii constiterunt, se nobis merito prætulērunt gloriati-que sint in se plus quam in nobis præsidii Reipub. esse; Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini; & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio vestro redempti, atque in patriam restituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia servorum armari audio: non minor numerus noster est, nec maiori pretio redimi possumus, quàm hi emuntur. Nam si conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali consilio animadvertendum vobis censeam, P. C. si tamen duriores esse velitis, quo nullo nostro merito faciatis, cui nos hosti relicturi sitis. Pyrrho videlicet? qui nos hospitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior sit, vix existimari potest. Si videatis catenas, squalorem, deformitatem que civium vestrorum, non minus profecto vos ea species moveat, quàm si ex altera parte cernatis stratas Cannensibus campis legiones vestras. Intueri potestis solitudinem & lacrymas in vestibulo curiæ stantium cognatorum nostrorum, expectantium que responsum vestrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui absunt, ita suspensi

ac

ac solliciti sint? quem censetis animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est? Si medius fidius ipse in nos mitis Annibal contra naturam suam esse velit, nihil tamen nobis vita opus esse censeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, visum sumus. Rediere Romam quondam remissi à Pythro sine pretio capti: sed rediere cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos sese missis. redeam ego in patriam, trecentis nummis non aestimatus civis? *Suum quisque habet animum.* P.C. scio in discrimine esse vitam corpusque meum. magis me fama periculum movet, ne à vobis damnati ac repulsi habeamur. Neque enim vos pretio pepercisse homines credent.

O R A T I O

T. MANLI TORQUATI, ne captivi redimerentur.

A R G U M E N T U M.

Hoc cum priore oratione conjunctum est. Posteaquam captivi dicendi finem fecerunt, ex templo ab ea turba quæ in vestibulo curiæ stabat, clamor flebilis sublatus est, orabantque ut sibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum senatus ea de re haberi coepit. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus, variaretur sententia: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus sententiam, unus nullo pacto redimendos esse ita suasisit.

SI tantummodo postulassent legati pro iis qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur, sine ullius infectione, eorum brevi sententiam peregissem. Quid enim aliud quam admonendi essetis, ut morem traditum à Patribus, necessario ad rem militarem exemplo servareis? Nunc autem cum propè gloriati sint, quod se hostibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque perve-

nerunt

nerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint: nihil vos eorum P. C. quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsam exercitum agerem; optimum testem ignaviæ cuiusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent milites, hodie in castris Romanis, non captivi in hostium potestate essent, & quum fessis pugnando hostibus, tum victoria lætis, & ipsis plerisque regressis in castra sua, noctem ad erumdendum liberam habuissent, & septena armatorum hominum millia erumpere etiam inter confertos hostes potuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati sunt, neque alium sequivoluerunt. Nocte propè tota P. Sempronius Tuditanus non destitit monere adhortarique eos. dum paucitas hostium circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox inceptum tegeret, se ducem sequerentur: ante lucem pervenire in tuta loca, in sociorum urbes posse. Sicut avorum memoria, P. Decius tribunus militum, in Samoio, sicut nobis adolescentibus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma, trecentis voluntariis, quum ad tumulum eos capiendum situm inter medios hostes duceret, dixit: *Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex obsidione circumventas legiones*: Si hoc Sempronius diceret, nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantæ virtutis extitisset comes. Viam non ad gloriam magis quàm ad salutem ferentem demonstrat; reduces in patriam, ad parentes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini deest vobis animus? quid, si moriendum pro patria esset faceretis? Quinquaginta millia civium sociorumq; circa vos eo ipso die caesa jacent: si tot exempla virtutis non movent, nihil unquam movebit. si tanta clades vilem vitam non fecit, nulla faciet. Liberari atque incolumes desiderate patriam: imo desiderate,

siderate, dum patria est, dum cives eius estis : serò nunc desideratis, diminuti capite, abalienati jure civium, servi Carthagenensium facti. Pretio redituri estis eo, unde ignavia ac nequitia abiistis? P. Sempronium, civem vestrum, non audistis, arma capere ac se iubentem sequi; Annibalem post paulo audistis, castra prodi, & arma tradi iubentem. Quam ego ignaviam istorum a cuso, quum scelus possim accusare? non enim modo sequi recusarunt bene monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt, in strictis gladiis viri fortissimi inertes submovissent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quam per hostium fuit erumpendum. Hos cives patria desideret: quorum si ceteri similes fuissent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet? Ex millibus septem armatorum, sexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atque armati redirent: neque iis quadraginta millia hostium obsistere. Quam tutum iter duarum prope legionum agmini futurum censetis fuisse? haberetis hodie viginti millia armatorum Canubii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem quemadmodum hi boni fidelesque (nam fortes ne ipsi quidem dixerint) cives esse possunt? nisi quis credere potest, fuisse qui erumpentibus, quin erumperent, obsistere conati sint: aut non invidere eos, cum incolumitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quam sibi timorem ignaviamque servitutis ignominiosæ causam esse sciant. Maluerunt in tentoriis latentes simul lucem atque hostem expectare, quum silentio noctis erumpendi occasio esset. Etenim ad erumpendum è castris defuit animus: ad tutanda fortiter castra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot obsessi, vallum armis se ipsi tutati vallo sunt: tandem ultima ausi passique, quum omnia subsidia vitæ abessent, affectisque fame viribus, arma iam sustinere nequirent, *neceſſitatibus magis huma-*
nis

nis quàm armis victi sunt. Orto sole hostis ad val-
lum accessit, ante secundam horam nullam fortu-
nam certaminis experti, tradiderunt arma ac se
iplos. Hæc vobis ipsorum per biduum militia fuit.
Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in ca-
stra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat,
castra tradiderunt, neque in acie neque in castris
utiles. Vos redimam? quum erumpere castris oportet,
cunctamini ac manetis: quum manere & ca-
stra tutari armis necesse est. & castra & arma & vos
iplos traditis hosti. Ego non magis istos redimen-
dos, P. C. censeo, quàm illos dedendos Annibali,
qui per medios hostes è castris eruperunt: ac per
summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex viceſimo tertio libro ab Urbe condita.

O R A T I O

PACUVII CALAVII Campani ad po-
pulum Campanum.

A R G U M E N T U M.

*Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat,
quum re. Romana male ad Thrasymenum gesta est;
is populum Campanum senatui iamdiu infestum
ratus id agitare, ut senatoribus trucidatis si veni-
rent hostes Romanorum, Annibali Capuam trade-
ret: hoc populi consilium senatui declarat, omnes-
que tandem eo duxit, ut si se in ipsius potestatem
permitterent, facile ab insidiis se posse liberari ar-
bitrarentur. Permissos in curiam claudit: con-
vocat populum, cui rem ita exposuit.*

QUOD sæpe optastis, Campani, ut supplicii
sumendi vobis ex improbo ac detestabili Se-
natus potestas esset, eam nunc, non per tumultum
expugnantes domos singulorum; quas præsi-
diis clientium servorumque tuentur, cum summo
vestro periculo, sed tutam habetis ac liberam.
Clausos omnes in curiam accipite, solos, iner-
mes;

mes: nec quicquam raptim, aut forte temere ageritis. De singulorum capite vobis ius sententiæ dicendæ faciam, ut quas quisque meritus est pœnas pendat. Sed ante omnia *ita vos iræ indulgere oportet, ut potio rem iræ salutem atque utilitatem vestram habeatis.* Etenim hos (ut opinor) odistis senatores. nam senatum omnino non habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberæ civitatis consilium est) senatus habendus est. Itaque duæ res simul agenda sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis, & novum cooptetis. Citari singulos senatores jubebo, de quorum capite vos consulam: quod de quoquo consueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac strenuum, novum senatorem cooptabitis. quàm de noxio supplicium sumatur.

O R A T I O

VARRONIS CONSULIS qua legatis Campanorum respondet.

A R G U M E N T U M.

Post Cannensem cladem Romani à Campanis sperni contemni que cæpti sunt, ut illud ostensuri fuerint, nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoria qui à Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia, in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem consule, Canusium, quo it se ex fuga sese receperat, mitterentur. Profecti Venusiæ consulem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum ægre ferre nuntiant quod ita infelicer ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usui esset, benigne ac comiter subministraretur. Varro post in hanc sententiam legatis respondit.

MOREM magis loquendi cum sociis servatis, Campani, iubentes quæ ad bellum essent opus imperare, quam convenienter ad præsen em fortunæ nostræ statum loquuti estis. Quid enim nobis

nobis ad Cannas relictum est, ut, quasi aliquid habeamus, id quod deest, expleri à sociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum desit? Nihil, ne quod suppleremus quidem, nobis reliquit fortuna, legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia commeatus, aut in acie, aut in ruinis postero die amissis castris perierunt, itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, sed cum Pœnis bellum pro nobis suscipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros intra mœnia compulso, nec Samnitum modo hostem, sed etiam Fidicinum paventes, receptos in fidem apud Satriculam defenderimus, cœptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adjicite adhuc, quod fœdus æquum dedimus, quod leges vestras, quod ad extremum (id quod ante Cannensem certè cladem maximum fuit) civitatem nostram magnæ parti vestrâ dedimus, communicavimusque vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta est, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à nobis ablatum sit, in Italia tamen imperium maneat: Pœnus hostis ne Africæ quidem indigena, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc natura & moribus immitem ferumque insuper dux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo, hos infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jure petere, & Italiam Numidarum ac Maurorum

rum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsam clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Trigenta millia peditum, quatuor equitum arbitror ex Campania scribi posse: iam pecuniarum affatim esse frumentique. Qui si parem fortunae vestrae fidem habetis, nec Annibal se vicisse sentiet, nec Romani se victos esse.

O R A T I O
PEROLLÆ AD PACUVIUM Calavium
patrem de interficiendo Annibale.

A R G U M E N T U M.

Annibal, auctoritate atque diligentia Pacuvii Calavii, (de quo paulo ante diximus) Capuam in fidem acceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium coenare velle pronuntiat: cui convivio tres modò Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto ante patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter ceteris epulantibus unus tristis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec ipsius Annibalis, ut curis amotis & seclusis letus conviraretur. Ac quum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egressus, in hortum qui posticis aditum partibus subiectus erat secederet; patrem filius Perolla sequutus, ita ut sequitur, consilium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audivisset, velut si iam interesset indigno atque detestabili facinori, filium ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lachrymis patris victus, facinus conceptum se non editurum promisit.

CONSILIUM affero, pater, quo non veniam solum precari, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo maiore dignitate & gratia simus Campani quam unquam

quam fuimus. *Quum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quæreret: toga reiecta ab humero, latus succinctum gladio nudat. Jam ego, inquit, sanguine Annibalis sanciam Romanum fœdus. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratatur, malles.*

O R A T I O
PACUVII CALAVII FILIUM

à facinore dehortantis.

PER ego te fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæsoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Pauca horæ sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dextræ dextras jungentes, fidem obstrinximus ut sacris de mensis essemus: digressi à colloquio extemplo in eum armaremur: Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: eam ipsam mensam cruentare vis hospitis sanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audiantur, infanda, si non perniciem nobis cum scelere asserunt, unus aggressurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescuntne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt; quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreret hic sine te potius, quàm illic vinci. valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

O R A T I O

PEROLLÆ, qua Pacuvio patri respondet.

EGO quidem, quam patriæ debeo pietatem exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui te pro-

proditæ patriæ sustinendum est crimen semel, quum defectionis ab Romanis : iterum, quum pacis cum Annibale fuisti author : tertio hodie, quum restituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hænc arcem defendere volebam, hosti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

V E R B A

MAGII DECII ad circumfusam multitudinem.

A R G U M E N T U M.

Magius Decius Capuæ inter alios conſebat præſidium Annibalis Capuam recipiendum non eſſe, aut receptum ejiciendum, aut certe interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani ſe reſtituerent. Perlatum id erat in caſtra ad Annibalem, & jam cum in caſtra acciri juſſerat, quum negantem eum comprehendi & ad ſe adduci jubet. At repente mutato conſilio, priuſquã adduci poſſet, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, ſe enim poſtero die Capuæ aſſuturum. Eo ipſo die Annibali ingreſſuro Capuam unus Decius cum ſuis obviam non eſt egreſſus. Poſtero die ſenatu dato, Decium inter alia ad ſe adduci jubet. Comprehenuſ quum dicere cauſam juſſus negaret lege ſuaderis ad id cogi poſſe: tum injectis catenis ante liſtorem duci juſſus eſt. Ipſe quoad capite aperto fuit dum ducitur, ita ad circumfuſam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petiſtis; foro medio, luce clara; videntibus vobis, nulli Campanorum ſecundus, vinc-tus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus conſecrate, ut hunc triumphum de cive veſtro ſpectetis.

O R A.

O R A T I O

HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri, adversus Hannonem.

A R G U M E N T U M.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu dato quæ ad Cannas gesta erant, expositis, ob victoriam Diis sacrum, auctoritate Annibalis, haberi jusserat Himilco ex hoc tam lato nuntio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc te poenitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi. audiamus, Romanum senatorem in Carthaginensium curia.

O R A T I O

HANNONIS Himilconi respondentis.

TACVISSEM hodiè, P. C. ne quid in communi omnium gladio, minus lætum quod esset vobis, loquerer: nunc interrogante senatore, poeniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est hominis aliene libertatis oblitus; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desuisse Poenitere me belli, neque desitutum ante invictum nostrum imperatorem incusare, quàm finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago iactavit, Himilconi cæterisque Annibalis satellitibus iam læta sunt, mihi possunt læta esse, quia res bello bene gesta, si volumus fortuna uti, pacem nobis æquiorē dabunt, nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere possumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. *Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exerci-*

tus hostium : mittite milites mihi, quid aliud roga-
res, si esses victus ? Hostium cepi bina castra, prædæ
videlicet plena & comneatuum ; frumentum, &
pecuniam date. quid aliud, si spoliatus, si exutus
castris esses, peteres ? Et ne omnia ipse mirer,
(mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi,
interrogare jus fasque est) velim seu Himilco seu
Mago respondeat: quum ad internecionem Roma-
ni imperii pugnatum ad Cannas sit, constetque in
defectione totam Italiam esse ; primum, ecquis
Latini nominis populus defecerit ad nos ? deinde
ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad
Annibalem transfugerit ? *Quum utrumque Mago
negasset*: Hostium quidem ergo, *inquit*, nimis adhuc
multum superest, sed multitudo ea quid animo-
rum, quidve spei habeat, scire velim. *Quum, id
nescire se, Mago diceret*. Nihil facilius scitu est,
inquit. Ecquos legatos ad Annibalem Romani mi-
serunt de pace ? ecquam denique mentionem pacis
Romæ factam esse, allatum ad vos est ? *Quum id
quoque negasset* : Bellum igitur, *inquit*, tam inte-
grum habemus, quàm habuimus, qua die Annibal
in Italiam est ingressus. Quam varia victoria prio-
re Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus
supersumus nunquam terra marique magis prospe-
ræ res nostræ sunt, quàm ante consules C. Lucta-
tium & A. Posthumium fuerunt. Luctatio & Post-
humio consulibus, devicti ad Ægateas insulas su-
mus. Quod si (id quod Dii omen avertant) nunc
quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem spe-
ratis quum vincimur, quam nunc, quum vincimus,
dat nemo ? Ego, si quis de pace consulat, seu defe-
renda hostibus seu accipienda, habeo quid senten-
tiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis, nec
victoribus mitti attinere puto, & frustrantibus nos
falsa atque inani victoria, multo minus censeo mit-
tenda esse.

O R A T I O

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.

A R G V M E N T V M.

Marcellus Nolam urbem quum teneret presidia, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Is cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias exposuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primum per nos ipsi, quoad nostra arma, nostræ vires nos tutari poterant: posteaquam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adjunximus: à quo relictæ, pacem necessariam accepimus fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut te salvo atque incolumi amico, non modo populum Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus. At, Hercule, non solum in columi & victore, sed præsentē te, quum ploratum propè conjugum ac liberorum nostrorum exaudire, & flagrantia tecta posses conspiciere, ita sumus aliquoties hac æstate devastati, ut M. Marcellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur, glorienturque Romani, te ad unum modo ictum vigentem, velut jaculo emisso torpere. Per centum propè annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adjuti nec duce, nec exercitu, nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas auxit vires, quam suis viribus nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris gloriabimur, duos consules, ac duos consulares exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia aut læta aut gloriosa nobis evenerunt, quæ

aspera advenſaq; tunc acciderunt, minore indignatione referre poſſumus, quam quæ hodie eveniunt. Magni dictatores cum magiſtris equitum, bini conſules cum binis conſularibus exercitiſus ingrediebantur fines noſtros, antè explorato & ſubſidiis poſitis, & ſub ſignis ad populandum ducebant, nunc prope unius & parvi ad tuendam Nola præſidii præda ſumus. Jam, ne manipulatim quidem, ſed latronum modo, percuſant totis finibus noſtris negligentius, quàm ſi in Romano vagarentur agro. Cauſa autem hæc eſt, quod neque tu defendis; & noſtra juvenus, quæ, ſi domi eſſet, tutaretur, omnis ſub ſignis militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim: niſi à quo tot Romanas acies fuſas ſtrataſqueceſſe ſiam, ei facile eſſe ducã opprimere populatores noſtros vagos, ſine ſignis, palatos quo quæque trahit quamvis vana prædæ ſpes Numidarum paucorum illi quidem præda erunt, præſidiumque miſſum nobis & Nola ademeris ſi modo, quos ut ſocios haberes dignos duxiſti, haud indignos iudicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex viceſimo quarto libro ab Urbe condita.

O R A T I O

FABII MAXIMI ad populum de diligendo imperatore.

A R G U M E N T U M.

Fabius ſub finem anni Romam rediens, comitia conſularia edixerat, quibus prærogativa juniorum T. Otacilium, qui ejus Fabii filiam habebat uxorem, & M. Æmilium Regillum conſules dixerunt. Quod ubi Fabius intellexit, hac concione ſuadebat, nec Otacilio rerum & imperii ſummam deferendam eſſe, nec conſulem eum habendum: videndum autem cui Bellum mandari poſſet adverſus Annibalem.

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoste haberemus in quo negligentix aut errori locus esset ; qui vestris studiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis honores, affertis, moram ullam afferret, is mihi parum meminisse videretur vestræ libertatis. Sed quum in hoc bello, cum hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit, eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere ; Annibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano summo equiti provocanti, summus Romanus eques Asellus Claudius oppositus. Adversus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Mantium, fidentē & animo & viribus, misere majores nostri, obeandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur arma capienti adversus similiter provocantem ad certamen Gallum. Quemadmodum pedites equitesque optamus, ut validiores, si minus ut pares hosti habeamus ; ita duci hostium parem imperatorem queramus. Quum qui est summus in civitate dux, eum legerimus, tamen repente lectus, in annum creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis neque juris inclusum angustiis, quo minus ita omnia gerat administraretque, ut belli tempora postulabunt, nobis autem in apparatu ipso, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Consules deceat, satis est dictum ; restat ut pauca de eis, in quos prerogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis ; quem neque mittere à sacris, neque retinere possumus, ut non Deum aut belli deseramus curam. Otacilius, sororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. cæterum non ea vestra in me majoresque meos merita sunt, ut

non potiore*m* privati*um* necessitudinibus Republicam habeam. QUILIBET nautarum velorumque tranquillo mari gubernare potest: ubi *sava* orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento novis, tum viro & gubernatore opus est. Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot procellis submersi penè sumus. Itaque quis ad gubernacula sedeat, summa cura providendum ac praevidendum vobis est. In minore re experti, T. Octacili, operam tuam sumus. haud sanè, cur ad maiora tibi fidamus, documentum quicquam dedisti. Classem hoc anno, cui tu praefuisti, trium rerum causa paravimus: ut Africae oram populetur, ut tuta nobis Italiae littora essent; ante omnia, ne supplementum cum stipendio commeatuque ab Carthagine Annibali transportaretur, Create consulem T. Octacilium, non dico si omnia haec, sed si aliquid eorum Reipub. praestitit. Sin autem, te classem obtinente, etiam velut pacato mari quilibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; si ora Italiae infestior hoc anno, quam Africae fuit; quid dicere pores, cur te potissimum ducem Annibali hosti opponant? Si consul esses, dictatorem dicendum exemplo majorum nostrorum censeremus, neque tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quam te. Magis nullius interest quam tua, T. Octacili, non imponi cervicibus tuis onus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo, eodem animo quo, si fratribus vobis in acie armatis, repente diligendi duo imperatores essent, quorum ductu atque auspicio dimicaretis, hodie quoque consules creetis, quibus sacramenta liberi vestri dicant, ad quorum edictum convenient, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thrasymenus & Cannae, tristes ad recordationem exempli; at ad praevidendum simile utiles documento sunt.

O R A T I O
T. GRACCHI AD MILITES.
A R G U M E N T U M.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magna ex parte Volonum fervorum habebat, inter quos quum forte quari audiret quando libertate donarentur: missis ad senatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipso referente audirent, liberos item se facturum qui egregiè pugnassent, dicentem, nihil quàm in hostem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos mordebat. Quum verò eorum quatuor millia segnus cum hoste congressa metu pœnæ, collem qui non procul à castris aberat, cepissent, postero tamen die inde accitos cum ceteris libertate donavit. Conciione inde advocata, ita eos qui secessissent, se mulctatum pronuntiavit.

PRIVS QVAM omnes jure libertatis æquassem, neminem nota strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc exsoluta jam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviæq; pereat, nomina eorum, qui detrectatæ pugnæ memores successione paulo ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatosque singulos jurejurando adigam. nisi quibus morbus causa erit, non aliter, quàm stantes cibum potumque, quoad stipendia facient, capturos esse. Hanc multam ita æquo animo feretis, si reputabitis, nulla ignaviæ nota leviorè vos designari potuisse,

O R A T I O
D. PINARII PRÆFECTI præsidii
Romanorum Ennæ, qua suos exhortatur
A R G U M E N T U M.

L. Pinarius Ennæ præsidii Romanorum præfectus, præsidium Murgantiæ ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium cuius erat præfectus, prodere

atque opprimere possent. Iamque nonnihil de prodicione cum Himilcone pacta audiebat, quam, re-
poscentibus Ennensibus claves portarum civitatis,
pertinaciter negat se daturum. In quum nulla ra-
tione pervincere se posse viderent ut redderentur,
vindictam aliquam suae libertatis se quaesituros de-
nuntiant. Tum Pinarius sibi consilium dari po-
puli postulat, ut sciret utrum paucorum an uni-
versae civitatis ea denuntiata forent. Consensu ita-
que omnium concio in posterum diem edicatur. Ipse
ex eo colloquio in arcem receptus, ita suorum ani-
mos in diem posterum comparat.

CREDO ego vos audisse, milites, quemadmo-
dum praefidia Romana ab Siculis circumventa
& oppressa sint per hos dies. Eam vos fraudem
Deum primò benignitate, dein vestra ipsi virtute
dies noctesque perstando ac pervigilando in armis,
vitastis, utinam reliquum tempus nec patiendi in-
fanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc occulta
fraude cautio est, quæ quia adhuc minus cuiquam
successit, aperte ac propalam claves portarum re-
poscunt?quas simul ut tradiderimus, Carthaginien-
sium extemplo Enna erit, foediusque hic trucidabi-
mur, quam Murgantiæ praesidium interfectum est.
Noctem unam ægrè ad consultandum sumpsi, qua
vos certiores periculi instantis facerem. Orta luce
concionem habituri sunt ad criminandum me con-
citantumque in vos populum, itaque crastino die
aut vestro, aut Ennensium sanguine Enna inunda-
bitur. nec praecipiti, peculii, nec occupantes,
periculi quicquam habebitis. qui prior strinxerit
ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, ar-
matique signum expectabitis. ego in concione
ero: & tempus, quoad omnia instructa sint, lo-
quendo altercandoque traham. Quom toga signum
dederò, tum mihi undique clamore sublato tur-
bam invadite, ac sternite omnia ferro: & cavete ne
quisquam ex iis supersit, à quibus aut vis aut fraus
timeri

timeri possit. Vos Ceres mater ac Proserpina, precor, ceteriq; superi inferique Dii, qui hanc urbem, hos sacros lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus vos (milites) hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset. inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginiensibus timeri possit.

Ex vicefimo quinto libro ab urbe condita.

O R A T I O

RELEGATORVM MILITVM AD
M. Marcellum, de mutatione conditionis.

A R G U M E N T U M.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatus in Siciliam ad militandum quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romam, relegauerat. Ii dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum, centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur, qui de condit'one atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facto, in hæc verba causam suam egit.

CONSVLEM te, M. Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certè triste senatusconsultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Pœnosque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoria qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quamquam quod ob meritum nostrum succensuistis, P. C. nobis, aut succensetis Ambos mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor; quem

si ad Cannas consulem habuissemus, melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostra queror, noxam, cuius arguimur, nos purgare. Si non Deum ira nec *fato (cujus lege immobilis rerum humanarum ordo feritur)* sed culpa periiimus ad Cannas; cuius tandem ea culpa fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præsertim sciã gratias à senatu actas quod non desperavit de Repub. cui post fugam actam sit per annos omnes prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores perere & genere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque liberis ignoscitis facile P. C. in hæc vilia capita sævitis? & consuli primoribusque aliis civitatis *fugere, quum spes alia nulla esset, turpe non fuit*, milites utique morituros in aciem misistis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam) tamen tantum abfuit ab eo ut illa ignominia iis exercitibus inureretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veias transfugerat, recuperaretur; & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui hac suâ ignominia lætatus fuerat. Cannensem vero quisquam exercitum fugæ aut pavoris insimulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo superest, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos servassemus, quod ad consulem Venusiam redissemus, & speciem iusti exercitus fecissemus. Nunc deteriores conditione sumus, quàm apud patres nostros fuerunt captivi, quippe illis arma tantum atque ordo militandi,

lofus.

locusque in quo tenderent, in castris est mutatus, quem tamen semel navata Reipub. opera. & uno felici prælio recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta est: hostis denique est datus, cum quo dimittentes, aut vitam semel aut ignominiam finirent. Nos quibus (nisi quod commisimus, ut quisquam ex Cannensi acie miles Romanus superesset nihil objici potest) non solum à patria procul Italiaque, sed ab hoste etiam relegati sumus, ubi senescamus in exilio; nequa spes, nequa occasio abolendæ ignominiz, nequa placandæ civium iræ, nequa denique benè moriendi sit. Neque ignominiz finem, nec virtutis præmium petimus, modò experiri animum, & virtutem exercere liceat. *laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur.* Bellum in Sicilia jam alterū annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: pedum & equitum acies concurrunt: ad Syracusas terra marique res geritur: clamorem pugnantium crepitumque armorum exaudimus, residues ipsi ac segnes, tanquam nec arma nec manus habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Cōsul toties iam cum hoste signis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem civitatemque. Pro servis saltem ad hoc bellum emptis nobis simul congredi cum hoste liceat, & pugnando querere libertatem. Vis tu mari, vis terra, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? *Aspervima quæque ad laborem periculumque deposcimus;* ut quod ad Cannas faciendum fuit, quam primum fiat: quoniam quicquid postea viximus, id omne destinatum ignominiz est.

O R A T I O

SYRACUSANORVM ad Marcellum de
deditione.

A R G U M E N T U M.

Syracusani, Hippocrate interfecto, Epicide ab Syracusis intercluso, occisis item praefectis Epicidus: tempus venisse rati Romani se reconciliandi legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati remita apud Marcellum egerunt.

NEQVE primò Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec postea pacem tyranni eade compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicides, oppressis nobis hinc metu, hinc fraude turbaverunt. nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus fuisse: quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe eade eorum, qui oppressas tenebant Syracusas, quum primum arbitrii nostris esse coepimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, moenia: nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis fuerit. Gloriam capte nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terra marique memorandum gessimus, id tui triumphii titulo accedit. Famane credi malis, quanta urbs à te capta sit, quàm posteris quoque eam spectaculo esse. quo quisquis terra, quisquis mari venerit; nunc nostra de Atheniensibus Carthaginiensibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat, incolumesque Syracusas familiæ vestræ, sub clientela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quàm Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quàm hic hostis: & illius etiam benefacta persensitis hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

O R A.

ORATIO

L. MARTII qua suos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

L. Martius eques Romanus erat, sub Cn. Scipionis disciplina multis annis edoctus, ad quem, caesis duobus Scipionibus, milites sine duce imperii summam detulerant. Is Asdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu flerent, ita inflammavit. ut armis sumptis in hostem incompotitè præ fiducia venientem; velut rabie accensi incurrerent. Ac eo ipso concursu jam eorum impressiones atque impetus hostis non sustinens, fuga elabebatur, quum Martius suos insequentes remoratur, dato signo receptui. Hostes hac fuga nihilo diligentiores intentioresque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum rati, nec stationes in castris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum inis consilium noctu in castra hostium irrumpendi vocataque concione, ita militum animos præparavit.

V E L mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrum, milites, fortuna, fidem cuivis facere potest, mihi hoc imperium, ut amplum iudicio vestro, ita re ipsa grave ac sollicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorem obstupesceret, vix ita compos mei essem, ut aliqua solatia invenire ægro animo possem, cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possim, cogitandum est, avertere animum ab assiduo mœrore liber. Præsto est enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis insomniisque agitant, & excitant sæpe somno, neu se, neu invictos per octo annos in his terris milites suos, commilitones vestros,

stros, neu Rempub. patiar inultam, & suam disciplinam suaque instituta sequi iubent: Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita post mortem suam quod quaque in re facturos illos fuisse maxime censeam, id optimum ducere; vos quoque velim, milites, non lamentis lacrymisque tanquam extinctos prosequi, *vivunt viget-que fama rerum gestarum*) sed quotiescunque occurret memoria illorum, velut si adhortantes signumque dantes videatis eos, ita praelia inire. Nec alia profecto species hesterno die oculis animisque vestris oblata memorabile illud edidit praelium, quo documentum dedistis hostibus, non cum Scipionibus extinctum esse nomen Romanum; & cuius populi vis atque virtus non obruta sit Cannensi clade, ex omni profecto sævitia fortunæ emersuram esse. Nunc qui tantum ausi estis sponte vestra, experiri libet quantum audeatis duce vestro authore. non enim hesterno die quum signum receptui dedi sequentibus effusè vobis turbatum hostem, frangere audaciam vestram, sed differre in maiorem gloriam atque opportunitatem volui: ut postmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam sopitos, *per occasionem aggredi* possetis. Nec huius occasionis spem, milites, fortè temere, sed ex re ipsa conceptam habeo. Avobis quoque profecto quis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus castra tutati sitis; nihil aliud respondeatis, quàm id ipsum timentes vos omnia & operibus firmata habuisse, & ipsos paratos instructosque fuisse. Et ita se res habet: *ad id quod ne timeatur, fortuna facit, minime tui sunt homines; quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas.* Nihil omnium nunc minus metuunt hostes, quàm ne obsessi modo ipsi atque oppugnati, castra sua ultro oppugnemus. *Audeamus quod credi non potest, ausuros nos, eo ipso, quod difficillimum videtur, facillimum erit.* Tertia vigilia noctis silenti agmine

agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse. Clamor in portis auditus, & primus impetus castra ceperit. Tum inter torpidos somno, paventisq; ad nec opinatū tumultum, & inermes in cubilibus suis oppressos, illa cædes edatur, à qua vos hesternò die revocatos agrè ferebatis. Scio audax videri consilium: sed *in rebus asperis & tenui spe fortissimus quæq; consilia tutissima sunt.* quia si in occasionis momento, *cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulū fueris, ne quicquam mox omissam quæras.* Unus exercitus in propinquo est: duo haud procul absunt. nunc aggredientibus par aliqua opporunitas est: & jam tentastis vestras atque illorum vires. Si diem profeximus, & hesternæ eruptionis fama contenti desierimus, periculum est, ne omnes duces omnesque copię conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus sustinebimus hostium, quos C. Scipio incolūmi exercitu non sustinuit? *Vt dividendo copias periere duces nostri, ita separati ac divisi opprimi possunt hostes.* alia belli gerendi via nulla est, proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus, corpora curare, ut integri vigentesque eodem animo in castra hostium irrumpatis, quo vestra tutati estis.

Ex vice simo sexto libro ab Urbe condita.

ORATIO

VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, qua ne se dedant Romanis, dissuadet.

Annibal, quum nec Capuam propter obsidionem Romanorum venire posset, nec hostes congregi vellet: consilium Romæ obsidenda quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obsidione defatigati Campani, maxime transfugarum supplicio, consilium inibant dedenda Romanis Capuæ; Ac, quum hac de re sententiam om-
nt

nes rogarent, Vibius Virius, qui author fuerat defectionis ab Romanis, rogatus sententiam, ita Campanorum animos à deditioe avertere conabatur.

Quid vos eam deditioem fore censetis, qua quondam, ut adversus Samnites auxilium impetraremus, nos nostraque omnia Romanis dedimus? Jam è memoria excessit, quo tempore, & in qua fortuna à populo Romano defece-
rimus? jam, quemadmodum in defectione præsidium quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam necaverimus? quoties in obsidentes, quàm inimici eruperimus. castra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentissimum est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infestè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis & cuncta bello arderent, omnis omnibus, omisso ipso Annibale, ambos consules & duos consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum annum circumvallatos inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula, gravissimos labores perpassi: circa vallum ac fossas sæpe trucidati, & propè ad extremum castris exuti. Sed omitto hæc. *Vetus atque usitata res est, in oppugnanda hostium urbe labores ac pericula pati, illud ira atque odii execrabilis iudicium est.* Annibal ingentibus copiis peditem equitumque castra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt ab obsidione. Profectus trans Vulturum, perussit Calenum agrum: nihil: tantâ sociorum clade advocati sunt. Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri iussit. eam quoque tempestatem imminentem spreverunt. Transgressus Anienem, tria millia passuum ab urbe castra posuit: postremo ad mœnia ipsa & ad portas accessit. Romam se adepturum eis,
nisi

nisi omitterent Capuam, ostendit: & non omiserunt. *Feras bestias cæco impetu ac rabie concitatas, si ad cubilia & catulos earum ire pergas, ad opem suis ferendam avertas: Romanos Romæ circumfessa, coniuges, liberi, quorum ploratus hic quoque propè exaudiebantur, aræ, foci, Deum delubra, sepulcra maiorum vulsa, temerata atque violata, à Capua non averterunt, tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis. Nec injuria forsitan: nos quoque idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis immortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam; cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honesta, etiam leni possum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria insolenti subnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi spectaculum trahat, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem securi Romanæ objiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad stuprum matronas Campanas, virginesque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipsi oriundi erant, a fundamentis proruunt, ne stirps, ne memoria originum suarum extaret: nedum eos Capuz parafuros credam, cui infestiores quàm Carthagini sunt. Itaque quibus vestrum antè fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo est, iis apud me hodie epulæ instructæ paratæque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur. Ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendisque omnibus acerbis indignisque quæ manent victos, vindicabit, postea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant. Hæc una via*

&

& honesta & libera ad mortem, & ipsi virtutem mirabuntur hostes, & Annibal fortes socios sciet ab se desertos ac proditos esse.

O R A T I O

M. MARCELLI ad P. C. se adversus Syracusanos oratores defendentis.

A R G U M E N T U M.

Missi erant Romam à Syracusanis oratores, qui de iniuriis illatis à Marcello, quum Syracusas cepit, conquererentur. Intromissi in senatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Sarycusas vi & armis, quam deditioe capere maluisset: principes ea causa ad se missos sepe aversatus, re infecta remisisset: captam urbem spoliaisset: mœnia domosque diruisset: fana deum diripuisset: bona singulis ademisset. De his questi Marcello presentem, quum iussi abirent, à Marcello revocati sunt, quibus presentibus, ita ut sequitur, se defendit.

NON adeo maiestatis populi Romani impetiique huius oblitus sum, P. C. ut si de meo crimine ambigeretur, consul dicturus causam, accusantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in disquisitionem venit (nam quicquid in hostibus feci, ius belli defendit) sed quid isti pati debuerint, qui si non fuerunt hostes, nihil interest nunc, an vivo Hierone Syracusas violaverim. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauserunt, exercitumque Carthaginensium adversus nos tutati sunt; quis passos esse hostilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum? Sosin, & Mericum Hispanum, quibus tantam rem crederem, potiores habui? Non estis extremi Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem objiciatis. Quis est vestrum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis,

&

& execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis : tantum abest, ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum, P. C. quam isti objiciunt, maximo argumento est, me meminem, qui navatam operam Reipublicæ nostræ velit, averſatum esse. Et antequam obsiderem Syracusas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem : & posteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus responsum dabatur, multis terra marique exhaustis laboribus, tandem vi atque armis Syracusas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginenses, victosque iustius, quàm apud victoris populi Romani senatum, quererentur. Ego P. C. Syracusas spoliatas si negaturus essem nunquam spoliis earum urbem Romam exornarem. quæ autem singulis victor aut ademi aut dedi ; cum belli iure, tum ex cuiusque merito, satis scio me fecisse. Ea vos rata habeatis, P. C. necne, magis Reipub. interest, quàm mea. Mea quippe fides exsoluta est ; ad Rempub. pertinet, ne acta mea rescidendo, alios in posterum segniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audistis, P. C. simul templo excedemus, ut me absente liberius consuli senatus possit.

O R A T I O

P. SCIPIONIS ad veteres milites.

A R G U M E N T U M.

P. Scipio is cuius pater atque patruus in Hispania interfecisti fuerant, omnium centuriarum tribuumve consensu ante quartum & vicesimum annum ad bellum Hispanicum imperator delectus erat. Iam vero ad id tempus vetus exercitus patris atque patruus in Hispania manserat : ad quem Tarracone primo vere veniens, quum Iberum traje-

Elutus

*clurus esset, ita ejus exercitus animos ad bellum
paravit.*

NEMO ante me novus imperator militibus
suis, prius quam eorum operâ usus esset,
gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, pri-
usquam provinciam aut castra viderem, obligavit
fortuna; primum, quod ea pietatē erga patrem pa-
truumque meum vivos mortuosque fuistis: deinde,
quod amissam tanta clade provinciae possessionem,
integram & populo Romano, & successori mihi vir-
tute vestra obtinuistis. Sed quum jam benignitate
Deū id paremus atque agamus, non ut ipsi ma-
neamus in Hispania, sed ne Pœni maneant, nec ut
pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis,
sed ut ultro transeamus, transferamusque bellum;
vereor ne cui vestrum majus id audaciusque con-
siliū, quam aut pro memoria cladum nuper ac-
ceptarum; aut pro atate mea videatur. Adversæ
pugnæ in Hispania, nullius in animo, quam meo,
minus obliterari possunt: quippe cui pater & pa-
trius, intra triginta dierum spatium, ut aliud super
aliud cumlaretur familiaris nostræ funus, interfecti
sunt. Sed ut *familiaris pene orbitas ac solitudo fran-
git animum*; ita publica cum fortuna tum virtus,
desperare de summa rerum prohibet; eo fato, quo
donata nobis fors est, ut magnis omnibus bellis
victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos,
Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot classes,
quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt?
Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut
ipse adfui cladibus, aut quibus adfui maximè unus
omnium eas sensi. Trebia, Thrasymenus. Cannæ,
quid aliud sunt quam monumenta occisorum ex-
ercituum consulumque Romanorum? Adde defe-
ctionem Italix, Siciliæ, majoris partis Sardinix; Ad-
de ultimum terrorem ac pavorem, castra Punica in-
ter Anienem & mœnia Romana posita: & *visum
prope in portis victorem Annibalem. In hac ruina*

rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani? Hæc omnia strata bumi erexit ac sustulit. Vos omnium primi, milites, post Cannensem cladem vadenti Asdrubali ad Alpes Italiamque (qui si se cum fratre conjunxisset, nullum jam nomen esset populi Romani) ductu auspicioque patris mei obstitistis. & hæc secundæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc benignitate Deum omnia secunda, prospera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracusæ, Agrigentumque captum. pulsi tota insula hostes, receptaque provincia in ditionem populi Romani est. In Italia Arpi recepti, Capua capta, Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulsus; nihil jam majus precatur Deos, quàm ut incolumi cedere atque abire ex hostium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum alix super alias clades cumlarentur, ac Dii prope ipsi cum Annibale starent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim ipsi etiam honore nominis) sustinuisse labantem fortunam populi Romani; nunc eosdem, quia illic omnia secunda lætaque sunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam sine meo luctu, quam vestro, transissent? Nunc Dii immortales imperii Romani præfides, qui centuriis omnibus ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores, iidem auguriis auspiciisque; & per nocturnos etiam visus omnia læta & prospera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præfagit, nostram Hispaniam esse: brevi extorrehinc omne Punicum nomen, maria terrasque fœda fuga impleturum. Quod mens sua sponte divinat, idem subjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis socii, nostram fidem per legatos implorant, tres duces discrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diversissimas regiones distraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ
nuper

nuper nos afflixit. nam & deseruntur ab sociis, ut prius ab Celtiberis nos: & diduxerunt exercitus; quæ patri, patruoque meo causa exitii fuit. *Nec discordia intestina coire eos in unum sinet, neque singuli nobis resistere poterunt.* Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, soboli imperatorum vestrorum, velut accisis recrescenti stirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis sæpe à vobis peragratas. Brevi faciam, ut quemadmodum nunc noscitis in me patris patruque similitudinem oris vultusque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutisque exemplum expressam ad effigiem vobis reddam; ut revixisse, aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat.

O R A T I O

P. S C I P I O N I S ad milites:

A R G U M E N T U M.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare statuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum inscius omnibus, præter unum Lælium, quo proficisci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus est.

AD urbem unam oppugnandam, si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quàm emolumenti rationem exactam, milites habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque: qui simul in potestate vestra erunt; extemplo omnia quæ nunc sub Carthaginensibus sunt, in ditio- nem nostram tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua ne qui illi gerere bellum possunt, quippe qui mercenarios exercitus alant: & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis appa-
tus

tus b
dabi
lenti
gio,
supp
tum
arx,
omni
fricā
statio
quon
Cart
& bo

P. S

Hoc a
gin
na
ne
pie
tu
ma
tes
les
sp
ver

IUV
nos
sa tua
audiri
dem;
recto
mum
sam i
amor

tus belli est; qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissima portu egregio, unde terra marique, quæ belli usus possunt, suppeditentur: quæ quum magna ipsi habebimus, tum dempserimus hostibus multo majora. *Hæc illis arx, hæc horreum, ærarium, armamentarium, hæc omnium rerum receptaculum est: Huc rectus in Africā cursus est: hæc una inter Pyrenzum & Gades statio: hinc omni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognosco, ad Carthaginem novam oppugnandam totius viribus & bono animo transeamus.*

O R A T I O

P. S C I P I O N I S ad Luceium Celtiberorum principem, quum ei sponsam reddidit.

A R G V M E N T V M.

Hoc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recensendos obsides nomina civitatum acciperet Scipio, missis nuntiis admonerat obsidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximia atque spectata formæ: ex qua percontatus ipse patriam & parentes, quum acciperet, eam desponsatam Luceio adolescenti Celtiberorum principi, ex templo parentes sponsumque acciri iubet.. Vbi primum sponsus venit, hoc cum sermone alloquitur.

Iuvenis juvenem appello: quo minus sit inter nos huius sermonis verecundia. Ego, quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me deducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem; quia ipse, si frui liceret ludo & atatis, præsertim recto & legitimo amore) & non Respub. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam impensius amanti vellem: tuo, cujus sponsa es, amori faveo. Fuit sponsa tua apud me eadem, quia
apud

apud soceros tuos parentesque suos veretundia: servata tibi est, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum posset. Hanc mercedem unam pro eo munere paciscor; amicus populo Romano sis; & si me virum bonum credis esse, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, scias multos nostri similes in civitate Romana esse: nec ullum in terris populum hodie dici posse, quem minus tibi hostem tuisque esse velis, aut amicum malis.

Ex vigesimo septimo libro ab urbe condita.

O R A T I O .

M. MARCELLI AD SUOS.

A R G U M E N T U M .

Canus finos Annibal ad defectionem sollicitans, quum Marcellum adversus se contendere audiret, tum castra inde movere cepit. Marcellus eum brevi intervallo consequutus, tandem nihil magis quam justum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Vespere congressos, æquo Marte nox diremit. Postero die utrinque concursus est: fusi Romani primum, deinde fugati cæsis millibus duobus & septingentis. Ex ea pugna qui resisterant, in castra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIS immortalibus, ut in tali re, laudes gratæque ago, quod victor hostis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque, non ipsa castra est aggressus. Deservissetis profecto eodem terrore castra, quo omisistis pugnam. Qui pavor hic? qui terror? quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe iidem sunt ii hostes, quos vincendo & victos sequendo priorem ætatem absumpsistis: quibus dies noctesque fugientibus per hostes dies institistis: quos levibus præliis fatigastis, quos hesternæ die nec iter facere, nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus gloriari potestis: & cujus & ipsius pudere ac poenitere vos oportet, referam. nempe æquis

quis manibus hesternæ die diremistis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? vestræ his copiæ imminutæ sunt? an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus: corpora tantum atque arma eadem sunt. An si eosdem animos habuissetis, terga vestra vidisset hostis? signa alicui manipulo, aut cohorti abstulisset? non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur. vos illi hodierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

ORATIO
ANNIBALIS AD SVOS.
ARGVMENTVM.

Hoc cum proximo conjunctum est. Milites, quum jure se à Marcello objurgatos intelligerent, clamore sublato precabantur atque orabant, ut ejus modum pugne gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum suorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem eos se educiturum postero die dicit, ubi victores potius quam victi veniam impetrarent. Postero die, ut jussi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem allatum est, tum in hæc verba suos præparavit,

CUm eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis: seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.

Ex vicefimo octavo libro ab urbe condita.

ORATIO
P. SCIPIONIS AD MILITES.
ARGVMENTVM.

Scipione ad præsidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentiâ ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, seditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in sententiam suam non descendere velle

I

sed

sed iis quæ conabantur, obviam ire, ex castris fugant, Tum ad principes seditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Umbrum, communi consensu, imperii summam deferunt: qui tribunatus ornamentis non contenti summi etiam magistratus insignia, ut fasces, ut secures, assument. Non ita multo post nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt, quæ res ita omnium animos discruciat ut jam imperatores ipsi sua insignia exhorrent: vulgus tantum jactaret id factum esse, quod non ad diem ipsum stipendia data & impensa essent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus seditiosi omnes ingressi postero die vocati ad concionem à Scipione, hæc concione reprehensi sunt; duces & authores capitali supplicio damnati.

NUnquam mihi defuturam orationem, quæ exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius quàm res exercuerim, sed quia prope à pueritia in castris habitus, assæveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui à patria vestra descivistis: an milites? qui imperium auspiciumque abnuistis: sacramenti religionem rupistis? Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video. Quid enim vos, nisi quod Iltergetes & Lacetani, aut optastis aliud aut sperastis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regis nobilitatis viros, duces, furoris sequuti sunt; vos auspicium & imperium ad Umbram Atrium, & Calenum Albium, detulistis. Negate vos id omnes fecisse, aut factum voluisse milites, paucorum cum furorem atque amentiam esse. Libenter credam negantibus, nec epimeæ sunt commissa, quæ vulgata in omnem exercitum sine piaculis ingentibus expiari possunt. *Imperium*

ed, tanquam vulnera attingo. sed nisi tacta tracta-
taque sanari non possunt. Equidem pulsis Hispania
Carthaginensibus, nullum locum in tota provin-
cia, nullos homines credebam esse, ubi vita invi-
sa esset mea, sic me non solum adversus socios ges-
seram, sed etiam adversus hostes. In castris eni-
meis! heu (quantum me opinio fefellit) fama mortis
meæ non accepta solum, sed etiam expectata est.
Non quod ego vulgari facinus per omnes velim:
(equidem si totum exercitum meum mortem mihi
optasse crederem, hic statim ante oculos vestros
morerer: nec me vita juvaret invisa civibus & mi-
litibus meis) sed multitudo omnis, sicut natura in-
genita, per se immobilis est, ut venti & auræ cientes, ita
aut tranquillum aut procellæ in vobis sunt: & cau-
sa atque origo omnis furoris penes auctores est: vos
contagione insamistis. Quin mihi ne hodie quidem
scire videmini, quo amentie progressi sitis: quid
facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac
liberos, quid in Deos sacramenti testes, quid ad-
versus auspicia, sub quibus militastis, quid adver-
sus morem militiæ disciplinamque majorum, quid
adversus summi imperii maiestatem ausi sitis. De
me ipso taceo: temere potius, quàm avide credide-
ritis; Is denique ego sum, cuius imperii tædere exer-
citum minime mirandum sit. Patria quid de vobis
meruerat? quam, cum Mandonio & Indibili con-
sociando consilia, prodebatis? Quid populus Ro-
manus? cuius imperium ablatum ab tribunis sus-
fragio populi creatis, ad homines privatos detuli-
stis? quum eo ipso non contenti, si pro tribunis il-
los haberetis, fasces imperatoris vestri ad eos, qui-
bus servus cui imperarent nunquam fuerat Roma-
nus exercitus, detulistis. In prætorio tetenderunt
Albius & Atrius: classicum apud eos eecinit: sig-
num ab iis petatum est: federunt in tribunali Pro-
consulis P. Scipionis; lictor apparuit, Submo-
ventis eo inceserunt, fasces cum securibus præ-

ribus praelati sunt. Lapidem plueret, & fulmina jaceret de coelo, & insuetos fortis animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum qui tantum facinus ausi sunt, expiari possit. Atque ego, (*quanquam nullum scelus rationem habet*) tamen ut in re nefaria, quae mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam in praesidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussa sunt. Sicilia tamen, non Atrium Umbrum, semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis hostibus populi Romani se conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibilli consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tusci veteribus cultoribus ademptam, Mamertini in Sicilia Messanam, sic tum Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Romanum, nec socios populi Romani ultro laceffituri bello. Sueronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Dedam hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriae meaeque ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exsequi volo. Mene vivo, & cetero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quator exercitus Carthaginensium fudi, fugavi, Hispania expulsi vos octo millia hominum, majoris certe omnes pretii, quam Albius & Arminius sunt, quibus vos subjecistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & a-

moyco

moveo nomen meum. nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus sim. Quid ? si ego morerer, mecum expiratura Respub. mecum casurum imperium populi Romani erat ? ne istud Jupiter Optimus Maximus fierit urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili hujc & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paulo Emilio Graccho, Posthumio Albino, M. Marcello, T. Q. Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumptis superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus; meo unius funere elata Respub. esset ? Vos ipsi hic in Hispania, patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimium Martium ducem vobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. & sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint ? M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus, & C. Lælius legati, vindices majestatis imperii deessent ? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat ? quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives vestros ferretis ? Africam Italiam, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis ? Quam ob noxam patriæ ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit : revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit ? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro serius numeratum ? satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum ? cur ad Illergetes descisceretis à populo Romano ? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset ? Insanistis profectò milites : nec major in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint homines,

homines, quid speraverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, si potest: si non, utcunque silentium tegat. Non negaverim, tristem atrocemque vobis visam orationem meam; quanto creditis facta vestra atrociora esse, quam dicta mea? & me ea quæ fecistis, pati æquum censetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo feretis? Sed ne ea quidem ipsa ultra exprobrabantur. utinam tam facile vos obliviscamini eorum, quam ego obliviscar. Itaque quod ad vos universos attinet, si erroris pœnitet, satius superque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & ceteri nefariæ seditionis auctores, sanguine lœvent quod admiservunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modò non acerbum, sed lætum etiam, si sana mens rediit, debet esse. de nullis enim quam de vobis infestius, aut iniquius consuluerunt.

O R A T I O

S A G V N T I N O R V M ad P. C. in senatu.

A R G U M E N T U M.

Secundum bellum Punicum susceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal summa vi oppugnaret, missis Romam oratoribus auxilium socii adversus Pœnos petiverunt Annibali vero, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perstaret auctoritate senatus bellum fuit indictum. Ita quicquid gestum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac causa ipsorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac iure videri dicique possent, in secundis rebus suis & Romanorum, legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, gratularenturque bellum illud feliciter tandem successisse. Ii in senatum introducti, sic locuti sunt.

ET si nihil ultra malorum est, P. C. quam quod passi sumus, ut ad ultimum fidem vobis prestaremus;

staremus; tamen ea vestra merita imperatorumque vestrorum erga nos fuerunt, ut nos cladium nostrorum non poeniteat. Bellum propter nos susceptis susceptumque quartum decimum annum tam pertinaciter geritis, ut saepe ad ultimum discrimen & ipsi veneritis, & populum Carthaginensem adduxeritis. Quum in Italia tam atrox bellum & Annibalem hostem haberetis, consules cum exercitu in Hispaniam, velus ad colligendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn. Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo tempore destiterunt, quæ nobis secunda quæque adversa hostibus nostris essent, facere. Jam omnium primum opidum nobis restituerunt: per omnem Hispaniam cives nostros venundatos, dimissis qui conquirerent, ex servitute in libertatem restituerunt. *Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus;* P. & Cn. Cornelii imperatores vestri luctuosius nobis prope quam vobis perierunt. Tum vero ad hoc retracti ex distantibus locis in sedem antiquam videbamur, ut iterum periremus, & alterum excidium patriæ videremus, nec ad perniciem nostram Carthaginiensi utique aut duce aut exercitu opus esse: ab Turdetanis veterimis hostibus, qui prioris quoque excidii causa nobis fuerant, extingui posse, quum ex insperato repente misistis nobis P. hunc Scipionem quem, fortunatissimi omnium Saguntinorum videmur, quia consulem declaratum vidimus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi sumus spem, opem, salutem nostram, qui quum plurimas hostium vestrorum cepisset in Hispania urbes, ubique ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit. Postremo Turdetaniam, adeo infestam nobis, ut illa gente incolumi stare Saguntum non posset, ira bello afflixit, ut non modo nobis, (absit verbo invidia) sed ne posteris quidem timenda nostris esset. Deletam

urbem cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum deleverat Annibal. Vestigal ex agro eorum capimus, quod nobis non tam fructu jucundius est, quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque sperare neque optare ab Diis immortalibus poteramus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus Senatus populusque ad vos misit: simul gratulatum, quod ita res per hos annos in Hispania atque Italia gessistis, ut Hispaniam non Ibero amne tenus, sed qua terrarum ultimus finis Oceanus, domitâ armis habeatis, Italix, nisi quatenus vallum castrorum eingit, nihil reliqueritis Pœno. Jovi optimo maximo, præsidi Capitoline arcis, non grates tantum ob hæc ageri jussi sumus, sed donum hoc etiam, si vos permitteretis, coronam auream in Capitolium victorix ergo ferre. Id uti permittatis, quæsumus utique si vobis ita videtur, qui nobis imperatores vestri commoda tribuerunt, ea rata atque perpetua autoritate vestra faciatis.

O R A T I O

Q. FABII MAXIMI, qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

A R G U M E N T U M.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinatum esse. Ac Scipio ipse iam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad perficiendum quoque bellum jactabat, quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cœpit.

SCIO multis vestrum videri, P. C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum certa jam provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hanc annum provinciam esse, nec populus

populus iussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, sonatum ludibrio habet, non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeandam opinionem esse; unius, *insite ingenio meo cunctationis*, quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellent, dum me non poeniteat; adhuc *aliorum speciosiora primo aspectu consilia semper usa, mea usa meliora*. alterius, obtestationis atque invidiæ adversum crescentem indies gloriam fortissimi consulis, A qua suspicione, si me neque vita acta & mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quàm desiderium: ætas saltem liberet. *quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem, quum vigerem adhuc viribus & in cursu maximarum rerum essem, recusantem nemo aut in senatu, aut ad populum audivit, quo minus insectanti me magistro equitum. quod fando nunquam antè auditum erat, imperium mecum æquaretur: rebus quàm verbis assequi malui*, ut qui aliorum iudicio mihi comparatus erat, sua mox confessione me sibi præferret: nedum ego perfunctus honoribus certamina mihi atque æmulationes cum adolescente florentissimo proponam; videlicet ut mihi (jam vivendo, non solum rebus gerendis fesso) si huic negata fuerit, Africa provincia decernatur. cum ea gloria, quæ parata est, vivendum atque moriendum est. Vincere ego prohibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc vires, etiàm vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P. Cornelli, æquum erit, si quum in me ipso nunquam *pluris sanam hominum quàm Rempubl. fecerim*;

rim, ne tuam quidem gloriam bono publico proponam, quanquam si aut bellum nullum in Italia; aut in hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ quæreretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ tuæ ire ereptum videri posset. Quum vero Annibal hostis incolumi exercitu quartum-decimum annum Italiam obsideat, poenitebit te, P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladum nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris? & sicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilear Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce detraxisse Amilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem (etsi magis partam, quam speratam gloriam amplecteris) Hispania potius quam Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est, Annibal, quem non magis timuisse videatur, quam contempsisse, qui aliud bellum maluerit. Quin igitur ad hoc accingeris? nec per istos circuitus, ut, quum in Africam trajeceris, sequuturum te illuc Annibalem speres, potius quam recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? *Hoc & natura prius est, tua quum defenderis, aliena ire oppugnum.* Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit: & nobis prius decessat timor, quam utro alio inferatur, Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest, Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus reliquenda est, prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quod & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere gratum non potest; præterquam

terquam quod under classes tueamur, unde com-
 meatibus præbendis sufficiamus, nihil reliquum est;
 periculi tandem quantum adeatur, quem fallit?
 P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa
 geret. Quid si (quod omnes Diomên avertant, &
 dicere etiam reformidat animus, sed *quæ accide-
 runt, accidere possunt*) & victor Annibal ire ad
 urbem pergat? tum demum te consulem ex Africa,
 sicut Q. Fulvius à Capua, accersemus? Quid
 quod in Africa quoque Mars communis belli erit?
 Domus tibi tua, pater patruusque, intra triginta
 dies cum exercitibus cæsi, documento sint, ubi
 per aliquos annos maximis rebus terra marique
 gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes
 populi Romani vestraque familia fecerant. Dies
 me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in
 hostium terras transgressos, cum maximis cladi-
 bus suis exercituumque suorum, numerare velim.
 Athenienses, prudentissima civitas, bello domi se-
 lecto, auctore æquè impigro ac nobili juvene, mag-
 na classe in Siciliam transmissa, una pugna na-
 vali florentem Rempub. suam in perpetuum afflix-
 erunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa
 eadem ista, & M. *Attilius*, *insigne utriusque for-
 tunc exemplum*, nobis documento sint. Ne tibi,
 P. Corneli, quum ex alio Africam conspexeris, lu-
 dus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid
 enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ
 Galliæque vestus, Emporias in urbem sociorum
 classem appulisti; expositos milites, per rutissima
 omnia ad socios & amicos populi Romani, Tar-
 raconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per
 præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris
 patruique tui, post amissos, imperatores, sero-
 flores ipsa facti: calamitate dux tumultuarius
 quidem ille L. Marius, & militari suffragio ad
 tempus lectus, exterum si nobilitas ac iusti hono-
 res adornarent, clare imperatoribus qualiter arte
 belli

belli par : oppugnata per summum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum socios defendente. Cetera (neque ea elevo) nullo tamen modo Africo bello comparanda ; ubi non portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non civitas socia ; non rex amicus, non consistendi usquam locus, non procedendi. *Quacunque circumspexeris, hostilia omnia atque infesta.* An Syphaci Numidisque credis ? Satis sit semel creditum. *Non semper temeritas est falix. & fraus fidem in parvis sibi præstuit, ut quum opera pretium sit, cum mercede magna fallat.* Non hostes patrem patruumque tuum armis prius, quàm Celtiberi socii fraude circumvenerunt : nec tibi ipsi à Magone & Asdrubale hostium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus ? Et Syphax & Masanissa se, quàm Carthaginenses, malunt potentissimos in Africa esse : Carthaginenses, quàm quenquam alium. *Nunc illos æmulatio inter sese, & omnes cause certaminum acuiunt, quia procul externus metus est.* Ostende illis Romana arma, & exercitum alienigenam ; jam veluti ad commune reslinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginenses Hispaniam defenderunt : aliter mœnia patris, templa Deum, aras, focos, defendent ; quum cuntes in prælium pavida prosequetur conjux, & parvi liberi occurrabunt. Quid porro ? si satis confisi Carthaginenses consensu Africæ, fide sociorum regum, mœnibus suis, quum tuo exercitusque tui præsidio nudatam Italiam viderint, ipsi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa miserint, aut Magomem, quem à Balearibus classe transmissa jam præter oram Ligurum Alpisorum vectari constat, Annibali se conjungere iusserint ? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Asdrubal

In Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem, sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Vix-
 tum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tua, non Reipub. solum causa, iter datum victo in Ita-
 liam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublica in imperio evenere: tuo consilio as-
 signare: adversa casibus incertis belli & fortunæ le-
 gare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præ-
 fidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare: ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trahendi in Africam esse, ut Annibalem eo trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id intersit documento sunt? Quid? Annibalem utrum tandem extremus angulus agri Brutii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an propinqua Carthago, & tota socia Africa, potentior armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tux dimidio minores copię sint, hostium multo majores quam ubi duobus exercitibus adversus unum, tot præliis & tam diuturna & gravi militia fessum, pugnandum sit? Quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret, In Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibali in Italia sit, relinquere Italiam paras, non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto, sine lege, sine sepatulconsuito, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & majestatem impetii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti.

misisti. Ego P. Cornelium, P. C. Reipub. nobisque non sibi ipsi privatim creatum consulem existimo, exercitusque ad custodiam urbis atque Italice sceleris esse, non quos regio more per superbiam consules, quo terrarum velint, trahant.

O R A T I O

P. CORNELII Scipionis orationi praecedenti Q. Fabii respondens.

QUINTVS Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in sententia sua posse obre-
tationem suspectam esse, cujus ego rei non tam ipse ausim tantum virum insimulare, quam quod ea suspicio, vitio orationis an rei, haud sana purgata est. Sic enim honores suos & famam perum gestarum extulit verbis, ad extinguendum invidiae crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum sit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui quia super ceteros excellat, quo me quoque nil non dissimulo, me sibi æquari nolit. Sic senem se perfunctum honoribus, & me infra aetatem filii etiam sui posuit; tanquam non longius quam quantum vite humanae spatium est, cupiditas gloriae extendatur, maximaque pars ejus in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, & se non cum presentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud dissimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non assequi solum velle, sed (bona venia tua dixerim) si possim, etiam exuperare. Illud nec tibi in me, nec mihi in minores natu animi sit, ut nolumus quenquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus, sed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aditus, si in Africam trajicerem: ut meam quoque non solum Reipub. & exercitus vicem videretur sollicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruosque meus interfecti, quum deo
exercitus

exercitus eorum prope occisione occisi essent; quum amissæ Hispaniæ, quum quatuor exercitus Pœnorum, quatuor duces omnia metu armisque tenerent, quum quæsitus ad id bellum imperator nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus; quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruique recentem cladem commemorabat? Utrum major aliqua nunc in Africa calamitas accepta est, quàm tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque quàm tunc in Hispania fuerant? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quàm nunc est? An cum Carthaginensi hoste in Hispania, quam in Africa bellum geri aptius est? Facile est post fusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post tot urbes vi captas, aut metu subactas in ditionem, post perdomita omnia usque ad Oceanum, tot regulos, tot sævas gentes, post receptam totam Hispaniam, ita ut vestigium nullum belli reliquum sit, elevare meas res gestas: tam hercule quàm si victor ex Africa redierim, ea ipsa elevare, quæ nunc retinendi mei causa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditum esse in Africam, negat ullos patere portus, M. Attilium captum in Africa commemorat, tanquam M. Attilius primo accessu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamen portus Africæ, & res egregias primo anno gessisse: & quantum ad Carthaginienes duces attinet, invictum ad ultimum permanisse. Nihil igitur me isto extemplo terrueris: si hoc bello, non priore, si nuper, non annis ante quadraginta, ista clades accepta foret; qui ego minus in Africam Regulo capto, quàm Scipionibus occisis in Hispaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmonium Carthagini, quàm me patriæ

patriæ mez sinerem natum esse. *cresceretque mihi ex eo ipso fiducia, quod possit in hominis unius virtute, tantum momenti esse.* At etiam Athenienses audiendi sunt, temere in Siliciam, omisso domi bello, transgressi. Curego (quoniam Græcas fabulas narrare vacat) non Agathoclem potius Syracusanum regem, quum diu Sicilia Punico bello ureretur, transgressum in hunc eandem Africam, avertisse eo bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hosti, & ab se remoto periculo alium in discrimen adducere, quale sit, veteribus externisque exemplis admonere opus est? Majus præsentiusque ullum exemplum esse quàm Annibal potest? multum interest, alienos populares fines, an tuos uri exscindique videas. *Plus animi est inferenti periculum, quàm propulstanti.* Ad hoc, *major ignotarum rerum est terror: bona malaque hostium ex propinquo ingressus fines adspicias.* Non speraverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad se deficerent, quot defecerunt post Cannensem cladem, quanto minus quicquam in Africa Carthaginienibus firmum ac stabile est, infidus sociis, gravibus ac superbis dominus? Ad hæc nos, etiam deserti ab sociis, viribus nostris, milite Romano, stetimus. Carthagine nihil civilis roboris est. mercede paratos milites habent, *Afros, Numidasque levissima fidei mutande ingenia.* Hic modo nihil moræ sit, una & trajecisse me audieris, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem, & obsideri Carthaginem. latiores & frequentiores ex Africa expectate nuntios, quàm ex Hispania accipiebatis. Has mihi spes subjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoste violati testes, Syphax & Masanissa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia sim. Multa quæ nunc eo intervallo non apparent, bellum aperiet. Et, *Id est viri & duci, non deesse fortune prebenti se, & ablata casu flectere ad consilium.* Habebo, Quinte Fabi,

Fabi, parē m quidem Annibalem ; sed illū potius ego traham quā ille me retineat. In sua terra cōgam pugnare eum, & Carthago potius prēmium vīctoriæ erit, quā semeruta Brutiorum castra. Nequid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africā, dum castra ad Carthaginem promoveo, Respublica hic detrimenti capiat, quod tu, Q. Fabi, quū victor tota Italia volitaret Annibal, potuisti pręstare, hoc vide ne cantumeliosum sit, concusso jam & pene fracto Annibale, negare, posse L. Licinium consulem virum fortissimum pręstare, qui, ne à sacris absit pontifex maximus, ideo in sortem tam longinquę provincię non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc quō ego censeo modo perficeretur bellum, tamen ad dignitatem populi Romani famamque apud reges gentesque externas pertinebat, non ad defendendam modo Italiam sed ad inferenda etiā Africę arma, videri nobis animum esse ; non hoc credi vulgarique, quod Annibal ausus sit, neminem ducem Romanorum audere ; & priore Punico bello, tum quā de Sicilia certaretur, toties Africā nostris exercitibus & classibus oppugnatā, nunc quū de Italia certatur, Africā pacatā esse. Requiescat aliquando vexata tandiu Italia : utatur, evasteturque invicem Africa. Castra Romana potius Carthaginis portis immineant, quā nos iterum vallum hostium ex mœnibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes : illuc terror fogaque, populatio agrorum, defectio sociorum, exterę belli clades, quę in nos per xiv. annos ingruerunt, vertantur. Quę ad Rempub. pertinent, & bellum quod instat, & provincias de quibus agitur, dixisse satis est. Illa longa oratio nec ad vos perti- nens sit, si, quemadmodum Q. Fabius meas res gestas in Hispania elevavi, sic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrū faciam, P. C. &, si ulla alia re, mo-
destia

destia certe, & temperando Lingue adolescens senem
ricero. Ita & vixi & res gessi, ut tacitus ea opini-
one, quam vestra sponte conceptam animis habere-
tis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab Urbe condita.

O R A T I O

SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis ad
Masanissam.

A R G V M E N T V M.

Capto Syphace Masanissa Cirtham, caput regni Sy-
phacis, quo ex fuga magna vis hominum se recepe-
rat, ire destinabat: ac vocatis ad colloquium pri-
moribus civitatis, non impetrare ante potuit ut ur-
bem dederent, quam Syphacem regem vinculum in
conspicuum dari iussit. Ingressus deinde Cirtham,
prædiis ad portas dimissus, ne cui pateret egressus,
ipso citato equo ad regiam ire pergebat, quum So-
phronisbæ Syphacis uxor in regia vestibulo occur-
rens ita cum ipso loquuta est.

O M N I A quidem ut posses in nos, Dii tibi dede-
runt; virtusque & felicitas tua. sed si captiva
apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem
mittere licet, si genua, si victricem attingere dextra,
precor quæsoque per maiestatem regiam in qua pau-
lo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numida-
rum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit,
per huiusce regis Deos, qui te melioribus ominibus
accipiant, quam Syphacem hinc miserunt; hanc ve-
niam supplici des, ut ipse, quodcumque fert animus,
de captiva statuas neque me in cuiusquam Romani
superbum ac crudele arbitrium venire sinas. Si nihil
aliud quam Syphacis uxor fuisset, tamen Numidæ
atque in eadem metum Africa geniti, quam alieni-
genæ & externi fidem experiri mallet. Quid Car-
thaginienfi ab Romano; quid filix Asdrubalis ti-
mendum sit, vides. Si nulla alia re potes, me morte
ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

O R A.

O R A T I O

P. S C I P I O N I S ad Masaniſſam.

A R G U M E N T U M.

*Introduſtus ad Scipionem Syphax, quum interroga-
retur, quid ita ſe moviſſet, ad ſumenda arma contra
Romanos, reſponderat, Vxoris meæ perfidia. Quæ
vox in cauſa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipſa
re cognoscere cuperet. Itaque jaſtus ultro citroque
multiſque ad eam rem pertinerent eo tandem ven-
tum eſt ut Syphax ipſe uxorem ſuam predicaret à
Maſaniſſa ſic amari, ut jam inter eos de matrimo-
nio conventum eſſet. Egre tulit ipſum illud Scipio
ac per occaſionem in hæc verba à ſæda libidine
Maſaniſſam deterrebat.*

ALIQVA te exiſtimo, Maſaniſſa, intuen-
tem in me bona, & principio in Hiſpania,
ad jungendam mecum amicitiam veniſſe, &
poſtea in Africa teipſum ſpesque omnes tuas in
fidem meam commiſiſſe; Atqui nulla earum virtus
eſt, propter quas appetendus tibi viſus ſim, quæ ego
æque atque temperantia & continentia libidinum
gloriatuſ fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas
eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe, velim: Nam
non eſt (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis
atati noſtræ periculi, quantum ab circumſuſis
undique voluptatibus. Qui eas ſua temperantia
frenavit ac domuit, is multo majus decus majo-
remque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace
victo habemus. Quæ me abſente ſtrenuè ac forti-
ter feciſti, libenter & commemoravi, & memini.
extera teipſum reputare tecum, quàm me dicente,
erubeſcere malo. Syphax Populi Romani auſpicillis
victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjux, regnum,
ager, oppida, homines, qui incolunt, quicquid
denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt:
Et regem, conjugemque ejus, etiamſi non ci-
vis Carthaginienſis eſſet, etiamſi non patrem e-
jus imperatorem hoſtium videremus, Romam
opor-

oportere mitti, ac senatus populi que Romani de eajudicium atque arbitrium esse, quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur. *Vince animum, cave ne deformes multa bono uno vitio, & tot meritorum gratiam maiore culpa, quam causa culpa est, corrumpas.*

O R A T I O

ANNIBALIS ad P. Scipionem de pace.
ARGUMENTUM.

Digressus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abest, pervenisset, præmisit exploratores, qui cognoscere quonam in statu res illic Romanorum essent. Speculatores à custodibus in castra deducti, omisso metu visere omnia & contemplari iussi. Regressi quum leta omnia non secus quam in certa victoria nuntiarent, tum demum de pace Annibal cogitare cepit: ac per suos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas esse ita suavit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem petendam venirem, lætor te mihi sorte potissimum datum, à quo pacem peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cecidisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium fortunæ casus ediderit, ut, cum patre tuo consule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim, ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti essemus: neque enim ne nobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus,

tot

tot exercitibus, tot tamque egregiis amissis ducibus. Sed, *præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi.* Ita aliena appetivimus, ut de nostris dimicaremus; nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset: sed & vos in portis vestris propè ac moenibus signa armæque hostium vidistis, & nos ab Carthagine fremitum castrorum Romanorum exaudivimus. Quod igitur nos maximè abominamur, vos ante omnia optaretis, in mellore vestra fortuna de pace agitur; agimusque ii, quorum & maxime interest pacem esse, & qui quodcunque egerimus, ratum civitates nostræ habituræ sint. *animo tantum nobis opus est non abhorrente à quietis consiliis.* Quod ad me attinet, jam ætas senam in patriam revertentem, unde puer profectus sum; jam secundæ, jam adversæ res, ita erudierunt, ut rationem sequi quàm fortunam malim. Tuam & adolescentiam, & perpetuam felicitatem, ferociora utraque quam quietis opus est consiliis, metuo. Non temere incerta casuum reputat quem fortuna nunquam decepit. Quod ego fui ad Thrasymenum, Cannas, id tu hodie es. viz dùm militari xtate imperio accepto omnia audacissimè incipientem nusquam fefellit fortuna. Patris & patrui persecutus mortem, ab calamitate vestre domus deus insigne virtutis pietatisque eximie cepisti, amissas Hispanias recuperasti, quatuor inde Punici exercitibus pulsus. Consul creatus, quum cæteris ad tutandam Italiam parum animi esset, transgressus in Africam, duobus hic exercitibus cæsis, binis eadem hora captis simul incensisque castris. Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus regni ejus, tot nostri imperii ereptis, me sextumdecimum iam annum hærentem in possessione Italiz detraxisti. *Potest victoriam malle, quàm pacem animus.* Novi vobis spiritus magnos magis quàm utiles. & mihi talis aliquando fortuna affulsit. Quod si in secundis rebus bonam quoque men-

mentem darent Dii, non ea solum quæ evinissent, sed etiam ea quæ evenire possent reputaremus. Ut omnium obliviscaris aliorum, satis ego documenti in omnes casus sum. Quem modo castris inter Anienem atque urbem vestram positis, ac iam propè scandentem moenia Romana videras, hic cernis duobus fortissimis viris fratribus, clarissimis imperatoribus orbatum, antemoenia propè obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem. **MAXIMÆ** cuique fortuna minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax. nobis petentibus magis necessaria quàm honesta: Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria: hec in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem, in unius horæ dederis discrimen; Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem propone animo; Utrinq; ferram, corpora humana erunt. nusquam minus quàm in bello eventus respondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere poteris si pralio vincas, gloriæ adjeceris, quantum ademeris, siquid adversi eveniat. Simul parta ac sperata decora, unius horæ fortuna avertere potest. Omnia in pace jungenda tuz potestatis sunt, P. Corneli; tunc ea habenda fortuna erit, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Atilius quondam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris: sed non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferverentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo fortius corruit. Est quidem eius qui dat, non qui petit, condiciones dicere pacis; sed forsitan non indigni sumus, qui nobismetipsis multam irrogemus. Non recusamus, quia omnia propter quæ bellum initum est, vestra sint; Sicilia, Sardinia, Hispania, quicquid insularum toto inter Africam Italiamque continetur mari. Carthaginienfes, inclusi Africæ littoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra

terra matique videamus regentes imperia. Hand negaverim; propter non nimis sincere petitam aut expectatam nuper pacem, *suspectam esse vobis Punicam fidem.* Multum per quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet Scipio. Vestri quoque (ut audio) patres nonnihil etiam ob hoc; quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem, qui neque peterem nisi utilem crederem, & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam peti. Et quemadmodum, quia à me bellum coeptum est, nec quem ejus poeniteret, quoad ipsi non invidere Dei, præstiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ poeniteat.

O R A T I O
SCIPIONIS ad Annibalem.
A R G U M E N T U M.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui spe Carthaginenses & præsentem induciarum fidem & spem pacis turbasse; neque tu id sane dissimulas, qui de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, præter ea quæ jampridem in nostra potestate sunt. Cæterum sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere levantur: sic mihi laborandum est, ne quæ tunc pepigerunt, hodie subtracta ex conditionibus pacis, præmia perfidix habeant; indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam profit vobis fraus, petitis. Neque patres nostræ priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum; & tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma. Vos laceffisse, & tu ipse fateris, & Dii testes sunt: qui & illius belli exitum secundum jus fasque dederunt; & hujus dant & dabunt. *Quid ad me attinet, & humana infirmitatis memini, & vim fortune reputo, & omnia quæcumque agimus, subiecta esse mille casibus scio.*
Cæte-

Ceterum quemadmodum superbe & violenter me faterer facere, si, priusquam in Africam trajecissem, te tua voluntate cedentem Italia, & imposito in naves exercitu ipsum venientem ad pacem petendam aspernaret: sic nunc, quum prope manu confecta ressitantem ac tergiversantem in Africam attraxerim, nulla sum tibi verecundia obstrinctus. Proinde si quid ad ea, in quæ tum pax conventura videbatur (quæ sint, nocti: multa navium cum commeatu per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum) adjicitur, est quod referam ad concilium. Sin illa quoque graviora videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuistis.

O R A T I O
ANNIBALIS AD CARTHAGINIEN-
SES, qui reprehenderant quod resistit
in communi fieri.

A R G U M E N T U M.

Inter alias pacis conditiones Carthaginiensibus petentibus pacem à Scipione auctoritate senatus datas, id etiam propositum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti pensionibus æquis solverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhaustis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipsam causam ceteris in curia Carthaginiensi morientibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Asdrubal Hædrus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præsertim earum lacrymarum ipse causa esset. Tum Annibal in hanc sententiam respondit oburganti atque ceteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, sic & animus intus cerni posset, facile vobis appareret, non læti, sed prope amentis malis cordis hunc quem increpatis, risum esse, qui tamen nequaquam adeo est intempestivus, quam vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lachrymæ sunt. Tunc fuisse decuit, quum adempta nobis arma, incensæ naves,

naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. *NULLA magna civitas, diu quiescere potest.* Si foris hostem non habet, domi invenit. *Vi prævalida corpora ab externis causis tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur.* Tantum nimirum ex publicis malis sentimus, quantum ad privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quam pecunie damnum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit. nunc, quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico fanere comploratis. Quam vereor ne propediem sentiat levissimo in malo vos hodie lacrymasse.

Ex tricesimo secundo libro ad Urbe condita.

O R A T I O

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum,
qua eos objurgat.

A R G U M E N T U M.

T. Quintius in obsidione Elatie, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse, legatos ad Achaos hac de re misit. Aristhenus erat prætor Achæorum qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque quo die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, ius ferendi sententiam, dimisso senatu in posterum diem differt. Postero die potestate sacra magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodibat, quum Aristhenus ne tacitum senatum rursus dimitteret, ita Achaos ipse increpare cœpit.

VBI illa certamina animorum, Achæi, sunt, quibus in conviviis & circulis quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis. Nunc in concilio ad eam rem

K

unam

unam indico quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non cura communis salutis; ne studia quidem quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinarunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum patet, nunc occasionem esse priusquam quicquam discernamus. Ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

M. CATONIS CONSULIS pro lege
Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTUM.

M. Oppius & T. Romuleius tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant nequa mulier plus semuncia auri haberet, non vestimento versicolori uteretur, nō iuncto vehiculo in urbe oppidove aut proprius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, reheretur. Ea lex ab altero latore Oppia dista. Matrone nobiles omnes homines ad legis abrogationem sollicitabant: nec jam ulla authoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros ut in tam secunda fortuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque adeptus redderetur. Lex ipsa, præter tribunos pl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat; ceteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent intellexisset, advocata concione

concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum differuit. L. Valerius tribunus p. inquitulerat de lege abroganda, post Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondet.

SI in sua quisque nostrum matrefamilias, Quirites, ius & maiestatem viri retinere instituisse, minus cum universis feminis negotii haberemus. nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur & calcatur: quæ singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem duecbam esse, virorum omne genus in aliqua insula conjunctione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non æque summum periculum est; si cæcus & concilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utram peior ipsa res, an peiore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos consules reliquosque magistratus; alterum ad vos, Quirites, magis pertinet. Nam utrum à Republica sit necne, id quod ad vos fertur, vestra exiimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, siue sua sponte, siue authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri facta est, haud dubio ad culpam magistratum pertinens, nescio vobis Tribunis an consulibus magis sit deformis: vobis, si sceminas ad concitandas tribunitias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulo ante per medium agmen mulierum in forum perveni. quod nisi me verecundia singularum magis maiestatis & pudoris, quam universalum tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum nos quæque domini rogare non potuistis? An blandiores in publico

quàm in privato, & alienis quàm vestris estis? quam ne domi quidem vos, si sui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare decuit. *Majores nostri nullam ne privatam quidem rem agere fœminas sine auctoritate voluerunt*: in manu esse parentum, fratrum, virorum; nos (si Diis placet) jam etiam Rempubl. capessere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immisceri? Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quod aliz rogationes tribunorum plebis suadent, aliz legem abrogandam censent? *Date franos impotenti nature, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis*. Minimum hoc eorum est quæ iniquo animo fœminæ, sibi aut moribus aut legibus injunctum patiuntur. *omnium verum libertatem, imò licentiæ, (si vera dicere volumus) desiderant*. Quid enim, si hoc expugnaverint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiæ eorum alligaverint majores nostri, per quæque subjecerint viris: quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid? si capere singula & extorquere, & exzquari ad extremum viris patiemini, tolerabiles vobis eas fore creditis? *exemplo; simul pares esse caperint, superiores erunt*. At, Hercule, nequid novum in eas rogetur recusant non jus, sed iniuriæ deprecantur. Imo ut quam accepistis, iussistis suffragiis vestris legem, quam usu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis: id est, ut *unam tollendo legem ceteras infirmis*. Nulla lex satis commoda omnibus est: id modo quaritur, si majori parti, & in summam prodest. si quod cuiquam privatim officiet jus, id destruet ac demolietur, quid attinebit universos rogare leges, quas mos abrogare, in quos latz sunt possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matronæ consternatz procurrant in publicum, &

vix foro se & concione abstineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abest, absitque semper talis fortuna Reipublicæ: sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec sollicitudo pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. *Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri?* Ut auro & purpura fulgeamus, inquiunt: ut carpentis festis profestisque diebus, *velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragus vestris, per urbem vellemur:* ne ullus modus sumptibus, nec luxuriz sit. Sæpe me querentem de foeminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modo, sed etiam magistratum sumptibus audistis; *diversisque duobus vitiis, avaritia & luxuria civitatem laborare: quæ pestes omnia magna imperia everterunt.* Hæc ego, quo melior lætiorque in dies fortuna Reipub. est, qua magis imperium crescit: & jam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, *ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas.* Infesta (mihi credite) signa ab Syracusis illata sunt huic urbi, jam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudanteis, miranteisque & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentavit. nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat: tamen nulla accepit. Quam causam fuisse censetis? *Eadem fuit, quæ majoribus nostris, nihil de hac re lege sancienti, nulla erat luxuria, quæ coerceretur.* S I C U T ante morbos necesse est cognitos esse, quàm remedia eorum: sic cupiditates

ditates prius natae sunt quam leges, quae iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus nisi quia vestigialis iam & stipendiaria plebs esse senatui coeperat? Itaque minime mirum est, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem desideratam esse, quae modum sumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; stantes in publico invenisset quae acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne causam quidem aut rationem inire possum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortasse naturalis aut pudoris aut indignationis habeat: sic aequato omnium cultu, quid unaquaeque vestrum veretur, ne in se conspiciatur? Pessimus quidem pudor est vel parsimoniae, vel paupertatis; sed utrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet non habetis. Hanc, inquit, ipsam exorationem non fero, illa locuples. cur non insignis auro & purpura conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet, ut quod habere non possunt, habiturae, si liceret, fuisse videantur? Vultis hoc certamen uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites, id habere velint, quod nulla alia possit? pauperes, nec ob hoc ipsum contemnantur, supra vires se extendant? Ne, simul pudere, quod non oportet coeperit: quod oportet, non pudebit. quae de suo poterit, parabit: quae non poterit, virum rogabit. Miserum illum virum, & qui exoratus & qui non exoratus erit: quum quod ipse non dederit, datum ab alio videbit. Nunc vulgo alienos viros rogant, & quod majus est, legem & suffragia rogant; & à quibusdam impetrant, adversus te & rem tuam & liberos tuos inexorabiles simul lex modum sumptibus uxoris tuae facere desierit, tu nonquam facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites, futuram rem quo

quo fuit, antequam lex de hoc ferretur. *Et hominem improbum non accusari tutius est, quàm absolvi: & luxuria non mota tolerabilior esset, quàm erit nunc ipsis vinculis, sicut fera bestia irritata, deinde omissa.* Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo, vos quod faxitis, Deos omnes fortunare velim.

O R A T I O

L. VALERII TRIBVNI PLEBIS
pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent, ego quoque quum satis dictum pro utraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra expectassem. nunc quum vir gravissimus consul M. Porcius, non *authoritate* solum, *quæ tacita satis momenti habuisset*, sed oratione etiam longa & accurata insectatus sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dissuadenda consumpsit, et quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis authoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbotenus, quàm ut re infimularet. Cœtum & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem nam *solum gravem, sed interdum etiam trucem* esse scimus omnes, *quum ingenio sit mitis.* Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te *Origines* revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio,

regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur? nonne intere cursu matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum Coriolano Martio duce, legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis, aurum quo redempta urbs est, nempe matronæ consensu omnia in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærarium, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus accerserentur, matronæ universæ ad mare profectæ sunt: ad matrem Idæam accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt, nec mihi causas æquare propositum est. nihil novi factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminasque pertinentibus fecisse eas nemo miratus est, in causa propriè ad ipsas pertinente miramur fecisse? Quid autem fecerunt? Superbas mediis fidius aures habemus, si quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus: & eam præcipuè legem quæ luxuriæ muliebris coercendæ causa lata esset. Et illa communis pro legibus, visa consularis oratio est: & hæc adversus luxuriam, severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi, quid in utraque re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex iis legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublice inutilem fecit; sic quas tempora aliqua desiderarunt leges mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse videam.

Quæ

Quæ in pace lata sunt, plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adversa tempestate usus sunt. Hæc quum ita natura distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecem tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarent matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque foeminarum abrogemus? Quis igitur nescit novam istam legem esse, Q. Fabio, T. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admoventis exercitum videbatur. Defecerant focii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: In eandem diem, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferrebant. cautum erat, quo ne plus auri & argenti facti, quo ne plus signati argenti & æris domi haberemus. Tali eo tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coercendam lex Oppia

desiderata sit: quum, quia Cereris sacrificium ludentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finire luctum triginta diebus iussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecunia in usum publicum vertenda erant, istam legem scripserunt, tamdiu mansuram, quamdiu causa scribenda legis mansisset? Nam si quæ tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut populus iussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsentì pecunia locamus? cur servi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipublice sentienti: ad conjuges tantum nostras, pacis & tranquillitatis publicæ fructus non pervenit? Purpura viri utemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utuntur, magistratibus in colonis municipiisque, hic Romæ infimo generi magistris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivo solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui, foeminis duntaxat purpuræ usum interdicemus? & quum tibi viri liceat purpura in veste stragula uti, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita? Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, injustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manus pretium nihil interimenti fit, quæ malignitas est? Præsidium potius in eo est & ad publicos & ad privatos usus, sicuti experti estis: Nullam æmulationem inter se singularem, quando nulla haberet, esse aiebat. At, Hercule, universis dolor & indignatio est, quum sociorum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sint: quum insignes eas esse auro & purpura, quum illas vehi per urbem,

se pedibus sequi: tanquam in illarum civitatibus non in sua imperium sit. Virorum hoc animos vulnere posset: quid muliercularum censeatis, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica iis contingere possunt; Mundicia, ornatus, & cultus, hæc foeminarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur, hunc modum muliebrum appellarunt maiores nostri. Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, fumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaveritis, non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat. minus filix, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Nunquam salvis suis excutitur servitus muliebris, & ipse libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quam in legis, malunt esse. & vos in manu & tutela, non in servitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidiosis nominibus urebatur modo consul; seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem (Sicut quondam irata plebs) aut Aventinum capiant. Patendum huic infirmitati est, quodcumque vos censueritis; quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

O R A T I O

M. PORCII Catonis consulis ad suos.

A R G U M E N T U M.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul exemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut hostium suorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex hostium agro. Quod ubi satis explorasset, convocari omnes iussit: quas in hunc modum ad legitimam certamen adhortari cepit.

T E M P V S

TEMPVS quod sæpe optastis, venit: quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. Adhuc prædonum magis quàm bellantium militastis more: *nunc iusta pugna hostes cum hostibus conferetis manus.* Non agros inde populari, sed urbium opes haurire licebit. Patres nostri, quum in Hispania Carthaginiensium & imperatores ibi & exercitus essent, ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent: tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii sui Iberus fluvius esset finis. Nunc, quum duo prætores, quum consul, quum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant, Carthaginiensium jam prope decem annis nemo in his provinciis sit: imperium nobis citra Iberum amissum est. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem, magis temere, quam constanter bellantem, jugum quo se exuit, accipere rursus cogatis.

O R A T I O

T. QVINTII in conventu Græciæ.

A R G U M E N T U M.

Iam in pace & libertate universa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quintio senatusconsultum de suscipiendo bello adversus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto, Corinthum in constitutam diem conventum omnium sociarum civitatum Græcia edicit. Ad diem quum frequentes convenissent, ita de bello adversus Nabin gerendo retulit.

BELLVM adversus Philippum non magis communi animo consilioque Romani & Græci gesserunt, quam utrique suas causas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam nunc Carthaginienses hostes eorum juvando, nunc hic sociis nostris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamsi nostrarum oblivisceremur injuriarum, vestræ injuriæ satis digna causa belli

belli fuerint. Hodierna consultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse: an æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem, in media Græcia sitam, repeti in libertatem, & eodem statu, quo cæteras urbes Peloponnesi & Græciæ esse. Hæc consultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos est. Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis servitus non plenam nec integram gloriam esse finit. Cæterum si vos nec cura ejus civitatis, nec exemplum, nec periculum movet, ne serpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos consulo, *staturus eo quod plures censueritis.*

O R A T I O

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum
de Ætolis & Nabide.

A R G U M E N T U M.

Hoc ad proximum pertinet: Ætoli ad concilium Græciæ convenerant, quorum princeps Alexander quum audiret placere Atheniensibus ut Argi recuperarentur, ipse inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat, deportandum esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabin polliceri aut conditione, aut sua ipsius voluntate præsidium Argi deducturum. Quod nisi faceret, Ætolos vi armisque facile coacturos deduci. Hæc prætor audiebat Achæorum Aristhenus, qui ea vaniloquentia motus, ex templo in hæc verba prorupit.

NE istud Jupiter optimus maximus siverit, Junoque regina, cujus in tutela Argi sunt, ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmiū sit posita in eo discrimine, ut miserius à nobis recipiatur, quā ab illo capta est. Mare interjectū ab istis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in media Peloponneso arcem

cem sibi fecerint, futurum nobis est? Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum. Moribus ritibusque efferationibus quàm ulli barbari, quàm rapacissimæ belluæ utuntur. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ constituatis, ut ab latrocinio quoque Ætolorum satis pacata hæc relinquatis.

O R A T I O

NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum
ad T. Quintium.

A R G U M E N T U M.

Nabis tyrannus Lacedæmonius, quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo statim adventu cognovit, cedendum fortune ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præstitutum diem prior ipse de tyrannide, aliisque quæ de ipso jactabantur, in hunc modum dissernit.

SI ipse per me T. Quinti, vosque qui adestis, causam excogitare, cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ expectassem. nunc imperare animo nequivi, quin priusquam perirem, cur periturus essem scire. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet; in me quoque vobis quid faceretis, minus pensi esse, non mirarer. Nunc vos quum intueor, Romanos esse video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publice, sicut exteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit, & meo nomine privatim amicitia ac societas nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quo modo hoc tuear? Re, an tempore? Re mihi duplicem defensionem præbet. nam & ipsis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occu-

pavi;

pavi: & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quod quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit, & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quod non vestram urbem, sed hostium: quod volentem, non vi coactum accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Cæterum nomen tyranni & facta me premunt, quod servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me qualiscunque sum, eundem esse, qui fui, quum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi meæ inconstantia; quum vos muteris, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberatis auctam, & egen- tibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violas- sem: sed aliud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exi- gere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparate singula necesse est. vos à censu equitem, à censu peditem legitis: & paucos excellere opibus, ple- bem subiectam esse illis vultis. Noster legumlator non in paucorum manu Rempub. esse voluit, quem vos *senatum* appellatis: nec excellere unum aut al- terum ordinem in civitate, sed *per æquationem fortune ac dignitatis* fore credidit, ut multi essent, qui arma pro patria ferrent. Pluribus me peregisse, quam pro patria sermone brevitas, fateor. &
breviter

breviter peroratum esse potuit, Nihil me, postea quam vobiscum amicitiam institui, cur ejus vos pœniteret, commisisse.

O R A T I O

T. Q V I N T I I, qua Nabidi responderet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum iusto ac legitimo facta est. Cujus ius tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adversus Philippum geremus bellum, cum tyranno instituire amicitiam? & eo tyranno, quam qui unquam fuit, sævissimo & violentissimo in suos? Nobis vero, etiam si Argos nec cepisses per fraudem nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicanda in antiquam libertatem erat; atque in leges suas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jasso & Bargillis præsidia Philippi deducantur, cur erit nobis, Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus: quæ titulum nobis liberatæ Græciæ servientes deforment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad summum trium in ea re, non civitatis culpam esse: tam hercle, quàm in te quoque præsidio accersendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio actum; Thessalos & Phocenses & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse; tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos? Servorum ad libertatem

voca-

vocatorum, & egentibus hominibus agri divisi erimina tibi objici dicebas. non quidem nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præiis quæ à te tuisque quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, si audire juvat vera dominationis impotentissimæ crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam, quam eadem Argis Pythagoras iste gener tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipse, quum jam propè in finibus Lacedæmoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis, in custodia te habiturum esse pronunciasti; iube vinctos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, vivere sciant. At enim ut jam ita sint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare possent mare trajecerunt, terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquit, vestramque amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam fecisse? Sed nolo pluribus: summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime, si socios meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est? nam & Messenem uno atque eodem jure foderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem solum, sed (si Diis placet) affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti: et bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti, et plures propè cives Romanos, quàm Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniz ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parce sic fidem ac jura societatis iactare: et omissa populari oratione, tanquam tyrannus et hostis loquere.

O R A T I O

T. QUINTII, QVA SVOS AD obsidio-
nem Lacedæmonis adhortatur.

A R G U M E N T U M.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum est. Quum ita colloquuti essent. Nabis, Aristheno, ut, dum liceret suis rebus consuleret, orante, postero die se deducendum Argis (quando ita Romanis placeret) præsidium sponderat, simul & perfugas & captivos redditurum, ac si quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum, Quintius animum intendebat: ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat, quum sentientibus omnibus continuandum esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem obsidionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio receperat, causando, etiamrum à bello militum animos avertere conabatur. Vbi simulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac crescere vidit, repente in hæc verba ad obsidionem adhortatus est.

BE N E vertat! obsideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quàm ipsi scitis oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sæpe quàm obsessis tedium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet, hybernandum circa Lacedæmonis moenia esse. Quæ mora si laborem tantum ac periculum habere, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortaret vos. Nunc impensa quoque magna eget, in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est, in commeatus nobis vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter dissipetis, scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandumq; quid quæque animi, quid virium habeat. Auxiliorum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus re-

bus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex tricesimo quarto libro ab Urbe condita.

O R A T I O

MINIONIS ad Legatos Romanorum.

A R G U M E N T U M.

Legati Romam P. Sulpitius & P. Iulius missi ad Eumenem primum, deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus mandatis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Portè per eos dies filii Antiochi morte primum nuntiata, factum erat ut clausa regia, omnes in luctu essent. Legatus alter (nam Sulpitius ager Pergami substiterat) eo publico luctu, non fore ratus ut letis animis audiretur. Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe amicorum consilia communicabat. Fugiebat atque detestabatur modum omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, si redirent ultro, nec accerseret diutius commoratos, nisi Minio ipse causam totam susceptam ejus commodo cum legatis se acturum recepisset. Accitis itaque legatis, Minio ipso absente Antiocho ita loquutus est. Legati deinde responderunt.

Specioso titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: sed facta vestra orationi non conveniunt. & aliud Antiocho juris statuisitis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrni, Lampfacenique Græci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus stipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorum quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profecto dicatis, quàm armis superatis vos iis has leges imposuisse. Eandem
de

de Smyrna & Lampfaco, civitatibusque quæ Joniæ aut Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite. Bello superatas a maioribus, & stipendiarias ac vectigales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim, si ex æquo disceptatur, & non belli causa queritur.

O R A T I O

SULPITII LEGATI ROMANORVM,

qua ad præcedentem respondet.

FECIT verecundè Antiochus, qui si alia pro causa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet ista quàm se dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum earum quas comparasti causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, uno et perpetuo tenore iuris semper usurpato, nunquam intermisso, quæ ex fœdere debent, exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam fœdus mutaverint; sic et Asiæ civitates, ut semel venerunt in majorum Antiochi potestatem, in perpetua possessione regni vestri permanfisse? et non alias earum in Philippi, alias in Prolomæi fuisset potestate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem usurpare? Nam si, quod aliquando servierunt temporum iniquitate pressi, jus post tot secula asserendi eos in servitutem faciet; *quid abest quin actum nobis nihil sit, quod à Philippo liberavimus Græciam?* et repetant posteri eius Corinthum, Chaleidem, Demetriadem, et Thessalorum totam gentem? Sed quid ego causam civitatum ago, quam ipsis agentibus et nos, et regem ipsum cognoscere æquius est?

O R A T I O

ANNIBALIS ad Antiochum qua se purgat.

ARGUMENTVM.

Pertinet hoc ad conciones superiores duas. His invicem jactis, legati earum ipsarum civitatum de quibus

bus Sulpitius meminerat, quum introducti nunc suas quisque querelas, nunc expostulationes interfererent, re infecta dimissi sunt. Exinde consilium inibat Antiochus belli adversos Romanos suscipiendi. In id consilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Iulio legato altero Romanorum, suspectus. Percontatus itaque alienationis & iracundie regis in se causam, quum ex colloquiis id natum acciperet occasionem modo se regi purgandi querebat. Ac eam tandem nactus, ita se regi purgavit.

PATER Amilcar, Antioche, parvum admodum me, quum sacrificaret, altaribus admotum jure jurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex & triginta annos militavi: hoc me in pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicunque vires, ubi arma esse sciam, inveniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi quam ex me quærant. Odii, odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto. si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium, cum quo deliberes, quærito.

Ex trigesimo sexto libro ad urbe condita.

ORATIO

ANNIBALIS in concilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus sententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiam si oratione ea qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliasset. Forte in id adhibitus quo de Theſſalis consultabatur, quum aliud alii sentirent,

rent, nominatim rogatus sententiam, ita consilium suum de Marcedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiusque belliratione, exposuit.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus essem in consilium, quum de Eubœa, de Achris, de Bœotia agebatur; eam sententiam dixissem, quam hodie quum de Thessalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione censeo deducendos esse. nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui dubium est quin, ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem merum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur? simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum imperium se avertant? nec iis noxæ futurum sit, quod quum Romani procul abessent, vim tuam præsentis exercitusque tui experiri noluerint? Quanto igitur prius potiusque est, Philippum nobis conjungere, quam hos? cui, si semel in causam descenderit, nihil integri futurum sit, quique eas vires afferat, quæ non accessio tantum ad Romanum esse bellum, sed per se ipsæ nuper sustinere potuerint Romanos? Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui dubitare de eventu possim, quum, quibus adversus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipsi oppugnetur. Ætoli, qui Philippum (quod inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus Romanos pugnabunt. Amynder Atque Athamanum gens; quorum secundum Ætolos plurima fuit opera in eo bello, nobiscum stabunt: Philippus tum, te quieto, totam molem sustinebat belli: nunc duo maximi reges, Asiæ Europæque viribus adversus unum populum (ut tream utramque fortunam taceam) patrum certe ætate ne unum quidem Epirotarum regi parem, quicquid tandem erit vobiscum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur res mihi fiduciam præbet conjungit

junge nobis Philippum posse: Una, communis utilitas, quæ societatis maximum vinculum est: altera, auctores vos Ætoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cætera, quæ ad exciendum in Græciam Antiochum dicere est solitus, antequam omnia hoc semper affirmavit, fremere Philippum, & agere pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem, ut fera bestia vincla aut clausa, & refringere claustra cupientes, regis iram verbis æquabat. cujus si talis animus est, solvamus non ejus vincula, & claustra refringamus, ut erumpere diu coercita ita in hostes communes possit. Quod si nihil eum legatio nostra moverit: at nos, quoniam nobis eum adungere non possumus, ne hostibus nostris ille adungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lysimachiz est: qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedoniz cœperit depopulari, facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti. quod si tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Galliz Cisalpinæ oram bello ardere, & (qui maximus vis terror est) Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque accersas censeo omnes navales terrestresque copias, Sequantur classem onerariæ cum com meatibus, nam hic sicut ad belli munera paucifumus, sic nimis multi pro inopia com meatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires; divisam classem partim Corcyræ in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac tutus pateat: partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies: ipse cum omnibus terrestribus copiis in Byllinum agrum procedes. Inde Græciæ præsidebis, & speciem Romanis trajecturum te præbens, & si res poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo, qui

qui, ut non omnis peritissimus sum belli, cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In qua consilium dedi, in eadem nec infidelem, nec segnem operam pollictor. Dii approbent eam sententiam, quæ tibi optima visa fuerit.

O R A T I O
ATTILII consulis ad suos.
ARGUMENTVM.

Attilius consul depopulatus Hypatensem Heracleensemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, castra locaverat. Quod ubi regi allatum est, veritus ipse ne quam viam per juga imminertia Romani ad transitum invenirent, Ætoli Heracleam mandat, occuparent ea ipsa cacumina, ne qua Romanus transire posset. Ita ut iusserrat rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Consul ea re cognita, eodem adversus Ætolos missis legionibus, ipse priusquam in hostem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEROSQUE omnium ordinum milites inter vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auspicioque militaveritis. Macedonico bello inexuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quàm hic: quippe portæ sunt hæ, & unus inter duo maria clausis omnibus velut naturalis transitus est; Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt & validiores impositæ: exercitus hostium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thracæque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes: hic Syri & Asiatici Græci sunt, levissima genera hominum, & servituti nata. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam inde à juvenia finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic (ut aliam omnem vitam fileam) is est, qui quum ad inferendum populo Romano bellum ex Asia in Europam transisset,

nihil

nihil memorabilius toto tempore hybernorum gel-
 ferit, quam quod amoris causa, ex domo privata
 & obscuri etiam inter populares generis uxorem
 duxit, & novus maritus, velut saginatus nuptiali-
 bus cœnis, ad pugnam processit. Summum virium
 speique eius in Ætolis fuit, gente vanissima & in-
 gratissima; ut vos prius experti estis, nunc Antio-
 chus experitur. Nam nec convenerunt frequentes,
 nec contineri in castris potuerunt, & in seditione
 ipsi inter se sunt: & quum Hyparam tuendam He-
 racleamque depoposcissent, neutram tutati, pars re-
 fugerunt in iuga montium, pars Heracleæ incluse-
 runt sese, Rex ipse confessus nusquam & quo campo
 non modo congredi se ad pugnam audere, sed ne ca-
 stra quidem in aperto ponere; relicta omni ante se
 regione ea, quam se nobis ac Philippo ademisse
 gloriabatur, condidit se intra rupes; ne ante fau-
 ces quidem saltus (ut quondam Lacedæmonios
 fama est) sed intra penitus retractis castris. Quod
 quantum interest, ad timorem ostendendam, an
 muris alicuius urbis obsidendum sese incluserit?
 Sed neque Antiochum tuebuntur angustix: nec Æ-
 tolos vertices illi, quos ceperunt. satis undique pro-
 visum atque præcautum est, ne quid adversus vos in
 pugna præter hostes esset. Illud proponere animo
 vestro debetis, non vos pro Græciæ libertate tan-
 tum dimicare, (quanquam is quoque egregius ti-
 tulus esset, liberatam à Philippo antè, nunc ab Æto-
 lis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in
 præmium vestrum cessura, quæ nunc in regijs castris
 sunt; sed illum quoque omnem apparatus, qui in-
 dies ab Epheso expectatur, prædæ futurum: Asiam
 deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis
 ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid
 deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum
 Oceano fines terminemus, qui orbem terrarum
 amplexu finit? & omne humanum genus secun-
 dum Deos nomen Romanum veneretur? In hæc

tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die bene iuvantibus Diis acie decernamus.

O R A T I O

T. QVINTII ad Achæos de Zacyntho.

A R G U M E N T U M.

Zacynthus insula erat, quam Hiero Agrigentinus, Animandri, cuius in possessione erat, præfexus, posteaquam dominum a Philippo Megalopolitano Athamania pulsum audivit pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edicit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præstitutum Romani insulam ut suam repetebant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, suas ditiones esse iureque à se possideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio se aspernatos esse testabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non desistebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permissa est arbitrio, qui quod velit, nunc exponit.

SI utilem possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, autor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sinerent. Caterum sicuti testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exerit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere: haud dissimiliter vos (Achæi) clausos undique mari, quæ intra Peloponnesi sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile. simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes ictus esse.

O R A T I O

QVINTII AD M. ACILIVM consulem pro Ætolis.

A R G U M E N T U M.

M. Acilius, quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Næupactum ad sustinendam totam belli molem com-

confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere cepit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio Achaico redierat: qui quum ex composito muros obambulare, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes extemplo nomine eum inelamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

VTRUM falli te, M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnopere ad summam Reipub. pertinere censes? Erexerat expectatione consulem. Et, quin expromis, inquit Acilius, quid rei sit? Tum Quintius: Ecquid vides te devicto Antiocho in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui. Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perræbiam, Apeyrantiam, Dolopiam sibi adiunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriz tuæ præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

O R A T I O

T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio huius à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem maris, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Fbi quum enim rursus Ætoli animadvertissent impensius orabant ut suum miseretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes prostratus, quid ipse vellet, ita exposuit.

FORTUNA vestra facit, ut & ira mea & orationi temperem. Evenerunt quæ prædixi evenitura. & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratis quidem benefacere abistam. Mittite oratores ad Cos. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis. Ego apud Cos. deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimo septimo libro ab Urbe condita.

O R A T I O
EUMENIS IN CONCILIO.
ARGUMENTUM.

L. Emilio prætori inter provincias decernendas classis Romana decreta erat. Eum quum Samo Eleam, ut Regi Eumeni opem ferret, cum classe Romana venisse Antiochus audiret, Publiumque Scipionem consulem jam in Macedonia cum exercitu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, caduceatorem ad Emiliam misit, qui de pace se agere velle nuntiaret. Tum concilium hac de re Emilius edicit: in quo quum de re ipsa referret, Rhodii quidem rogati sententiam, censebant pacem esse faciendam: cætarum Eumenes contra sentiebat; quam sententiam ita peregit.

QUI enim aut honestò inclusi moenibus, & obsessi, velut leges pacis accipiemus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex autoritate senatus, non iussu populi Romani peregerimus? Quæro enim, pace per te facta, rediturusne extemplo in Italiam sis, classem exercitumque deducturus? an expectaturus, quid de ea re consili placeat, quid senatus censeat, quid populus jubeat? Restat ergo, ut maneat in Asia, & rursus in Hyberna copiarum reductus, omisso ubi bello exhauriant comestibus præbendis socios: deinde (si ita visum sit

iis penes quos potestas fuerit) instauremus novum de integro bellum. quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittimur, ante hunc Diis volentibus perfecisse.

O R A T I O

SCIPIONIS, qua legatis Antiochi responder.

A R G U M E N T U M.

Heraclidas Byzantium ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter ceteras conditiones eam quoque detulerat, Antiochum paratum esse resistere Romanis quasunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum factarum prestare. Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipsi erat, fore, si conditiones acciperet, ut Antiochus ipsi filium etiam sine pretio redderet: magnum deinde auri pondus pollicitus in societatem regni eum venturum professus est, si pacem fecisset. Nunc Scipio responder.

QUOD Romanos omnes, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam eius à quo venis, ignorare cernam. Lyfimachia tenenda erat, ne Cherfonesum intraremus: aut ad Hellespontum obsistendum, ne in Asiam trajiceremus, si pacem tanquam à sollicitis de belli eventu petitori eratis. Concesso vero in Asiam transitu, & non solum frœnis, sed etiam iugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperiū partiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habeo: aliis Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certe non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit. Sed publicè nec habeo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis, bello abstat: pacis conditionem nullam recuset.

O R A T I O
ZEUXIS LEGATI ANTIOCHI
ad Romanos de pace.

A R G U M E N T U M.

Antiochus eo praelio quod adversus Romanos ad Phygium flumen commisit, fuga sibi salutem querere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum, deinde Apameam se recepit: ubi, de pace agendum esse, ut in tam adversis rebus, in animum inducens, legatos ad consulem de ea remittit. Dato consilio Zeuxis legatorum princeps ita causam egit.

NON tam quid ipsi dicamus, habemus, quam ut à vobis quæramus Romani quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis, quanto id maiore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit; Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quam Deos consulere & parcere vos generi humano oportet.

O R A T I O
SCIPIONIS ad ea respondentis.

ROMANI exiis quæ in Deum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secunda res extulerunt, nec adversa minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Posteaquam Hellepontum trajecimus, priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus quas pares paribus ferebamus condiciones, easdem nunc victores victis ferimus; *Europa abstinete, Asiaque omni, quæ cis Taurum montem est, decedite,*

ad te-
m,
um
du-
on-
am
ex-
e à
tis
&
ria,
am
rus
a-)

дите. Pro impensis deinde in bellum factis xv. mil-
lia talentum Euboïcorum dabitis; quingenta præ-
sentia, duo millia & quingenta, quum senatus po-
pulusque Romanus pacem comprobraverint millia
deinde talentum per xii. annos. Eumeni quoque
reddi 400 talenta, & quod frumenti reliquum ex eo
quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigeri-
mus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidē
aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu
dabitis: sed *nusquam* satis *liquebit* nobis, *ubi pacem*
esse populo Romano, ubi Annibal erit; cum ante om-
nia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, con-
citatorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos,
& vestra illos in nos armavit, dederis, & cum eo,
Muasimachum Acarnana, & Chalcidenses, Phi-
lonem & Ebulidam. In deteriore sua fortuna pa-
cem faciet rex, quia serius facit quàm facere po-
tuit, Si nunc moratus fuerit, sciat, regum majesta-
tem difficilius ab summo fastigio ad medium de-
trahi, quàm à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigésimo octavo libro ab urbe condita.

O R A T I O

P. SCIPLIONIS Africani rei, ad Quirites.

A R G V M E N T V M.

Suprà ostensum est, quum Antiochus pacem cum
Scipione Africano atque Romanis pacisci vellet,
ab ipso datum legato negotium, ut si publicè impe-
trare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita
regi placere ut filius sine pretio reddatur, ingensque
auri pondus detur, si per ipsum pacem impetraret.
Inde ambo Q. Plenuius Scipionis criminandi oc-
casionem se nactos esse rati, ei diem dicunt. Is
vero quum postero die citatus reus magna mul-
titudine amicorum septus in rostra subisset, in hæc
verba populum Romanum admonebat, ut se-
cum Dii actum gratias irent, quod deorum auspi-

ei tali die de Carthaginiensibus triumphasset: ne videlicet in ea civitate quam paulo ante ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat, causam diceret.

HOC die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginiensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supercedere æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos, ibo: hisque gratias agam, quod mihi & hoc ipso die, & sæpe alias egregie Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt: Vestrum quoque quibus commodum est, ite mecum Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecem ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex trigesimo nono libro ab Urbe condita.

ORATIO

M. PORCII CATONIS CONSULIS,
ad populum, in fœdum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam invehita erant. Qui sacris iniitiabantur, seu mares seu fœmina, nocturno cœtu conciliabulaque faciebant tota urbe: fœmina facies ardentes præferebant, quas in aquam demissas, magis quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica vaticinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixa, hinc conjurationes, hinc cades,
huic

hinc nullum non malignus serpebat. Sed nihil non revelat dias, quanquam diu celatum atque abstrusum, tandem indicio cuiusdam Ebutie primum, deinde Hispale, quam Ebutia manumiserat, ad Posthumium consulem res tota deferretur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat deferret: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres questionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum verò & ne qui cætus nocturni fierent decretum & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Iam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis injunctum erat, quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Vade comprecatus primum deos, sicuti assolet quoties ad populum magistratus verba facturus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus differuit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituisse; non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentia dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixerò, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse: ut ad cavendum satis sit, dabitur opera à nobis. - Bacchanalia tota jam pridem Italia, & nunc per urbem etiam multis locis esse, non famâ modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo: ceterum quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere: & quaecumque sit, ad paucos

pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixerò multa millia hominum esse, illico necesse est exterremini, nisi adjunxero qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fait: deinde simillimi scæminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies plures fiunt. Majores vestri, ne vos quidam, nisi quum aut vexillo in arce posito comstiorum causâ exercitus edictus esset, aut plebi consilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere cõire voluerunt: & *ubique multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censabant debere esse.* Quales primum nocturnos cætus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si, quibus ætatibus initientur mares, sciatis, non misereat vos eorum solum sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes, milites faciendo censetis, Quirites? iis ex obscæno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernerent? Minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent. Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his animis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt edita facinora habent. adhuc privatis noxiis (quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est) conjuratio sese impleta tenet. *Crescit & serpit quotidie malum, jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit, ad summam Reipub. spectat, nisi præcaveris, Quirites.* Jam huic diurnæ legitime

legitimè ab consule vocatz par nocturna concio
 esse poterit. Nunc illi vos singuli universos con-
 cionantes timent: iam ubi vos dilapsi domos et in
 rura vestra eritis, illi coierint, *consultabunt de sua*
salute simul ac vestra pernicie, tum singulis vobis
 universis timendierant. Optare igitur unusquisque
 vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fac-
 rit: si quem libido, si furor in illum gurgitem
 abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagi-
 tium et facinus coniuravit, non suum iudicet esse.
 Nequis etiam errore labatur vestrum quoque, non
 sum securus. *Nihil enim in speciem fallacius est,*
quàm prava religio. Vbi Deorum numen præten-
ditur sceleribus, subit animum timor ne fraudi-
bus humanis vindicandis, divini iuris aliquid im-
mixtum violemus. Hac vos religione innumerabi-
 lia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum
 denique responsa liberant. Quoties hoc patrum
 avorumque ætate negotium est magistratibus da-
 tum, ut sacra externa fieri verarent, sacrificulosque
 vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos
 libros conquirerent, comburerentque? omnem di-
 sciplinam sacrificandi, præterquam more Romano,
 abolerent? *Iudicabant enim prudentissimi viri om-*
nis divini humanique iuris, nihil æque dissolven-
de religionis esse, quàm ubi non patrio, sed exter-
no ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ra-
 tus sum, ne qua superstitio agitare animos vestros,
 quum demolientes nos Bacchanalia, discutientes-
 que nefarios cœtus cerneretis. Omnia Diis pro-
 pitius, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum
 numen sceleribus libidinibusque contaminari in-
 digne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem ex-
 traxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut
 vindicaretur et opprimerentur, voluerunt. Sena-
 tus quæstionem extra ordinem de ea re mihi col-
 legeque meo mandavit: nos ipsi, quæ nobis a-
 genda sunt, impigritè exequemur: vigiliarum no-

Curarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

O R A T I O

PHILIPPI MACEDONIS, ad legatos Romanorum.

A R G U M E N T U M

*Philippus Macedo multa oppida Thessalorum, Per-
rhabiorum, Maronitarum, aliorumque populorum,
sua ditionis fecerat: quæ quum repetita permissu
se Romanorum occupare diceret, communi volun-
tate atque uno consensu eam rem ii populi ad sena-
tum deferunt. Senatusconsulto legati tres (in qui-
bus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad disceptationem
finiendam missi: quorum primo statim adventu de
ea ipse re concilium indictum est: ad quod etiam
Philippus convenit. Cognita causa legati decer-
nunt ut præsidia Macedonum ex urbibus Thessalo-
rum & Perrhabiorum deducerentur. Inde in Thra-
ciam profecti; de urbibus ejus gentis cognoscunt.
Philippus indigne ferebat, omnia non ex animi sui
sententia & jure fieri. Itaque injurias suas in hanc
sententiam legatis exposuit.*

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene disceptatio est, sed etiam vobiscum Romani, a Quibus nihil æqui me impetrare, jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum censebam; non quia magna accessio ea regni futura esset (sunt enim & parva oppida, & in finibus extremis posita) sed quæ multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum est mihi. Bello Astolico Lamiam oppugnare jussus à consule M. Cæcilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibus-
que

que essem, transcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit consul, & abducere inde copias coëgit. Ad hujus solatium injuriæ permissum est, ut Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamænum, reciperem quædam castella magis quàm urbes. ea quoque ipsa vos mihi Q. Cæcili, paucos ante dies ademistis. Pro non dubio paulo antè (si Diis placet) legati Eumenis sumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eumenem æquius esse quam me habere. id ego aliter longe judicio esse. Eumenes enim non nisi vicissent Romani, sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit. Itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut nulla pars in discrimine fuerit ut tria millia talentum, & quinquaginta testas naves, omnes Græciæ civitates, quas ante tenuissem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem societatis, sim aspernatus. hostemque ei me esse prius etiam quam M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, *præ me tuli*: & cum eo consule belli partem quamcunque mihi delegavit, gessi: & insequenti consuli, L. Scipioni, quum terra statuisset ducere exercitum ad Hellespontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præstanda à barbaris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito; utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentiæ vestra oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituuntur. Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit. & (si Diis placet) decem legatorum decretum specie calumniæ impudentissimæ prætendit; in quo maxime & refelli & coargui potest. Disertissimè enim planissimeque
in

in eo scriptum est; Chersonesum & Lysimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Aeneas, & Maronea, & Thraciæ civitates adscriptæ sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos tanquam ab illis impetraverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos esse velitis, referte. Si tanquam inimicum & hostem insectari propositum est, pergite ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque amici regis, deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

O R A T I O

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆO-

RUM quæ legatis Roman. Respondet:

A R G U M E N T U M.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud senatum de iniuriis suis, quas ab Achæis acceperant, conquesti sunt. Inter cetera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmonis abindurata esse, abduclam plebem venditam, Lycurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cuius Appius Claudius princeps erat. Is quum dato consilio exposuisset Achæis ægre ferre senatum quod Lacedæmonius tot tamque graves clades intulissent, eademque fecissent eorum qui missi fuerant à Philopœmene, tum Lycortas prætor eorum ita obiectis respondit.

DIFFICILIOR nobis, Appi Claudii, apud vos oratio est, quàm Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat; nunc à vobis ipsis accusatissimus, apud quos causa dicenda est: quam iniquitatem conditionis subimus quod illa spe decidimus, iudicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo antè egisti. Ego certè, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, et postea Romæ questisunt Lacedæmonii, à te paulo antè relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam. Eadem obiectis eorum, qui à Philopœmene prætoris evocati.

cati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, sed ne apud vos quidē nobis objiciendum fuisse arbitror: Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimus urbibus abstinere Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt: si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponneso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent quum vos procul essetis, quò alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferentis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus. Quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, & *Dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt*; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt, quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos? Nostrum est, quod evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui eadē principum fecerant: Quod vero illi venientes in castra interfecti sunt, vestrum est, Areu & Alcibiade, qui nunc nos, (si Diis placet) accusatis, non nostrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc nobiscum erant, & quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consensescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt, nec jure, an iniuria cæsi sint, argumentari refert. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quod leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quod muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidem possunt? Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam

solvendam Lycurgi disciplinam extructi sint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum sibi, non civitati paraverunt. Et si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc se patriam & Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Philopœmenem expectare, nec Achæos. sed vos ipsi Lacedæmonii vestris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. Vestra enim illæ deformes veluti cicatrices servitutis erant: & quum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuissetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos serviistis. Quod ad leges ademptas attinet, ego antiquas Lacedæmoniis tyrannos ademisse arbitror. nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse: nec male consuluisse civitati, quum concilii nostri eam fecerimus, & nobis miscuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponensi esset. Tunc, opinor, si aliis ipsi legibus viveremus alias istis injunxissemus, queri se iniquo jure esse, & indignari possent. Scio ego, Appi Claudii, hanc orationem, qua sum adhuc usus, neque fortiorum apud socios neque liberae gentis esse: sed servorum verius disceptantium apud dominos. Nam si non vana vox illa præconis fuit, qua liberos esse omnium primos Achæos iussistis, si foedus ratum est, si societas & amicitia ex æquo observatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani, non quaero? vos rationem reposcitis, quid Achæi Lacedæmonis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge, à nobis. Quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? Muros diruimus. vos non muros tantum, sed urbem & agros ademistis. Specie, inquis, æquum est foedus apud Achæos; re, precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi; & si non oportet, non indignor, sed oro vos, qua tumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri nostri.

noſtrique apud vos ſint, ac nos ſocii; imo ne meliore jure ſint. Nam ut in æquo eſſent, non fecimus, quum leges iis noſtras dedimus, quum ut Achæi concilii eſſent, effecimus. Parum eſt victi, quod victoribus ſatis eſt. plus poſtulant hoſtes, quàm ſocii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis litterarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſunt, ea cum perjurio noſtro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadrageſimo libro ab urbe condita.

O R A T I O

PHILIPPI MACEDONIS de ſua liberorumque infelici conditione.

A R G V M E N T U M.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perſeus & Demetrius. minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationū, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliſque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipſum Perſeus ægrè ferebat, quod eo paſſo imperii ſummam mortuo patre ad eum deferendam eſſe facile appareret. Itaque ſibi adſciſcit Macedonum magnum numerum, qui ſecum patrem regem ſuapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Naſti ejus rei occaſionem alii alia in Romanos, jaciebant, etiam præſente Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet ſui erga Romanos velut igniculus agitatꝝ, quæcunque in Romanos dicebant, extempla dictis reſellebat, ita patri ſe ſuſpectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat conſultandum. Ex eo vero colloquio Perſeum viam ſibi ad augendam eam ſuſpicionem ſactam eſſe ratus, nunquam non ejus conſilii ſui perficiendi opportunitatem
que.

quarebat. Forte Basserna quidam regii sanguinis
 ejus gentis, in Macedoniam venientes, sororem
 suam alteri liberorum Philippi se velle dare in ma-
 trimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra
 modum latanti; Quid hac, inquit Perseus, profu-
 tura sunt nobis, quum fraude domestica plus immi-
 neat periculi, quam praesidii ab externis auxiliis?
 Præterea post conditum lustrum, quum pro more ju-
 venis regii sui quisque copiis stipati concurrerent,
 ita tamen ut Persei præsertim furore nihil ad justam
 prælii speciem præter ferrum deesset, eo certamine
 tandem longe superior Demetrii acies apparuit.
 Quod indigne passus Perseus quum ad convivium à
 fratre vocaretur, se adfuturum acerrime negat.
 Festo deinde die iactatis de ludicro utrinque sermo-
 nibus, speculator ex convivio Persei ad audiendum
 quæ iactarentur, forte Persei iussu egreditur: qui à
 juvenibus ex triclinio itidem Demetrii, egressus vul-
 neratus abscessit. Eius rei ignarus Demetrius, mox,
 Quis comessatum, inquit, ad fratrem imus? &
 iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hila-
 ritate lenimus? Conclamant omnes qui aderant,
 præter eos qui ausi erant facinus, eundem esse. Ita
 quum soli abnuerent, à Demetrio ire coguntur: ac
 facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, qui-
 bus se, si qua vis forte oriretur, defenderent. Spe-
 culatores in vestibulo adium Persei stabant, qui ex-
 templo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium
 venire inter multos gladios cinctos. hoc nuntio per-
 motus Perseus velut in re trepida, claudi quam pri-
 mum januam jubet. Ita ne quicquam pulsatis fori-
 bus domum suam totius eius rei ignarus Demetrius
 ad convivium redit. Postero die quum primum li-
 cuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem
 quum solito tristiores Philippus animadverteret,
 quid ea maestitia protenderet, rogat. Perseus ordine
 rem totam exponit. Tum pater & Demetrium
 vocari & amicos aliquot jubet. Quibus miseriam
 suam

suam & liberorum conditionem, ita ut sequitur, indicavit. Post patrem Perseus prior Demetrium parricidii accusat: sequuta est deinde Rei defensio.

SEDEO miserrimus pater iudex inter duos filios, accusatorem parricidii, & reum; aut conficti aut admissi criminis labem apud meos inventurus. Jampridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem. Sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras vestras, purgari suspensiones posse. etiam hostes armis positu fœdus icisse, & privatas mul-
torum simultates finitas. Subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum quæ, vereor, ne vana surdis auribus, cecinerim. Quoties ego audientibus vobis, detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos eventus eorum retuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna, funditus evertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui, sociabilem con-
solationem inter binos Lacedæmoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriæque. Eandem civitatem, posteaquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. Jam hos Eum-nem Attalumque fratres, à quàm exiguis rebus, (prope ut puderet regii nominis) mihi, Antiocho, & cuilibet regum huius ætatis, nulla re magis, quam fraterna unanimitate, regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut audita habeam: T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum, quorum perpetuam vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus detertere à vecordi discordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo, & spirante me hæreditatem meam ambo
&

& spe & cupiditate improba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes, haud ambiguū cegem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, Nec patrem potestis pati. nihil chari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite! conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci liber. Reseratae anres sunt, quae posthac secretis alterius ab altero criminibus clauduntur.

O R A T I O

PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fait, & armati comessatores accipiendi, prabendumque ferro jugulum, quando non creditur, nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quae latro atque insidiator. Non nequicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant. nam si gradum, si charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum, qui fecisset, scivires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec praeterito periculo meo moveretis, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me coeptum scelus in me finem habeat, *nec per meum latus tu petaris.* Si autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subiecit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent, mihi quoque ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen (quod utri nostrum sanctius sit, jampridem sentis) ita me audias precor, tanquam si voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses. Quod cum

tum vociferar in re præfenti pavidus, hoc nunc postero die queror? Frater, non comessantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetustus Macedoniæ mos, obstat vero etiam patris judicium. Huc transcendere, nisi per meum sanguinem non potes, omnia moliris, & tentas: adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit paricidio tuo. Hæsterna die in lustratione, & decursu, & simulacro ludicro pugna, funestum prope prælium fecisti: *nec me aliud à morte vindicavit, quàm* quod me ac meos vinci passus sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam voluisti. Credisne, pater, inter inermes convivas me cœnaturum fuisse, ad quem armati comessatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuisse, quem sudibus te inspectante prope occiderunt? Quid hoc noctis? quid ut inimicus ad iratum? quid cum ferro succinctis iuvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus non sum, comessatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuit, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego tanquam accusator criminose, nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid enim? negat se cum multitudine venisse ad januam meam? aut ferro succinctos secum fuisse? Quos nominavero, accersere possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenfos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes; fatentes pro deprehenfis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! sed ne sint cæcæ, pater, execrationes tuæ, discerne: & dispice insidiatorem, & peritum insidiis: noxium huic esse caput. Qui occisuros fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos; qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia & iustitia habeat.

Quo

Quo enim alio confugiam? cui non solemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, non epulæ? non *noxe ad quietem data natura beneficio mortalibus*, tuta est? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est: Si recepero intra januam commessatum fratrem, moriendum est. nec eundo, nec manendo insidias evito. Quo me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui. non Romanos habeo, ad quos confugiam: perisse expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi adempras tot urbes, tot gentes, modo Thraciæ maritimam oram, indignor. nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant. Si me scelus fratris, te senectus, absumperit, aut nec ea quidem expectata fuerit, regem regnumque Macedonia suâ fururâ sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est. Vidisti hesterno die impetum in me melitum. Quid illis defuit, nisi ferrum? quid illis defuit interdictum convivæ fratris noctu assumpserunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt, & in eo qui omnia apud Romanos potest? neque hercule istum mihi tantum fratri majori, sed propè est, ut tibi quoque ipsi regi & patri præferant. Iste enim est, cujus beneficio prænam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ æquum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatæ; pro isto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, pater, quid usquam aut spei, aut præsidii est? Quo spectare illas litteras ad te nunc missas T. Quintii credis, quibus benè te consuluisse rebus tuis ait quod Demetrium Romam miseris, & hortator ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum remittas eum? T. Quintius,

tius qui nunc est auctor omnium rerum isti, & magister, eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum substituit: illinc ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quærentur adjuutores consiliis, quum te plures & principes Macedonum cum isto mittere jubet, qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se hobere credentes. imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius *is unus omnia est*: eum jam regem vivo patre appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, si in medio ponitur, non agnosco. quem enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum succedam? Unus ante me pater est, & ut diu sit, Deos rogo. Superstes (& ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obstat frater major; ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur, non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex, & filio solus orbat, de se magis timebit, quàm ut filii necem ulciscatur, Romani lætabuntur, probabunt, defendent factum. Hæ spes incertæ, pater, sed non ioanes sunt. Ita enim res se habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendam ferrum sumpserunt: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

O R A T I O

DE METRII, patricidii rei.

OMNIA quæ reorum antea fuerant auxilia, pater præoccupavit accusator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit. quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesq; insidiatur ultro mihi; nunc non insidiatoris modo, sed

sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exterreret, ut innoxio fratri per eundem te matureret perniciem. Perfugium sibi nunquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem quicquid spei reliqua habeam. Circumventum, solum, inopem, invidia gratia externae, quae obest potius, quam prodest, onerat. Jam illud quam accusatoris, quod noctis huius crimen miscuit cum cetera infestatione vitae meae? Ut & hoc quod iam quale sit, scies, suspectum alio vitae nostrae tenore faceret, & illam vanam criminationem spei, voluntatis consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento fulciret. Simul & illud quae sivit, ut repentina & minime preparata accusatio videretur, quippe ex noctis huius metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis huius esse, sed prodicionis meae ante me accusatam: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut praetermitti, aut in aliud tempus differri, ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novum quidem & singulari genere odii, insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quae tu confudisti: & noctis huius insidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi sui consilium me iniisse, videri vult, ut scilicet, maiore fratre sublato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam (ut ait) iudicio regnum est futurum, ego minor in eius quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniae regem, & me tantum apud eos gratia confidebam, quid

opus

opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna ex-
 de diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut
 vera aut certe simulata probitate partam gratiam
 habeo (si quam forte habeo) execrabilis & in-
 visus essem? nisi T. Quintium credis, ejus virtute
 & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali
 pietate vivat cum fratre, mihi fraternæ cedis fuisse
 auctorem. Idem non Romanorum solum gra-
 tiam, sed Macedonum judicia, ac pene omnium
 Deorum hominumque consensum collegit, per quæ
 omnia se mihi parem in certamine non futurum
 crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus
 inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse
 me insinuat. Vis hanc formulam cognitionis esse,
 ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno,
 is consilium opprimendi fratris cepisse judicetur?
 Exequamur tamen quocunque modo confecti or-
 dinem criminis. Pluribus modis se petitum crimi-
 natus est, & omnes insidiarum vias in unum diem
 contulit. Volui interdum eum post lustrationem,
 quum concurrimus, & quidem (si Diis placet) lu-
 strationum die occidere: volui, quum ad cornam
 invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum co-
 messatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro in-
 terficere. Tempora quidem qualia sunt ad parrici-
 dium electa, vides? lusus, convivii, comessionis.
 Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo in-
 ter divisam victimam prælatis omnium qui unquam
 fuere Macedonia regum armis regiis, duo soli tua
 tegentes latera, pater, prævecti sumus, & sequen-
 tum est Macedonum agmen. Hoc ego etiam si-
 quid antè admissem piaculo dignum, lustratus,
 & expiatus sacro, tum quum maximè in hostiam
 itineri nostro circumdatam intuens, parricidium,
 venena, gladios in comessionem præparatos,
 volutabam in animo; Ut quibus aliis deinde sa-
 ceris contaminatam omni scelere mentem expia-
 rem?

rem? Sed cecus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam si veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit quàm pertinaci certamine & concursu iratum te efficere, ut merito, sicut fecisti, invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negasses, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem, quoniam semel venenum paraveram: an ab illo consilio velut transfiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per speciem comestationis occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam cœnam evitasse meam, non ab eodem metu comestationem quoque evitaturum existimabam? Non est res qua erubescam, pater, si die festo inter æquales largiore vino sum usus. Tu quoque velim inquiras, qua latitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit: illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente quod in juvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. miseria hæc & metus crapulam facile excusserunt, quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuisssem meos? Et ne ego me solus nimia simplicitate tuear, ipse quoque minimè maius ac suspicax frater, nihil aliud scio, inquit, nihil arguo nisi quod cum ferro comestatum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scieris, necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et nequid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur, te quærere ex illis quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent: ut tanquam in re dubia quum id quæsisset, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud, quæri jubes, num tui occidenda causa ferrum sumpse-

sumpserint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis non illud quod fatentur, & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt, Rectè an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum aperte an clam te aggressori fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum comessator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggrederentur? quomodo sefellissent & alieni & mei et maxime suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi et expugnari potuit. Quin tu omissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Curusquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quàm ego? cur spem meam, quæ si tu non esses, certa erat, dubiam & sollicitam facis? Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorum faciunt; hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me maiori cedere vis; sic illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non credendo cui jus fasque est, hoc modestia consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen vertis. Ego nec obses Romanis ut traderer, nec ut legatus mitteret Romam, petii. à te missus, ire non recusavi. utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanus amicitia causa tu fuisti, pater: quod tecum illis pax manebit, mecum quoque gra-

tia erit ; si bellum esse coeperit, qui obses, qui legatus pro parte non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum, postulo : ne obsit, tantum deprecor. nec in bello coepit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum. neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impie in te, pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor poenam. si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat, sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te maiorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comessationibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam. sine advocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditando & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quàm ingenii fama periclitarer ? Ignarus quid arceretur essem, ac iratum & iubentem dicere causam, fratrem accusantem audiui. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus : ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum quid agerent habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem ? an defensionem meditarer ? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui : nedum satis sciam quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem iudicem haberem ? apud quem etiam si charitate à fratre maiore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibi que serves, precor : ille ut me in severitatem suam occidas, postulat. Quid cum quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet ?

O R A.

O R A T I O

T. SEMPRONII PRÆTORIS ad

L. Minutium legatum.

A R G U M E N T U M.

L. Minutius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispania, nuntiarunt senatui quæ prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditionem, confectam provinciam esse. Id tamen postularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites enim jam ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui in iussu abituros esse, aut certe seditionem moturos. T. erat Sempronius prætor cui ea provincia decreta erat. Is nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minutio ipso querit quidnam sentiat ea in re faciendum.

QUÆRO de te, L. Minuti, quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quicquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur, veteribus militibus tirones immisceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi, quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictum quàm re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem confecisse paucæ civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; ulteriores in armis sunt. quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico, P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Rempub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum
& M. Fulvium censores declaratos, de
reconciliatione.

ARGUMENTVM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves iam sæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias quum omnium tribuum consensu creati censores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id ægrè passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissis comitiis pro more confidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus annis in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandam tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendat, aut certe mutatum malint. Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemus in suffragium, velimus vobis prælarum esse. Ambo quum simul aspicimus, non possumus non veteri, ne male comparati sitis, nec tantum Reipub. prosit quod omnibus nobis egregie placet, quàm, quod alter alteri displicet, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviore fiat. De quibus causis hoc timeamus, multa succurrunt que dicerentur; nisi forte implacabiles vestre iræ implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo finiatis similitates, quæsumus vos universi: & quos conjunxit suffragis suis populus Romanus, hos etiam reconciliatione gratiæ copungi à nobis finatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis.

tis. quod omnibus fere precationibus nuncupatis his verbis, *Vt ea res mihi collega que meo bene & feliciter eveniat*, id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut quod Deos precati eritis id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cuius urbis medio fore acie hostes concurrerant, ibi concordēs regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud, quia verum erat, in proverbium venit: *Amicitias immortales, inimicitias mortales debere esse.*

O R A T I O

PHILIPPI REGIS MACEDONVM
ad Antigonum de regni hereditate.

A R G U M E N T U M.

Perseus, maior Philippi liberorum, non aequo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de ea re iudicium in aliud tempus dilatum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset, uter culpandus foret: nec die nec nocte quicquam pretermittebat quod ad augendam suspicionem, finiendamque quam primum disceptationem pertineret. Aceus (puto) importunitate ac querelâ pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem in linare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui dein ipsis quæ in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Li erant Philocles & Appelles, qui Roma in Macedoniam regressi, literas falsas a Iulterino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus facile apparebat crimina Persei in fratrem iacta, vera esse. Tum vero Perseus iam victoriam prope in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat? quo quidem iudicio nihil palam contra ream pronuntiatum,

nuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Theſſalonica Demetriadem proſecturus Philippus, Didæ quodam prætorē, qui Perſei partium erat, comite, Demetrium ad Aſtreū Peonia oppidū mittit: Nec abeſt ſuſpicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Proſecti ab Aſtreo Heracleam, cum alijs. cœnam illuc hilariter celebrant: quo in convivio epulo veneno, non ita multo poſt & patris crudelitatem, & fratris paritricidium, & Didæ ſcelus conquerens innoxius juvenis abſumptus eſt. Exinde pater rex comperta morte, conſcientia ſcelerum premente, vitam triſtem ac miſerabilem egit. Iam Antigonus erat Antigoni alterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanſerat. Is per invidiam legatorum ſupra nominatorum, qui literis falſis confirmarant crimina Perſei in fratrem, Demetrio occiſo, animo ſuo proponens, mortuo quoque patre magnum ſibi à Perſeo periculum fore, Philippum quotidie ſolicitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xychus conſilii particeps, quum ipſi obviuſ egredienti à Philippo foret, ejus iudicio ad Philippum ut conſcius deſertur. Adductus, parvo metu in medio ordinem omnem facinoris exponit. De legatis ſumptum ſupplicium. Detectas eſſe fraudes audiens Perſeus, non temere ſe patri committere auſus, procul inde abſuit. Philippus deinde per occaſionem Antigono voluntatem ſuam de regni hereditate, quam ad eum ſe mortuo venturam deſtinabat, in hæc verba declaravit.

QUANDO in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat; regnum, quod à patruo tuo, forti non ſolum ſideli tutela ejus cuſtoditum & auſtum etiam accepi, id tibi tradere in animo eſt. Te unum habeo, quem dignum regno iudicem. ſi neminem haberem, perire & extingui
id

id mallem, quàm Perseo scelestæ fraudis præmium
esse. Demetrium excitatum ab inferi, restitutum-
que credam mihi, si te, qui morti innocens, qui
meo infelici errori unus illacrymast, in locum eius
substitutum relinquam.

O R A T I O N E S

ex CORN. TACITO collectæ.

O R A T I O V I B U L E N I.

Ex libro 1. Annal.

A R G U M E N T U M.

*Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum ex-
ercitus gravissimos motus & seditiones concitavit.
Tumultuose flagitabat miles missionem ad id tem-
pus quod multitudo desiniret: stipendia verò libe-
raliora, & remissius in se jus centurionum. Pro se
quisque tumultum augebat: sed præter ceteros Vi-
bulenus, ex infima facie miles gregarius, seditiosus
& falsas voces jactavit, quas in oratiuncula hanc
conclusit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris
Blasi invidiam etiam inflammaret, falsum crimen
commentus, in eum debacchatus est adstante mili-
tum furiosa multitudine. Cædem fratris sui, &
fratrem ipsum ementitus, in eum conjecit.*

VOS quidem, inquit, his innocentibus & mi-
serissimis lucem & spiritum reddidistis: sed
quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit?
quem missum ad vos à Germanico exercitu de
communibus commodis, nocte proxima jugulavit
per gladiatores suos, quos in exitium militum
habet

habet atque armat. Responde Blase, ubi cadaver adjeceris. *ne hostes quidem sepulturam invident.* Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

O R A T I O
CLEMENTIS CENTURIONIS

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Improvise Lunæ defectu savientis antea & seditione aestuantis exercitus animi sunt territi. Qua occasione Drusus sibi utendum ad restinguendam seditionem ratus, summi sit aliquot sanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commonendos, injectis de industria sermonibus, milites. Hic passim quum in cœtus aliquos incidisset, concuniculam hanc habebat, qua in furorem tumultuantium militum invehebatur.

QUOVSQVE filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennis & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capeissent? *Quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad penitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: Privatam gratiam statim mereare, statim recipias.*

O R A T I O
GERMANICI CÆSAR. Ex eodem libro.
A R G V M E N T V M.

Præerat Germanicus Cæsar duobus exercitibus, qui in Germania prope Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas seditioni prætexuit easdem quas & Pannonicus ille quem diximus,

diximus. Sed eadem illa postulabant multo impetiosius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à senatu missi erant, non abstinuit, sed vix ab ipso Germanico. Qui uxorem gravidam & filio suo metuens, quos in eis castris secum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam sibi ignominie notam iniuri, si id fieret, iudicant. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occasione usus est ad increpandam exercitus amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem, exemplis aliorum & malefactorum per seditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat. Indignos tantum imperatoribus dicit quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor ut filius patre & Republ. chariores sunt: sed illam quidem sua majestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos (quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem) nunc procul à furentibus summoveo, ut quicquid istac sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii natus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic coetui dabo? Militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumsestistis. an cives quibus tam projecta senatus autoritas? Hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detestabant. Divus Augustus vultu & adpectu Astiacas legiones exterruit. Nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispania: Syriae miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat, Primane, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prællorum socla, tot præliis aucta, egregiam duci vestro gratiam re-

fertis? Hunc ego nuntium patri, lata omnia aliis & provinciis audienti, feram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: Hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: neque *precariam animam* inter infensos trahere? Curenim primo concionis die ferrum illud quod pectori Meo insigere parabam, detraxistis? O improvidi amici! melius & amantius ille qui gladium offerebat. Cecidisset certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: Legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunità fineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim Dii sinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua, dive Anguste, cælo recepta mens, tua pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum vultibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contactu, ac dividite turbidos. Id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

O R A T I O

S E G E S T I S. Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant *Vbios*. In his populi erant potentissimi duo, *Arminius* & *Segestes*: ille gener, hic socer. Sed *Segestes* in Romanorum fidem se contulerat: *Arminius* cruentum bellum adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus præerat *Varus*, ceciderat. Aliquot post annu redintegrato bello à Germanico *Cæsare* perstitit in Romanorum fide *Segestes*: *Arminius* inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompsit, ex se ducem Germanis præbuit. Obse-

sus Sequestes à suis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuit. Itaque ad Germanicum quum venisset, deprecator fuit non suæ tantum, sed filii & filię suæ salutis: sibi quæ auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filię scelerati mariti impunitatem postulavit.

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, in visi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filię meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & consocios vinceret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quæ sequuta sunt, deseri magis, quàm defendi possunt. Cæterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeffus sum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidia exolvam, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si poenitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juvena & errore filii veniam precor fillam necessitate huc adductam fateor, tuum erit consultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est.

O R A T I O

M. HORTALII Ex libro II. Annal.

A R G U M E N T U M.

M. Hortalius erat senator, & nepos Q. Hortensii clarissimi oratoris, ex nobilissima Hortensiorum familia. Sed hic rei familiaris angustia gravissimè premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset.

set. Emerferat antea pene ex summa paupertate Augusti Caesaris liberalitate, Acceperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & iussus erat prolem suscipere, ne ea stirps interiret. Verum quum copiosam sobolem procreasset, non satius se sustentare poterat. Itaque quum senatus haberetur, iussis filiis praeforibus curiae assistere, ipse Tiberium Caesarem rogavit ut se suosque nova liberalitate juvare vellet.

PC. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, ut posteros haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostra bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meae nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Iussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam ista, sed conciliandae misericordiae refero. Adsequentur, florente te, Caesar, quos dederis honores; Interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

R E S P O N S I O

TIBERII CAESARIS Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nihil se in ejus inopiam quam praedicet erogare posse. Causas quamobrem repudiet rogantem, affert has. Intempestivam esse postulationem beneficium in senatu: largitionibus nimis exhauriri aerarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos a principum liberalitate petere sua paupertatis subsidium; qui si allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias coeperint, singuli nunquam exatiabuntur. Res publica deficiet. Nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquando
relatio.

relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiares nostras hic augeamus cum invidia senatus & principum, siue indulserint largitionem siue abnuerint. Non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: *quod si ambitione exhausserimus, per scelera supplendum erit.* Dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. *Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.*

O R A T I O

GERMANICI Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Germanicus Cæsar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus alio repente fuit correptus, quo graviter inflatus est: & suberat suspicio oblatus a Pisone præside Syriæ veneni. Desperata valetudine, sic apud amicos qui tum frequentes aderant moribundus loquutus est. Rogat ne impune tantum scelus patiatur esse Pisoni & Plancinæ ejus uxori. quæ particeps sceleris credebatur. Rationem poenarum persequendarum aperit.

SI fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus Deos esset. quod me parentibus, liberis, patriz? intra juventam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbioribus delaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes mea, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem monebat, illacrimabunt quondam florentem, &

tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. *Non hoc praeipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quae voluerit meminisse, quae mandaverit exequi.* Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem, eandemque coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesti mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

O R A T I O

T I B E R I I I N S E N A T U.

Ex libro III. Annal.

A R G V M E N T V M.

Piso ille quem diximus in suspicionem venisse porrecti Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis Germanici factus est. Tiberius ejus causa disceptationem à se ad senatum rejecit. Die constituta cause dictionis praesto sunt accusatores. Ibi Tiberius, in quem multi aliquam ejus caedis culpam conferebant, eos hortatur ut ad accusandum sincerum & vacuum ab omni cupiditate animum afferant. Daturum operam ut ne Piso, si certis criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris consequatur, tantum illi equitatis vindicanda studio ad causam agendam descendant.

DIE senatus Caesar orationem habuit meditato temperamento: Patru sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. Illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus letatus esset, an scelere extinxisset, integri animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exiit, ejusdemque morte, & luctu meo letatus est, odero, seponamque à domo mea, & privatas inimicitias novi Principis ulciscar: Sin facinus in cujus-
cunque

cunque mortalium nece vindicandum detegitur, vos vero & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adficite, simulque illud reputate, turbidè & seditiose tractaverit exercitum Piso, quæ sita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia, an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores. quorum ego nimis studiis jure succenseo. Nam quo pertingit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos. tanquam venena interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Desleo quidem filium meum, semperque deflebo: sed *neque reum prohibeo quominus cuncta proferat*, quibus innocentia eius sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: Vosque oro ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta ex mina pro approbatis accipiat. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & cura valet juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores horror. Id solum Germanico super leger præstiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud senatum, quàm apud iudices de morte eius anquiritur. cætera pari modestia tractentur. Nemo Drusi lacrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

O R A T I O

SEVERI CÆCINÆ, quæ uxores à Provinciis arceri debere statuit.

A R G U M E N T U M.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africa decretum est, ut Caesar eligeret cui mandanda foret. Hac occasione Severus Cæcina censens, ne quem magistratum, cui Provincia obvenisset, uxor comitaretur, in hunc modum differuit.

HAUD frustra placitum olim, ne foeminae in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatu, quæ pacem luxu, bellum

bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant, Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed, si licentia adsit, ferum, ambitiosum, potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper sceminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari. His statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: ab his negoria suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria; pervicacibus magis et impotentibus mulierum iussis, quæ Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ, nunc vinculis exolutis, domos, fora, jam et exercitus regerent.

O R A T I O

VALERII MESSALINI, quæ Cæcinæ responderet.

A R G U M E N T U M.

Verba Cæcinæ paucorum ad sensu audita, plures obturbabant: cum mox Valerius Messalinus, cui parens Messala, eratque imago paternæ facundiæ, dixit.

MULTA duritiæ veterum melius et lætius mutata, Neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostiles esse, et pauca sceminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates adeo socios non onerent. Cætera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius quam uxorum levamentum? at quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratum? nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? placuisse quendam Oppias leges sic temporibus Reipub. postulantibus: remissum

missum aliquid postea & mitigatum, quia expediret. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, si fœmina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque simul sexum natura invalidum deferri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix presenti custodia manere illæsa conjugia? quid fore, si per plures annos in modum diffidii oblitterentur? sic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent.

O R A T I O

M. LEPIDI IN SENATU. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Lutorius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed specioso tamen quasito Germanici demortui nomine. Nam compertum est, in Drusum tum decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod majore mercede vellet edere si in excessisset. Dicta sunt in eum sententiæ frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Præterea alter mitioris sententiæ autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lapidus, qui clementius de eo statuendum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio mulclaretur.

SI P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. Sin flagitia & facinora sine modo sunt, suppliciiis ac remediis, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: Est locus sententiæ per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audi-
vi principem nostrum conquerentem, si quis
sumpta

sumpta morte misericordiam eius praevenisset. Vita Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena vecordia, ita inania & fluxa sunt: nec quicquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepat. Cedat tamen urbe, & bonis amissis, aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo ac si lege majestatis teneretur.

O R A T I O

TIBERII AD SENATUM. Ex

libro iv. Annal.

A R G U M E N T U M.

Drusum Sejanus, homo ambitiosus, veneno necavit. Illius mortui liberos patrum fidei primum commisit Tiberius: deinde hac oratione senatui commendavit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C. Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum precatusque sum (quanquam esset illi propria soboles) ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret, sibi & posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque & patria coram, obtestor Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druse, parentum loco. Ita nati estis ut bona malaque vestra ad Rempub. pertineant.

D E F E N S I O

CREMUTII IN SENATU.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Crementius Cordus annales Romanos conscripserat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cassium percussores Iulii Caesaris, quorum invisa erat memoria Caesaribus, quibus ille imperium, id est oppressam a se civitatem, quasi hereditarium proderat. Itaque hoc solo nomine postulat est ille.

Ma.

Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente et cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam quum venisset, tamen si salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat tum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coërceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpa, id eo levare quod laus illa sit collata in homines jam e vita egresos.

VERBA mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hzc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quorum res gestas, cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiz ac fidei præclarus imprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum cum Augustus appellaret. Neque id amicitiz eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat; Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quàm rescripta oratione, velut apud judices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. Namque spreta exolescunt: si irascere, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta ultus est.

Sed

Sed maxime solum, & sine obtestatore fuit, pro-
dere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset.
Num cum armatis Cassio & Bruto, ac philippenses
campos obtinentibus, belli civilis causâ populum
per conciones incendo? An illi quidem septuagesim-
um ante annum perempti, quo modo imaginibus
suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit,
sic partem memoriæ apud scriptores retinent? *Suum
cuique decus posteritas rependit.* Nec deerunt, si
damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed
etiam mei meminerint.

O R A T I O
TIBERII IN SENATU. Ex eodem libro.
A R G V M E N T V M.

*Oppressa libertate, omnes provincie in assentationem
Cesarum consenserant: & certatim eos honoribus
quam amplissimis afficiebat. Itaque Hispania
ulterior delubrum Tiberio & matri eius consecrare
decrevit, & de eo honore legationem Romam misit.
Tiberius etsi alienum non putabat à potentia sua
constituenda, si honoribus quam maximis circum-
flueret, tamen ne sibi maiorem conflaret invidiam,
hunc honorem repudiavit: causamque cur id face-
ret exposuit in senatu. Neque enim abs re id eum
facere mirabantur homines, quippe quum non ita
multo antè eundem honorem, offerente Asia, acce-
perat. Ejus orationis hæc est fere summa. Se, quem
in omni vita imitando exprimeret, proposuisse sibi
Augustum: scire id illum fecitasse: mortalem
sortem se agnoscere: immortalitati non posse melius
consecrari quam si honeste acta à se vita in senatus
memoria hæreret.*

SCIO P. C. constantiam meam à plerisque de-
sideratam, quod Asiæ civitatibus nuper idem
istud petentibus, non sum adversatus. Ergo & prio-
ris silentii defensionem, & quid in futurum statue-
rim, simul aperiam. Quum divus Augustus sibi at-
que urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non
pro-

prohibuisset : qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius sequutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Ceterum, ut semel recepissem, veniam habuerit ; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum : & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C. mortalem esse, & hominum officio fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo : qui satis superque memoriz meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & Deos Deas ipsas precor : hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint ; illos, ut, quodcumque concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur.

O R A T I O

T I B E R I I. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Ambibat nuptias Livie, quæ C. Cesari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus homo equestri loco ortus. Qui, quia magno erat apud Tiberiam gratia, per eum confici posse negotium putavit : eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cesarum splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet : atque in eam sententiam hæc cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubie erat inde exoritura, si hic in tantum honorum gradum homo obscurus proventus esset. Illud quoque verendum esse, ne Livie partum hæc conditio cordi sit : Exemplum Augusti refellet quo erat usus Sejanus.

A D

AD ea Tiberium, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modice percurfis, quum tempus tanquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit. Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescipit; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penetibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & aviam, propria consilia simplicius a se, de inimicitiis primum Agrippine: quas longe acius ausuras, si matrimonium Livie, velut in patres, domum Cesarum distraxisset. Sic quoque erumpere emulationem feminarum, eaq; discordia nepotes suos convelli. Quid si intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cesari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere, sed illi magistratus & primores qui te invito perumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque accusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si quum in omnes curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultavi: Ceterum neque tuis neque Livie destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudi-

cessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: Id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; Datoque tempore vel in senatu vel in concione non reticebo.

O R A T I O

M. TERENTII EQVITIS ROM.

Ex libro VI. Annal.

A R G U M E N T U M.

Ælius Sejanus eques Rom. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Livie nuptias: sed abusus erat potentia ad multorum perniciem, & adversus imperatorem insidias. Itaque gravissima accusatione ad vitæ exitum vocatus est. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum est ut pro se quisq; illam abjuraret, invidiamque à se depelleret. M. Terentius eques Roman. eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem causâ erant, ingenuè confessus est, factumque suum, non Sejanum ipsum, defendit. Ejus igitur hoc in senatu oratio fuit, qua docet, carnisse crimine suam primam cum Sejanæ conjunctionem: quia nulla dum scelerata consilia eius, aut comperita jam, aut in hominum suspitione, erant.

FORTVNÆ quidem mea fortasse minus expediat agnoscere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque casura res est; fatebor, & fuisse me Sejanæ amicum, & ut essem expetisse; & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriiis cohortibus; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribus augebantur; Ut quisque Sejanæ intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra quibus insensus esset, metu ac sordibus conflectabantur. Nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsinensem, sed Claudæ & Julæ do-

mus partem, quas ad finitatem occupaverat, tuum, Caesar, generum, tui consolatus socium, tua officia in Repub. capessentem colebamus. Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. *Tibi summum rerum iudicium. Dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est.* Spectamus porro, quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia, quæ Sejano fuisse, nemo negaverit. Abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps: nec ideo assequare. Ne P. C., ultimum Sejani diem, sed sexdecem annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: *liberis quoque ac janitoribus eius notescere, pro magifico accipiebatur.* Quid ergo? Indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? Imo iustis terminis dividatur. Insidie in Rempub. consilia cordis adversum imperatorem puniantur: de amicitia & officiis idem finis & te, Caesar, & nos absolverit.

O R A T I O.

NERONIS CÆSARIS IN SENATU.

Ex libro XI Annal.

A R G U M E N T U M.

Relatum est ad senatum de explendo senatorum numero. Ambibant eum honorem, simul & alios primarii Gallie Comate viri: de quibus legendis quum ageretur in senatu, bona pars patrum summo studio reclamavit, & in contrariam sententiam varie differuit. Cæsar Nero respondit hac oratione, quæ conatus est probare non esse alienum aut ab incolunitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nititur potissimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui perigrini ad honores aspirassent quos enumerat non paucos, tum singulos homines, tum populos universos qui in civitatem adscripti essent: quos tamen habuisse cives, & honores in eos contulisse, populum Rom. non pariteret. Antiquissimum quemque patrum fuisse

fuisse à vicinis populis oriundum, quin fuisse usque ex Hispania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de eius rei, si fieret, insolentia obieciatur. Oratio est suasoria à iure, consuetudine, utilitate.

MAJORES mei quorum (antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Remp capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Horuncanos Camerio, Porcios Tuscūlo : & ne vetera scrutemur, Etruriā Lucaniāque & omni Italiā in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promoram, ut non modo singuli viritum, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruius, quum transpadani in civitatem recepti, quum specie deductatum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos, ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteriores eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniiis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenit in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non ut plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus : scilicet Volsci & Æqui, nunquam adversam nobis aciem struxere. Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitum jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenscas, nullum breviorē spatioquā adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti,

aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

O R A T I O

C. CASSII Ex libro XIV. Annal.
A R G U M E N T U M.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiâ domi oppressus est. Re comperta non de percussore modo, sed etiam de universa familia quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat. Sic enim more maiorum erat comparatum, ut si quod eiusmodi unius intestinum facinus extitisset, conservi omnes pleclerentur. Miserta servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bona pars senatus acriter resistit. Quo in numero fuit C. Cassius qui sententiam rogatus, gravissime morem maiorum defendit. Eius est hæc oratio, quæ & maiorum autoritate & ratione ipsa nixus supplicium in totam familiam decernit. Præfatur à constantia sua, in defendendo instituto maiorum. Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum teclio scelere posse interimi, quin id alius innotescat. Postremo satius esse ostendit ut pauci innocenter pœnas luant, quàm ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges maiorum nova senatus decreta postularentur. Neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari; sed ne nimio amore

amore antiqui moris studium meum extollere videret. simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quand Respub. consilii eguisset. Quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercle impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra advertit? An, (ut quidam fingere non erubescunt) injurias suas ultus est interfectus? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquerere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed etsi nunc primum statuendum haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum sumxisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occultuit, talem inter ignaros paravit. Num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, eadem prætraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt servi, si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; postremo si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationis in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, *colluviem istam non nisi metu coercueris*. At quidem insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cum decimus quisque sustinebat feritur, etiam strenui sortiuntur. Ha-

bet aliquid ex in quo omne magnum exemplum quod
contra singulos, utilitate publica rependitur.

ORATIO

SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cæsar Nero fuerat educatus & institutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt ineuntis ætatis avidæ cupiditates, nec unquam desiciunt principis pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei suæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat, Assentatores, quia videbant obflare suis conatibus, cum à Nerone perceptæ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes eius immodicas ostendunt, auctoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriore partem trahunt: præsidia esse potentie interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes coniectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: in se usum ad vitæ mediocritatem, non ad fastum ostendit. Dedissee operam ut Neronem suæ disciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsissee. Quia nulla sua culpa; sed invidorum malevolentia malè audiat, rogat ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi verò nihil nisi quod ad honestè degendam vitam requiratur fruendum concedatur.

QUARTUS DECIMUS annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octavus ut imperium obtines: Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exem-

exemplis nec mea fortunæ, sed tuæ. Atavus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: Quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentix adhibere potui quàm studia, ut sic dixerim, in umbra educata? è quibus claritudo venit, quod inventæ tuæ rudimentis affuisse videor. grande huius rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeo ut plerumque intra meipsum volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, novitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana tincet, & tantis agrorum spaciis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui. Sed uterque mensuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à principe accipere. Cætera invidiam augent, quæ quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet; sed mihi incumbit; mihi subveniendum est. Quo modo in militia aut via fessus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitæ, senex, et levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor: quod temporis horiorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, et tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedit, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO
NERONIS AD SENECA M. Ex eo-
dem libro.

ARGUMENTUM.

*Respondet praeceptoris defensionem Nero, singula ab illo
proposita capita persequens. Institutionis gratam
memoriam testatur. Illius causas affert, & conse-
quuta commoda prae dicat: beneficentiam suam er-
ga illum extenuat. Invidia causas, quae captaban-
tur, removet, Parcius etiam donatum illum à se
quàm pro meritis. Ut vero ipsi bonorum admini-
stratione interdicator, neutri honestum esse ostendit:
sibi multo etiam ignominio suus. Pro eo enim habi-
tum iri ac si beneficia collata reposceret.*

AVUS meus Augustus Agrippae & Maecena-
ti usurpare otium post labores concessit; sed
in ea ipsa aetate, cujus autoritas tueretur,
quicquid illud & quaecunque tribuisset. Attamen
neutrum datis à se praemiis exiit. Bello & periculis
meruerant; in his enim juvena Augusti versata est.
Nec mihi tela & manus tua defuissent, in armis a-
genti: sed quod praesens conditio poscebat, ratione,
consilio, praeeptis pueritiam, dein juventam meam
sovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita
suppetet aeterna erunt: Quae à me habes horti, &
foenus, & villae, casibus obnoxia sunt; ac licet multa
videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pa-
res, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui
ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est,
quod praecipuus charitate, nondum omnes fortuna
antecellit. Verum & tibi valida aetas, rebusque &
fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spa-
tia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consu-
li, aut me Claudio praeponis. Sed quantum Vo-
luisio longa parsimonia quassavit, tantum in te mea
liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte
lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas;
inornatumque robur subsidio impensius regis. Non
tua

tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris principem; sed mea avaritia, mea crudelitatis metus in ore omnium vesabitur. Quod si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamia n parat, inde gloriam sibi recipere.

O R A T I O

PÆTITARASEÆ. Ex libro xv. Annal;

A R G U M E N T U M.

Funestus fuit immensis suppliciiis Neronis principatus: quippe tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat. Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Timarchus Cretensis. Cui invidiam conflavit apud populares præstantia quedam dignitatu, & populo major potentia: apud senatum verò Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (sic enim interpretabantur) in auctoritatem Romanorum. Constabat, dixisse eum, in sua esse potestate ut nullæ egerentur de more gratiæ Cretensi procon'suli. Eum Thrasea hic damnavit sua sententia exilii: dixitque de eadem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut auctoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur severitate constitueretur, & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coercendam, ut jus imperii sacrosanctum conservaretur.

VSU probatum est, P. C. leges egregias. exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidarum ambitus, Julias leges: Magistratum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm poena tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo adversus novam provinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse.

Olim quidem non modo prætor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, & quid de cujusque obsequio viderentur, referrent. trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus, grates, ita promptius accusatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed *laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam militia, quam crudelitas. Plura sæpe peccantur dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, severitas obstinata invictus adversus gratiam animus.* Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinatur, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus, quæ si arceantur, æqualius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

O R A T I O

CAPITONIS COSSUTIANI, ad Neronem Cæsarem. Ex lib. xvi. Annal.

A R G U M E N T U M.

Nero, qua erat crudelitate imbutus, eadem optimi cujusque anhelabat, & illustrissimis de medio sublati servire in duos singulari virtute spectatos decreverat Thraseam, Baram Soranum. Habebat administratos suarum cupiditatum pestiferos homines, paratos ad illius scelera exequenda: in his Capitonem quendam Cossutianum, qui suo etiam nomine insensus erat Thraseæ. Is commodum sibi ad ulciscendum inimicum, & ad augendam suam apud Neronem gratiam, offerri ratus, sua sponte incensum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidiose commemoratis, quæ à Thrasea fortiter & severe fiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum calidus tyranni assentator, quod, per speciem libertatis de-

*defendendæ, Cæsari esset inimicus, ejusque auctori-
tatem atque adeo maiestatem minueret.*

UT quondam C. Cæsarem, inquit, & M. Cato-
nem, ita nunc te Nero et Thraseam avida dis-
cordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores,
vel potius satellites, qui nondum contumaciam
sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectan-
tur rigidi et tristes, qui tibi lasciviam exprobrent.
Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore.
Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus
et doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Pop-
pæam divam non credere, cujus in acta divi *Augusti*
et divi *Iulii* non jurare. Spernit religiones, abrogat
leges: Diurna populi Romani per Provincias per ex-
ercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thra-
sea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si
potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux
et auctor. Ista secta Tuberones et Favonios, veteri
quoque Reipub. ingrata non ingenuit. *Ut impe-
rium evertant, libertatem preferunt: si perverte-
rint, libertatem ipsam aggredientur.* Frustra Cas-
sium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum zmu-
los passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scri-
pseris, disceptatorem senatum nobis relinque.

O R A T I O

GALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex primo libro
Historiarum.

A R G V M E N T V M.

*Sergius Galba caso Nerone imperium occupavit: sed
affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos.
Ea re despicatus erat non invidis tantum, sed etiam
vulgo. Itaque statuit vindicare se ab hoc hominum
contemptu, adoptato nobili aliquo et honesto adole-
scente in spem imperii. Placuit autem illi Piso Li-
cinianus cognomento. Frugi, adolescens ab omni
laude perfectus. Hunc sibi adoptionis adscrivit:
exposuitque adolescenti beneficium suum, & de eo
judicium. Cujus sermonis summam complectitur
hæc:*

hac oratione Tacitus: qua Pisoni ius omne & causas adoptionis, rationem & consilium suum exponit Galba, beneficii magnitudinem ostendit: & quid vicissim ab eo ipse postulet & expectet. Hortatur ut hanc de se expectationem virtute & honestate omni sustineat atque expleat. Illecebras desciscendi ab officio, quæ sæpe offerantur, ei aperit. Monet se adversus eas muniat, integrumque ab omni labe præstet.

SI te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc Pompeii & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere & tibi insigne Sulpitiæ ac Lutatiz decora nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quæsit, ego in Repub. Non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi, & iudicii mei documentum sit, non mea tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseræ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebas; sed alii per obsequiū imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimū veri affectus venenum, sua cuique utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur;

quimur; ceteri, libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram a quo Respub. inciperet. Nunc eo necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juvenia quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio & Claudio, unius familiæ quasi hæreditas fuimus: Loco libertatis, quod eligi cœpimus. Et finita Juliorum Claudorumque domo, optimum quemq; adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus, fortuitum, nec ultra æstimatur: adoptandi judicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum: Nos bello, & ab æstimantibus adsciti, cum invidia quamvis, egregii erimus. Ne tamen territus fueris si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi unum obicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monete diutius neque temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimus quidem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus & ceteri servi: sed imperaturus es hominibus qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

O.R.A.

O R A T I O
P I S O N I S. Ex eodem libro.
A R G V M E N T V M.

Quum indies invalesceret Othonis factio, qui Galba adversabatur, & occupare imperium cogitabat: Galba vero se gratia & potentia infringeret, ut jam aperte ab eo populus Romanus deficeret, & ejus adversario imperium traderet, & ut imperatorem crearet, in rastra eum raperet, omniaque in civitate tumultuosa gererentur: Piso, quem in spem imperii Galba adoptaverat, stationariam cohortem, quæ in palatio erat præsidii causa collocata, sibi conciliandum & confirmandum putavit, & de consilii sententia hac oratione eam est affatus. Hic militem demulcere & retinere conatur: idcirco imperatoris & suam dignitatem affert in medium. Cui opponit sordes & intemperantiam Othonis. Agi ipsorum quoque militum salutem, & plurimum eorum interesse quo principe utantur: nec florere eos posse in tanta importunitate adversariorum.

SEXTUS dies agitur, commilitones, ex quo Signarus futuri, & sive optandum hoc nomen sive timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reipub. fato, in vestra manu positum est, non quia meo nomine tristiores casum paveam, ut qui adversa expertus eum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: Patris, & senatus, & ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est; aut, quod æque apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res sine discordia translatas. Provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. Neque enim relatu virtutem, in comparatione Othonis opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, evertère imperium, etiam quum amicum im-

imperatoris ageret. Habitune & incesſu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? *Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. Perderi iſte ſciat, donare neſciat:* Stupra nunc, & comellationes et ſcœminarum cœtus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipſum ſit; rubor ac dedecus, penes omnes. *Nemo enim unquam imperium ſlagitio quaſitum bonis artibus exercuit.* Galbam conſenſus generis humani, me Galba, conſentientibus vobis, Cæſarem dixit. Si Reſpub. et ſenatus, et populos, vana nomina ſunt: veſtrâ commilitones, intereſt, ne imperatorem peſſimi faciant. Legionum ſeditio adverſum duces ſuos audita eſt aliquando: veſtra fides fama-que, illaſa ad hunc diem manſit. Et Nero quoque vos deſtituit, non vos Neronem. Minus xxx. transfugæ et deſectores, quos Centurionem aut tribunum ſibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? et *quieſcendo commune crimen facitis?* Transcendet hæc licentia in provincias: et ad nos ſclerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec eſt plus quod pro cæde principis, quàm quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis.

O R A T I O

OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Mortuo Nerone Cæſare duæ erant Romæ factiones de imperatore ſubrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba potitus eſt imperio, ſtante adhuc in integro adverſario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in ſummam contentionem eſt adducta. Sed quum aliquando falſus nuntius interfectum Othonem Romam attuliſſet, exceptusque eſſet ſummo plauſu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galbam tuebatur, cœpit vehementius

mentius sibi timere Otha. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & auctoritatem exercitus, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi ostendit. Postremo ad auctoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur: & in hostes acuit.

QUIS ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus, nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut poena mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unà posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: aut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordeor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis orbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit; nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Marci in Africa, Cingonii in via, Turpilianus in urbe, Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi aut cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat; dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus quàm quod Polycleti, & Varinii, et Elii,

Elli, paraverunt, Minore avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinus, si ipse imperasset. Nunc & subiectos nos habuit tanquam suos, & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod nobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam Deos infauistam adoptionem adversantes, Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur: apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamvis egregia invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Quum vos aspexerit, quum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.

O R A T I O
OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.
A R G V M E N T V M.

Paucis diebus quam rerum potitus erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis suspicio insidiarum terruerat, atrocissima erat in urbe conflata de nocte seditio. Quæ vi, ut re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cuius vitæ illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maxime quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otho cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum suâ interesse iudicans, ut abesset ab omni injuria omnique metu senatus, seditionem & in præsentia sedare, & postridie severius coercere conatus est, quum nondum ille ardor penitus defebuisset. Convocatam igitur multitudinem increpat; sed lenius, quod intelligebat non ad suam perniciem sed

sed ad incolumitatem capta esse ab illis arma. Docet igitur, quanta sit culpa in illo militari metu levissima de causa concitato. Esse enim in hominem qui omnium eorum quæ sunt velint causas nosse et ad se revocare. Iura militum ostendit, et quanta ab illis requiratur modestia. Sanctitatem senatus inculcat, quæ hoc furore militari attentata est. Docet, illius incolumitate imperii stabilitatem contineri. Paucos ad pœnam deposcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEUQUE ut affectus vestros in amorem mei accenderem commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraq; enim egregie super sunt) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, et erga me modum charitatis. Tumultus proximi initiū, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egerit) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quàm consideratius excitavit. Nam sæpe honestas rerum causas, ne iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. Non omnes nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur: Tam nescire quidam milites, quam scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunosq; tantum iuberi expediat. Si ubi iubeantur, quærere singulis liceat; pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An et illic nocte intempesta rapiuntur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium itrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, et rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio et satellitibus eius eligendi facultas datur, quem nobis animum, quas mentes imprecen-

turi

tur : quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur. Hinc confusi pedites equitesque, in exitium roamus. *Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sciscitando, res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus* : Vobis arma & animus sit : mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquere. Paucorum culpa fuit, duorū poena erit, cæteri abolete memoriam fœdissimæ noctis, nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput imperii, & decora omnium provinciarum ad pœnam vocare, non hercle illi, quos nunc maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Illine Italix alumni, & Romana veidè iuventus, ad sanguinem & eadem deposcerent ordinem, cujus splendore & gloria, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet : senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & testis & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania interciderere ac reparari promiscuè possunt? Æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestra salus incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicio à parente & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.

O R A T I O

OTHONIS. Ex libro II. Hist.

A R G U M E N T U M.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum est. Victoria penes Vitellium fuit, sed ea minime incruenta. Magnam enim cladem eo prælio deceperat. Itaque rogant

rogant Othonem sui, ne frangatur animo, nec in rebus adversis contrahatur, sed bellum reparet. Non deesse vires; recentes venire legiones: animos vero nusquam alacriores, modo ne ipse despondeat. Otho qui iam de morte consciscenda cogitasset recusat: & causas, cur nolit uti ad hoc eorum obsequio, affert duas. Vnam, quod imperium desperet sibi fore diuturnum: alterum, quod, ut si retineri quidem posse speret, tamen velit civili sanguine & tam fœdis cædibus partium habere. Itaque cedere adversario velle perseverat.

HUNC, inquit, animum, hanc virtutem vestram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem sumus, ego ac fortuna ne tempus computaveritis, Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initiū illic fuit: ne plus quam semel certemus. penes me exemplū erit. Hinc Othone posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis opus est. Alii diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ est. Præcipuum destinationis meæ documentum habere, quod de nemine queror; Nam incusare Deos vel homines, eius est, qui vivere velit.

O R A T I O

M V T I A N I, Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Imperabat oppresso Othone Vitellius. Ejus imperium indigne ferebant nobilissimi homines, & ad alium trans.

transferre cupiebant: maxime vero Mutianus magni vir nominis, impulit Vespasianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus consilium summa hac oratione est conclusa. Autor est, ei ne tantam labem patiatur imperio Romano iniuri, ut illud ab homine indignissimo & impurissimo teneatur. Tota oratio consistit in causis suscipiendis. & in adiumentis rei perficiendæ, Causas suscipiendi affert: turpitudinem qua contaminatum esset imperium ab homine fœdissimo: nobilitatem, generis splendorem, virtutem in Vespasiano, illustres eius liberos. Imperium Vitellij non tantum ignominiosum esse, sed etiam illis periculosum. Facultates vero perficiendi affert, studium multorum in eum, robur legionum firmissimarum.

OMNES qui magnarum rerum consilia suscipiunt, astimare debent, an quod inchoatur Reipub. utile, ipsis gloriosum aut promptum effectum, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te, Vespasiane, ad imperium voco, tam salutare Reipub. quàm tibi magnificum. Juxta Deos, in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris, à contumelia quam à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem; nec contra Caii quidem aut Claudii, vel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus; Cessisti etiam Galbæ imaginibus. Torpere ultra, & pollundam perdendamque Remp. relinquere, sopor & ignavia videretur, etiam si tibi, quàm inhonesta, tam tuta servitus esset. Abiit jam & transvestum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? Splendidior origine quàm nos sumus, fautor: Sed & Nero, nobilitate natalium. Vitellium antei.

anteibat. *Satis clarus est apud timentem, quisquis
timetur.* Et posse ab exercitu principem fieri, sibi
ipse Vitellius documento est, nullis stipendiis nulla
militari fama, Galbæ odio provectus. Ne Othonem
quidem ducis arte aut exercitus vi, sed præpropera
ipsius desperatione victum, jam desiderabilem &
magnum principem fecit. Cum interim spargit le-
giones; ~~exarmat~~ cohortes, nova quotidie bello se-
mina ministrat. Siquid ardoris ac ferociæ miles ha-
buit, popinis, & comessationibus, & principis imi-
tatione, deteritur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto
novem legiones integræ, nulla acie exhaustæ, non
discordia corruptæ: sed firmatus usu miles, & bel-
li domitor externi. Classium, alarum, cohortium
roboræ; & fidissimi reges & tua ante omnes expe-
rientia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne post
Valentem ac Cæcinnam numeremur. Nec tamen
Mucianum socium spreveris, quia æmulum non ex-
peritis: Me Vitellio antepono, te mihi. Tux do-
mum triumphalem nomen, duo juvenes, capax jam im-
perii alter, & primis militiæ annis apud Germani-
cos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non
cedere imperio ei cujus filium adaptaturus essem, si
ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem pro-
sperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si
vincimus, honorem quem dederis habebō: disci-
men, ac periculum, ex æquo patiemur. Imo ut me-
lius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum. & præ-
liorum incerta trade. Acriore hodie disciplina vi-
cti, quam victores agunt: Hos ira, odium ultionis
cupiditas ad virtutem accendit; illi per fastidium &
contumaciam hebescent. Aperiet & recludet con-
fecta & tumescentia victicium partium vulnera
bellum ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia
parsimonia, sapientia, fiducia est, quam in Vitellii
torpore, inscitia, sævitia. *Sed & meliorem in bello
causam, quam in pace habemus.* Nam qui delibe-
rant, deservierunt.

O R A T I O

CURTII MONTANI. Ex libro IV. Hist.
ARGUMENTVM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat & per eum fuerat eversa Crassorum & Orphitis clarorum hominum domus, quum is crimen illorum, cuius tamen particeps fuerat, detulisset. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejusdem crudelitatis fuerant animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Sed pro eo dicebat frater Vipsianus Messula: & invidiam deprecando iam quodammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehementissime est introductus, præstitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentium crudelitatem, & funestam vocem ad incitandam tyranni sevitiam obiciens, Pestes esse Reipub. & semina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda senatum impellit.

OCCURRIT truci oratione Curtius Montanus, eoque progressus, ut, post eadem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitumque morsu Pisonis caput obiectaret. Hæc certe, inquit Nero non coëgit, nec dignitatem aut ista salutem sevitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones; qui perdere alios quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exul pater, & divisa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. Libidine sanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis defensionibus expertum, eade nobili imbuisti. cum ex funere Reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio saginatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas fœminas eadem ruina prosterneres: quum segnitiam Neronis incusares, quod per singulas domos seque & dela-

:o.c.s

tores fatigaret: posse universum senatum una voce subverti. Retinete Patres conscripti, & reservate hominem tam expediti consilii, aut omnis ætas instructa sit & quomodo senes nostri, Marcellum Crispum; juvenes, Regulam imitentur. *Invenit etiam æmulos infelix nequitia.* Quid si floreat vigeatque: Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularem visuri sumus? An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt: quum interim intestibilior & sævior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. *Sed diutius durant exempla, quam mores.* Elanguimus, P. C. nec jam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more majorum puniendos flagitabat. *Optimus est post malum principem dies primus.*

O R A T I O

LEGATI TENCTERORVM. Ex
eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso eorum jugo initum est consilium à Germanis de Agrippenensi colonia, quæ in Romanorum imperio permanebat, Exscindi eam placebat nonnullis: mitius agendum alii censuerunt, satisque habuerunt eum ad societatem Germanorum revocare. Ea de remissa est ab iis legatio, cujus princeps hanc orationem in illius colonie concilio habuit. Gratulatus est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum de mœnibus diruendis, Romanorum reliquiis tollendis, & eorum bonis publicandis, relictigalibus abrogandis, quæ pensitabant Romanis de commerciis secum communicandis, de institutis Germania restituendis.

REDISSE vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus Deis, sed præcipuo Deorum Marti grates agimus; Vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis, nam ad
hunc

hunc diem, flumina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum, clauferant Romani: ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac proprie nudi, sub custode & pretio cōremus. Sed ut amicitia societasque nostra, in æternum rata sint, postulamus à vobis, muros coloniarum, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris trucidetis. Haud facile libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quicquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim maioribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Institutumque patrium resumite, abruptis vestigalibus, quibus Romani plus adversus subiectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex equo agetis, aut aliis imperitabitis.

O R A T I O

A G R I P P I N E N S I V M.

Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Respondent legatis Romanorum Agrippinenses, accipiunt sententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excusant. In muris opponunt securitatem: in Romanorum cedibus faciendis, conjunctionem & vetustatem, & jus consanguinitatis. De vestigalibus, commerciis & institutis, legatis, quæ posuerant, assentiuntur.

QUÆ prima libertatis facultas data est, avidius quam cautiùs sumpsimus, ut vobis cæterisque Germanis consanguineis nostris jungeremur. Muros civitatis, congregantibus se cum maxime è Romanorum exercitibus augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant eos bellum

absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim & nobiscum per connubium sociatis, quiq; mox provenere, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vestigal & onera commerciorum resolvimus. Sin transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura, in vetustatem & consuetudinem vertantur. Arbiterum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.

O R A T I O

C E R I A L I S. Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Bellum gerebat adversus Germanos exercitus Romanus nomine & auspiciis Vespasiani Caesaris. Huius belli summa penes Petilium Cerialem erat. Descenderant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallicis conscriptæ, seque ad hostes contulerant, quorum erant duces Civilis Classicus, & Tutor. Re bene à Ceriali gesta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos & desertores ut animadverteretur, plerique urgebant. Lenius tamen Treveros, qui ab hostibus fuerant, accepit Cerialis. Accita deinde sunt legiones illæ. Eas magnus supplicii terror invaserat, sed nihil in eas statuendum sibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem. Verum hac oratione cohortatus est eas ad fidem in Casarē constantius in posterū colendā. Belli causas repetit, ostendit iustas, necessarias, summa æquitate nixas. Æquitatē et clementiam imperiū inculcavit; Officiū commonfecit, ut parerent imperio Romano, quod salutare sibi esse intelligerent; quippe in fide essent et tutela Romanorū.

NE QV E ego unquam facundiam exerceui, & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditioforum estimetur, statui pauca disserere, quæ profigatobello, utilius sit vobis audire, quam nobis dixisse. Ter-

ram vestram cæterorumque Gallorum ingressi sunt
 duces imperatoresque Romani nulla cupidine, sed
 majoribus vestris invocantibus, quos *discordia us-*
que ad exitum fatigabant. & acciti auxilio Germa-
 ni sociis pariter atq; hostibus servitutem imposue-
 rant. Quot præliis adversus Cymbros Tentonasque,
 quantis exercituum nostrorum laboribus, quo ve-
 eventu Germanica bella tractaverimus, satis cla-
 rum. Nec ideo Rhenum incedimus, ut Italiam tue-
 remur, sed ne quis alius Ariovistus regno Galli-
 arum potiretur. An vos chariores Civili Batavis-
 que & Transrhenanis gentibus creditis, quam ma-
 joribus eorum patres avique vestri fuerunt? Ea-
 dem semper causa Germanis transcendendi in Gal-
 lias, libido atque avaritia & mutandæ sedis amor:
 ut relictis paludibus & solitudinibus suis fecun-
 dissimum hoc solum vosque ipsos possiderent. Cæ-
 terum *libertas & speciosa nomina pretexuntur.* Nec
 quisquam alienum servitium & dominationem sibi
 concupit, ut non eadem ista vocabula usurparet.
 Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in
 nostrum jus concederetis. Nos quanquam toties
 labessiti, jure victoriæ id solum vobis addidimus,
 quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium
 sine armis, neque arma sine stipendiis, neque sti-
 pendia sine tributis haberi queunt. Cætera in com-
 muni sita sunt. Ipsi, plerumque legionibus nostris
 præsidetis: Ipsi has aliasq; provincias regitis, nihil
 separatim, clausumve. Et laudatorum principum
 usus ex æquo, quamvis procul agentibus: Sævi pro-
 ximis ingruunt. *Quomodo sterilitatem, aut nimios*
imbres & cætera nature mala, ita luxum vel avari-
tiam dominantium tolerate. Vicia erunt, donec
 homines: Sed neque hæc continua, & meliorum
 interventu pensantur nisi forte Tutore & Classico
 regnantibus, moderatius imperium speratis aut mi-
 noribus quam nunc tributis parabuntur exercitus,
 quibus Germani Britannique arceantur. Nam pul-
 sis

sis) quod Dii prohibeant) Comanis, quid aliud quam bella omnium inter se gentium existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaque, compages hæc coaluit, quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos *aurum & opes, præcipua bellorum cause*. Proinde pacem & urbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate, colite. *Moneant vos utriusque fortune documenta*, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.

O R A T I O

CIVILIS, SED MUTILLATA, Ex lib.v. Hist.

A R G V M E N T V M.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavis adversus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptis cladibus quam illam. Itaque attritis Battavorum viribus, Cerialis Romanus dux fleclendos sibi potius ad deditionem subeundam monendo, quam diutius urgendo duxit. Tentavit, et rem consecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum esset ventum, habuit hanc pro se orationem Civilis, cuius tamen bona pars iniuria temporum intercudit. Hic purgandi sui causa aliqua saltem ex parte repetit altius causas belli à se primum suscepti, ut omnes turpi proditoris avertat à se suspensiones.

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: & quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juvenis Alpes transcenderent. Quæ Antonius absens, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Favianus in Pannonia.

Ex

GALGACI ORATIO.

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Iulius Agricola nomine Ro-
mani imperatoris. Illi laceßiti ad reſtinguendum
belli incendium magnis animis concurrerunt, du-
cemque habuerunt nomine Galgacum. Is contraclis
copiis, cum hoſte conſtigendum cenſuit: ſed prius
animos multitudinis oratione eſſe formandos. Ita-
que convocatam ſuorum concionem hortatus eſt ut
ſtrenue bellum compeſcerent. Eius tota oratio in eo
poſita eſt, ut eos & poſſe & debere hoſtem propul-
ſare oſtendat: deſenſionem & facilem eſſe & ne-
ceſſariam. Idcirco belli æquitatem, et neceſſitatem
docet. Invehitur in hoſtium aviditatem. Sua niſi
flagitioſe deſeri ab ipsis non poſſe probat. A ſer-
vitude voluntaria ſubeunda deterret, idque à domi-
norum ſuperbia & innata gente illi libertate.
Comparatione & exemplis multo infirmiorum
quorundam probat, liber item eos poſſe à ſervitude
& iugo hoſtium defendere. Romanorum vires ex-
tenuat & contemnit. A vita fortitudine propoſita,
eos dimittit.

QUOTIES cauſas belli & neceſſitatem no-
ſtram intueor, magnus mihi animus eſt, ho-
diernum diem, conſenſumque veſtrum, ini-
tium libertatis totius Britanniz fore. Nam & uni-
verſi ſervitutis expertes: nullz ultra terrz, ac ne
mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Ro-
mana. Ita prælium atque arma que fortibus hone-
ſta eadem etiam ignavis tutiſſima ſunt. Priores pu-
gna quibus adverſus Romanos varia fortuna certa-
tum eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus
habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniz,
eoque in ipsis penetralibus ſiti, nec ſervientium

littora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac liberratis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniae patet, atque *omne ignotum, pro magnifico est*. Sed nulla jam ultra gens, nihil nisi fluvius & saxa: Et interiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris, raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terra, & mare scrutantur: Si locuples hostis est avari: si pauper, ambitiosi: quos non oriens, non occidens satia- verit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per defectus alibi servituri auferuntur. Coniuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicum atque hospitum polluantur. Bona fortunaeque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum corpora ipsa ac manus, silvis ac paludibus emundandis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veniunt atque ultro à dominis aluntur. Britannia servitorem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisque servorum & conservis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur. Neque enim arva nobis aut metalla aut portus sunt, quibus erigendis reservemus. *Virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus*. Et longinquitas ac secretum ipsam quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniae, tandem sumite animum; tam quibus salus, quam quibus gloria charissima est. Brigantes, scemina dace, exure coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in fœcordiam venisset, exure iugum potuere nos integri & indomiti, & libertatem non in praesentia laturi, primo statim congressu non ostendimus quos sibi Caledonia viros seposuerit?

An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam adesse creditis? Nostri illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diversissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent. nisi si Gallos & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quam servos, fide & affectu teneri putatis: Metus & terror est, infirma vñcula charitatis, quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: Nullæ Romanos conjuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est: Paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare & silvas ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac victos alii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tetigit neque vulnerat. In ipsa hostiū acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem: deserent illos ceteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum colonie, inter male parentes & iniuste imperantes, ægra municipia & discordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & ceteræ servientium pœnæ quas in æternam proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde iuxta in aciem, & majores vestros, & posteros cogitate.

O R A T I O

A G R I C O L Æ. Ibidem.

A R G U M E N T U M.

Ut suos cohortatione ad pugnam incendat & alacrus, sic Iulius Agricola, dux Romanorum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit, fuisse aliquot ante annis commotum & gestum ab eisdem illis militibus: nunc idem redintegratum ge-

ri. Labet igitur eos parem animorum presentiam concipere, quam superioribus praeliis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristina gloria, quae sit illustranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infirmas vires ostendit: unde exacuendorum animorum facultatem sumit.

OCTAVUS annus est: commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot praeliis seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore pene adversus ipsam rerum naturam opus fuit: neque ne militum, neque vos ducis poenituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum vos priorum exercituum terminos, finem Britanniae non fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes montesve & flumina fatigaret, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniant à latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse aestuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima quae hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut com meatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jam pridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturae fine cecidisse. Si novae gentes atque ignota acies constitissent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer, nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tamdiu super-

EX Q. CVRTIO COLLECTÆ. 321

superstitēs. Quomodo silvas saltusque penetrantibus fortissimum quodque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur : sic acerrimi *Britannorum* jam pridem ceciderunt ; reliquus est numerus ignavorum & metuentium. Quos quod tandem invenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt novissimi, & extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, Approbate Reipub. nunquam exercitui imputare potuisse, aut moras belli, aut causas debellandi.

O R A T I O N E S

Ex Q. C V R T I O Collectæ.

O R A T I O C H A R I D E M I

Ex Libro III.

Charidemus Atheniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numeroſo exercitu versus Alexandrum Macedonum Regem, ſententiã de apparatu universo rogatus. Ibi us quam feliciter respondet ſibi exercitum illum, et ſi numero ſuperiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, inquit, & tu forſan audire noliſ, et, ego, niſi nunc dixerò alias nequaquam conſitebor. Hic tanti apparatus exereitus, hæc tot gentium tot totius *Orientis* excita ſedibus ſuis moles, finitimis poteſt eſſe terribilis : Nitet purpura, aurumque fulget armis et opulentiã, quantum qui oculis non ſubjecerint, animis concipere non poſſent. Sed Macedonum acies torva ſane & inculta, clypeis haſtiſque immobiles tuncos, et conſerta robora virorum teget, Ipi phalangen vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro armis arma conſerta ſunt : ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod

imperatur, omnes exaudiunt : obfistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non daces magis quam milites callent. Et ne auri argenti quo studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus cubile est : cibus, quem occupati parant, satiat tempora somni arduiora quam noctis sunt. Jam Thessali equites, et Aetnanes Aetolique, invicta bello manus, fundis (credo) & hastis igne duratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa terra, quæ hos genuit auxilia quaerenda sunt. Argentum istud atque aurum, ad conducendum militem mitte.

O R A T I O

LEGATORVM DARIÏ ad
Alexandrum. Ex lib. iv.

A R G V M E N T V M.

Darius, & armis iam duobus praeliis ab Alexandro victus, & admiratione virtutis commotus, nuntiata illius humanitate, & lenitate erga captivas mulieres, imprimis vero erga uxorem, cui ille mortua non secus ac coniugi illi acrymarat. legatos ad eum de pace mittit qui æquis conditionibus, si ad eas adduci possit, cum eo transigant. Iti ad eum quum venissent ad exponendam legationem hac oratione sunt usi, qua eum, & blande prolixèque pollicendo, & graviter commouendo, ad pacem flelere sunt conati.

DARIÏVM, inquit, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit ; sed iustitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captus esse non sensit Pudicitia earum quæ supersunt, curam, haud secus quam parens agens, reginas appellas, speciem pristinae fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video qualis Darii fuit quum dimmittere morab eo : & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulture ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit ? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt ?

sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halyon
amum, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid in-
ter Hellespontum & Euphratem est, in dorem filie
offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes,
pacis & fidei obside n retine. Matrem, & duas vir-
gines filias redde. Pro tribus corporibus xxx. millia
talentum auri precatur accipias. Nisi moderatio-
nem animi tui notam haberem, non dicerem hoc
esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam
occupare deberes. Respice, quantum post te reli-
queris, intueri quantum petas. Periculosum est
prægrave imperium, difficile est continere quod ca-
pere non possis. Videsne ut navigia quæ moxum ex-
cedunt regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam
multa amiserit, quia nimis opes magnæ iacturæ lo-
cum faciunt. Facilius est quadam vincere, quam
tueri. Quam, hercule, expeditius manus nostræ ra-
piunt, quam continent. Ipsa mors uxoris Darii re-
admonere potest, minus jam misericordie tux lice-
re, quam licuit.

O R A T I O
PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Parmenio magna apud regem gratia constitutus, ad-
hibitus ad regis deliberationem, de legatorum Da-
rii postulatione sententiam dicit, quæ Alexandro
auctor est, ut a leas pacis conditiones, quas ferebat
Darius descendat: pacem bello anteponat: & ma-
lit certa premia à Dario accipere, quam bello ma-
jora, at minus certa, quæerere.*

ANTE suaſissem, ait, ut captivos apud Darias-
cum redimentibus redde es. Ingentem pecu-
niam potuisse redigi ex iis, qui multi victi virorum
fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere
censerem, ut unam anam, & duas puellas, itinerum
agminumque impedimenta, triginta millibus ta-
lentis auri permutes. Optimum regnum occupa-
re posse conditione, non bello: nec quæquam aliam
inter

inter Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret, potius, quam Bactra & Indos intueretur.

O R A T I O

ALEXANDRI AD LEGATOS DARI

Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander qui pacis premia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis conditiones repudiat duabus de causis: quod Darii insidiis appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaeque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNTIATE Dario gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse, & me, quae fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturae meae: nec adversus calamitates sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & foeminis gerere non soleo, armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem bona fide peteret, deliberare forsitan an darem. Verum enimvero, cum modo milites meos literis ad prodicionem, modo amico ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quae post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe obliti estis, Nam ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum vero mihi praestat, si me Mazae generum praeponit. Ite, nunciate regi vestro, & quae adhuc habet, praemia esse belli. Hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proxima

proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut conditionem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi quam expertus est, polliceatur fortunam.

O R A T I O

DARII AD MILITES. Ex eodem libro.
ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertium adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsentis animo capeßendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis coniugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat, quod illis res redierit ostendit. Et ne superiorum cladum recordatio debilitet animos, extenuat ac despiciat virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARVM, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo antè Domini, jam non de gloria, sed de salute, & (quod saluti præponitis) de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolæ suas urbes, non cultores habent terræ. Coniuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem; parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immensa planities vix caperet, comparavi, equos, arma distribui; commeatus

ne tantæ multitudini deessent, providi. locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt: audete modo vincere, famamque (infirmissimum adversus fortes viros telum) conremnere. Temeritas est quam adhuc pro virtute tenuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi vero campi deprehendere paucitatem, quam Cælæi montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obterram hercule equorum ungulis possunt, etiam si nil præter falcatos currus emisero: & bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclosos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est, illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonem ille arma est, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate iactura est. Nam Alexander quantuscumque ignavis & timidus videri potest, unum animal est; & si quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest oratio. Licet felicitas adspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mirabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Deorum fata ordinarunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ceteros annos ad summum fastigium evehant, magno modo concuterent magis quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cuius nimia in prosperis rebus oblivio est. Modo Grecis ultro bellum inferabamus: nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet

im.

imperium mutuo affectamus, una gens non capit. *Ceterum etiamsi spes non subesset, necessitas tamen simulare deberet.* Ad extrema pervenit est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regia stirpis, duces vestros, regum instar victos habet: nisi, quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora, pro quibus ipse morti non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes, extendere ad vos manus implorare patrios Deos opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis a quo animo iis servire, quorum reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios æternæque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium prius in Persidom intulit, vindicâte ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à maioribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. *Effugis mortem, quisquis contempserit: timidissimum quemque consequitur.* Ipse non patrio amore solum, sed etiam, ut conspici possim, curru vehor. Nec recuso quo minus imitemini me, siue fortitudinis exemplum, siue ignavia sacro.

O R A T I O.

EUCTEMONIS CYNÆI. Ex libro v.

A R G U M E N T U M.

Græci captivi ad quater mille, quum crudelissime essent à Persis accepti, ex fœda corporum laceratione deturpati, se in Alexandri fidem qui tum eas partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubium tamen quid potissimum ab eo contenderent. Quæ de

te quum anceps esset consilium, aut in iis locis confidendi, aut patriæ repetendæ, dicta sunt in utramque partem sententiæ. Euclemoni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecilitas corporum iactationem viæ ferre non posset, tum quia ita deformati ne honeste quidem in suorum conspectum prodire possent.

NOS, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc simplicitas nostra est, supplicia, quorum nos pudeat magis, an poeniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut latum spectaculum cupimus. At si optimè misérias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querela est, et superba felicitas. Ita suum quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberrat: & nisi mutuò essemus miseri, olim alius alii potuissimus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem querere? Obsecro vos, olim vita defuncti, queramus locum, in quo hæc semel membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exitium. Ingrati prorsus conjugibus, quas invenies duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum agnoscent patres, & fratres, ergastuli detrimenta? Et quora pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati. senes, debiles, majore membrorum parte mutillati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverunt? Conjuges demum, quæ captis fors et necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentium pignora, cum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse cœperunt,

ORA.

O R A T I O
THEATI ATHENIENSIS.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Utrò citròque, ut diximus, res est inter Græcos agitata, manerent, an patriam reviserent. Contrariæ sententiæ illi superiori autor est Theatus Atheniensis. Profectionem enim suadet posthabita deformitatis illius verecundia, itineris vero laboribus præ desiderio patriæ neglectis, & locorum in quibus essent, feritate proposita. Quamvis autem hac oratio obliqua sit, quia tamen est ἀντιρροια, respondens, videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM pium habitu corporis suos æstimaturum, utiq; scyritia hostis, non natura calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortunæ: tristem enim de mortalitate ferre sententiam, & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optare forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quicquid homines vel vita æstimant, vel morte redimunt: quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse cæli haustum, alium lucis aspectum. mores, sacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti, quæ ingentia ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam cælamitosi, quàm quod illis carere coacti essent. Se certè rediturum ad penates, & in patriam tantoque beneficio regis usurũ. Si quos contrubernii liberorumq; quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nil patriæ charius est.

O R A T I O

D A R I I, Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Darius quum jam ter adverso Marte pugnasset, exiguas haberet tantarum cladum reliquias, sed ne satis quidem eas explorata fidei, raderetque eum diurnæ fugæ, quod in summa rerum desperatione fieri assolet, statuit postremo pralio de

7C:UW3

rerum summa decernere. Verum quia id non antepoterat, quam suorum animos partim tentasset, partim confirmasset, hac oratione est usus; quales bantes aliorum animos retinere & conciliare, aliorum egros consolari, omnium infirmos corroborare conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel secundo vel adverso pralio finiant. Sibi quidem certum esse ostendit hoc uno certamine aut emori, aut clades acceptas sarcire.

SI me cum ignavis, inquit, & pleris qualemcunque vitam morte honesta æstimantibus fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra verba consumerem. sed majore quam vellem documento, & virtutem vestram & fidem expertus, magis etiam conniti debes, ut dignus talibus amicis sim, quam dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, sed ut premiis eorum vestri sollicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi: dignissimi, quibus si ego non possim, Dii pro me gratiam referant, & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiam si consilium fugæ, à quo multum abhorret animus, agitassem, vestra tamen virtute fretus obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam extrinsecum & adveniam regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi forte satius est expectare victoris arbitrium, & Mazæ, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis, aut demere mihi quisquam, aut condonare possit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit

ait regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus, si
huc lex, nulli non parata libertas est: nemo è vobis
fastidium Macedonum, nemo vultum superbum
ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionum tot
malorum paciet, aut finem. Equidem quam versabi-
lis fortuna sit, docume, triuple sum. Nec immerito
mitiores vices ejus expecto. Sed si iusta ac pia bella
Dii avertantur, fortibus tamen viris licebit honeste
mori. Perego vos decora majorum, qui totius O-
rientis regna cum memorabili laude tenuerunt, per
illos viros quibus stipendium Macedonia quondam
tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per
tot trophæa regum, oro, & obtestor, ut nobilitate
vestra gentisque dignos spiritus capiat, ut eadem
constantia animorum, qua præterita tolerastis, ex-
periamini quicquid deinde fors tulerit. Me certe in
perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut
pugna.

O R A T I O

N A B A R Z A N I S. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Darii orationi qua se in aciem descendere velle dixit,
ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, re-
clamatum est. Is enim, ut qui primum regem in
vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere
cum particeps ejusdem sceleris Besso moliretur, hac
autem dimicatione conatus suos averti videret, re-
gem ab eo conflictu detertere voluit. Astor igitur
est Dario perfidius suus, ut tamisper se imperio
abdicet, dum alter susceptis gubernaculis feliciter
rem gerat, et inclinatam restituat. Ceterum ad
Bessum, consciam sceleris satrapen, sua sententia
summam rerum desert.

SCIO me inquit, sententiam esse dicturum pri-
ma specie haudquaquam auribus tuis gratam:
sed medici quoque graviores morbos asperis reme-
diis curant: & gubernator, ubi naufragium rimet,
jactura, quicquid servari potest, redimit. Ego tamen
non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te ac
regnum

regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & hominibus opus est. Auspiciū & imperium alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Asia decedat hostis: Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt. Indi & Sagæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles supersit, quàm exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? *Fortium virorum est, magis mortem contemnere quàm odisse vitam. Sæpe radio laboris ad vilitatem sui compellantur ignavi: at virtus nihil in expertum omittit.* Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Pròinde si Bactra quod tuissimum receptaculum est, petimus, præfectum regionis ejus Belsum regem, temporis gratia, statuamus. Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituet imperium.

O R A T I O

ALEXANDRI, Ex libro vi.

A R G U M E N T U M.

Inclinatis jam animis multitudinis ad quietem laboriosæ militiæ optandæ, accesserat sparsus sine auctore quidem, sed ex diuturniorum stativorum occasione excitatus missionis rumor. Qui et si temerè percubuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut jã totis castris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrū vix ea ingressum quæ animo et spe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem incusatis, illi ipsi autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit. Quæ leniuntur oburgati milites quod immaturū suarū victoriarū fructū velint percipere. Duas exponit cōsiliū sui causas, cur nondum inceptis desistat. Neque quæ paria sint, retinere posse, nisi subactis hostibus qui supersit: & his

his domitis, multo uberiores victoria fructis ostendi,
 & sese offerre. Hæc nisi pacata teneri non posse:
 pacata verò secum multo his plura esse allatura.
 Eos præterea ad persequendas de percussoribus
 Darii penas impellit.

MAGNITVDINEM rerum, quas gessimus, mi-
 lites, intuentibus vobis, minimè mirum est,
 & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurre-
 re aut omittam Illyrios, Triballos. Bæotiam, Thra-
 ciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum
 alia ducta meo, alia imperio auspicioque perdomui.
 Ecce orsi bellum ad Hellepontum, Jonas, Æolidem
 servitio Barbariæ impotentis exemimus. Cariam,
 Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam,
 Pamphyliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœni-
 cem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem,
 habemus in potestate. Plures provincias complexus
 sum, quàm alii urbes ceperunt. & nescio an enu-
 meranti mihi quasdam ipsarum rerum multitudo
 subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse
 possessionem terrarum quas tanta velocitate do-
 muimus, ego vero, milites, ad penates meos, ad pa-
 rentem sororesque & cæteros cives, vel renitentibus
 vobis erumperem, ut ibi potissimum parta vobis-
 cum laude & gloria fruërer, ubi noa uberrima vi-
 ctoriæ præmia expectant, liberorum, conjugum,
 parentumque lætitia, pax, quies: rerum per virtu-
 tem partarum secunda possessio. Sed in novo & (si
 verum fateri volumus) precario imperio, adhuc ju-
 gum ejus rigida cervice subeuntibus Barbaris tem-
 pore, milite opus est, dum mitioribus ingeniis im-
 buuntur & efferratos mollior consuetudo permul-
 cet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore
 expectant. adeo etiam illa sensus omnes expertia,
 tamen sua lege mitescent. Quid? creditis, tot gen-
 tes ulterius imperio, ac nomine assuetas non fa-
 cris, non moribus, non commercio linguæ no-
 biscum coherentes, eodem prælio domitas esse,
 quo victæ sunt; Vestris armis continentur, non
 suis

suis moribus : & qui presentes metuunt, in absentia hostes erunt. *Cum feris bestias res est, quas captas sed inclusas, quid ipsorum natura non potest, longior dies mitigat.* Et adhuc sic ago? tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non possidet solum parricidia Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Massagetz, Sacæ, Indi, sui juris sunt. Omnes hi simul, si terga nostra viderint sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt, nos alienigenæ externi. *Suis autem quique parent placidum,* etiam cum is præest, qui magis timori potest. Proinde aut quæ cœpimus, omittenda sunt, aut quæ non habemus, occupanda. *Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos, quicquid obstat imperio, recidamus.* Parva sæpe scintilla contempta magnum excitavit incendium. *Nil tuto in hoste dispicitur: quem speraveris, valentior negligentiâ facias.* Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in cædem Cyri beneficio Bagohæ castrati hominis admissos: ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vivimus, ut servo ejus traderemus imperium: qui ultimum ausus scelus, regem suum, etiam externæ opis egentem, certe cui nos victores pepercissemus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conservare posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? *quem equidem cruci affixum videri festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritis penas solventem.* At hercule si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nuntiatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victorix? Tunc ad repetendas res festinabitis: tunc arma capietis. Quanto autem præstaret territum adhuc & vix mentis suæ compotè opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus ni-
ves

ves, tot amnes superavimus, tot montiu iuga transcurrimus: non mare illud, qd exzstans iter fluctib. occupat, euntes nos moratur: non Cilioiz fauces, & angustiz includunt. plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, et domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter premia gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis: Darii quoque hostes, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hôc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, cum intellexerint, vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri non nomini suo irasci?

O R A T I O

C R A T E R I. Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Macedones aliquot inierant regis sui de medio tollendi consilium. Sed reper indices patefactâ comprehensi sunt, & oppressa conjuratio. Verum quia erant in ea conjuratione aliquot clavi & nobiles, noluit Alexander quicquàm in eos nisi ex amicorum sententia statuere. Ad eos igitur convocatos rem delulit. Ex quibus Craterus in paucis regi charus sententiam rogatus censuit more majorum in eos esse animadvertendum. Nec quia illustres essent, idcirco dignitati potius eorum quam capiti regis esse parcendum. Magnitudinem periculi proponit, & audaciam parricidarum, quæ licentia contagione serpent longius nisi in his cohibeatur.

UT I N A M, inquit, in principio quoque huius rei nobiscum deliberasset. Suavissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius ignorare eum, quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum cogeres potius de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quod existimes eum, qui tantum facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius spera-

re non posse. At ego, etiam si ipse vel pœnitentia vel beneficio tuo victus quiescere velit, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitus, et inveterata apud milites tuos auctoritate haud multum infra magnitudinis tue fastigium positum, scio non a quo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Metuisse mortem confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis suppressurus non fuisset, nisi autor, aut particeps. Quem enim pium, et bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursuram? Nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiasset. Parmenionis filium præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulasse, etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internuntium quæreret. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum conscientiam suam exonerare properasse. Philotam consumpto per ludum jocumque penè toto die gravatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia, iam longo et forsitan supervacuo inferere sermoni. At enim si non credidisset talia deferentibus pueris, cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si dilationem ejus damnabat. In suo quemcunque periculo magnum animum habere, cum de salute regis timeretur, credulos esse debere: vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.

O R A T I O.

A L E X A N D R I. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Alexander ex amicorum sententia compertum scelus intestinum, quo pene oppressus fuerat, ad concionem desert, tum ut secundum multitudinis voluntatem questio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, a se vero averiat si in eos acerbe animadvertet. Hæc igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis conjurationis. Post invehitur præcipue in eum qui sibi patefactum scelus silentio texerat & foverat: eumque ejusdem insinulat criminis.

PENE, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deum providentia & misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coegit, ut vehementius paritidis irascerer: quoniam spiritus, imo vitæ mex unus fractus est, tot fortissimis viris & de me oprime meritis referre adhuc gratiam posse. Interrupit orationem militum gemitus, oborta que sunt omnibus lacrymæ. Tum rex: Quanto, inquit, majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nominibus abstinere? Sed vincenda est memoria pristinae charitatis & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illa ætate tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister eius Philotas, Leucolanus, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspiciatis, cæterosque ejusdem amentis comites in caput meum subornavit. Fremitus undique indignantiæ querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris ubi aut studio agitur, aut ira. Nichomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat

exponunt: Nullius eorum indicio Philotas in participes sceleris destinabatur. Itaque indignatione pressa vox indicum silentio excepta est. Tum rex: Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui huius rei delatum indicium id ipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se, ut eo, ubi lavabar irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste regis periculo, cum moneretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni præcipientem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Medix præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus majora, quam capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum. Epistolâ deinde Parmenionis interceptâ quam ad filios Nicanorum & Philotam scripserat, recitat, haud sane indictum gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat. Primum vestri eam agite deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque rex, Sic esse scriptam, ut sive ad filios pervenisset, à consociis posset intelligi: sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiz, sed potentiz indicium est, quoque sic ab iis timeatur etiam à quibus prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Ceterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias socium se & consocium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure tam familiaris usus atque amicitiz, qualis fors edita esset Jovis Ammonis oraculo sustinuit

EX Q. CVRTIO COLLECTÆ. 339

stinuit rescribere mihi, se quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus essem: ceterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt etiam animi, pridem alienati à me & invidentis gloriæ meæ indicia: quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba puniendæ sunt, linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hôs (si mihi creditis) Philotas in me acuit, si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatu, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriæ meam, fidei ejus tutelæque commisi: patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediæ, quæ nulla opulentior regio est, tot civium sociorumque millia, imperio ejus ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum existit. Quam feliciter in acie occidisset, potius hostis præda, quam civis victima: Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soleris identidem à me, milites, petere, ut salutem meam parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciã. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio invitis vobis salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

ORATIO

PHILOTÆ. Ex eodem libro:

ARGUMENTUM.

Philotas erat clarissimi Macedonis Parmenionis filius. Is non cernerat quidem cum conjuratis illi ut vim regi omnes afferrent: sed rem ad se delatam per indicem, ut modo attigimus, silentio præterit, pollicitus ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excusabat. Admonebatur autem hic, insidiarium potissimum, quod ex cohorte regia erat; & præter ceteros clarus, magnaque apud Regem gratia. Re

igitur per alios patefacta, primum ad causam dicendam est accersitus ad regem solutus: post consultus à rege amicis in vincula est coniectus & ad concionem productus, gravius etiam quam ceteri est ab eo accusatus: & ex silentio conjurationis reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro concione dicendam: verum aberat rex cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa quæ in eum erant invidiose coniecta rejicit. Purgat se crimine appetiti dominatus, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, sed absens etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deflet: quod reus sit atrocissimi criminis & particeps acerbissimi casus filii sui.

VERBA, inquit, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ mex iudex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hereule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere. non cognita vero, liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quanquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam inuisa defensio est, quæ iudicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcumque licet dicere, memet ipse non deferam, nec committam ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Ceballinus plus quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex. Potuit ergo Dymnus cum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus;

EX Q. CVRTIO COLLECTÆ. 341

nandus, quo facilius, qui tentabatur posset impelli. Non enim detesto facinore nomen meum præterit, ut posse videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturnum arcana de semet ipso credebat, confessus, aliis nominatis me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non audisset nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodie dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sane & vivat adhuc, & velit mihi parcere; quid ceteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna est calamitas, & vere noxia quum quis suo supplicio acquiescit, pro alio cruciatus. Tot conscii ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcat morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. At verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc quaecunque est confesso mihi ubicunque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel iudicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis inimici vinctiando excitarent. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furia, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia mea, deinde dextra tua obrulerat. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quam clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse poeniteat, res ad me deferrebat à puero, qui non testem; non pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scortijurgio interponi aures meas credidi infelix, & fidem ejus suspectam habui, quod non ipse deferret.

sed fratrem potius subornaret. Timui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. sic quoque cum laeserim neminem, inveni qui mallet perire me, quam incolumen esse. Quid inimicitarum creditis accepturum fuisse, si insontes laceffissem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum divinare potui? Minime. Ita quod solum iudicio fidem fecit, id me quum à Ceballino interpellatus sum, movere non potuit. Ad hercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuisset, biduo illo proditos essent, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit, denique post delatum iudicium quid operiturus eram? cubiculum regis solus intravi ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: sub illius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecit. Ecquis è vobis corruptus est donis? quem ducē, quem praefectum impensius colui? Mihi quidem obicitur, quod societatem patrii sermonis asperner, quod Macedonum mores fastidiam. Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam pridem natus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam victoribus quam victis peregrina lingua discenda est. Non me hercule ista me magis laedunt, quam quod Amyntas Perdicca filius infidiatus est regi cum quo quod amicitia fuerit mihi non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunae gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu vivo? si iniustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiae, veri consilii periculosa libertas, vos me decepistis: vos quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege, non enim faciebam invidiam,

diam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quam qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consultitur *Hammon*, interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo; cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbasti, ni ipse in rogam meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo. Quid enim me procreabas infelicem adversantibus Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent. Nescio adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quam timide & cunctanter, quæ Ceballæus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim cum audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere cum voluit epistola scripta, quo minus medicamentum biboret, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? nam ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties, quæ audieram, detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si, & cum indicamus invisi; & cum tacemus suspecti sumus, quid facere nos oportet? Cumque unus è circumstantium turba exclamasset, Bene meritis non insidiari: Philotas, Recte, inquit quisques es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor: & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visis auribus vestris.

O R A T I O

A M Y N T A E. Ex libro XII.

A R G U M E N T U M.

Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter conjuratos neq; ad indice neque à reis quum in tormentis essent, sed suspicione urgebatur ob nimiam cum Philota conjunctionem, & quod frater eius profugerat. Itaque ab rege vinciri jussus, necato Philota, productus statim in concionem fuit. Crimini data est cum Philota, arcta necessitudo & recens cum eo congressus, aliquot dierum procacitas, equi scribae imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipsius literæ, quibus ut sibi ab hoc careret filium monebat. Admissus ad causam dicendum Amyntas diluit ea crimina omnia. sed præpostere, orsus à gravissimo, de iis quæ in regem intemperanter esset debacchatus. Defensionis hæc est summa: Procacitatem purgat excusata impotensia animi & linguæ quam durissimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excusat, sed siquid est culpæ, eam omnem ab rege dicit sustineri, qui hunc ornando, fecisset ut ejus amicitiam omnes appetere. Recusationem equorum confert in penuriam. Suspiciones matris derivat in illius similitudinem, quam ipse officiose in regem faciendo in se concitasset. Fugam fratris pur illius ipsius interventu.

QUALISCUNQUE, inquit, exitus non manet rex confitemur, prosperam tibi debituros, tristitiorum fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam; liberis corporibus animisq; habitum etiam, in quo te committari solemus reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere definimus. Te quæso permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos Rex sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius confecti sumus nobis. Dicerem jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset ne alia maligne dicta crederes blanda oratione purgari. Cæterum etiam si militis

EX Q. CVRTIO COLLECTÆ. 147

militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis ut malles ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utiq; non odimus infestas admoveamus manus. Parentes liberis si occurrant, & ingrati & inuisi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur. Virtuperamus, laudamus, misere-mur, irascimur utcumq; præsens movit affectio, modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum & liberorum patriæque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tuba datum finit. In suos ordines quisque currimus, & quicquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expectasse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, (si verum audire vis) rex; hujus nobis periculi causa es. quis enim alius effectus, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiz tuz ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversaremur scilicet quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imo hercule neminem. Omnes enim Philo-

tz amici esse voluerunt : sed totidem, quod vole-
 bant, esse non poterant. Ita si à conscis amicos non
 dividis, nec ab amicis quidem separabis illos qui
 idem esse voluerint. Quod igitur conscientie offer-
 tur indicium ? ut opinor, quia pridie familiariter,
 & sine arbitris loquutus est nobiscum. At ego pur-
 gare non possem, si pridie quicquam ex veteri vita
 ac more mutassem. Nunc vero, si ut omnibus die-
 bus, illo quoque qui suspectus est, fecimus ? consu-
 etudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedi-
 mus, & pridie quam Philotas detectus est, hæc mihi
 cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos face-
 re vult, quod illo die equos non dedimus, semet-
 ipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit.
 Anceps enim crimen est inter retinentem & exi-
 gentem, nisi quod melior est causa suū non traden-
 tis, quam poscentis alienum. Cæterum, rex, equos
 decem habui, è quæis Antiphanes octo jam di-
 stribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos
 ipse habebam : quos cum vellet abducere homo su-
 perbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare
 vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi ho-
 minis animo loquutum esse me cum ignavissimo,
 & hoc unum militæ suæ usurpante, ut alienos e-
 quos pugnaturis distribuat : Huc enim malorum
 ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexan-
 dro excussem, & Antiphani. At hercule mater de
 nobis inimicis tuis scripsit. Utinam prudentius es-
 set sollicita pro filio, & non inanes quoque species
 anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit
 metus sui causam ? Denique non ostendit autorem.
 quo facto diæone nostro mota, tam trepidas tibi
 literas scripsit. O miseram conditionem meam, cui
 forsitan non periculosius est tacere quam dicere.
 Sed utunque cessura res est, malo tibi defensionem
 displicere quam causam. Agnosces autem quæ di-
 cturos sum : quippe meministi, cum me ad perdu-
 cendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te,
 multos integros juvenes in domo tuæ matris ab-
 scondi.

scondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præter-
intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad
re. Quod equidem feci, & liberius, quam expedie-
bat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gor-
giam, & Hecatæum, et Gorgatam, quorum bona
opera uteris, inde perduxī. Quid igitur iniquius est,
quam me qui, si tibi non paruissem, jure daturus
fui pœnas, nunc perire quia parui? Neque enim ul-
la alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam
quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gra-
tiz. VI. millia Macedonum peditum, et D C. equi-
tes adduxi: quorum pars sequutura me non erat,
si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Se-
quitur ergo; ut quia illa propter hanc causam ira-
scitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos
obtulisti.

O R A T I O

C O B A R I S. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

*Bessus Darii percussor deliberat inter scyphos cum
Familiaribus, quemadmodum Alexandro perse-
quenti resistent. Ipse sententiam suam aperit, ut
fuga salutem querant, seque in remotas Asia par-
tes & profundorum fluminum divortii divisas ab-
dant, ubi se illi naturæ munimentis tueantur. Eunt
in hanc sententiam alii: unus Cobares, saniore men-
te hoc consilium improbat, & Besso autor est ut se
Alexandro d. dat & ejus arbitrio permittat. Hoc
pactis spem affulgere aliquam incolumitatis, quæ
in fuga nulla relicta sit.*

NATVRA, inquit, mortalium hoc quoque no-
mine prava, et sinistra dici potest, quod in suo
quisque negotio habet: or est quam in alieno. Tur-
bida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent.
Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam
naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor. Nam in
te superbia non cadit. Expertus est unumquemque
quod ipse repererit, aut solum, aut optimum du-
cere. Magnum onus sustines capite regium insignire.

Hoc:

Hoc aut moderate perferendum est, aut (quod abominor) in te ruet. Consilio, non impetu opus est. Adjicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, Canē timidū vehementius latrare quam morderē, Altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inserui ut qualescunque inter barbaros potuit esse prudentia, traderetur. In his audientium suspensam dederat expectationē sui. Tum consiliū aperit, utilius Besso, quam gratius. In vestibulo, inquit, regis tuæ velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu mensam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones. Scilicet, qua tu fugiturus es hostis sequi non potest? Iter utrique commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? Utcunque cesserit, meliorem fortunam deditus quam hostis, habiturus. Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipies forsitan justus esse rex, cum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum est. Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur, ignavus ne calcari quidem concitari potest.

O R A T I O

A L E X A N D R I. Ex eodem libro.

A R G V M E N T V M.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, & Tanaim transire cogitabat: sed verebatur ut hoc consilium satis in vulgus militum probaretur. Invitis autem militibus id tentare ne expedire quidem putabat. Causa cur illi renuerent erant hæc: quod magna sane moles negotii susciperetur in Sytharum oppugnatione. & quod verebantur ut ne rex satis illam expeditionē obire ipse per infirmam valetudinem posset, qui ppe nix dum emergerat ex gravissimo vulneris periculo. Agit igitur ipse cum ducibus: quibus in suam sententiam pertractis, non dubitat quin consilium suum militibus quoque probet. Rationem consilii sui expolit, non ad imperii tantum amplius

*amplificationem, sed etiam ad eorum qua subege-
rit defensionem, sibi esse Scythas tentandos.*

DISCRIMEN, inquit, me occupavit, me-
liore hostium, quàm meo tempore. Sed ne-
cessitas ante rationem est; maximè in bello, quo-
raro permittitur tempora eligere. Defecere Ba-
ctriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum
in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud
dubiè si omiserimus Scythas ultro arma inferentes,
contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si
vero Tanaim transierimus, & ubique invictos esse
nos Scytharum perniciæ ac sanguine ostenderimus;
quis dubitabit patere etiam Europam victoribus?
Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio,
quod transitori sumus. Unus annis interfluit:
quem si trajicimus, in Europam arma proferimus.
Et quantæ stimandum est, dum Asiam subigimus,
in alio quodammodo orbe trophæa statuere, & quæ
tam longo intervallo natura videtur diremissee, una
victoria subito committere? At hercule si paulu-
lum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hære-
bunt. An soli sumus qui flumina transare possumus?
Multa in nosmet ipsos recident quibus adhuc vici-
mus; fortuna belli artem victos quoque docet. Utri-
bus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper;
Hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani doce-
bunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus
venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando ale-
mus, & quod inferre possemus, accipere cogemur.
Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri
sint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex
quo hoc vulnus accepi, non equo vestus sum, non
pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo a-
mici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam
adeest vitæ mex finis, in quo tandem opere melius
extinguar?

O R A T I O

SCYTHÆ LEGATI. Ex eodem libro.
A R G U M E N T U M.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythiæ bellum inferre. Illi non erant nescii: sed colloquio & compositione prius quàm armis bellum propulsare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miserunt, quæ belli illati causas quæreret. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Sythas & pacis & belli artes opè me callere. Itaque, hos ut sibi benevolentia adjungat potius quàm ad vim & ad arma vocet, admonet Imbecillam felicitatem & casus ancipites inculcant: multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellantur, suam cladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriam sine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc assequutus, scire velles ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam; ex Asia transis in Europam. Deinde, si humanum genus omne superaveris, cum silvis, & nivibus & fluminibus, ferisque bestiis gessurus es bellum. Quid tu? ignoras, arbores magnas diu crescere, una hora extirpati? Stultus est qui fructus earum spectat, altitudinē non metitur. Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando nimimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit, etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, jugum bonum, aratrum, & sagitta.

&c.

et patera. His utimur et cum amicis, et adversus inimicos. Fruges amicis damus, boum labore quæfitas: patera cum iisdem vinum Diis libamus: inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythæ regem, et postea Persarum Medorumque superavimus, patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire; omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes; Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora nostra avaras et insatiabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut, quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quàm diu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major fortiorque sis quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim, scies quàm late pateant, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus, cum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris. Eadem enim velocitate et sequimur, et fugimus. Scytharum solitudines, Græcis etiam proverbii audio eludi. Nos deserta et humano cultu vacua, magis quam urbes et opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene: Lubrica est, nec in vita teneri potest: Salubre consilium sequens, quo præsens tempus ostendit melius; impone felicitati tuæ frænos, facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantum habet. Cum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Denique si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere. sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti.

Nam

Nam & firmissima est inter pares amicitia, & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas. Inter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in pace belli tamen iura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: Colendo fidem iurant. Græcorum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cuius benevolentia dubites. Cæterum nos & Asia & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos hostes an amicos velis esse, considera.

O R A T I O

ALEXANDRI ad trecentos milites.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

In Sogdianis petra erat expugnata difficillima. Patebat enim in altitudinem stadia 30. in orbem vero 160. unde quaque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & angustus limes sub hostibus tenebatur. Insederant enim petram triginta hominum millia. Alexander adversus impedimenta omnia & naturæ & artificii emens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuisset, dolo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes stratagemata. Negotium dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitate pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exerceverint, ac proinde assueverint in præcipitiis & locis deviis insistere. Huic terrorem incutere hostibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri velit exponit. Rationem illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut strenuè rem aggrediantur, & adversus omnes difficultates luculentur. Denique:

Denique addit animos propositū pramiū amplissimis : itaque eos dimittit.

VOBISCUM, inquit, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta superavi: montium juga perenni nive obruta cemensum: angustias Ciliciz intravi: Indiz sine lassitudine vim frigoris sum perpeffus. Et mei documenta vobis dedi, & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigilæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. Invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentis ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt, Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen: quod cùm cœperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego, copiis admotis hostem in nos à vobis convertam. Pramiū erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta x. uno minus accipiet, qui proximus ei venerit, eademque ad x. homines servabitur portio. Certum habeo, vos non tam liberalitatem intueri meam, quam voluntatem.

O R A T I O

CALISTHENIS. Ex libro VII.

A R G V M E N T U M.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem captato opportuno tempore intulit, non eum quidem presente rege, sed cupiente & omnia exaudiente è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege majorem iniret gratiam, eum laudibus in cælum cœpit tollere, & divinos honores meriti eius inter cœnam decernere, obscureque libertatis defensores, & nimio regis fastui infensor, perstringere. Eorum facile erat princeps Olynthius Calisthenes, nobilis, & idem philosophus, qui tum assentatoris levitatem & procacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc habuit in procerum convivio orationem, qua adulatoris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo carpit, sed tanta ambitionis suspi-

suspicionem prudenter liberat, quam illi sua oratione Cleo affungebat.

SI rex, inquit, sermoni tuo affuisset, nullius profecto vox responsuri tibi desideraretur: Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeret, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem & diurnum & præcoccem fructum: cælestesque honores, non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus, semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi, ut vita diuturna sit, & æterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modo & patrem Liberum, consecrata immortalitatis exempla, referebas. Credi sine illos unius convivii decreto Deos factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cælum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos facimus? A nobis divinitatis suæ autoritatem accepturus est rex? Potentiam tuam experiri libet? Fac aliquem regem, si Deum potes facere. facilius est imperium dare, quàm cælum. Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ, nec desidero ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem victores esse confiteor, si ab illis leges, quæ vivamus, accipiamus.

O R A T I O

HERMOLAÏ. Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Hermolai nobiles adolescens ex cohorte regia acerbioris regis animadversione irritatus impulsore Sostrato consilium regi per insidias opprimendi cum aliquot consociis inivit. Statuit dolorem ulcisci suum. Res ab indice prolata est. Consocii sceleris capiti verberibus torti & necati sunt præter eum qui indicium

cium fecerat. Solus Hermolaus causam dicit audiente militum corona. Eius est hæc oratio, qua non inficiatur factum, sed facti æquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum iam cæde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus gloriam sibi querentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum mutatur opera.

NO S vero, inquit, quoniam quasi nescias queris, occidendi te consilium inivimus, quia non at ingenuis imperare cœpisti, sed quasi in mancipia dominaris. Primus ex omnibus pater ipsius Sopolis parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit & ad os manu objecta, scelere & malis insanientem ultra negat audiendū. Rex, inhibito patre, dicere Hermolaū jubet, quæ ex magistro didicisset Calisthene. Et Hermolaus; Vtor, inquit, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quota pars Macedonum sævitæ tuæ superest? quotus quisque non è vilissimo sanguine? Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lyncestes, Alexander, & Clytus, quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloria tua, pro victoria vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit. alius ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exercituum tuorum in equuleum impositi. Persis quos vicerant, fuere spectaculo. Parmenio, indicta causâ, trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia. Et quos paulo antè ministros cædis habuisti, subito ab aliis jubes trucidari. Obstreperunt subinde cuncti Hermolao. Pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubie, ni inhibitus esset à rege: quippe Hermolaum dicere jussit; petiitque ut causas supplicii augentem, patienter audirent. Aggredere ergo coërcitis, rursus Hermolaus; Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus ad

addicendum agere permittis: at Calisthenis vox carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo est, qui conscius fuisse nobis Calisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à iustissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi xxx millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ego, non Macedonum regem occidere voluimus: & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut Deum. tu Philippum patrem adversaris, & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce, quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.

O R A T I O

A L E X A N D R I. Ex eodem libro.
A R G U M E N T U M.

Patescitra Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur ut is perduellionis pœnam subiret & plecteretur. Sed ne indicta causa perire, produci eum ad concionem Alexander voluit. Productus causas suscepti facinoris protulit has: servitiam re-

gis & supplicia illustrium virorum, sordes atque avaritiam in militibus remunerandis, fastidium ejus & despiciatum suorum ad alios ornandos. Obiecta hæc partim vitia. partim crimina diluit hac oratione Alexander, & ad singula sigillatim respondet. Ad primum, exempla suppliciorum infamiosos, & eos convictos rerum capitalium, fuisse edita: ad secundum, se suæ liberalitatis locupletes habere testes omnes Macedones, quorum tenuitas in summam opulentiam munificentia sua sit mutata: in tertium, se Divinos honores esse aucupatum, ut majorem metum inferret gentibus suo nomine. Quod vero exteras nationes amplexetur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quam quæ metu.

QUAM falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum esse audiretis, expressi non imprudens, cum permisisset huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedoniarum regibus usurpato, castigari eum jussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est servitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit. causæ. Lyncestem vero Alexandrum bis insidiarum capiti meo, à duobus judiciis liberari. Rursum convictum, per biennium tamen diti li, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum,

lum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coëgisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam, probro dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia. ubi vero reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est ut vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitem aspiciate, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. Mensas auro onerant, greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt. Apud me quidem moderationis mex certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem: sed ut illos quoque, quos bello subegissem, victoriæ mex non poeniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti, rebellassent. Non est diuturna possessio, inquam gladio inducimur. Beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia. Horum fides stabile & æternum faciet imperium: Et sanè plus habemus quàm cupimus. Insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus esse video quæ non erubescamus imitari. nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut adversarer Jovem, cujus oraculo agnoscor. An etiam quid Dii respondeant,

deant, in mea potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere, ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella constant, & sæpe etiam quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuria indulgentem putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia et humilia spectantium capiam: et docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, et Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes, propinquos parentesque solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerant. Nam tuum Calisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modo in me jecisti, modo audisti, illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum, nunc Olynthio non idem juris est.

O R A T I O

ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro ix.

A R G V M E N T V M.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus, nondum tamen ad metâ aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquiescere quam ad Oceanum Indicum victor pervenisset, ut idem limes suas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis; neque id illi obscure ferebant. Non
igno

ignorabat quin eo tedium laboriosa & tam diuturna militia cepisset. Itaque relanguescentes animos conatur hac oratione instaurare & revocare. Commemorat res gestas: & pra his reliquias quae supersunt, nihili esse faciendas ostendit. Vix aliud restare nisi ut reliquias suarum victoriarum persequantur. Labores qui adeundi, relinquuntur, esse leves et breves: premia verò amplissima & perpetua. Ad extremum quum videret eos penitus despondisse animos, nec ullam vocem mittere testem suae comprobationis, vehementi utitur querela, qua suorum ignaviam incusat.

NON ignoro, milites, multa, quae terrere vos possent, ab incolis Indiae per hos dies de industria esse jactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos, Tigrim & Euphratem. quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persae. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia illa tradente majora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quam operis. Modo quis belluas offerentes moenum speciem, quis Hydaspem amnem, quis cetera auditu majora quam vero sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulae debellare potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse quam usquam armentorum sunt: cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quo latius fusus est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiore alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contra spatium alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo bellarum, an multitudo hostium

hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præ-
 sens habemus exemplum: in suos vehementius
 quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora secu-
 ribus falcibusque mutilata sunt. Quid autem inter-
 est, totidem, sint, quot Porus habuit, an tria mil-
 lia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fu-
 gam declinare videamus? Deinde paucos quoque
 incommode regunt; congregata vero tot millia ipsa
 se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint in-
 habiles vastorum corporum moles. Equidem sic
 animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non
 opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus
 periculi inferre. At enim equitum peditumque
 multitudo vos commoveret. Cum paucis enim pu-
 gnare soliti estis, & nunc primum inconditam sus-
 tinebitis urbem. Testis adversus multitudinem
 invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Ci-
 licia inundata cruore Persarum, & Arbella cujus
 campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Sero
 hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam
 solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per
 Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra
 cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur,
 Bactriana auxilia præsto sunt. Dahæ, Sogdiani-
 que inter nos militant. Nec tamen illi turbæ con-
 fido. Vestras manus intueor; vestram virtutem,
 rerum quas gesturus sum, vadem, præsidemque ha-
 beo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec mei nec
 hostium exercitus meminero. Vos modo animos
 mihi plenos alacritatis ac fiducie adhibete. Non in
 limine operam laborumque nostrorum, sed in exitu
 stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum,
 nisi obstat ignavia; inde victores perdomito sine
 terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pi-
 gri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam
 amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia.
 Dives eadem & imbellis est regio. Itaque non
 tam ad gloriam vos duco quàm ad prædam. Di-
 gui estis, qui opes, quas illud mare littoribus inve-

hit, referatis in patriam digni, qui nihil in exper-
tum, nihil metu omisſum relinquatis per vos, glo-
riamque veſtram, qua humanam faſtigium creditis,
perque & mea in vos, & in me veſtra merita, qui-
bus invicti contendimus oro, quæſoque, ne huma-
narum rerum terminos adeuntem, alumnum com-
militonemque veſtum; ne dicam regem, deſera-
tis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus
ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis
præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui
ſæpe aciem clypeo meo texi, non infringeretis
in manibus meis palmam, qua Herculem Liberum-
que patrem, ſi invidia abſuerit, æquabo. Date
hoc precibus meis. & tandem obſtinatum ſilentium
rumpite. Ubi eſt ille clamor, aſſeritatis veſtræ
index? Ubi eſt ille meorum Macedonum vultus,
non agnoſco vos milites, nec agnoſci videor à
vobis. Surdas jamdudum aures pulſo, averſos ani-
mos & infractos excitare conor. Cumque illi in ter-
ram dimiſſis capitibus tacere perſeverarent: Neſcio
quid, inquit, imprudens in vos deliqui, quod me
ne intueri quidem vultis. In ſolitudine mihi vi-
deor eſſe. Nemo reſpondit, nemo ſaltem negat
quos alloquor. Quid autem poſtulo? veſtram glori-
am, & magnitudinem vindicamus. Ubi ſunt illi,
quorum certamen paulo ante vidi contendentium,
qui potiffimum vulnerati regis corpus exciperent?
Deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. Sed ſo-
lus quoque ire perſeverabo. Objicite me flumini-
bus & belluis, & illis gentibus, quarum nomine
horretis. Inveniam qui deſertum à vobis ſequantur,
Scythæ Bactrianiq; erunt mecum, hoſtes paulo an-
te, nunc milites noſtri. Mori præſtat quam pro-
cario imperatorem eſſe. Ite reduces domos, ite de-
ſerto rege ovantes. Ego hic à vobis deſperatæ viſi-
tiz, aut honeſtæ morti locum inveniam.

O R A T I O

COENI AD ALEXANDRUM. Ex eodem libro

A R G V M E N T V M

Conſer.

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec precise denegare auderent, nec ullus communem causam publice susciperet, Cælius unus ducum processit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti non possent militia molestias tolerare, præsertim cum se infinitus ostenderet labor, si ea loca peteret. Servire illum suæ gloriæ non posse incolumi exercitu quem tot annorum difficultates attrivissent.

DII prohibeant, inquit, à nobis impias mentes & profecto prohibent. Idem animus est tuis qui fuit semper, id quo jussis pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcumque tibi cordi est, sequimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas, præbe, quas so, propitias aures, imperium atque auspicium tuum constantissime sequutis, & quocumque pergis sequuturis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modo sed etiam milites. Quicquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emenis maria terrasque melius nobis, quam incolis omnia nota sunt. Pene in ultimo mundi fine consistimus: in aliam orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expertis, ut plura quam sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest. in externum degeneravimus cultum, Quoto cuiq; lorica est? quis equum habet?

Jube quæri quam multos servi ipsorum persequenti sunt, quid cuique supersit ex præda. Omnium viatores, omnium inopes sumus. nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus, hunc tu pulcherrimum exercitum nudum obicies bellois? Quarum ut multitudinem augeant deindustria barbari magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio à meridie minus vasta est. Quæ subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus; nisi maioris errare, pervenimus, quo tua fortuna ducit. Hæc tecum, quam sine te cum his, loqui malui: non ut in eam circumstantiis exercitus gratiam, sed ut vocemloquentium potius quam ut gemitum murmurantium audires.

ORATIO CRATERI AD ALEXAND.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex gravissimo vulnere, & proprie lethali in Oxidacarum oppugnatione accepto convalescat. Sed quum esset infirmior, nec per imbecillitatem usitata munia tuto obire posset, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque esset ab ea audacia periculum, amici quibus de more statio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is sibi parceret. Qui cum illis ingressus, regi exposuit quam omnes essent de eius salute solliciti, Ea anxietate ita se levare posse, si rex se ipse respiceret, nec ita præsentia pericula subiret, præsertim tenuioribus victoria præmiis propositis. Pollicetur ab omnibus paratam & strenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum discrimen abducatur, esse facturos.

CREDISNE, inquit, adventu magis hostium, quam jam in vallo consistere, quam cura salutis tuæ ut nunc est tibi vilis, nos esse sollicitos? Quantalibet

talibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præsabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniz columen ac fidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo pervenimus, auspiciū atque imperiū sequenti tuum, unde nisi te reduce, nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Pario dimicares etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tum vero capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modo militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimas manus fuisse inesturas, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus; Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus. Temet ipsum ad ea seiva pericula quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quàm consumi eam, ubi non possit ostendi.

O R A T I O

ALEXANDRI AD AMICOS.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Respondet ad amicorū postulationē Alexander, Voluntatem plenam pietatis, obsequii ac benevolentie

Q 3

amplexe.

amplexatur. Eum sibi esse vite fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus comitibus uti sibi contingat. Quod vero de periculis vitandis dixissent, ita se interpretari, & de eo ita cogitare, ut quam gloriam imprimis adamavit, ut pro ea cetera nihil pendat, certum sibi sit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula subterfugere, Quos habeat stimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde se gloriæ non autem valetudinis & vite rationem habere velle. Monet ut ipsam illam sollicitudinem ad intestinarum insidiarum propulsationem convertant. Hanc sibi esse antiquiorem cautionem, & ipsis esse debere. Ad extremum aliquid de matris Apotheoſi mandat.

VOBIS quidem, inquit, ô fidissimi, plurimique civium, atque amicorum, grates ego, habeoque, non solum eo nomine, quod hodie salutem meam vestræ præponitis, sed quod à primordiis belli nullum erga me benevolentiz pignus atque indicium omisit: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse coepit, ut vobis diu frui possim. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me iudico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedoniæ terminos per otium corporis expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quanquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes, sæpe acerba mora occupat. Verum ego, qui non annos meos sed victor as numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyricos subegi. Tribalis, Medisque imperito: Asiam, qua Helleſponto, qua rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egresſus aliam naturam

naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ termines momento unius horæ transivi, Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vicesimum atque octavum ætatis annum, videorne vobis in excolenda gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, & ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extingui mihi (si fors ita feret) pulchrum est. Ea stirpe sum genitus, ut multam prius quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus foemina ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum foeminam æquavimus gloria & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modo me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securam. Belli Martisque crimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à suis quam ab hoste interemptos numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo si me præceperit factum, vobis mandasse mementote.

O R A T I O

ALEXANDRI AD MILITES Ex libro x.

A R G U M E N T U M.

*Alexander missionem daturus erat militibus, qui per
atatem emeriti essent, aut qui omnino, per infirmitatem
corporum militia labores sustinere non possent:*

sens : eam sperabant universi. Et quia tum longe in orientem processerat ; veriti ne sedem imperii in Asia constitueret, quæ res optatam illi in patriam reversionem eriperet, missionem omnes audacius et tumultuosius flagitare cæperunt, et jam aperte impositos militia labores detrecare. Alexander eorum motuum insolens, ut qui alacri eorum semper opera et parata usus esset, tum commotus est. Augebat indignatione oblivio recentis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coercere illorum ferociam conatur. Commemorat suæ erga eos beneficia, quorum eos oblivio ceperat. Quantum obsequium a militibus requiratur, ostendit, Indignus esse opibus et gloria quam secum habent communem. Ad extremum exardescit ira, et eorum operam repudiat.

QUID hæc, inquit, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certe rupistis imperium, & precario rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidẽ cum alios dimittere in patriam, alios metum paulo post deportare statuerim, tam illos acclamantes video qui abiturii sunt, quam hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Pervelim scire, utrum qui discedunt an qui retinentor, de me querantur. Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem. Ita pariter ex tota concione responsum est, Omnes queri. Tum ille. Non hercule, inquit, potest fieri, ut adducar querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimissim, quam retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidem in illis pudor à cæteris destitutos relinquiendi. Verum
ego

EX QCVRTIO COLLECTÆ. 362

ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno, nec ut cum militibus meis (jam enim esse defūctis) sed ut cum ingratisissimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus quæ circumfluunt vos insanire cœpistis: obli- ti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Dignī hercule qui in eodem consenescatīs: quoniam fa- cilius est vobis adversam quam secundam regere fortunam. Et tandem Illyriorum paulo ante & Per- sarum tributariis, Asia & tot gentiū spolia fastidio- sunt. Modo sub Philippo seminudis amicula ex purpura sordent. Aurum & argentum oculi ferre non possunt. Ligna enim vasa desiderant, & ex- cratibus scūta, rubiginemque gladiatorum. Hoc cul- tu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris a- lienī cum omnis regia supellex haud amplius quam sexaginta talentorū esset, meorum operum funda- menta, quibus tamen (absit invidia) imperium maximæ, terrarum partis imposui. Asiæne pertu- sum est, quæ vos gloria rerum gestarum Diis pa- res fecit? In Europam ire properatis, rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luissem, nempe in Asiatica præda, nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes reverti velle ad liberos, con- jugesque, quibus pauci præmia victoriæ potestis ostendere. Nam Cæterorum, dum etiam spei vestræ obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis ve- ro militibus cariturus sum, pellicum suarum con- cubinis, quibus hoc solum extantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites, facessite hinc ocyus. Ego cum Persis adeun- tium terga tatabor. Neminem teneo: liberate oculos meos ingratisissimi cives. Latī vos excipient parentes liberique, sine vestro rege redeuntes? obviam ibunt desertoribus transfugisque? Triumphabo meher- cule de fuga vestra, & ubicunque erō, expetam pœ- nas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo,

præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit.

O R A T I O

ALEXANDRI, ad Peregrinos milites. Ex epod. lib.

A R G V M E N T V M:

Alexander stomacho & indignatione ardens quod superior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites sibi ascivit ad honores in mandandos. Eos ut beneficentia sibi adjunxerat, sic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Persarum laudat in reges suos obsequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam sibi essedicit, sed testimonium se sui iudicii dare. Decevisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem adijcit liberalitatem erga eos sua commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & honorum splendidorum accessione cumulaturus.

QU V M ex Europa trajicerem in Asiam multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram & nimia felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hoc animorum corporumque robore impigre toleratis: & cum fortes visi sitis, non fortitudinem magis quam fidem colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor, sed olim scio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui, & vos meorum militum corpori immiseui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis. obsequium vero & patientia imperii longè præstantior est quam cæteris. Ergo ipse Oxiatis Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatur ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxore Darii filiam duxi; proximisq; amicorum autor fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro fœdere omne discrimen victi & victoris.

victoris excluderem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Afiz & Europæ unum atq; idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem, & cives mei estis, & milites. Omnia eundē ducant colorem, Nec Persis Macedonum mores adumbrare, nec Macedonibus Persarum imitari indecorum est. Eiusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.

O R A T I O

PERDICCÆ IN CONCIONE MILITVM.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Mortuo Alexandro primum discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo, & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat: quanquam uterum gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus, ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primum ut iusta & divini honores persolvantur Alexandro; deinde ut partus Roxanes expectetur qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EGO quidem, inquit, annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quamquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari potest, tamen magnitudinem rerum, quas egit intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accomodasse rebus humanis: quarum sorte completa cito repeterent eum suæ stirpis. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quam quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominiq; quamprimum iusta solvamus, haud obli-
in.

in qua urbe, inter quos sumus, quali rege ac præfide spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumq; ut victoriâ partam, inter hos de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocne uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur, cujus regnum Dñs approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

O R A T I O
P T O L O M Æ I.
A R G U M E N T U M.

Ptolomæus procerum unus, in eo consilio principum sententiâ hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus institueretur ex principibus, quorum decretis administraretur imperium.

DIGNA prorsus est soboles, inquit, quæ Macedonum imperet genti, Roxanæ vel Batlines filius, cujus nomen quoque in Europa dicere pigebit, majore ex patre captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justî illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit, eoque quod major pars eorum decreverit, stetur. Duces præfectique copiarum his pareant.

O R A T I O
M E L E A G R I.
A R G U M E N T U M.

In eodem principum concessu Meleager, seditiosus homo, turbulentam et invidiam in Perdiccam plenam sententiâ dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quam Aristonius quidem in eodem consilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Aristoni sententiâ labefaciat

faciat & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem se præbet, ne quisquam principum dignitate antecellat.

NEC Dii siverint, *inquit*, ut Alexandri fortuna, tantiq; regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec vero interest, Roxanes filium, quandocunque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis: cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione non iusta modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse vel subdere. si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurretis? harum enim opus regiarum utique populus est hæres.

F I N I S.

I N D E X.

Omnium orationum, eo ordine digestus, quo ex hic excusæ sunt. Numerus paginam indicat.

Ex Salustii bello Catilinario.

ORatio Catilinæ, qua sui de conjuratione consili; participes cohortatur.

Oratio alia ejusdem Catilinæ, qua suos milites adhortatur. 10.

Orat. Legatorum C. Manlii ad Q. Martium regem. 12

Oratio C. Caesaris suam sententiam senatui exponentis de conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur. 13

Orat. M. Porcii Catonis proxime præcedenti orationi C. Caesaris respondens. 17

Ex

I N D E X.

Ex bello Jugurthino.

- Oratio Micipsæ regis ad Jugurtham, quâ eum officii sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens.* 21
Oratio Adherbalis ad senatum Rom. qua se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsum queritur 22
Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindicandum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat, & in socios ejus scelus, hortatur. 26
Oratio Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam, expeditione 29
Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 34
Oratio Bocchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 35.

Ex libris Hist. Salust.

- Oratio Lepidi Cons. ad pop. Rom.* ibid.
Oratio C. Cottæ consulis ad pop. 39.

Orationes ex Livio Collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

- P***recatio Romuli ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus Sabinos ferat opem.* 41
Verba Proculi Julii ad pop. Rom. consolationis plena. 42
Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.
Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 43
Oratio Tulli Rom. regis de proditione Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 44
Verba seu exhortatio Tanaquil ad Servium generum, de regno. 46
Exhortatio Tullie ad L. Tarquiniū maritum suum, de regni affeclatione. ibid.
Lucretiæ querela ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. 47.
EX

I N D E X.

Ex secundo libro ab urbe condita.

Oratio P. Valer. Publicola ad populum de crimine sibi objecto.	48
Oratio Mutii Scaevola ad Porſenam Clusinum re- gem.	49
Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib.	50
Oratio Aelii Tullii Volſcorum principis ad Conſules, ut ludii non adessent Volſci.	ibid.
Oratio Aelii Tullii ad ſuos qua eos in Rom. concitat.	51

Ex tertio libro ab urbe condita.

Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentium.	52
Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Cæſonis ar- rogantia.	53
Oratio P. Valer. Publicola conſulii ad tribunos om- nemque plebem.	54
Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adverſus A. Virginium.	55
Oratio L. Quintii Cincinnati ejuſdem adverſus pa- trum licentiam.	56
Oratio Icili adverſus Appii decretum, ut ſponſa ex- tra domum paterna maneret.	57
Oratio Virg. patris adverſus Appium.	58
Oratio Virg. ad milites, qua honorem ſibi delatum recuſavit.	59
Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. inſtauratione.	ibid.
Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad poſtulata pleb. in Sacro monte.	60
Oratio App. cum magiſtratu ſe abdicare vellet.	60
Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret.	62
Oratio A. Virg. adverſus Appium reum.	ibid.
Oratio Duill. tribuni pleb. quam poteſtati tribunicie modum feciſſet.	63
Oratio	

I N D E X.

*Oratio Valer. Consulis, qua equites ad fortiter pug-
nandum hortatur.* ibid.

Oratio Horat. Consulis qua suos cohortatur. 64

Oratio T. Q. Capitolini quartum Consulis ad pop. Rom.
ibid.

Ex quarto libro ab urbe condita.

*Oratio C. Canuel, tribuni pleb. ad plebem pro rogati-
onibus promulgatis.* 68

*Orat. Veclii Mess. Volscor. regis qua suos adhorta-
tur.* 72

*Oratio Mamerci Emil. dictatoris, qua suos inusitato
certamine exterritos adhortatur.* 73

*Oratio Sexti Tempanii decurionis qua milites in re
complorata adhortatur.* 74

*Orat. L. Dec. tribuni pleb. ad populum adversus
Posthumium tribunum militum.* ibid.

Ex quinto libro ab urbe condita.

*Orat. Appii Claud. tribun. militum ad populum con-
tra tribunos pleb. pro bello continuando.* 75

*Orat. P. Licin. Calvi ad populum, ut filios sibi de-
latum honorem mandaret.* 81

*Orat. Camilli ad Pædagogum Faliscorum in castris
deprehensum cum pueris.* 82

*Oratio Legator. Falisco. Romanis dedentium in se-
natu.* ibid.

*Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capi-
ant adversus Gallos adhortatur.* 83

*Oratio M. Fur. Camilli ad populum de non transmi-
grando Vejos.* 84.

Ex sexto libro ab urbe condita.

*Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, qua suos perter-
ritos hostium numero adhortatur.* 90

Orat. A. Cornel. Cossi dictatoris ad suos. 91

Orat. Cornel. Cossi dictatoris in M. Manlium. 92

*Oratio M. Manlii Capitolini, qua dictatori & pa-
tribus respondet.* 93

Oratio

I N D E X.

- Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem
adversus patres conciliandam. ibid.
Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum de mittendis
Romam de pace legatis. 95
Oratio Legat. Tusculan. in senatu, qua se purgant. 96
Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Sempron. magistrum
equitum de belli ratione. 97
Oratio Camilli dictatoris ad Quirites de intercess. ibid.
Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumla-
tores, & leges ipsas. 99.

Ex septimo libro ab urbe condita.

- Oratio Servii Tull. ad dictatorem. ut militibus pug-
nandi faceret potestatem. 103
Oratio M. Pop. consulis, qua suos milites adhortatur. 104
Oratio Legator. Campanor. in senatu, qua auxilium
adversus Samnites petunt. 105
Oratio Roman. qua precedenti Campanorum Legat.
orationi respondent. 108
Oratio Legat. Campanorum, qua precedenti Romanorum
orationi respondent. ibid.
Oratio M. Valer. Corvini qua suos adhortatur. ibid.
Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium
consulem, quum spes elabendi non videretur. 109
Oratio ejusdem P. Decii qua suos ad erumpendum ex
colle occupato adhortatur. 110
Oratio M. Valer. Corvini dictat. ad conjuratos &
seditiosos milit. qua dehortatur à pugna contra
patriam. 112
Oratio T. Quintii ducis seditiosorum qua eos ad concordiam
exhortatur. 114.

Ex octavo libro ab urbe condita.

- Oratio Ann. Setini praetoris Latinorum, ad suos. 114
Oratio Ann. ejusdem ad P. C. Roman. ut alter consul
ex Latinis fieret. 116
Oratio

I N D E X.

Verba Q. Fab. Max. consulis designati ad populum.

137

Verba Virginie in dedicat. are Pudicitie pleb.

138

Ex viceſimo primo libro ab urbe condita.

*Oratio Pannonis ad Carthag. contra Annibalem de
fœdere rupto.*

139

*Oratio Alocri Hispan. ad Saguntinos, qua pacis con-
ditiones quas Annibal ferebat, exponit.*

140

*Oratio cuiusdem Carthag. qua legatis Roman. de con-
ſilio oppugnationis Saguntis respondet.*

142

Oratio Volſcianorum qua legatis Rom. respondent.

143

Oratio Annibalis ad Hispanos milites.

ibid.

Oratio P. Scipionis ſuos adhortantis.

144

Oratio Annib. ſuos adhortantis

147.

Ex viceſimo ſecundo libro ab urbe condita.

*Oratio M. Minut. Ruſſi magiſtri equitum, qua in
Q. Max. diſſat. cunclationem acriter invehitur.*

150

Aceducis Hispan. ad Boſtarem pro obſidibus verba.

152

Fab. Diſſat. de temeritate Minut. verba.

ibid.

*Oratio Minut. magiſtri equitum, qua ſuos ad conjun-
genda cum Fab. caſtra adhortatur.*

153

Minut. verba ad Fab. diſſatorem.

154

*Oratio Fab. Max. ad R. milium de Varrone, & ra-
tione pugnandi cum hoſte.*

ibid.

*Orat. P. Sempron. Tuduan trib. militum, qua ſuos
ad erumpendum adhortatur.*

157

Orat. Captivorum Cannenſi clade Rom. ad patres.

158

Orat. T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur.

160

Ex viceſimo tertio libro ab urbe condita.

Orat. Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan.

163

*Oratio Varr. conſulis, qua legatis Campan. respon-
det.*

164

*Orat. Perollæ ad Pacuvium Calav. patrem de inter-
ficiendo Annibale.*

166

Oratio

INDEX.

Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor.	117
Oratio T. Manlii Consulis ad T. Manlium filium, quae eum accusat quod in hostem ipsius iniussu pugnavisset.	ibid.
Oratio Furii Camilli. Cons. ad patres de Lat. referentis.	118
Oratio L. Papiri dictatoris, quae Fab. Maximum accusat quod adversus edictum pugnavisset.	119
Oratio M. Fabi Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore.	120
Oratio Papiri dictat. ad populum de absolutione Q. Fabi magistri equitum.	121.

Ex libro nono ab urbe condita.

Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. postquam legatione nihil factum esse vidit.	122
Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & consules, quae suam de deditioe sententiam exponit.	123
Oratio Sp. Posthum. Consulis, qui sub iugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta.	124
Oratio ejusdem Sp. Posthum. contra tribunos pleb. qui deditioem impediabant.	126.
Oratio Corn. Arvinae Fecialis ad Samnites in deditioe sponsor in pacis.	128
Oratio Cl. Pontii Samnit. regis quae feciali respondet.	129.
Oratio Q. Fabi dictator. quae suos ad eruptionem hortatur.	130.
Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen iactum est à nobilibus.	131.
Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare volebat.	132.

Ex decimo libro ab urbe condita.

Oratio P. Decii Muris consulis ad populum, quae suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.	135.
Verba	

I N D E X.

<i>Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore dehortanti.</i>	167
<i>Orat. Perollæ qua Pacuvio patri responderet.</i>	ibid.
<i>Verba Magii Dec. ad circumfusam multitudinem.</i>	168
<i>Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adversus Hannon.</i>	169
<i>Orat. Hannon. Himilconi respondentis.</i>	ibid.
<i>Orat. Samnitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.</i>	171.

Ex viceſimo quarto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat.</i>	172
<i>Orat. T. Gracchi ad milites.</i>	175
<i>Orat. L. Pinar. Præſecti præſid. Rom. Enneæ qua ſuos exhortatur.</i>	ibid.

Ex viceſimo quinto libro ab urbe condita.

<i>Orat. relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit.</i>	177
<i>Orat. Syracuſan. ad Marcellum de dedit.</i>	180
<i>Orat. L. Mart. qua ſuos milites exhortatur.</i>	181.

Ex viceſimo ſexto libro ab urbe condita.

<i>Orat. Vib. Vini Campani ad Campanos, qua ut ſe dedant Roman. diſſuadet.</i>	113
<i>Orat. M. Marcelli ad P. C. ſe adversus Syracuſ. oratores defendenti.</i>	181
<i>Orat. P. Scipion. ad veteres milites.</i>	187
<i>Orat. P. Scipion. ad milites.</i>	190
<i>Orat. P. Scipion. ad Lucejum Celtiberor. principem, cum ei ſponſam reddidit.</i>	191.

Ex viceſimo ſeptimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Marcelli ad ſuos.</i>	192
<i>Oratio Annibal. ad ſuos.</i>	193.

Ex viceſimo octavo libro ab urbe condita.

<i>Oratio P. Scipion. ad milites.</i>	ibid.
<i>Oratio</i>	

I N D E X.

<i>Oratio Sagunt. ad P. C. in senatu.</i>	198
<i>Oratio Q. Fab. Max. qua Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.</i>	200
<i>Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. respondens.</i>	206.

Ex trigésimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Sophronis bæ uxoris Syphacis ad Masinissam.</i>	210
<i>Oratio P. Scipion. ad Masinissam.</i>	211
<i>Oratio Annib. ad Scipion. de pace.</i>	212
<i>Oratio Scipion. ad Annibalem.</i>	213
<i>Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod rississet in communi fletu.</i>	216.

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Aristh. prætoris Achæorum qua eos objurgat.</i>	217.
---	------

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.</i>	218
<i>Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam.</i>	223
<i>Oratio M. Porc. Catonis consulis ad suos.</i>	227
<i>Oratio T. Quint. in conventu Graciz.</i>	228
<i>Oratio Aristh. Prætoris Achæor. de Ætolis & Nab.</i>	229
<i>Oratio Nabid. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium.</i>	230
<i>Oratio T. Quin. qua Nabidi respondet.</i>	232
<i>Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis adhortatur.</i>	234.

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Minion. ad Legatos Romanorum.</i>	235
<i>Oratio Sulpit. Legati Roman. qua ad præcedentem respondet.</i>	236
<i>Oratio Annibal ad Antiochum qua se purgat.</i>	ibid.
	Ex

I N D E X.

Ex tricesimo sexto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius belli ratione & Macedon. sententia.</i>	237
<i>Oratio Attil. Consul. ad suos.</i>	240
<i>Oratio T. Quint. ad Achæos de Zacyntho.</i>	242
<i>Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Ætolis.</i>	ibid.
<i>Oratio T. Quint. ad Ætolor. principes de reconcil.</i>	243

Ex tricesimo septimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Eumen in concilio.</i>	244
<i>Oratio Scipion. qua legatis Antioch. respondet.</i>	245
<i>Oratio Zensis legat. Antiochi ad Rom. de pace.</i>	246
<i>Oratio Scipion. ad ea respond.</i>	ibid.

Ex tricesimo octavo libro ab urbe condita.

<i>Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites.</i>	247
--	-----

Ex tricesimo nono libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Porcii Canton. consulis, ad populum, in sædum Bacchan. ritum.</i>	248
<i>Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom.</i>	252
<i>Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Roman. respondet.</i>	254

Ex quadragesimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Phil. Macedonis de sua liberorumque infelici conditioe.</i>	257
<i>Oratio Persei accusator. in Demetrium fratrem parricid. reum.</i>	260
<i>Oratio Demetr. parricid. rei.</i>	263
<i>Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium legat.</i>	269
<i>Oratio Q. Cecil. Metelli ad M. Lepidum & M. Fulv. censores declaratos, de reconcil.</i>	270
<i>Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonom de regni hæred.</i>	271

Orationes

I N D E X.

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

V ibuleni orat. 273	Ex lib. XI. Annal.
Clementis Centurionis orat. 274	Neron. <i>Caesaris oratio in senatu.</i> 290
German. <i>Caesaris orat.</i> ibid.	Ex lib. XIV. Annal.
Segestis orat. 276	C. <i>Cassii orat.</i> 292
Ex lib. II. Annal.	Senecæ oratio ad <i>Caesarem Neronem.</i> 294
M. <i>Hortali orat.</i> 277	Neronis ad Senec. <i>responsio.</i> 296
Tib. <i>Caesaris responsio.</i> 278	Ex lib. XV. Annal.
Germanici orat. 279	Pati <i>Cossutiani ad Neronem Caesar. orat.</i> 298
Ex lib. III. Annal.	Ex lib. I. Hist.
Tiber. oratio in <i>senatu.</i> 280	Galbæ imperat. oratio ad <i>Pisonem.</i> 299
Oratio Sever. <i>Cecinae, qua uxores à provinciis arceri debere statuit</i> 281	Pisonis orat. 302
Oratio Valer. <i>Messalini, qua Cecinae respondet.</i> 282	Othonis oratio ad milites. 303
M. Lepid. oratio in <i>senatu.</i> 283	Othonis oratio ad milites. 305
Ex lib. IV. Annal.	Ex lib. II. Hist.
Tiber. oratio in <i>senatu.</i> 284	Othonis orat. 307
Cremutii <i>defensio in senatu</i> ibid.	Mutiani orat. 308
Tiber. oratio in <i>senatu.</i> 286	Ex lib. IV. Hist.
Oratio Tiberii. 287	Curtii Montani orat. 311
Ex lib. VI. Annal.	Legati <i>Tenclerorum orat.</i> 312
M. Terent. <i>Equitum Rom. orat.</i> 289	Agrippinensium orat. o. 313
	Cerialis orat. 314
	Ex lib. V. Hist.
	Civilis oratio <i>sed mutilata.</i> 316
	Ex

I N D E X.

Ex vita Agricola à Corn		<i>Amynte orat.</i>	344
Tacit. prodita.		<i>Cobarn orat.</i>	347
<i>Galgaci orat.</i>	317	<i>Alexandri orat.</i>	348
<i>Agricole orat.</i>	319	<i>Scythæ legati orat.</i>	350
Orationes ex Q. Curtio		<i>Alexandri orat. ad tre-</i>	
Collectæ.		<i>centos milites.</i>	352.
Ex lib. III.		Ex lib. VIII.	
<i>Charidemi orat.</i>	321	<i>Calisthenis orat.</i>	353
Ex lib. IV.		<i>Hermolai orat.</i>	354
<i>Legatorum Darii oratio</i>		<i>Alexandri orat.</i>	356
<i>ad Alexandrum.</i>	322	Ex lib. IX.	
<i>Parmenion. oratio ad A-</i>		<i>Alexandri ad milites o-</i>	
<i>lexandrum.</i>	323	<i>rat.</i>	363
<i>Alexandri oratio ad le-</i>		<i>Cani orat. ad Alexan-</i>	
<i>gatos Darii.</i>	324	<i>drum.</i>	363
<i>Darii oratio ad milites.</i>		<i>Crateri ad Alexandrum</i>	
	325.	<i>orat.</i>	364
Ex lib. V.		<i>Alexandri ad amicos o-</i>	
<i>Eusemonis Cynai orat.</i>		<i>rat.</i>	365
	327	Ex lib. X.	
<i>Theati Atheniensis orat.</i>		<i>Alexandri ad milites o-</i>	
	329	<i>rat.</i>	368
<i>Darii orat.</i>	ibid.	<i>Alexandri ad peregrinos</i>	
<i>Nabarzani orat.</i>	331.	<i>milites orat.</i>	370
Ex lib. VI.		<i>Perdiccæ in concione mi-</i>	
<i>Alexandri orat.</i>	332	<i>litum orat.</i>	371
<i>Crateri orat.</i>	335	<i>Ptolomæi orat.</i>	372
<i>Alexandri orat.</i>	337	<i>Meleagri orat.</i>	ibid.
<i>Philota orat.</i>	339		

F I N I S.

44
47
48
50
re-
2.

33
44
6

0.
3
0.
3
m
4
0.
5

0-
8
5
0
i-
1
2
1.

0.

T

0

R